

❖ નમીર. ❖

ગુજરાતી સાપ્તાહ સહિત.

જેમાં : તાપ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ,
નાતિઅં. પરાપકાર વગેરે ઉપદેશ
પદ કવિતાઓના સંગ્રહ છે.

પ્રકાશક

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃષ્ટે,

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

અમદાવાદ શાલાપુર નવી ગોળના આવેલા

શ્રી “ પ્રજાહિતાર્થ ” મુદ્રાલયમાં

પટેલ દલપતરામ મકનદાસે છાપ્યું.

આવૃત્તિ ૧ લી.

સને ૧૯૧૪

પ્રત. ૨૦૦૦

અર્વાચિકાર સ્વાધિન

મૂલ્ય રૂ. ૦—૧૨—૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૧૭૮-

દર્શીક

પુસ્તકનું નામ ૦૧૨૩૧૨

વિષય

નઝીર.

ગુજરાતી ભાષાંતર સહિત.

જેમાં સતોષ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ,
નીતિ અને પરોપકાર વગેરે ઉપદેશ
પ્રદ કવિતાઓનો સંગ્રહ છે.

પ્રકાશક

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે,

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

અમદાવાદ શાહપુર નવી ખાળમાં આવેલા

શ્રી “ પ્રજાહિતાર્થ ” મુદ્રાલયમાં

પટેલ દક્ષપતરામ મકનદાસે છાપ્યું.

આવૃત્તિ ૧ લી.

સન ૧૯૧૪.

પ્રત ૨૦૦૦

સર્વાધિકાર સ્વાધિન.

મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
૨, મહાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

૫૧૭૮

પ્રસ્તાવના.

આજે જે પુસ્તકને અમે અમારા વાંચનારાઓની મેવામાં મૂકીએ છીએ તેના રચનાર અનુભવી કવિ નઝીર છે તેનું નામ એક કવિ તરીકે પ્રસિદ્ધ હોવા છતાં તેના ઉચ્ચ વિચારોનું અવલોકન કરનાર હરએક મનુષ્ય તેને મહાત્મા તરીકે સ્વીકાર કરવામાં આનાકાની નહિ કરે આ મહાત્માની જન્મભૂમિ દિલ્લી અને નિવાસ ભૂમિ, આગરા કહેવાય છે, આગ્રાનું મુસલમાનો અકબરશાહ કહે છે તે પ્રમાણે તેઓ આ મહાત્માને નઝીર અકબરશાહી એ નામથી ઓળખે છે આ કવિ લગભગ ૨૦૦ વર્ષ ઉપર થઈ ગયો છે. તે ફારસીના ધુરધર વિદ્વાન અને ઉર્દુ ભાષાનો પદ્મ માતી હતો. મુસલમાન શાસકોની પડતીની સાથેજ ફારસી ભાષાનો પ્રચાર કમ થતો ગયો અને ફારસી તથા હિન્દીમાંથી એક મિશ્રભાષા તૈયાર થઈ જે ઉરદૂતા નામથી પ્રસિદ્ધ છે આ ભાષાના વિદ્વાનો અને કવિયોમા મહાત્મા નઝીરનું નામ સુપ્રસિદ્ધ છે આ પુસ્તક સાથે તેનું સંક્ષિપ્ત વૃત્તાન્ત આપ્યું છે તેથી તેના વિચારો વગેરે વાંચનારાઓ જાણી શકશે.

આ કવિના સંખ્યામાં કહેવાય છે કે તે પ્રથમ નવાઓ અને રહિમોને પોતાની કવિતા સંભળાવી તેમને રાજ કરતો અને તેથી પોતાની આજીવિકા ચલાવતો હતો, પરંતુ ધીરે ધીરે તેની વૃત્તિ ધનવાનો તરફથી હટી અને એક ઇશ્વર તરફ તેની લે લાગી. પ્રથમ તે ધનવાનોની રૂચિને અનુસરીને કવિતા કરતો પણ પાછા સમયમાં તે પોતાની રૂચિ અને ઉત્પન્ન થયેલા વિચાર પ્રમાણે કવિતા કરતો. કોઈ વખત કોઈ મનુષ્યની માગણીને આધીન થઈને પણ કવિતા બનાવતો તેણે કવિતા બંધી બનાવી પણ તેને લખી રાખવાનો સ્વભાવ નહિ હોવાથી તે લુપ્ત થઈ ગઈ છે. છતાં તેના મુખથી સાંભળીને કેટલાક લેખકોએ તેની કવિતા લખી લીધેલી; જેમાંથી કેટલીક કવિતાઓ અત્યારે પ્રસિદ્ધ થઈ છે.

તે સ્વભાવે 'ધણેજ મરા અને આનંદી' હતો સાર્વજનિક મે-

ળાઓમાં જન્મે નવી નવી કવિતાઓ બનાવી લોકોને સંભળાવતે જો સાંભળીને લોકો બહુજ પ્રસન્ન થતા. તેની કવિતાનો ઉદ્દેશ બહુજ ઉચ્ચ હોવા છતાં તેને સમજાવવાની શૈલી ઘણીજ સાદી છે તેની કવિતામાં ઉચ્ચ તત્ત્વજ્ઞાન રહ્યું છે છતાં તેને એક સાધારણ માણસ પણ સમજી શકે તેવી સરળ પદ્ધતિ તેણે સ્વીકારી છે. આ વાતની શાક્ષી તેની કવિતાઓ પોતેજ પૂરે તેમ છે; તેથી તે સંખ્યે અમો કાંઈ પણ કહેવાની જરૂર નોતા નથી.

પાછલા દિવસોમાં તે વસ્તીને છોડીને તાજ મહેલની પાસે રહેતો હતો જ્યાં લોકો તેની કવિતા સાંભળવા જતા. તે જાતનો મુસલમાન હોવા છતાં તે મુસલમાન અને હિન્દુઓને સમાન દ્રષ્ટિથી જોતો હતો. હિન્દુઓના મહાત્મા તુકારામ, ચૈતન્ય અને કળીરના સમાન ઉચ્ચ વિચારવાળા મુસલમાનોમાં પણ કેટલાક મહાત્માઓ થઈ ગયા છે. તે મહાત્માઓમાં કવિ નઝીરનું નામ સુપ્રસિદ્ધ છે. આ કવિના ઉપદેશમાં પારમાર્થિક તત્ત્વ રહેલું છે; છતાં વિશેષ રૂપથી તેનો ઉપદેશ વ્યવહારિક છે. તેના ઉપદેશમાં ઇશ્વરપ્રેમ, સાંસારિક પ્રપંચ, મનુષ્ય કર્તવ્ય, સંતોષ, દયા, અને દાન વગેરેને પ્રધાનતા આપેલી જોવામાં આવે છે.

તેની કવિતાનો હિન્દુ અને મુસલમાનો સમાનપણે આદર કરે છે. તેની કવિતાનો સંગ્રહ મહાન છે; પરંતુ તે ફારસી ઉરદૂ ક્ષિપિમાં છપાયેલ છે તેથી આપણા ગુજરાતી બંધુઓ તેને જોઈએ તે પ્રમાણે લાલ લઈ શકતા નથી. અમોએ આ કવિની કવિતાઓને ગુજરાતી ભાષાતર સાથે ગુજરાતી ક્ષિપિમાં કેટલાક ભાગોમાં છાપવાનો વિચાર કર્યો છે. જેમાંથી પ્રથમ ભાગ આજે અમો અમારા વાંચનારાઓની સેવામાં અર્પણ કરીએ છીએ. આશા છે કે આ સંગ્રહનો તેઓ અવસ્ય આદર કરશે.

પ્રકાશક.

નજરનું સંક્ષિપ્ત જીવન વૃત્તાન્ત.

નજરનો જન્મ.

નજરના માતાપિતા દિલ્લીમાં રહેતા હતા. નજરની માતાને લગભગ બાર બાળકો થયા તેમાંથી એક પણ બાળક જીવિત રહ્યું નહિ. છતાં તે નિરાશ નહિ થતાં પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નો કરી રહી હતી. કેટલીક દાઢાઓ પાસે દવાઓ કરી તેમજ ફકીરો પાસે દોરા ધાગા કરાવ્યા, પણ તેમાં તે ફલીભૂત થઈ નહિ તે સમયે કોઈ ફકીર આવી ચઢ્યો. તેની પાસે દાસીઓ મોકલાવી પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે ઉપાય જાણવાની ઇચ્છા કરી. ફકીરે દાસીના મુખથી સમસ્ત સમાચાર જાણીને નજરની નાનીને તેણે કહેવરાવ્યું કે તારી દાસીઓથી કાંઈ કાર્ય સિદ્ધ થનાર નથી. જો તારી પુત્રીને પુત્ર ઉત્પન્ન થાય એવીજ જો તારી ઇચ્છા હોય તો તું તારા જમાઇને મોકલ. નજરના પિતા મહમ્મદ ફારૂક સાધારણ બાણેલા અને સાદા સ્વભાવના હતા. તે બાર પુત્રોના મરણથી અત્યંત દુઃખી હતા. તેણે ફકીરે કહેવરાવેલા સમાચાર સાંભળ્યા. અને તેની પાસે ગયા. ફકીરે બગીચામાંથી પાંચ ફૂલ આપ્યા અને કહ્યું કે આ ફૂલો સુંઘીને નદીમાં નાખી દેશો અને તેનો દેખાવ જોઈને મહેને કહેશો. ફકીરના વચનમાં શ્રદ્ધા રાખીને તેણે જમુનાજીને કીનારે જઈ ફૂલો સુંઘીને નદીમાં નાખી દીધા. જેમાંથી એક ફૂલ ચતુર્થ પડયું અને બાકીના ચાર ઉંધા પડ્યાં. આ જોઈને તે મહમ્મદ ફારૂક ફકીરપાસે ગયા અને બનેલી હકીકત કહી. જેને સાંભળી ફકીર પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો કે તારો એક પુત્ર જીવતો રહેશે. જે તારા નામને પ્રકાશિત કરશે અને તે પુણ્ય સમાન ખીલી પોતાની સુંઘીને સર્વત્ર ફેલાવશે. ફકીરનાં આ વચનોને સાંભળી તે પ્રસન્નતા પૂર્વક ઘરે આવ્યો અને તે સમાચાર પોતાની સ્ત્રીને કહ્યા અને થોડા સમયમાં ગર્ભના ચિન્હો જણાવા લાગ્યાં. અને નવમે મહિને આપણો ચરિત્ર નાયક નજર ઉત્પન્ન થયો. તેના પૂર્વના બાઈઓ મરી ગયા હતા; તેથી તેના કાન અને નાકને છે દવામાં આવ્યા. અને તેના નાકમાં ઘુસાક તથા કાનમાં મોતીઓ પહેરાવવામાં આવ્યા.

નજરની બાધ્યાવસ્થા.

નજરના માતાપિતાઓ સાધારણ સ્થિતિના તેમજ સાધારણ કેળવાયલા હતા; છતાં તેઓ બાર બાળકોના મરણ પછી મળેલા પુત્રની બહુજ સંભાળથી રક્ષા કરતા હતા નજર બાધ્યાવસ્થામાં રમત ગમત તરફ અધિક ધ્યાન રાખતો હતો તેને બહુવા માટે મદરસા (સ્કૂલ) માં મુક્યો ત્યાં તેને કવિતાનો વિષય અધિક રૂચ્યો. તેણે ન્હાની સરખી ઉમરમાં જોશ અને કવિતાઓ કઠ કરી લીધી જેનું પરિણામ એ આવ્યું કે પોતે સ્વતંત્ર કવિતા પણ ધીરે ધીરે કરવા લાગ્યો. તે કવિતા કરતા શિખ્યો નહોતો. પણ તે કુદરતી કવિ હતો તેને કવિતા ઉપર એટલો બધો પ્યાર હતો કે તેને અન્ય કોઈ વિષય તરફ રૂચી થઈ નહિ.

નજરનો અભ્યાસ.

નજર બાધ્યાવસ્થામાં સ્કૂલમાં જતો હતો પણ ત્યાં તેણે કેટલો અભ્યાસ કર્યો હતો તેમ તે કઈ ભાષાઓ શિખ્યો હતો એ વિષે ખરી હકીકત મળતી નથી છતાં એની કવિતાઓ ઉપરથી જણાય છે કે તેને અરબી ભાષાનું સાફ જ્ઞાન નહોતું, એ સાત આઠ ભાષાઓનો ભોમિયો ફારસીનું જ્ઞાન સાફ મેળવ્યું હતું જેની અંદર એણે એક ગજલની કિતાબ પણ લખી છે જે છપાવા પામી નથી. ઉર્દુ એની માન્યભાષા હતી જેની અંદર તેને કશી પણ મહેનત લેવી પડી ન હતી. આ ભાષા સાથે તેને અત્યંત પ્રેમ હતો, જેથી તે આ માતૃ ભાષાની ખાસ ખાસ બાબતો બીજાઓ કરતાં વધુ સમજી શકતો હતો. તે જોતો કે ભાષાનો સર્વે કોઈ ઉર્દુ જ વાપરે છે. પરંતુ ઘણાખરા તેની અંદર અરબી અને ફારસીના શબ્દો વધારે મિશ્ર કરે છે તો ઘણાખરા વૃજભાષા અને નરક-તના શબ્દો તેમાં દાખલ કરે છે. ઘણાખરા વેપારીઓ ખાસ પોતાના જ શબ્દો તેમાં મેળવે છે. જેને લીધે તેઓનો ધ ધો પણ ઓળખાય છે. સાધુ અને ફકીરોના શબ્દોમાં ફરક હોય છે. તેમજ લુચ્ચા લકડંગાઓ કાંઈ જુદાજ શબ્દો વાપરે છે. સ્ત્રીઓ કાંઈ જુદાજ શબ્દો વાપરે છે ત્યારે પુરૂષો કાંઈ જુદાજ શબ્દો કાર્યમાં લે છે હિન્દુ સ્ત્રીઓની ભાષા મુસલમાન સ્ત્રીઓથી કાંઈ જુદીજ આવે છે. આ સર્વે બાબતોનું જ્ઞાન એટલી તો સુદર રીતે ગૃહણ કર્યું હતું

કે તે પાકી ઉમર થતાં આ ભાપાઓનો એક માલીક તરીકે ધ્વંસ પડ્યો હતો. જે બાબતની નકલ કરવા કોઈ કહે તો તેને એટલી સુંદરતાની સાથે કરી આપતો કે જાણે અસત છે એમ જોનારાના મનમાં આવતું. ઉર્દુમાં ઘણી ખરી ભાપાઓ મળેલી છે અને તેને જ્યાં સુધી જુદી જુદી ભાપાઓનું નાન ન હોય ત્યાં સુધી ખરાબર સમજી શકતા નથી; જેવી તે જુદી જુદી ભાપાઓનું જ્ઞાન લેવા લાગ્યો તે થોડા વખતમાં પંતળી સ્ત્રી રીતે બોલવા લાગ્યો, વજ્ર ભાષામાં તેણે ગોપ ગોપીઓ જેવી માલીની મેળતી, પુરબિયાનો લહેજો ગૃહણ કર્યો. મારવાડી વાનો યાદ કીધી અને તુલસીદાસની ભાષામાં કમાલ મેળવ્યો.

એના લખેલા કનૈયાળના જન્મ વિગેરેમાં ખુલ્લું જણાય છે કે એને હિન્દુ ધર્મની અન્દર વપરાતા શબ્દોમાં પડિતો અને કવી-શ્વરોના જેવો કમાલ હતો તેમજ એ પણ દેખાય છે કે તેને મંસ્કૃત અને હિન્દુઓની ધાર્મિક અને ઐતિહાસિક બાબતોમાં સારું જ્ઞાન હતું.

દાખલા તરીકે કનૈયાળના જનમનાં થોડાક શબ્દો આવીં ટાકી લઉં છું.

હય રીત જનમકી યું હોતી જીસ ઘરમેં ખાલા હોતા હય.
ઉસ મંડલમેં હરમન બીતર સુખ ચેન દુખાલા હોતા હય;
સખ ખાત બિથાકી બુલી હય જળ લોલા ભાલા હોતા હય,
આનંદ મંડીલી ખાજત હંચ નિત લોન ઉબલા હોતા હય.
યુ નેક નછતર લેતે હંચ ઇસ દુનિયામેં સંસાર જનમ,
પર ઉનકે ઔરહી લચ્છન હંચ જળ લેતે હંચ અવતાર જનમ.

એટલે જે ઘરમાં પુત્રનો જન્મ થાય છે ત્યાંની દરેક મંડલી અને દરેક હૃદયમાં આનંદ વ્યાપી રહે છે. સર્વે વ્યથાની વાતો ભુલાઈ જઈ આનંદનો પ્રકાશ પ્રકાશી જાય છે. એ તો પવિત્ર આત્માઓના જન્મથી થાય છે; પરંતુ અવતાર જન્મ લે છે તેઓનાં લક્ષણો તે કાંઈ જુદાજ હોય છે.

એક જગ્યાએ હરની તારીફમાં તે કહે છે કે:—

મંચ કયા કયા વસ્ક કહું ચારો ઉસ શામ ખરન અવતારીકી.
શ્રીકૃષ્ણ કનૈયા મુરલીધર મન મોહન કુંજ બિહારીકી;

ગોપાલ મનોહર સાંવલીયા ધનશ્યામ અટલ બનવારીકી,
 નંદલાલ દુલારે સુંદર છબ પ્રિજ ચંદ મુકટ ઝલકારીકી.
 કર દુધ હુટૈયા દુધ મખખન રણુછોર નવલ ગિરધારીકી;
 બનકુંજ ફરૈયા રાસ રચન સુખદાઇ કાન મુરારીકી,
 હરઆન દિખાએ રૂપનએ હરલીલા ન્યારી ન્યારીકી.
 પત લાજ રખૈયા દુઃખ ભૂજન હર ભકિત ભુકતા ધારીકી;
 નિત હર ભજ હર ભજરે બાબા બે હરસે ધ્યાન લગાતેહય,
 વોહ હરકી આસા રખતેહય હર ઉન્કી આસ બુઝાતે હય.
 એટલે હરીની આશા રાખવાથી તે સર્વે તેની ઇચ્છાઓ
 પૂર્ણ કરે છે.

નજરના સમયમાં બ્રહ્મજ્ઞાન ઉપર લોકોને અધિક રૂચિ હતી.
 કબીર અને ગુરૂ નાનકના ઉપદેશે લોકોને પ્રત્યક્ષ રીતે બતલાવી
 દીધું હતું કે મુસલમાન અને હિન્દુઓનું બ્રહ્મજ્ઞાન લગભગ સમાન
 છે. અને બે બારીક નજરે બન્ને ધર્મના બ્રહ્મજ્ઞાનની તપાસ કર-
 વામાં આવે તો બન્ને એકજ માલમ પડે છે. આ વિચારથી ઘણા
 ખરા બ્રહ્મજ્ઞાની મુસલમાનો, કેટલાક સાધુઓ, પડિતો અને વિદ્વાનો
 આપસમાં મળીને વિચાર કરતા હતા.

નજરમાં સર્વે કલામોની અંદર એક ખાસ નીતિ શાસ્ત્ર
 બેવામાં આવે છે. જે ખુલ્લું બતાવે છે કે એ પુરૂષ એક પવિત્ર
 અને સ્વચ્છ નહેરમાંથી આવેલો હતો બે કે ઘણી ખરી જગ્યાએ
 તેનાં કલામોમાં અનીતિની ઉડી પરિણામ સમાયલી; પરંતુ તે બાબ-
 તો અને નીતિના વિચારોની શક્તિ અને ઉંડાઈ આ બાબતોનો
 વિચાર પણ આવવા નથી દેતી કે આ પરીક્ષાઓ તેની બતીજ
 પરીક્ષાઓ હશે.

આલમે આજ.દગાં હય એક જહાં સબસે અલગ.
 હય જમી ઉનકી આર ઉનકા આસમાં સબસે અલગ;
 પાક હંચ આલાયશોંમે બન્દીશોંમે બે લગાવ,
 રહેતે હંચ દુનિયામેં સબકે દરમિયાં સબસે અલગ.

એટલે આ દુનીયા સ્વતંત્રતાથી ભરેલી છે. બ્યાંના દરેક પુરૂ-
 થની આકાશ અને જમીનમાં ઘણો ફરક છે. જેઓ દુનિયાની અપ-

વિત્ર વસ્તુઓથી દુર છે તેઓ દુનિયામાં સર્વેથી અલગજ રહે છે.
અને એમની દરેક વસ્તુઓમાંથી કંઈને કંઈ મળતુ હોવાથી
એક બનાવ એમનો પોતાનો લખેલો ટાંકી લીધો છે.

તે એક જગ્યાએ લખે છે કે—

“ એક સ્વરૂપવાન સુંદરી મારે ત્યા આવી જેની મેં નિયત
શરેરમા પ્રશંસા કીધી. ”

કરમ કરદન બ અહેવાલે ગરીબાં,

જ દિલદારાં જદિલદારી તવાં ગુફત. .

એટલે ગરીબોની હાલત ઉપર રહેમ લાવી પ્રેમી વાતો કર.
થોડીવારમાં તે ઉડી ઉભી થઈ ગઈ, મે તેનો હાથ પકડ્યો.
ત્યારે તે કહેવા લાગી “ હવે મારી ઇચ્છા અહીં ઉભવાની નથી. ”
મેં કહ્યું “ મારી તો ઇચ્છા છે ”

તેણે કહ્યું “ તમારું મન ચાહે કે હું ચુપ્પી લઉં ? ”

મેં કહ્યું “ હું તો પરહેઝગાર છું ”

તેણે કહ્યું “ અગર તમે તેવા થઈ જાવ ”

મેં કહ્યું “ હજી સુધી તો થયો નથી હવે પછીની વાત
ઇશ્વર જાણે ”

તેણે કહ્યું “ તમારો નજર આગળ હવે એવી આવત તો
આત્મી રહી છે ”.

આટલું બોલી તેતો ચાલી પડી, પરંતુ હું તેના આ વિચારો
ઉપર ધણા સમય સુધી હંસનો રહ્યો.

નજર મેળાઓમા ધણોજ જો તે એક જગ્યા ઉપર દસેરાના
મેળાનો બનાવ લખે છે કે :—

એક સુંદર સ્વરૂપવતી દેવી જે અત્યંત રૂપાળી હતી તે ન્હાઇ
ધોઇ અને કપાળ ઉપર ટીલુ કરી પોતાને ધરે જતી હતી. તેને
જોતાંજ મને તેની સાથે વાત કરવાની ઇચ્છા થઇ આવી; જેથી હું
પણ તેની સાથે ચાલ્યો. જ્યારે તેણે મારી તરફ નજર ફેરવી; ત્યારે
મેં કહ્યું “ દિલ્લારામ જે સીતારામ ”

તે હંસી કહેવા લાગી “ શું ચાહો છો ? ”

એ—કહ્યું “ એક અરજ ”

તે બોલી “ ફરમાવો ? ”

મેં કહ્યું “ શ્રીરામચદ્રજ્યે લંકા જીત્યુ અને તમારા શુર-
વિર રૂપે મારા હૃદયનો ગદ.”

પુર દર જોર દિવે મન રાવન,

રામ કરદનઃ જુતાં રામ ક્રીસું.

(આ શબ્દોનો અર્થ ઉપના વાક્યોમાં સમાયલો છે)

તેણે પૂછ્યું “ એ બાળતની શાક્ષી ? ”

મેં કહ્યું “ હનુમાનજી ”

તેણે હંસી દીધી અને મારી સાથે વાત કરતી ધર સુધી ચાલી.

નજર ખરું જોતાં કબીર ગુરૂનાનક વીગેરેના વિચારો સાથે
મળતો હતો જે સર્વેમાં એક સ પી ચાલતો હતો, અને તે પણ
એવી રીતે કે સર્વે એકજ પેદા કરનાર માલિકના બનાવેલા છે અને
સર્વે મનુષ્યો સમાન છે પંચી શત્રુતા શા માટે હોવી જોઈએ ?
ધર્મની અન્દરનો ભેદ કેવળ વાક્યોનોજ છે જેના અર્થો એકજ
થાય છે. હિન્દુઓ જેને અવતાર કરી કહે છે તેને મુસલમાનો
પેગમ્બરનાં નામથી યાદ કરે છે. માત્રમ પડે છે કે નજર હિન્દુ-
ઓના સમાગમમાં પણ વધુ વખત કાઢતો હતો અને તેઓના
વિદ્વાનોના વિચારોથી સારી રીતે જાણીતો હતો.

નજરનું દિલ્લી છોડી આગરે જવાનું કારણ.

હજી નજર દિલ્લીમાં હતો. પરંતુ હવે સીન બદલાયો. તે
ન્યાં જન્મયો, અને ઉછરી યુવાવસ્થામાં આવ્યો ત્યાં તેની ઉપર
એક નવી આકૃતિનું વાદળ ઘેરાવા લાગ્યું એટલે ઇ. સ. ૧૭૩૯માં
નાદરશાહ ખુતરેજી કરી દિલ્લી છુટી ગયો હતો, તેને વધુ સમય
ગુજર્યો હતો નહીં. જો કે નાદરશાહનો મરણ પામ્યો હતો. પરંતુ
તેની ગાદીએ અહમદશાહ દુરાની આવ્યો હતો જેના એક પંચી
એક એમ બે હલ્લા થઈ ચુક્યા હતા. જો કે ઇ. સ. ૧૭૪૮માં
સરહીન્દના મેદાનમાં મહમદશાહના સારા નગીમે અહમદશાહને
તેના પુત્રને દાથે પરાજય પામી પાછું જવું પડ્યું હતું; પરંતુ એપ્રિલ
સને ૧૭૪૮માં મહમદશાહના મરી ગયા બાદ અહમદશાહ
ઇ. સ. ૧૭૫૧માં બીજો હલ્લો લાવી લાહોર અને મુલતાન બન્નેને
દબાવી બેઠો હતો. બાદશાહ એટલે પોને અહમદશાહ પોતાના ખાસ
મોઢે ચઢેલા એક ખવાજસરાના માર્યા જવાને લીધે પોતાના મોઢા

પ્રધાન અવધના સુખેદાર સફરજંગથી વેર લેવાનો ઉપાય વિચારી રહ્યો હતો. આ નામરદીનાં ઠામમા ગાજીઉદ્દીન જે સફરજ જંગના હાથથી સરદારી ઉપર આવ્યો હતો તે બાદગાહ સાથે મળી ગયો. એ બાબતને લીધે શહેરમા લોહીની નદીઓ રેડાવી શરૂ થઈ ગઈ. જેની ઉપર હોદ્દાકરે આવી પુલ બાંધ્યો. જેને લીધે આ વખત વિચારી જઈ સફરજ જંગ બાબત થઈ ગયો. તે કે બાદગાહ પહેલાથી આંખ્યો ગમાવી બેઠો હતો કારણ કે બ્યારે ગાજીઉદ્દીનની બે-વફાઈથી તેની આંખ્યોમા લોહી ઉતરવા લાગ્યું અને આંખ્યો ઢાકવા માટે શહેર બહાર ગયો. બ્યા પોતે ગાજીઉદ્દીનની આંખ્યો ઢાકવા ચાલતો હતો, પરંતુ કિસ્મતે ગાજીઉદ્દીનના હાથે ઇ. સ. ૧૭૫૪માં પરાબંધ અપાવી પદ્મજી કરાવી અહમદશાહે પોતાની આંખ્યો કઢાવી નાખી, એની જગ્યાએ આલમગીર આવ્યો જે ગાજીઉદ્દીનના હાથમાં રચડના પુતળાંની માફક થઈ પડ્યો ગાજીઉદ્દીન પોતાના શત્રુ સફરજ જંગનાં મરવા પછી મ્હોટા વજરના પદ ઉપર આવ્યો. પરંતુ આ મ્હોટા અધિકારનું માન સંભાળી શક્યો નહીં. અને લશ્કરને તેના બુલ્લી કાર્યોએ લાચાર કયું જેઓએ ગાજીઉદ્દીનને પગ અને માથું નાંચું કરાવી સડકા ઉપર બેઠ્યો જેણે પોતાની હુશીયારીથી છુટી સર્વ બળવાખોરોને લોહીમા નહવડાવવા શરૂ કર્યાં. અહીંથી મીંચું ફરતાં દુરાનીનો મુકાબલો કરવાના હુને મગજમા પ્રવેશ કર્યો. અને દુરાનીના માણસોને ધમકાવે આપી શરૂ કર્યાં. દુરાની એવા એને ક્યારે વિચારમા લાવવાનો હતો તે વીજળીની પેઠે ઇ. સ. ૧૭૫૬મા અંડસ પાર ઉતરી ત્રીજો દલો દીલ્લી ઉપર લાવ્યો અને નાદરશાહનાં ખુનરેજનાં બનાવોને પાછા તાગ કરી આપ્યા.

બ્યારે દુરાનીના શહેરમા આવવાની ખબર ચારે બાજુ પ્રસરી ગઈ ત્યારે દિલ્લીવાળા ઘરઘર ઠંપવા લાગ્યા; કારણ કે તેઓની નજરે સમક્ષ નાદરશાહનાં ખુની દેખાવો ફરતાજ હતા. આ ખબરથી નજરનાં ધરમાની સ્ત્રીઓ પણ ડરી ગઈ અને વિચારવા લાગી કે જેમ બને તેમ દિલ્લી છોડી ચાલ્યા જુદા જુદા સ્થળે શહેરની અંદર નહાસ નહાસ પડી ચુકી હતી. આ દેખાવ નિહાળી નજર પણ બેચેન થઈ ગયો અને તરતજ જેમ બન્યું તેમ એક મ્હોટો રથ અને એક ન્હાની ગાડી લાવી. ધરમાં બેજ સ્ત્રીઓ હતી જેમા એક નાની તથા એક

પોતાની મા. તેઓને લઈ આગરે જઈ મુકામ કર્યો; કારણ કે દિલ્હીની ખજી આગરા જેવું સંભાળ પૂર્વક શહેર બીજું કોઈપણ હતું નહીં.

નજરની આગરામાં થએલી પ્રખ્યાતી.

નજર નવા શહેરમાં આવેલો હોવાથી એને સર્વે રીતનો નવો બન્દોબસ્ત કરવો પડ્યો. આગરામાં આ સમયે શાએર મીરતકીની શાએરી ઘણીજ વખણાતી હતી. અને આખું શહેર તેઓને માનતું હતું. નજીર દિલ્હીથી આવ્યો તો શાએર કહેતો આવ્યો. અહીં આગરાની અંદર શાએરો મળી પોત પોતાની ગજલોની સરસાઈ કરવા એકઠા થતા હતા. જ્યાં નજર પણ જઈને એસવા લાગ્યો. જ્યારે અહીંનાં રંગ ઢંગથી સારી રીતે બાળીનો થયો ત્યારે તેના હૃદયમાં ઉમંગ થયો કે હું પણ એમાં કંઈક શાએરો કહું. નજીર પોતેજ પોતાનો ઉસ્તાદ હોવાથી તેણે એક ઘણીજ સારી ગજલ તૈયાર કરી. આ બાબદ મીરતકીને પણ ખબર પડી જ્યારે મશાએરામાં એક પછી એક એમ નજીરનો નંબર આવ્યો. ત્યારે મીરતકીએ એક મુરબ્બીની મહેરબાનીની રીતે કહ્યું.

નજીરે ઉસ્તાદ મીરતકીના શબ્દો સાંભળી બોલવાનું શરૂ કર્યું. નજર પડા એક બુતે પરીવશ નિરાસી સજ્જદજ નઈ અદાકા, બે ઉમ્મ દેખોતો દસ બરસકી પ કહેર આફત ગજબ બુદાકા.

એટલે એક નવી સજ્જદજ અને નાજ નખરાની સુંદરી નજરે પડી. જેની ઉમર તો દસ વર્ષની હતી પરંતુ તે એક આફત રૂપે હતી.

સર્વે શાએરો વાહવા પોકારી ઉઠ્યા. ગજલપુરી થતા મીરતકીએ બોલવી પીઠ ડોકી અને શાઆશી આપી.

આ મશાએરા (કવિ મહલી)માંથી નજરનું નામ પ્રખ્યાતીમાં આવ્યું એની બનાવેલી ગજલની જગ્યા જગ્યાએ વાતો થતી શરૂ થઈ ગઈ જેની હજારો નકલો લોકો લખી લઈ ગયા.

એની પ્રખ્યાતી થતાં એના એક સારા ખાનદાનમાં એની ગજલની પ્રખ્યાતી ઉપરથી લખ થઈ ગયા.

નજરેનું વૃદ્ધાવસ્થા.

નજીરની ઉમ્મર આસરે સા વર્ષ થતા આવી હતી; પરંતુ તેણે ચસ્મા લીધા નહોતા. આ સમયમાં એમની ઉપર લકવો પડ્યો હતો જેમાંથી સારા થઈ પાંચ વર્ષ જીવતા રહ્યા હતા.

એમને નાસ સુધવાની આદત ન હતી તેમજ કોઈ પણ રીતનો નીશો પણ કરતા નહીં. અરીમને પણ હાથ લગાડતા નહીં. ક્રૂર કુક્કી ખીતા. પાંચે વખતની નમાજ પઢતા રોબ્બો. રાખતા કુરોન પઢતા. તસખીર (માળા) ક્યારેક હાથમાં લેતા. લકવો પડ્યા પછીનાં પાંચ વર્ષ ઘરથી બહાર નિકળ્યા નહીં.

ત્યાર પછીનો એમનો મ્હાન સફર એ હતો કે દીવાન ખાના-માંથી ઓટલા ઉપર જતા જ્યાં લીમ અને બોરડીનાં બે ઝાડ હતા જે ઝાડ હાલમાં પણ કાયમ છે અને તેઓ એમની કબર ઉપરજ છાયા કરી રહેલા છે. એ ઝાડોની નીચે નજીર પથારી કરી બેસતા. ધણી ખરા પુરૂષો એમને દરેક વખત ઘેરી રાખતાં. નજીર કોઈપણ મળવા આવતુ તો તેઓ તેને એજ ઝાડોની નીચે મળતા તેઓ એજ બન્ને ઝાડોની નીચે મરણ પામ્યા અને તેજ ઝાડોની નીચે તેમને દફન કરવામાં પણ આવ્યું.

નજીરનું મૃત્યુ.

બ્યારે નજીર મરણ પામ્યા ત્યારે હિન્દુ એકાએકે કહ્યું કે હમારી રીત પ્રમાણે તેઓ ઉપર ક્રિયા કરવામાં આવશે જે સાલગી નજીરનાં ખાનદાન વાળાઓએ ના કહ્યું. નજીરનાં મરણ પામ્યા પછી હજારો માણસો જેમાં હિન્દુ મુસલમાનો હતા તેઓએ મળી નજીરની નમાજ પઢાવી. અને તેમની ઉપરની આદર હિન્દુઓ વર્ધિ ગયા. જેની ખબર નથી કે તે આદરનું તેઓએ શું કર્યું.

મુસલમાનોએ તેની પથ્થરની કબર બનાવી. હિન્દુઓએ સોમ-વારને દીને તેમનો મેળો કર્યો. જે હાલમાં પણ દરસાલ થાય છે. એઓ હીજરીસન ૧૨૪૩ અને ઇ. સ. ૧૮૨૭માં મરણ પામ્યા.

નજીર સતોષી હતો.

નજીરનો સંતોષ એની ઉપરથી જણાય છે કે ધણીખરા રાજ્યો તરફથી એને તેડું આવ્યું. પરંતુ એ ગયો નહીં. એને પહેલાંતો લખનઉના નવાબ વજીદઅલી શાહે એક કાસદ (દૂત) મોકલી બોલાવ્યો. કાસદની સાથે ત્રણ દળર રૂપીઆ મોકલાવ્યા હતા. કાસદ બ્યારે એમના મકાન પાસે આવ્યો, ત્યારે નજીર રસ્તામાં ફરતા હતા. કાસદે એમને પૂછ્યું કે નજીરનું મકાન કયાં છે ? તેમણે કહ્યું “ સીધા ચાલ્યા જાઓ. ખાનદા નવાબના પાણીમાં એક સાધરણ ધર છે. જેની આંગણામાં લીમ અને બોરડીના બે ઝાડ છે. તેજ તેઓનું મકાન છે. ” કાસદ બ્યારે એમના મકાન ઉપર પહોંચ્યો; ત્યારે દરવાજા ઉપર પહોંચીસ દ આવ્યો. અન્દરથી જવાબ મળ્યો કે તે ક્યાંએ ગયેલા છે. એટલામાં ફરતા ફરતા મીરઃ

નઝીર પણુ આની પહેાંચ્યા. ન્યારે કાસદને ખબર મધ કે એઓ પોતેજ નઝીર છે; ત્યારે તેણે કહ્યું કે તમેએ મને ઘેડો આપ્યો. પછી ધણાજ માન સાથે મળી પોતાના બાદશાહનો સદેશો સંભળાવ્યો. નઝીરે કહ્યું હું મારા માલિકથી પૂછી લઉં. એક રાત્રીની મને રળ મળતી નોંધ્યો. બીજે દિવસે બીહામણો ચેહેરે બનાવી પહેાંચ્યા. કે સાહેબ હ્યો મને તો મારા માલીકે ધણીજ ધમકીઓ આપી કે માણસ એક અને બે નોકરી જેથી તમે તમારા રૂપીઆ લઇ લ્યો. અને મને માફ કરો.

ભરતપુરના રાજાએ તેડું મોકલ્યુ ધણાકોનું કહેવું છે કે ગયા હતા અને ધણાકો કહે છે નહીં ગયા. છેવટ એકે ન્યારે ભરતપુર પહેાંચ્યા; ત્યારે રાજાએ એમને માટે ઘર અત્યંત સાફસુફ કરાવી ગાલીચાઓ પાથરી દઇ વીસ રૂપીઆ પગાર કરી આપ્યો એઓએ કહ્યું ગાલીચાઓ ઉઠાવી આપો મને કક્ત એક સાદડી નોંધ્યો છે. અને વીસ રૂપીઆ શું કરીશ. મને તો પાંચ રૂપીઆ ધણા છે.

પરંતુ એ બાબત ખરી લાગતી નથી. પહેલી ઉમરમાંજ તેઓએ લણાવવાની નોકરી મથુરામાં કીધી હતી એની પછી તેઓ નોકરી માટે બહાર ગયા નહીં.

એક બીજી બાબત એમ છે કે એમના પિતા કે જેમનું નામ મહમ્મદ ફારૂક હતું તેઓ અઝીમ આબાદમાં એક નવાબને ત્યાં નોકર હતા. ન્યારે તેઓ મરણ પામ્યા ત્યારે નવાબે નઝીર ઉપર લખ્યું કે તમારા પિતા ગુજરી ગયા છે, ખુદાની મરજી આગળ કોઈનું કોઈ ચાલતું નથી જે માલ તેઓ મુકી ગયા છે તેની ઉપર તાળીઓ મારવામાં આવેલ છે તમે તેના વારસ છો માટે આવી તમારા પિતાનો માલ લઈ જાઓ. નજરે લખ્યું “હું” માશા બરાખ-રની કલમનો ચલાવનાર માલને માટે ક્યાં ક્યાં રખડો કઈ? માટે આપ મહેરબાની કરી સર્વે માલ લઈ ત્યાંજ વહેચી આપો.”

નઝીર મનુષ્યોમાં પ્રેમ અને ભાત ભાવ રેલાવતો હતો.

નજર મીત્રો ઉપર પોતાનો જન પણ અર્પણ કરી દેતા હતા. જે માણસ સાથે મુલાકાત કરતા તેને ખુશ્લા હૃદયથી મળતા. દોસ્તી તથા મહેબબતના હોકોની ધણીજ સલાહ રાખતા. તેમણે કોઈ પણ પુરૂષની સાથે દુશ્મની રાખી હોય એમ માલમ પડતું નથી. તેઓ આનંદી હતા. જે મંડલીમાં હતા ત્યાં એમની વાતોથી લોકો ધણાજ ખુશી રહેતા. તેઓની આદતોમાં કોઇપણ ખરાબ બાબત જોવામાં ન આવતી. નાનો સરખો માણસ પણ મીયાં નજરને સલામ કરતો તો બન્ને હાથથી તેને સલામનો જવાબ આપતા.

એક જગ્યાએ તેઓએ ખુશામદની તારીફ પણ કીધી છે. પરંતુ તેથી એવો વિચાર રાખવાનો નથી કે દરેક મનુષ્યે નિયતાથી ભરેલી ખુશામદ કરવી જોઈએ. તેના મતલબ તો એટલોજ છે કે કોઈપણ વાત એવી ન કરવી જોઈએ કે જેથી સામેવાળાના અંતઃકરણમાં કોઈ પ્રકારનું દુઃખ ઉત્પન્ન થાય. સાધારણ અદ્ય કે જેથી સામેવાળાનું હૃદય આનંદિત થાય તેમ કરવામાં ફાયદો સમાયતો છે. એમનો હેતુ તો એ છે કે ચાર દિવસ જે પુરૂષને નમી સક્ષામ કરશે તો તે ખુશીમાં આવી તમારું દરેક કામ અતિ ઉમંગથી કરી આપવાનો તત્પર રહેશે. સક્ષામ કરવાથી અમને તો કશું નુકસાન થનારું નથી. પરંતુ સમય ઉપર દરેક કામ નિકળી જશે. હાથ જોડીને વાત કરવી જો કે ધણા ખરા અભિમાની વિચાર વાળાઓને ખરાય લાગશે; પણ તેની અંદર પણ આપણી કશી દોષત ખરચ થનારી નથી. પરંતુ સાંભળનારા એટલી સરખી વાત ઉપરથી પુલ્કાર્ધ જર્મ દરેક કાર્ય કરી આપવાને પોતાનું માન સમજશે. નર્તીર નમ્રતા વાળો ધણો હતો તે આની રીતની ખુશામદ દરેક સાથે રાખતો હતો તે જેમ કે ઉપર કહેવામાં આવેલ છે તેમ એક સાધારણ જેવા માણસની સક્ષામનો જવાબ બંને હાથથી આપતો તે કોઈ સાધારણ માણસ સાથે પણ વાત કરતો તો હાથ જોડી જોડી અને અદ્ય કરીને વાત કરતો. ઘર અને બહાર સર્વે જગ્યાએ તેની નમ્રતા તથા અદ્યની જળ પથરાયેલી હતી.

એના સ્વભાવમાં નમ્રતાનો અંસ વધારે હતો કોઈ વાત તેની મરજી વિરુદ્ધ થાય તોપણ તેને કપાળે કરચળા આવતી નહીં. ધણા જ થોડા પુરૂષોએ એને ગુસ્સો કઠોતો જોયો છે. ગરીબ માણસોની ખબર અંતર દર પળે લેતો. તેમને જોઈ નર્તીરનું અતઃકરણ દુભાતું. કોઈ પણ સવાલ કરનારાને પાછો ફેરવતો નહીં. પોતે ધણીજ હિંમત વાળો હતો જે હિંમતની આગળ બાદશાહી ખમતો પણ કશી વિસાતમાં ન હતો. તેના સ્વભાવમાં લજ્જા ધણીજ હતી.

તેણે ફકીરોની પથારી ઉપર આસ્થા અને આશ્ચર્યતાએ હિન્દુઓનો પણ એક મ્હોટો મેળો જમાવી રાખ્યો હતો અને એવીજ રીતે જંગીઓ અને સન્યાસીઓનાં સ્થાન ઉપર મુસલમાનો પણ જતા હતા. આ સમયે ઇસલામ અને હિન્દુપણ બંને હાથ મેળવવા આગળ વધી રહ્યું હતું. મોઝની અને બ્રાહ્મણોએ પોત પોતાની અંદર સુલેહ કરી લીધી હતી. બ્રહ્મચારીની કચેરીમાં ઇસ્લામી એકતાએ આ સુલેહ નામાની ઉપર મ્હોર કીધી હતી. રામ અને રહીમનો ફરક ઉડી ગયો હતો. પેગમ્બર અને અવતાર એ

એકજ શબ્દ થઈ ગયા હતા. ગુરૂ નાનક અને ભક્ત કબીરદાસની લોક પસંદ સ્કુલોમાં દરેક ધર્મના પુરૂષો વધુને વધુ દાખલ થતા જતા હતા. જેમાંથી ઘણા ખરા તાલીમ મેળવી નીકળી પણ ચુક્યા હતા. નજીર પણ તેજ તાલીમ લીધેલા પુરૂષોમાં એક હતો. એને હિન્દુ અને મુસલમાન બન્ને કોમ અતિમાનની નજરથી નિહાળી એમને માનતા. બન્ને ધર્મનાં પુરૂષો એને પોતાનો આત્મીક આજીવાન તરીકે પિછાનતા હતા, લોકો કલાકો સુધી એની પાસે બેસી રહેતા હતા.

નજીર ચમત્કારી પુરૂષહતો.

એની પ્રવિણતા માટે નિચે દાખલાઓ આપવામાં આવે છે.

એક દિવસ મીયાં નજીર બજારમાં ચાલ્યો જતો હતો. ન્યાં એક સરકારી સીપાઈ આવ્યો. અને એમને મળુર જેવો સમઝી પકડી પોતાની પાસેની ગાંસડી એમને માથે ચઢાવી આપી. નજીરે ગાંસડી માથા ઉપર ઉંચકી લીધી અને કશું પણ બોલ્યા નહીં અને ગાંસડી ચુપકી સાથે ઉઠાલી આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા સીપાઈએ ન્યારે મીયાં નજીર ઉપર નજર કીધી તો એક આશ્ચર્ય કારક બનાવ તેની નજરે પડ્યો એટલે ગાંસડી માથાથી એક વેંત ઉંચી ઉંચી નજીર સાથે હવામાં જતીહતી. આ નિહાળતાં સિપાઈનાં હોસ કોસ ઉડી ગયા અને તે પગ ઉપર પડી નજીર પાસે મારી મારવા લાગ્યો.

નજીરનો પુત્ર મીરઝા નવાઝીશ અલીબેગ કહે છે કે ન્યાં સુધી પીતા ઉપર લકવો પડ્યો ન હતો, ત્યાંસુધી હું ખરાબ આદતોની અંદર પડેલો હતો અને બહુવાથી જીવ ચોરી બહાનાઓ કાઢતો હતો. ન્યારે તેઓ ઉપર લકવો પડ્યો જેના લીધે તેઓ ત્રણ દિવસ સુધી બેહોશ રહ્યા. ચોથે દિવસે તેઓને હોશ આવતાં પૂછ્યું મારી જગ્યાએ કોઈ બહુવા ગયો હતો (કારણ કે તેઓ બહુવાવવા જતા હતા) મેં કહ્યું આપની સીવાય બહુવાવવા જેટલી વિદ્યા કોઈમાં પણ નથી. અને મેંતો હમણા ગુલસ્તાન પણ પુરી બણી નથી અને તેઓતો તુગર એ અણુલ ફઝલનો અભ્યાસ કહે છે. તેમણે કહ્યું કે તમે જાઓ અને જઈ તેમને બહુવો. હુકમ થતાંજ હું ગયો અને તેઓની દુઆથી કાંઈ એવો માહેર થયો કે કોઈપણ કિતાબ મુસ્લિમ માલમ પડી નહીં.

નજીર બીજાને કષ્ટ થવા નહિ દેતો.

બીજા બાબત એમ છે કે એઓ ઘોડા ઉપર સવાર મઘ અચં-રાના તાજ મહાલ તરફ દરરોજ જતા તેઓની સાથે અમાજ નામી નોકર રહેતો હતો. અમર રસ્તામાં કોઈ જગ્યાએ ઘોડો ઝડી જતો તો તેને કાઢે મારતા નહીં તેમ લગામને પણ ઝટકો આપતા નહીં

જો પોતે ચાલે તો ઠીક નહીં તો તેમનો નોકર અથાજ આવી ઘોડાને આમળ વધારી આપતો.

એ બાબત થવાનું કારણ એ હતું કે એક સમય એવીજ રીતે ચાલતાં ચાલતાં એમના ઘોડાએ અડ કીધી જેને આગળ ચલાવવા કાળે એમણે ચાખક માર્યો. પાછળ કોઈ મુસાફર આવતો હતો તેને આ ચાખક લાગ્યો. નજીર તરતજ ઘોડા ઉપરથી ઉતરી મુસાફરનાં પગમાં પડી મારી માગવા લાગ્યા. અને કહેવા લાગ્યા કે આ ચાખક છે મને પણ મારી લ્યો મારાથી ગુન્હે થયો છે. માટે તેનો બદલો મળવોજ જોઈએ એ બાબત જોઈ કાઢના પણ હૃદયમાં ગુસ્સો રહેવા પામતો નથી તેવીજ રીતે ફકીરનો ગુસ્સો પણ જતો રહ્યો પણ નજીરે ઘણાજ કાલાવાલા કર્યા જેથી તેણે અમસ્થો ચાખક એમના શરીર સાથે અડકાડ્યો એજ દિવસથી તેઓએ હાથમાં ચાખક રાખવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી.

નજીરનો શિષ્ય મોજ.

નૃત્યકળામા એક મોજ નામનો પુરૂષ ઘણીજ સરસ કાબેલિયત રાખતો હતો જે નજીર સાથેજ મળતો. તેમજ મોજનો છોકરો હાથેર પણ નજીરનીજ સેવા ચાકરી કર્યા કરતો. મોજ નૃત્યકળા ઉપરાંત ગાયન કળામાં પણ પ્રવીણ હતો. તેમજ ગાયનો પણ બનાવતો હતો, જે ગાયનોની અંદર નજીર સુધારો કરતો હતો, મોજના ગાયનો એમતો ઘણાજ પ્રખ્યાત છે પરંતુ એક ગાયન કે જે બીલકુલ નજીરનાં વિચારોનુંજ છે જેમાં નજીરનાં સુધારાએ એક નવુંજ જીવન ફૂકી આપ્યું છે. તેને નીચે ટાંકવું સાચું દેખાય છે.

આસ્તાઈ. બુદિયા સોચ સોચ મનમેં પશતાઈ.

અપના અબકા કીજે ચરખા લયા પુરાના,

ચલતા નહીં ફેર ફેર હું આરી;

અંતરા-ડગમગા ત પડી હિલ્લને લગી લાટ માલ લરજત હય શુડિયા.

તિકલ બલ પયો ચમરક દુટ ધમકરા લયો લય પંખરીયા ન્યારી,

અલોગ આવેગા ઉગાહી વાલા માંગેગા જન્મ જન્મ;

સુત ન કપાસ નહીં ગુહીકી આસ.

મોજ કહે અબ ઉઝ્રં ગંવાઈ ચુંહી અપની સારી,

એટલે ડાસી મનમાં વિચાર લાવી અફસોસ કરવા લાગી કે

હવે મારે શું કરવું. કારણ કે આ શરીરનો ચરખો પુરાણો થયો

જેને ફેરવતાં ફેરવતાં આઠી ગઇ છે પરંતુ તે હવે ચાલતો નથી.

શરીર ડગમગી જઇ હાલવા લાગી મુજબું શર થઇ ગયું તેમજ

પાતળું સોયા રૂપી થઈ ગયું અને ચરખો ભાંગી ગયો જેના ચક્કરો પળુ છુટા પડી ગયા હવે એકાએક મામલતદાર (કાળ) આવી જમે માંગશે તો મારી પાસે સુતર કપાસ એમાંનું કશુંએ નથી તેમજ ગોઠડીની પળુ આશા નથી મોજ કહે છે કે હવે આખી ઉમરતો એમજ આપણે ગમાવી આપી

અર્થાત્ આપણી દેહ તો હવે માટીમા મળવા ઉપર આવી અને ૮ મોએ અપુણ્યના કાર્યો તો કશા કયાં નથી ઈશ્વર દિસાળ માંગશે તો જવાબ શું આપીશુ.

ખીજ રીતે ઉપલી બાબત એવી રીતે લખી છે

નેાચી જે વફાદાર કોઈ પાસ રહી આ.

તો રાટી મિલી વર્ન લગી કાતને ચરખા;

જળ કુબડી કમર હોગઈ ઔર સર હુવા ગાલા,

મુંહ સુખ કે ચમરખ હુવા ઔર તન હુવા તકલા.

ફિર રાટીકો ચરખેસે કમા ખાતી હય બુઢિયા,

એટલે નાયકાની પાસે કોઈ વફાદાર છોકરી આવીને રહી તો તેને આધારે નાયકાને રાટલી કમાવામા મદદ મલી મછ અને તેમ ન થયુ તો પછી ચરખો કાંતવા લાગી ગઈ. જ્યારે ચરખો કાતતાં કમર વાંકો વળી મોઢું સુગઈ ચરખારૂપી થઈ શરીર સોયા જેવુ થયુ તો પછી ચરખાનેજ આધારે રાટલી કમાવી શર કીધી.

નજરની ઘણીખરી ગજલો એજ મોજ ને લીધે વધુ પ્રખ્યાતિમાં આવી કારણ કે એ પોતે પોતાના તરફથી અથવા નઝીરના હુકમથી તેઓની ધુન કાયમ કરી મન હરણુ રીતે ગાતો હતો, જેથી તમામ શહેરમાં પ્રખ્યાત પામી જતી હતી.

નઝીરના શિષ્યો અને તેની કવિતાઓ.

તેઓ ની ગાદી ઉપર ગુલઝાર અલી અસીર જે તેઓનાં છોકરા હતા. હકીમ મીર કુતબુદીન બાતિન, મીરજી. અસ હુલ્લા ગાલિબ, મહારાજ બળવંત સિંહ, રાજા લાલા બુધસેન સાદી, શેખ. મદારી જ. મીર, હકીમ મીર મહમ્મદી જાહિર શેખ. નબી બ. ખશ અ. શિક. મુન્શી હુસેન અલીખાન અહવ, બેદાર બ. ખશ લહેર, શેખ. હુસેન બ. ખશ બ. ખશી

ગુલઝારઅલી અસીરનઝીરના છોકરા હતા જેઓ સને ૧૨૧૬ હિજરીમાં જન્મ્યા અને સને ૧૨૬૫ હિજરીમાં ૮૯ વર્ષની ઉંમરે મરણુ પામ્યા એ ઓ ધણાજ પ્રખ્યાત સાહેબ થઈ ગયા છે. નઝીરના વિચારો કબીર સાથે કેટલા મળતા છે તેનો એક દાખલો, આપવાથી પાઠકોને જણાશે,

ભવહારે હમ પરદેસી લોગ,
આજકે બિછડે કદ જા મિલેંગેરે;
નહિયા નાવ સંભોગ.

નઝીરને જે લખવાનો શોક હતા તેટલો તે પોતાના લખેલા કાવ્યો એકઠા કરવાનો નહોતો. વિચાર આવતાજ લખવું શરૂ કરેતા અને લખી રહ્યા બાદ આમ તેમ રખડવું ફેંકી દેતો. જેને મિત્રો અથવા શિષ્યો ઉત્તેજી જતા અને પોતાની નોટ બુકમાં ઉતારી લેતા એ બાબતમાં ખતરીઓ પહેલા નાંખે છે, કુલિયાતે નઝીર કરી એક બુક નઝીરના કાવ્યોની છપાઈ છે તે તેઓનીજ નોટ બુકમાંથી છપાવેલી છે, નઝીરના સમયમાં કોઈ હિન્દુ ગૃહસ્થ હતા જેમનું નામ વિલાસરાય હતું તેના છ પુત્રો હતા હરવક્ષરાય, ગોરવક્ષરાય, મુળચંદ્રરાય તનમુખરાય અને બે પુત્રોનાં નામ યાદ નથી. આ પુત્રો નઝીર પાસે ભણતા હતા, આ ખાનદાનની અંદર નઝીર ને ધણુંજ માન હતું. નઝીરને માસિક પગાર સૂતેર રૂપીઆ આપતા નઝીરના બ્રહ્મચારી વિચારોએ તેના માનમાં ઔર વધારો કરી આપ્યો હતો, વિલાસરાયને ત્યાંના પુરૂષો અને પ્રતીણ પુરૂષ તરીકે માનતા હતા આ નઝીરના શિષ્યોએ પોતાના ઉસ્તાદની કવિતાઓને બહુજ માન સાથે એકઠી કરી; પરંતુ સર્વે કવિતાઓ તેઓને મળી શકી નહીં તેમ હાલ મળતી પણ નથી, ધણુકોને મોટે યાદ છે; પરંતુ તેઓ લખાવતા નથી ફકીર લોકો ગલી ગલીએ બોલતા ફરે છે એમાનાં કોઈકેજ છપાવતા મળી શકે છે,

નીચલા કાવ્યમાં ચાલીસ વર્ષની કેદ એક ધણુજ ઉંડા અનુભવને અમારી સમક્ષ રજૂ કરે છે. અને ખરેખર ન્યાર સુધી મનુષ્ય એટલી ઉમ્મરે પહોંચતો નથી ત્યાં સુધી પોંકા સંસારી થતો નથી, દાખલા તરીકે, ઉંદરનાં અચાર (અથાણું) ઉપર કહ્યું છે કે:-

અવલતો ચુહે છાંડે હુવે કંદકે બડે. હંય,
ઔર સેર સબાસેર કે મેડકબી પડે હંય;
ચખ દેખ મેરે ચાર ચહે અબ કયસે કડે. હંય.
ચાલીસ બરસ શુજ.રે હં તબ અચસે સડે. હંય,

કયા જોર મજેદાર હય આચાર ચુહોંકા.

એટલે, એકતો છાંટી છાંટીને મોટા શરીરના જડા ઉંદરો નાખવામાં આવેલ છે તેમાં વળી શેર સવા શેરનાં દેડકાંઓને પણ નાખ્યા છે, માટે મારા મિત્ર અને ચાખી જો કે કેવા લાગે છે ? કારણ કે ન્યારે એની ઉપર બરાબર ચાલીસ વર્ષ અર્થાં ત્યારે એ એટલાં સડવા પામ્યા છે. આ ઉરડોનો ધણુજ મજેદાર આચાર અનેલો છે.

અર્થાત્, સંસારી બાબતોમાં સારા સારા છંટાયલા પુરૂષોએ ભાગ લીધો છે આ બાબતોમાં ન્યારે બરાબર ચાલીસ વર્ષ વીતી ગય છે ત્યારે તે પુરૂષ સંસારી થાય છે માટે તું પણ એ સ્વાદને ચાખ. આ સંસાર ધણીજ સ્વાદિષ્ટ લાગશે.

નીચલું કાવ્ય આ બાબતનો દાખલો છે કે હરામની અંદર ધણીજ સુંદરતા છે. જેની તરફ લોકોની પ્રીતિ ધણીજ છે લુચ્ચાઓ અને દગાખોરોના ઘરમાં સોનું વરસે છે, અને ઈમાનદાર કોડી કોડી માટે તરસે છે. તે એવી રીતે કે

આગે થે કંઈ અબતો હમી એક હંય ચુહે માર,
મુદતસે હમારા હય ઈસ આચારકા બેપાર;
ગલિયોમેં હમેં હુંદતો કરતે હય ખરીદાર;
ખરસે હય પડી કાઢી રૂપય પયસેકી ખોહાર.

કયા ભેર મજેદાર હય આચાર ચુહોંકા,
એટલે. આગળ કંટલાએક હશે પરંતુ હમણા તો અમે એકલાજ ઉંદર માર છીએ. અમારો આ અચારનો વેપાર ધણીજ મુદતથી ચાલુ છે. ગરીબોની અંદર ખરીદારોતો અમેને શોધના કરે છે. ન્યા કોડી પૈસા રૂપીઆઓનો તો અમારી ઉપર વર્ષો વરસે છે આ એટલો બધો સ્વાદિષ્ટ ઉંદરોનો આચાર છે.

જે તરજ ઉપર આ કાવ્ય રચવામાં આવ્યું છે તેને ઇંગ્લેન્ડમાં આયેર્ન અને અરબીમાં તઅરીજ કરી કહે છે એમાં જે કાવ્ય કહેવામાં આવે છે તેમાં કંઈતો વાતને હંસીમાં ટાળી ઉડાવવામાં આવી છે તો કોઈ જગ્યાએ સર્વે તેની ધુરાઈ પોતાને શીરે લઈ લેવામાં આવે છે. જેમ કે:-

રાજી તો હમારી ચહે ઉનારી હય ખુદાને;
દિનરાત પડે. હમકો ચહે આચાર બનાને;
ઔર પેટકે બી વાસ્તે હો પયસે કમાને
લજજતકો નજર ઇસ્હી બે ખાવે સોહી બને,
કયા ભેર મજેદાર હય આચાર ચુહોંકા.

એટલે. હમારી રાજી તો ઈશ્વરે એમાંજ ઉતારી છે જેથી અમે રાત દીવસ એજ અચાર બનાવી વેચી પેટને માટે બે પૈસા પેદા કરીએ છીએ એની લહેજજત તો જે ખાય તેજ બણે આ અચાર ધણીજ સ્વાદિષ્ટ છે.

અર્થાત્, હરામમાં ધણીજ લહેજજત છે તેને જે કરે છે તેજ બણે છે અને તેની અંદર પૈસા પણ બણા પેદા થાય છે.

એણે વાવાઝોડા ઉપર લખ્યું છે તેનો દાખલો તો પ્રકાશિત છે એટલે લોક લાલચનાં બળ અને સંસારી લાલચ તથા સ્વાદની

અંદર પવિત્ર પુરૂષોનું હૃદય પહેલાં ડામાડોલ થાય છે; પરંતુ આખરે તેઓ લોભ અને લાલચની ઉપર ફતેહમંદ થઈ જાય છે અને સંતોષની અગાસીમાં પવિત્ર આત્માસાથે મળી જાય છે. એની અંદર શત્રુનું નામ આપેલું છે તેને શેતાન સમજવું નોંંધવું.

દાખલા તરીકે:-

નજીર આંધીમેં કહેતે હંયકે અકસર દેવ આતે હંય,
મીયાં હમકે તો લે જાતી હંય પરીયાં ઘેર આંધી.મેં
એટલે. નજીર, લોકોને એમ કરી કહે છે કેવા વાવાઝોડાંની
અંદર ધણાખરા દેવ એટલે શેતાનો આવે છે જે મનુષ્યને ખેંચી
લઈ જાય છે. પરંતુ અમને તો પરીઓ ઘેરી આવા વાવાઝોડાના
તોફાનમાં ધસડી લઈ જાય છે.

અર્થાત્, લાભ લાલચ અને સંસારી સ્વાદ હૃદયમાં શેતાન
ઉશ્કેરણી કરી મનુષ્યને ખેંચે છે એવી રીતે લોકો કહેછે; પરંતુ
હવે તો સ્વરૂપવાન સુંદરીઓ હાથ પકડી પકડીને તેની તરફ ખેંચી
લઈ જાય છે.

કારા વાસણની તારીફમાં એણે લખ્યું છે તે ખરૂં નિહાળતા
તેની ચીજ માટે લખ્યું છે જેને પાપ પરિતાપની હવા લાગી ન હોય
જેની અંદર પાણીનું ટીપું ઇશ્વરી પ્રીતિનો શરાબ છે અને પનીહારી
તરીકે પ્રવીણ ગુરૂને યાદકર્યો છે. દાખલા તરીકે:-

ખાંકસે જબકે ઇનકે ઘડતે હંય,
ખન્દગીસે રહે અપની બઢતે હંય,
કારેં પર કુલ હાર ચઢતે હંય.
હુરે જિલમાં હુરૂદ પઢતે હંય,
તાજગી છકી ઔર તેરે તનકી;
વાહ કયા ખાત કોરે બરતનરી.

એટલે મટાડીથી ઘડી તેની ચાકરી કરતાં ઘણે છે જ્યારે તે
તૈયાર થયો તો પાણી બરવા માટે લોકો લઈ જાય છે તો તેના
જળામાં કુલનો હાર પહેસાવે છે જેની પ્રશંસા સારા પુરૂષો કરે છે
માટે તારા શરીર અને મનને એવીજ રીતનું કારૂં રાખ કારણ
કારા વાસણની પ્રશંસા થવી અશક્ય છે.

નીચલા કાવ્યની ચોથી લાઈન ખુલ્લું બતાવે છે કે એ ફક્ત
કારા વાસણનીજ પ્રશંસા નથી; પરંતુ ઉદાહરણ આપને મનુષ્યની
ઉત્પતિનું કારણ બતાવ્યું છે.

અસ મુસાહીમેં સર્દ પાની હય
એલીમી આબ પાની પાની હય;

જીન્દગીકી ચકી નશાની હય,
હોસ્તો પહેલી બાત પાની હય,

કુ. એટલે કુળમાનાં ઠડા પાણી આગળ મોતીનું પાણી
રહ છે; કારણ કે જીવનની એજ નિશાની લેખે હોવાથી મિત્રો
એમાંથી એજ નાજતની શોધક રો.

બાંગની પ્રશંસામાં નજીરે ત્રણ કવિતાઓ લખી છે. જેમાંની
દરેક કવિતામાં એક નવોજ રંગ નજરે પડે છે. અને સ્વતંત્રતાની
સાથે લુચ્ચાઈ દોંગાઈના શબ્દોની અંદર અલ્પજ્ઞાનની ઝળક પ્રકા-
શિત થશે. ઉદારણ તરીકે,—

પી આશકોમેં આકર દો બંગકે ખ્યાલે.

જે એક દમમેં તેરા ઘર ધુમેં છપ્પર હાલે,

એટલે અલ્પજ્ઞાનીઓની મંડળીમાં ઈશ્વરીજ્ઞાનથી મસ્ત થઈ
જે. આ દુનિયા જેને તું તારં ઘર સમજી બેઠો છે અને જેની
અંદર તારી ગફલતે છાવણી નાખી છે તે એ આવી રીતનાં જોવાથી
કેટલી ધુજળી નજરે પડશે.

ગર દેખને હંય તજકો કુછ અયશકે ઝબાકે,

તો ઝાડ અપને પંજે ઐર સરકો ઝળ ઝબાકે;

પી આશકોમેં આકર દો બંગકે ખ્યાલે.

એટલે—સંસારથી હાથ ખંખેરી નાખી અને બીજી દુનિયાનો
વિચાર કર.

બીજી કવિતાની પહેલી લાઈન આવી રીતે છે.

કયું અબસ ડાલે હય બયડા કાણુમેં ગફલતકા તેલ.

એટલે કાનની અંદર ગફલતનો મેલ નાખી કેમ બેઠો છે.

કુંડી ખુતનેકો બજા ઐર દેખ દુક કુદરતકે ખેવ,

છાડ સજ કામેંકો ગાફિલ બંગ પી ઐર ડંડપીલ.

અર્થાત્—જે જુલ જુલામણી ધાર્મિક કાર્યો તરફથી લોકોની
અંદર ફેલાયલી છે અને લોકો ધાર્મિક બાબતોને વિચારી બેઠા છે
તેઓને કહે છે કે ચક્ષુઓ ઉઘાડી ઈશ્વરી જ્ઞાનના અખાડામાં ઉતરી
જે કે કુદરત કેવા કેવા ખેલો તારી સમક્ષ રજી કરે છે.

ખીજર કે જેઓ માટે નિયત કાવ્યમાં કહેલું છે તેઓ
બાંગ પીવાની નસીયત કરે છે તેઓ એક પ્રવીણ ગુર સમ્માન છે.

કલ મુઝે દરિયા વપે ખવાજ ખિદર ને મિલ ગયે,
સખજ પયરાહન ગલેમેં હાથમેં આસા લીઝે
કમ ખુરાક ઐર નાતવાની કે મિલે જખ મંચ કીયે;
તખતો વોહ મુંહ દેખ મેરા હંસકે યું કહેને લગે.
કુંડી ખુતેકો બજ ઐર દેખ દુક કુદરતકે ખેલ;
છાડ સખ કમોંકો ગાફિલ ભંગ પી ઐર ડંડપીલ.

એટલે કાલે મને નદી ઉપર ખાજ ખીદર મળ્યા જેઓએ
લીલું પેરણ ગળામાં કફનીરૂપે પહેરેલું હતુ અને હાથમાં લાકડી
લીધેલી હતી. જ્યારે મેં તેઓ આગળ કહ્યું કે મને ખાવાનું રૂચતું
નથી. અને શક્તિ ઘટતી જાય છે તો તેઓએ મારું મોઢું નીધ
હંસી કહ્યું કે કુંડીસાથે ભાગ ઘુંટવાના ડાડાને બજની ભાંગ ધુટી
પીવી શરૂ કર. પછી તેને કુદરતના ચમત્કારો નજરે પડશે

આ કાવ્યો ગુહ્યાર્થી છે જેમની મતજબ પણ તેમની સાથે
ખુલાસા સાથે આપી દીધી છે જેથી વાચકને સારી પેઠે સમજ
પડી જશે.

એની પછીના જેટલા કાવ્યો છે તે સઘળા રમમાં
રંગાયલા છે જેની છેવટ એની ઉપર છે

ચહે વોહ સખજ હય જીસે પીને હય યાં આકે ફકીર.

એટલે એ એવી રીતની સખજ છે જેને ફકીરોજ પીએ છે.

ત્રીજા અને છેલ્લા કાવ્યની પહેલી લાઇન આવી રીતની છે.

દુનિયાકે અમીરોંમેં યા કિસ્કા રહા ડન્કા,

એટલે દુનિયાના પૈસાદાર લોકના વર્ગમાથી અહિ કોનો
ડન્કા વાગે છે.

પહેલી દવિતા પ્રમણે એ કાવ્યમાં પણ શરૂઆતથીજ પ્રેમી-
ઓનું વર્ણન સમાવવામાં આવ્યું છે.

કુંડી કે નકારે પર ખુતેકા લગાડન્કા,

નિતભગ પી ઐર આશિક દિનરાત બની ડન્કા

એટલે કુંડીના નગારા ઉપર ભાગ ધુટવાનાં સોટાથી ડન્કા
લગાવ અને નિત ભાંગ પી અને રાત દિવસ ડન્કા વગાડ.

નીચલી શબ્દો એક હીરાંપી છે.

ઉદ્દતકે જમરફકી ચહે ખેતકી ખુટી હય,

પત્તોકી ચમક ઈસ્કે કિમખામકી ખુટી હય

મુંહ જીસ્કે લગી ઉસ્સે ફિર કાહેકો છુટી હય;

ચહેતાન ટકોરેકી ઇસ બાનપે દુટી હય.

કુંડી કે નકારેપર ખુતેકા લગા ડન્કા,

નિત ભાંગપી ઔર આશિક દિનરાત બળ ડન્કા

એટલે. પ્રેમી હોતાનાં ખેતર એ એક જ છે જેનાં પાતરાઓની ચમક કિમખામ ઉપર પાડેલી વેલ રૂપી છે. જેને મોઢે ભાગી તેનાથી છુટતી નથી. આ ટકારાની તાન એ વાત ઉપર આવી દુટ છે કે કુંડી અંદર સોટી ઠોકી ભાંગ તૈયાર કરી પ્રેમી ભાંગ પી અને રાતદિવસ ડન્કા વગાડ.

સાધુની મસ્તીનો દેખાવ નીચલા કાન્યથી જણાશે.

હંય મસ્ત વહી પુરે જો કુંડીકે અંદર હંય;

દિલ ઉનકે બડે દરિયા જી ઉનકે સમન્દર હંય

બયઠે હય સનમ ખુતહો ઔર જુમતે મન્દર હંય,

કહેતે હય ચહી હંસ હંસ આશક જો કલન્દર હય;

કુંડીકે નકારે 'ર ખુતકેકા લગા ડન્કા.

નિત ભાંગ પી ઔર આશિક દિનરાત બળ ડન્કા

એટલે-જેઓ કુંડીની અંદર હુમેલા છે એટલે જેઓ ભાંગ પીવાથીજ કાર્ય રાખે છે તેઓજ પૂરા મસ્ત છે તેઓના હૃદય ઝહોટી નદી અથવા સમુદ્રરૂપી છે તેઓનાં મનમાંનો તેઓનો આલો મુર્તિ બની આગળજ ખેડેલો છે અને ઉપરનું મંદિર :ડાલે છે જેઓ દિવાના પ્રેમીઓ છે તેઓ હંસી હંસીને એજ કહે છે કે બધું છોડી ભાંગ પી અને તારો ડન્કા વગાડ.

પ્રિયવાંચક ! આ પ્રમાણે નજરની કવિતાઓ ઘણીજ ઉપદેશ ભરેલી છે તેની કવિતાની ખરી ખુબીને તેજ સમજી શકે તેમ છે કે જે તેનો પ્રેમપૂર્વક અભ્યાસ કરે છે

નજરના જીવનચરિત્રની બીજી પણ કેટલીક આશ્ચર્યમય ઘટનાઓ અને તેની કવિતાની ખુબીઓ સમજવા સમજવવા યોગ્ય છે. પરંતુ તેના જીવનને લગતું સંપૂર્ણ સાહિત્ય તરત નહિ મળવા ને લીધે આ સંક્ષિપ્ત વ્રત્તાન્ત પૂર્ણ કરું છું; અને આશા છે કે વાચકો આ ચરિત્ર તથા તેમની કવિતાએને પ્રેમપૂર્વક વાંચી વિચારી બનનાં લાભ ઉઠાવશે બંને એમ થશે તો હું મદારો પરિશ્રમ પૂર્ણ થયેલો સમજીશ.

નઝીર.

૧.

ખુદાકી ખાતે—ઈશ્વરી લીલા.

જહાંમે કયા કયા ખિરદકે અપને હરેક બબતા હય શાહિયાને,
કોઇ હકીમ ઔર કોઇ મહંદિસ કોઇ હો પંડિત કયા બખાને;
કોઇ હય આકિલ કોઇ હય ફાજિલ કોઇ નુબૂમી લગા કહાને,
જો ચાહે કોઇ રહે ભેદ ખોલે રહે સખ હંય હીલે રહે સખ બહાને;
પડે ભટકતે હંય લાખો દાના કરોડેં પંડિત હજારો સિયાને,
જો ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૧

૧. દુનિયામાં દરેક પુરુષ પોત પોતાની સમજના કેવા કેવા
ડંકાઓ વગાડે છે; જેમા ફિલસુફ (તત્વજ્ઞાનીઓ) મહાન્ વિદ્યા વિ-
દ્યાસીઓ અને પંડિતો પોતાનીજ કથા વખાણે છે. કોઇ તો સમજ-
દાર, કોઇ જ્ઞાની અને કોઇ ભવિષ્ય ભાખનાર કહેવડાવવા લાગી જાય છે;
પરંતુ જ્યારે ઇશ્વરી બાબત ઉપર આવે છે તો એ સર્વે, બહાનાઓજ
કાઢવા લાગી જાય છે. લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને
હજારો સ્થાણુઓ એ વિષયોની ખોળમાં ભટકતા ફરે છે; પરંતુ છેવટ
તો એજ જોવામાં આવે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વરજાન જાણે છે.

હવાકે ઉપર રહે આસમાંકા બે ચોખા ખયમા જો તંન રહા હય,
ન ઇસ્કી મેખેં ન હંય તનાખેં ન ઇસ્કી ચોખેં અધર ખડા હય;
ઇધર હય આંહ ઔર ઉધર હય સૂરજ ઇધર સિતારા ઉધર હવા હય,
કીસીકો મુતલક ખબર નહીં હય કે કળ બનાહય ઔર કાહેકા હય;
પડે ભટકતે હંય લાખો દાના કરોડેં પંડિત હજારો સિયાને,
ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૨

૨. હવા ઉપર આકાશનો થાંભલો શીવાયનો તંબુ જે ઉભેલો છે;

જે ખીલા રસ્સી અને લાકડાંઓ શીવાય અધર છે. અને તેની અંદર આ તરફ ચંદ્રમાં અને તે તરફ સૂર્ય આ બાબુ તારાઓ અને તે બાબુ હવા છે. એવી કોઈને પણ ખબર નથી કે એ ક્યારે બનાવ્યો છે. તેમજ શાનો છે. એની શોધમાં લાખો સમજદારો કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્થાણુઓ લાટકતા ફરેછે; પરંતુ છેવટે એજ કહી ઉઠેછે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

ફલકે જો કહેનેકો દૂર હયગા જ. મીંકા અળચહે જો બિસ્તરા હય, બડે. હંય લાખોં પહાડ. બિસ્પર ફલકસે સર બિન્કા જા લગા હય; હ. જારોં હિકમતકા એક બિછોના ચહે પાની ઉપર જો બિછ રહા હય, અહોત. હકીમોંને ખ. ક છાની કોઈ ન સમજા ચહે લેલ કયા હય; પડે. ભટકતે હંય લાખો દાના કરોડોં પંડિત હ. જારોં સિયાને, જો ખુબ દેખા તો ચાર આખિર. ખુદાકી ખાતેં ખુદાહી જાને. ૩

૩. આકાશ તો કહેવામાં દૂર છે, પરંતુ આ પ્રથિવના પડનેજ સ્થો; કે જેની ઉપર લાખો પર્વતો એવીરીતે ઉભેલા છે કે જેઓની ટોચ આકાશ સાથે જઈ લાગી છે. અને આ બધી હુસીયારીથી પાચ-રવામાં આવેલ બિસ્તરો એટલે પ્રથ્વી કે જે પાણીની ઉપર પથરાઈ રહેલ છે જેની હજારો તત્વસાનીઓએ શોધ કીધી પણ એનો ભેદ કોઈ પણ જાણી શક્યો નહીં. અને એજ શોધમાં લાખો સમજદારો કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્થાણુઓ માથું મારેછે; પરંતુ છેવટે થાકી એજ કહેછે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

જ. મીંસે લેકર જો આસમાં તક બરી હંય લાખોં તર. હકી. ખલક. ત, કહીં હય હાથી કહીં હય ચિંવટી કહીં હય રાષ કહીં હય પરખત; એહે જીતને જલ્લે દિખા રહી હય, ખુદાકી સનઅ. ત ખુદાકી હિરફત, જો ચાહે ખોલે ચહે લેલ ઉરકે કીસીકો ઇતની નહીં હય કુ. હરત; પડે. ભટકતે હંય લાખો દાના કરોડોં પંડિત હ. જારોં સિયાને, જો ખુબ દેખા તો ચાર આખિર. ખુદાકી ખાતેં ખુદાહી જાને. ૪

૪-જમીનથી લઈ આકાશ સુધી લાખો પ્રકારની ઇશ્વરની ઉત્પન્નકરેલી વસ્તુઓ ભરેલી છે. જેમાં ક્યાંએ તો હાથી, ક્યાંએ ડાહી,

ક્યાંએ રાધ અને કોઇ સ્થળે પર્વતો છે. તેમજ આ જે બિન્ન બિન્ન પ્રકારના રંગો ઇશ્વરી લીલા અને તેની શક્તિ બતાવી રહેલાં છે તેનો ભેદ ખોલવા ઇચ્છે તો તેની શક્તિ મંદપડી જાય છે. જેથી લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્યાણાઓ ભટકતા ફરે છે; પરંતુ પરિણામે તો તેઓને એજ કબુલ કરવું પડે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વરજાણે છે.

કોઈ હય હંસતા કોઈ હય રોતા કહીંહય શાદી કહીં ગમી હય, કહીં તરછી કહીં તનજાનુખ કહીં ગુમાં ઔર કહીં ચકીં હય; કોઈ પડા હય જમીંકે ઉપર કોઈ ખુશીસે ફલકનશીં હય; મહેલેદ અપના વોહ આપ જાને કીસીકો હરગિજ. ખબર નહીંહય; પડે. ભટકતે હંય લાખો દાના કરોડે. પંડિત હજારો સ્થાને, જો ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૫

૫ કોઇ હસે છે તો કોઇ રડે છે, અને કોઇ સ્થળે આનંદ તો કોઇ જગ્યાએ ઔદાસિન્યતા પ્રસરેલ છે. કોઇ જગ્યાએ ઉન્નતિ તો કોઇ જગ્યાએ અવનતિ અને કોઇ ઠેકાણે સદેહ તો કોઇ સ્થળે નિશ્ચિન્તપણુ છે. કોઇ તો જમીન ઉપર પડેલ છે. તો કોઇ આનંદમાં આકાશ ઉપર જઇ બેઠેલ છે. જેમા પોતેજ પોતાનો ભેદ સમજે છે. બીજા કોઇને કશી પણ ખબર પડતી નથી અને એની શોધમાં લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્યાણાઓ ભટકે છે; પરંતુ ભેદ ન મળવાથી છેવટે એજ કહી ઉઠે છે કે ઇશ્વર જ પોતે પોતાની વાતો સમજી શકે છે,

અજબતરહકી વોહરંગી ચોસર ગરજ બિછાઈહય અબ ખુદાને, કોઈહય કુટકલ કીસીકા જુગહય ભરેહંય નરદેખી ખાનેખાને; જો પાસા ફેંકે બના બડાકર ઔર દાવ કિતને હંય ફિલમેં ઠાને, જો આહતાં હો અઠારા આવે તો ઉસ્કો પડતે હંય તીન કાને; પડે. ભટકતે હંય લાખો દાના કરોડે. પંડિત હજારો સ્થાને, જો ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૬

૬. ઇશ્વરે એક આશ્ચર્યકારક રંગોની ચોસર પાથરેલી છે. જેમાં કોઇ કુદકળ તો કોઇનો જોગ છે અને ખાનાખાનાઓમાં

નર્થી પણ ગોઠવી દેવામાં આવે છે. જેને માટે હૃદયમાં હળરો પ્રકારના દાવો ગોઠવી પાસાઓ નાંખવામાં આવે છે. અંતઃકરણ તો ઇચ્છે છે કે અઢાર આવે, પરંતુ ત્યાં તો ત્રણ ખાલીજ પડે છે. માટેજ લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હળરો સ્યાણાઓ એ વિષયની શોધમાં ભટકતા ફરે છે; પરંતુ અંતે તો એજ શ્રેષ્ઠ વાત જોવામાં આવે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વરજ જાણે છે.

અજબરૂંદે શતરંજકાસા નકશા બિછાહય દિન ઔર રાત ઇસબ, જો ઘાત ચાહે કરે કીસીકો ન આએ ખુદ ઉસ્કો હાથ ઇસબ; હળરોં મનસુબે બાંધે દિલમેં બનાવે ચાલોંકી ઘાત ઇસબ; નહીં હય એક ચાર ચૌક કાયમ સલોંકી બાજીહય માત ઇસબ; પડે ભટકતે હંચ લાખો દાના કરોડોં પંડિત હળરોં સ્યાને, જો ખુબ દેખા તો ચાર આબિર ખુદાકી ખાતેં ખુદાહી જાને. ૭

૭. રાત અને દિવસમાં એક આશ્ચર્યકારક શેતરંજ તો નકશો પથરાઇ રહેલ છે. જેમા સામે વાળાને હરાવવા માટે દાવ હાથ લાગતો નથી અને હળરો પ્રકારના મનસુબાઓ કરી વિવિધ પ્રકારની બાજીઓ રચવામાં આવે છે તેમાં ચાર ચૌક કાયમ રહેતા નથી અને સર્વેની બાજી હાર ખાય છે. જેની તપાસમાં લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હળરો સ્યાણાઓ ભટકતા ફરે છે. પરંતુ ખર્ચ તો એજ જોવામાં આવે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વરજ જાણે છે.

અજબ તરહ કે વરક, બને હંચ કોઈ મુકદ્દર કોઈ સફા હય, કીસીકે સરપર હય તાજે શાહી કીસીકો સમશીરે પુરજફા હય, કોઈ અમીર ઔર કોઈ વજીર હય કોઈ ફકીરીમેં દિલ ખફા હય, સલોંકો ઇસબ ખયાલ આયા યહે હકકી કુદરતકા ગંજફા હય; પડે ભટકતે હંચ લાખો દાના કરોડોં પંડિત હળરોં સ્યાને, જો ખુબ દેખા તો ચાર આબિર ખુદાકી ખાતેં ખુદાહી જાને. ૮

૮. આ દરેક ચીજના આશ્ચર્ય યુક્ત પડો બનાવવામાં આવેલ છે જેમાં કોઇ તો મેલો અને કોઇ સાફ છે. તેમજ કોઇના શીરે શહેનશાહી છત્ર છે. તો કોઇનાં માથે કોધની તરવાર લટકે છે. કોઇ રાજા, કોઇ પ્રધાન

તો કોઇ નિરધનાવસ્થામાં હૃદયથી દુઃખી છે. જે ઉપર વિચાર ચઢાવી સર્વે એજ કહી ઉઠ્યા છે, કે એતો ઇશ્વરી લીલાનીજ ચૌસર છે. જેની તપાસમાં લાખો સમજદારો, કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્યાણુઓ ભટકતા ફરેછે. પરંતુ છેવટ તો એજ કબુલવુ પડેછે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

એકોન જાને કે કલ કીયા કયા ઔર આજ માલિક વોહ કયા કરેગા, કીસે બિગાડે કિસે સંવારે કિસે છુટાવે કિસે ભરેગા; કિસીકે ઘર કૈન હોવે પયદા કિસીકે ઘર કૈનસા મરેગા, કિસીકો હરગિજ. ખબર નહીં હય કે કયા કીયા હય ઔર કયા કરેગા; પડે. ભટકતે હય લાખો દાના કરોડો. પંડિત હજારો સ્યાને, જે ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૯

૯ એ તો કોઇ પણ જાણી શકતું નથી કે ઇશ્વરે કાલે શું કયું અને આજે શું આરભશે? તેમજ કોને ખરાબ કરશે અને કોને સુધારાની શીખરે ચઢાવશે અને કોને ખાલી કરી કોને ભરશે કોઇને ઘરે કોણ પેદા થશે અને કોને ત્યાં કોણ મરશે. તેમજ કોઇને એ વિગતની ખબર નથી કે શું કયું; અને શું કરશે જેની શોધમાં લાખો સમજદારો. કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્યાણુઓ દિવાના થઇ માથું ફાડતા ભટકે છે; પરંતુ અંત તો એજ કબુલ કરવુ પડે છે કે ઇશ્વરની વાતો ઇશ્વર જ જાણે છે.

અજબ તરહ કા પહેહાલ હયગા કમન્દ કહિયે વયા કમન્દા, ન છુટે ચિંવટી ન છુટે હાથી ન કોઇ વહ.શી કોઇ પરિન્દા; સભોંકી ગરદન ફંસી હય ઇસમેં કીસીકો દુટા ન એક ફંદા નઝીર ઇતની મજલ કિસકી કહાં ખુદા ઔર કહાં હય બંદા; પડે. ભટકતે હય લાખો દાના કરોડો. પંડિત હજારો સ્યાને, જે ખુબ દેખા તો ચાર આખિર ખુદાકી ખાતે ખુદાહી જાને. ૧૦

૧૦. આ એક આશ્ચર્યકારક સ્થિતિ છે જેને દાવમાં લેવની દોરડી કહો અથવા ફાંસો કહો કે જેનાથી કીડી હાથી ગાંડો અથવા પક્ષી કોઇ પણ છુટકારો મેળવી શકતો નથી. જેની અંદર સર્વેની ગર-

ફન ફસાએલી છે અને તેમાંથી એકનો પજી ફાંદો ટુટેલો નથી. ઉસ્તાદ નજર કહે છે કે એટલું સામર્થ્ય ફાનું છે કે એભિદોમાં હાથ નાખે ક્યાં ધશ્વર અને ક્યાં તેનો એક દાસ એ વિખયજીની શોધમાં લાખો સમજ દારો, કરોડો પંડિતો અને હજારો સ્યાજીઓ ભટકી ભટકી ને થાકી ગયા અને અંતે તો એજ એજ જણાયું કે ધશ્વરની વાતો ધશ્વર જ જાણે છે.

૨.

કીર્તિ અને તંદુરસ્તી

હંય મદ્દ અખ વહી કે જીન્હોંકા હય ફન દુરસ્ત,
હુરમત ઉન્હીકે વાસ્તે જીનકા ચલન દુરસ્ત;
રહેતા નહીં કિસીકા સદા માલ ધન દુરસ્ત,
દોલત રહી કિસીકી ન ખાજો ચમન દુરસ્ત;
જીતને સખુન હંય સખમેં ચહી હય સખુન દુરસ્ત.
અલ્લાહ આખરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૧

૧. દુનિયામાં તેઓજ પકકા મરદ કહેવાય છે જેઓને હુનર હોય અને તેઓ મારે જગાતની દ્રષ્ટિ ઉઘી થાય છે કે જેઓની ચાલ ચલગત શ્રેષ્ઠ હોય, પૈસો અને ટકા હમેશાં એકજ સ્થિતિમાં રહેવા પામતો નથી તેમજ દોલત, ખંગલા, વાડીઓમાંનું કશુંએ એકજ હાલતમાં રહેતું નથી, જેથી એ શબ્દો શ્રેષ્ઠ દેખાય છે કે ધશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

દુનિયામેં અખ ઉન્હીકે તઇં કહિયે પાકશાહ,
જીનકે ખદન દુરસ્ત હંય દિનરાત સાલો માહ;
જીસ પાસ તંદુરસ્તીઓ હુરમતકી હો સિપાહ,
અયસી ફિર ઔર કૌનસી દોલત હય વાહ વાહ;
જીતને સખુન હંય સખમેં ચહી હય સખુન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આખરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત.

૨. દુનિયામાં તેઓને ખરા રાજ કહીશું કે જેઓ દિવસ રાત્રી માસ અને વર્ષો એકજ રીતથી તંદુરસ્તીથી ગાળે અને જેઓ પાસે કીર્તિ અને તંદુરસ્તી રૂપી મહાન લશ્કર હોય કે જેના જેવી બીજી કોઈ પણ દોલત નથી અને એજ વિચારથી સર્વે શબ્દોમાં એજ શબ્દ શ્રેષ્ઠ ગણી શકાશે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

ગો. ઘરમેં અપને રાતો દિન હ.શમત પનાહી હય,
બિન તંદુરસ્તી સખ વોહ ખરાબી તબાહી હય;
એ તંદુરસ્તી યારો બડી બાદશાહી હય;
સચ પુછિયે તો અપન એ ફજલે ઇલાહી હય,
જીતને સખુન હંચ સખમેં ચહી હય સખુન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૩

૩. જો કે પોતાના ઘરની અંદર રાત અને દિવસ માન અને આખર છે, પરંતુ તે તંદુરસ્તી શિવાય ખરાબી અને નાશનું જ કારણ છે. કેમ કે તંદુરસ્તી એ એક મોટી બાદશાહી છે. અને ઇશ્વરી ઉપકારજ છે. માટેજ દુનિયામાં જોટલા શબ્દો છે. તેમાં એજ શબ્દ શ્રેષ્ઠ દેખાય છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

ગર દોલતોંસે ઉસ્કા ભરા હય તમામ ઘર,
બીમાર હય તો બાકસે બદતર હય સખ વોહ જ.ર;
હો તંદુરસ્ત ગર્થે ચે મુફલિસ હય સરખસર,
ફિર ન કીસીકા ખૌફ ન હરગિજ. કિસીકા ડર;
જીતને સખુન હંચ સખમેં ચહી હય સખુન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૪

૪. જો કે પૈસા ટકાથી તો તેનું ઘર ભરાઈ ગયેલ છે; પરંતુ તે પોતે બીમાર છે તો તે પૈસો તેને માટી ખરાબર છે. અને જો કોઈ નિર્ધન છે અને તે તંદુરસ્તી ભોગવે છે તો તેને કોઈ પણ ચીજનો ભય નથી માટે સર્વે શબ્દોની અંદર એ શબ્દ અત્યંત શ્રેષ્ઠતા ભોગવે છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

આજિજ હો યા ફકીર હો પર તંદુરસ્ત હો,
 બે જ.ર હો યા અમીર હો પર તંદુરસ્ત હો;
 કંચદી હો યા અસીર હો પર તંદુરસ્ત હો,
 મુશ્લિસ હો યા ફકીર હો પર તંદુરસ્ત હો;
 જીતને સખુન હંચ સખમેં યહી હમ સખુન દુરસ્ત,
 અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૫

૫. લાચાર, લિખારી, નિર્ધન, પૈસાદાર, ફેદી, કંગાલ અને સાધુ હોય, પરંતુ તે તંદુરસ્તી ભોગવતો હોય તોજ સુખી છે. કારણ કે જેટલા શબ્દો છે તેટલામાં એજ શબ્દો સારા નજરે પડે છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

ઇસમેં તમામ ખતમ હંચ આલમકી ખુશિયાં,
 હો તંદુરસ્તી ઔર મિલે હુરમતસે આપો નાં;
 કિશમતસે જબ હે દોનો મયસ્સર હો ફિર તેવાં,
 ફિર અયસી ઔર કોનસી દોલત હય મેરી નાં;
 જીતને સખુન હંચ સખમેં યહી હય સખુન દુરસ્ત,
 અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૬

૬. દુનિયામાં હર એક વસ્તુની ત્યાં અવધિ આવી રહે છે કે જ્યાં મનુષ્ય તંદુરસ્ત હોય અને તે આબરૂથી ખાવા પીવાનું મેળવતો હોય. જ્યારે તેના મહાભાગ્યે એવી ચીજો મળી તો એનાથી ઈશ્વર ચીજ મારા વહાલાઓ કોઇ પણ જોવામાં આવનાર નથી; કારણ કે જેટલા શબ્દો છે તેઓમાંથી એજ શબ્દ ઈશ્વર દેખાય છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

પરવા નહીં અગરચે લિખા યા પઢા ન હો,
 મહેતાજ હક સિવા હે કિસી ઔરકા ન હો;
 હુસ્નો જમાલો ઇદમે હુનરકો મિલા ન હો,
 એક તંદુરસ્તી આહિયે કુછ હોવે યા ન હો;
 જીતને સખુન હય સખમેં યહી હય સખુન દુરસ્ત,
 અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૭

૭. કોઇ પણ માણસ અજ્ઞાની હોય તો તેની પરવા નથી પરંતુ ઇશ્વરના ઉપકારે શીવાય કોઇનો પણ ઉપકારી નહોય વિદ્યા અને હુન્નરની શ્રેષ્ઠતાથી અંબણ હોય તો ઠીક, પરંતુ તે તંદુરસ્ત હોય કારણ કે એ બાબતો તંદુરસ્તી શીવાય નકામી છે અને તેથી સર્વે શબ્દોમાં એજ શબ્દ શ્રેષ્ઠ દેખાય છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

બીમાર ગર્ચે લાખ તરહસે હો બાદશાહ,
તો ઉસ્કો બનિયે રહે ગદાસેબી હય તબાહ;
હમ તો 'ઉસીકો શાહ કહે' ઔર જહાંપનાહ,
જખ જુસ્કા તન દુરસ્ત હો હુરમતસે હો નિબાહ;
જીતને સખુન હય સખમેં યહી હય સખુન દુરસ્ત.
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૮

૮. બાદશાહ હોય અને તે મંદવાડ ભોગવતો હોય તો તેને બિખારી કરતાં પણ વધુ કંગાલ સમજવો જોઇયે. અમો તો તેનેજ શ્રીમન્ત અને રાજધિરાજ કહીશું કે જેનું શરીર સાફ હોય અને તે આબરૂથી જીવન ગાળતો હોય; કારણકે સર્વે શબ્દોમાં એજ શબ્દ શ્રેષ્ઠતા ભોગવે છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

હો ગર્ચે લાખ દૌલતેં બીમારકે કને,
ઔર ન્યામતોંકે ઢર લગે હોં બને કને;
બહેતર હંય મુફલિસીકે મીયાં આબને ચને,
જો તંદુરસ્ત હય વહી દુલ્હા હંય ઔર બને;
જીતને સખુન હંય સખમેં યહી હય સખુન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઔર તંદુરસ્ત. ૯

૯. માણસની પાસે લાખો રૂપીયા હોય તેમજ તેની આગળ સુંદર વસ્તુઓના ઢગલાઓ લાગી ગયેલા હોય તો તે નકામાંજ છે. કારણ કે જેઓ તંદુરસ્ત હોય છે તેઓજ એક વરરાજા રૂપી હોય છે. જો તેઓ ચણાઓ ફાફી ને પણ દિવસ કાઢતા હોય અને તેથીજ ; નેટલા શબ્દો છે તેટલામાંથી એજ શબ્દો શ્રેષ્ઠ નજરે આવે છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

જળ તંદુરસ્તયોંકી રહેં દિલપેં બસ્તિયાં,
ફિર સો તરહ,કે અયશ હંય ઝોર મય પરસ્તિયાં;
ખાનેકો ન્યામતેં હોં વ યા ફાકા મસ્તિયાં,
સળ અયશ ઝોર મજે. હંય ને હો તંદુરસ્તીયાં;
જીતને સખુ.ન હંય સળમેં યહી હય સખુ.ન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઝોર તંદુરસ્ત. ૧૦

૧૦. જ્યારે તંદુરસ્તીઓની હૃદયોમાં વસ્તીઓ રહે ત્યારે હજારો રીતની આરામ અને અશાએશ તેમજ સરાખનોશી નજરે આવે છે. ને ખાવાને સારી ચીજો હોય અથવા બુખથી દિવસ કપાતા હોય, પરંતુ જ્યારે તંદુરસ્તી હશે તો એ સર્વે એક એશ સમાન લાગશે કારણ કે જોટલા શબ્દો છે તેટલામાથી એજ શબ્દો ટાંકી લેવા ચોચ છે કે ઈશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

ચાહા ને દિલ નશેકો તો ફોરન મંગા લિયા,
મહબુબ દિલખરોંકો ગલેસે લગા લિયા;
આયા ને અયશ દિલમેં ખુશીસે ઉડા લિયા;
ને મિલ ગયા સો પી લીયા ચાહા સો ખા લિયા;
જીતને સખુ.ન હંય સળમેં યહી હય સખુ.ન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઝોર તંદુરસ્ત ૧૧

૧૧. જ્યારે અંતઃકરણ નશા કરવા ચાહે ત્યારે તરતજ મંગાવી લીધો. તેજ પ્રમાણે ખુબસુરત સુંદરીને ગળે પણ લગાડી લીધી. તેમજ હૃદયમાં આરામની ઈચ્છા કરી તો તરતજ ભોગની લીધું. જે મળ્યું તે પી લીધું અને અંતઃકરણે ઈચ્છ્યું તે ખાઈ લીધું. કારણ કે સર્વે શબ્દોમા એજ શબ્દો શ્રેષ્ઠ જોવામાં આવે છે કે ઈશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

આયા ને દિલમે સૈરે અમનકો ચલે ગએ,
ખા.જાર ચોક સૈરે તમાશેમેં ખુશ હુવે;
ખયઠે ઉઠે ખુશીસે હરએક ન ચલે ફિરે,
જાગે મજે.મેં રાતકો યા ખુશ હો સો રહે;

જીતને સખુ.ન હંચ સખમેં યહી હય સખુ.ન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરુસે રખે ઐર તંદુરસ્ત. ૧૨

૧૨. હૃદયમાં સંકલ્પ થયો તો બગીચાની સહેલ કરવા નિકળી ગયા, અથવા બગર, ચોક યા ખેલ તમાશો જોઈ મનરંજન કરી લીધું. યા તો હંશી ખુશીથી આમતેમ ફર્યા હર્યા બેઠ્યા ઉઠ્યા અથવા રાત્રી આનંદમાં બગરભૂથી કાઢી યા મીઠી ઉંઘમાં પડી સુઈ રહ્યા, કારણ કે જેટલા શબ્દો છે તેટલામાંથી એજ શબ્દો શ્રેષ્ઠ છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુસ્તીથી રાખે.

કુદરતસે રહે જો તનકી બની હય હરએક કલ,
જબ તક રહે કલ બની હય તબી તક પડે હય કલ;
ગર હો ખુદા ન ખવાસ્તા એક કલબી ચલ બચલ,
ફિર ન ખુશી ન અયય ન કુચ્છ જન્દગીકા ફલ;
જીતને સખુ.ન હંચ સખમેં યહી હય સખુ.ન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરુસે રખે ઐર તંદુરસ્ત. ૧૩

૧૩. કુદરતે જે આ શરીરની દરેક કલ બનાવેલી છે, તે જ્યાં સુધી બરાબર છે; ત્યાં સુધી જ આરામ છે. ન્યારે તેમાંથી ઇશ્વર ન કરે ને કોઈ કળ દીલી પડી ગઈ તો પછી આનંદ-એજ-આરામ અને જીવનનું ફળ સર્વે નકામું થઈ પડે છે અને તેથીજ સર્વે શબ્દોમાં એ શબ્દો શ્રેષ્ઠતા ભોગવે છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તી આપે.

અહના હો યા ગરીબ તવંગર હો યા ફકીર,
યા બાદશાહ શહેરકા યા મુલકકા વજીર;
હય સખકે તંદુસ્તીઓ દુરમતહી દીલપજીર,
જો તુને અબ કહા સો યહી સચ હય અય નઝીર;
જીતને સખુ.ન હંચ સખમેં યહી હય સખુ.ન દુરસ્ત,
અલ્લાહ આબરુસે રખે ઐર તંદુરસ્ત. ૧૪

૧૪. ગરીબ, શ્રીમંત, લિખારી, રાજા કે મંત્રી હોય એ સર્વે ને કીર્તિ અને તંદુરસ્તી જ શ્રેષ્ઠ લાગે છે. માટે જ ઉસ્તાદ નજીર જે કહે છે તેજ ખરૂ છે કે જેટલા શબ્દો છે. તેમાંથી એજ શબ્દો ખરા અને સારા છે કે ઇશ્વર કીર્તિ અને તંદુરસ્તીથી રાખે.

કલયુગ.

દુનિયા અજબ બાબત હય કુછ જીન્સ ચાંકી સાથ લે,
 નેકીકા બદલા નેક હય બદલે બદીકી બાત લે;
 મેવા ખિલા મેવા મિલે ફળ પુલ દે ફલ પાત લે,
 આરામ દે આરામ લે દુઃખ દર્દ દે આકાત લે;
 કલજુગ નહીં કરજુગ હય હે ચાંદિનકો દે ઔર રાત લે,
 કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૧

૧. દુનિયા એક વિચિત્ર પ્રકારનું બજાર છે. જેનીકામ પણ વસ્તુ સાથે લેવી બાબતી છે જેમા ભલામના બદલા તરીકે ભલામ અને જુઠામના બદલા તરીકે જુઠામ મળે છે. અને મેવા ખવાડતાં મેવા ફળ પાન—દેતા ફલ પાન મળે છે આરામ દેતા આરામ અને દુઃખ દેતાં દુઃખજ મળે છે. આ દુનિયા કલજુગ નથી પરંતુ કરજુગ (કર અને નો) છે જેમાં દિવસે આપી રાત્રેજ તેનું ફળ લેવાનું છે. જે કટલો બધો રોકડો વ્યાપાર છે કે આ હાથે આપી બીજા હાથે લેવાનું છે.

કાંટા કીસીકે મત લગા ગો મિસ્લે ગુલ પુલા હય તુ,
 વોહ તેરે હકમે તીર હય કિસ બાત પર ભૂલા હય તુ;
 મત આગમેં ડાલ ઔરકો ફિર ઘાંસકા પૂલા હય તુ;
 સુન રખ હેનુકતા બે.બજાર કિસ બાત પર ભૂલા હય તુ;
 કલજુગ નહીં કરજુગ હય હે ચાંદિનકો દે ઔર રાત લે,
 કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૨

૨. જો તું ફલ રૂપી ખીલેલો હોય તો તેના ઉપર અભિમાની થઈ કામને કાંટા ન માર; કારણ કે તેજ ગુણ તારા માટે એક બાજુ રૂપી છે. કામને પણ અભિમાની નાખવાથી દુર હટ કારણ કે પછી તું પણ એક થાસ ના પુણી રૂપી છે. આ અભિમાની આ શબ્દો સાંભળી રાખી અભિમાનીથી દુર થા આ દુનિયા કલજુગ નથી; પરંતુ કર જુગ

(કર અને નો) છે. ન્યા દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે. એના જેવો કાંઈ પણ રોકડો વેપાર નથી કે જેમાં આ હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે.

શોખી શગરત મતકરોફન સબકા બસેખા હય યહાં,
 ને ને દિખાવે ઔરકો વોહ આપહી દેખે યહાં;
 ખોટી ખરી ને કુછ કે હય, તિસ્કા પરેખા હય યહાં,
 ને ને ખુરા તુલતાહય દિત તિત્તલિલકા લેખા હય યહાં;
 કલમુગ નહીં કરમુગ હય યહે યા દિનકો દે ઔર રાત લે,
 કયા ખુબ સૈદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૩

૩. અલિમાન, લુઆઇ, દગો ફટકો એ સર્વેનો બદલો મળે છે અને જે ખીજની સાથે કરે તેજ પોતે ઉચકવું પડે છે. ખોટું ખર પારખવાની આ દુનિયા એક કમોટી છે અને એમાં જે જે ખોટું તોડાય છે તેના એક એક તત્તનો લીશાય આપવાનો છે આ કલમુગ નથી, પરંતુ કરમુગ (કર અને નો) રૂપી છે. અગી દિવસે આપી રાત્રે વસુવ કરવાનું છે. એના જેવો રોકડ વેપાર કાંઈ પણ નથી કે જેમાં આ હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે.

ને ઔરકી ખસ્તી રખે ઉસ્કા લી ખસ્તા હય ખુરા,
 ને ઔરકે મારે છુરી ઉસ્કો લી લગતા હય છુરા,
 ને ઔરકી તોડે. ઘડી ઉસ્કા લી ટુટે હય ઘડા,
 ને ઔરકી ચીતે બદી ઉસ્કા લી હોતા હય ખુરા;
 કલમુગ નહીં કરમુગ હય યહે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
 કયા ખુબ સૈદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૪

૪. જે ખીજની વસ્તી રહેવા દેશે તો તેનું પણ એક પડ વસવાનું જે ખીજને છરી મારશે તો પોતાને પણ છરી લાગશે જ. જે ખીજની પાણીની નાની સરખી ઘડી ફાડશે તો તેનો પણ ઘડો પુટવાનો જ, અને જે ખીજની ભુંડાઇ ઇચ્છશે તેનું અવસ્ય ખુશ થવાનું જ. આ કલમુગ નથી, પરંતુ કરમુગ (કર અને નો) છે. જે દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે. આ વેપાર તો ફટલો બધો રોકડો છે કે આ હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે

જો ઔરકો ફલ દેવેગા વોહલી સદા ફલ પાવેગા,
 ગેહુ સે ગેહુ ઔર જવસે જવ ચાવલસે ચાવલ પાવેગા;
 જો આજ દેવાગા ચહાં વચસાહી વોહ કલ પાવેગા,
 કલ દેવેગા કલ પાવેગા કલપાવેગા કલ પાવેગા;
 કલજુગ નહીં કરજુગ હય પ્હે યાદિનકોદે ઔર રાત લે,
 કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૫

૫. જો ખીજને કળ આપશે તે પોતે કળ મેળવશે જ જેમાં
 ધઉને બદલે ધઉ, જવને બદલે જવ અને ચોખાને બદલે ચોખા
 પામશે. જો આજે અહીં આપશે તેવુંજ તેને કાલે નક્કી મળવાનું.
 કાઇને સુખ આપના સુખ અને દુઃખ આપતાં દુઃખ મેળવશે;
 આ કળજુગ નથી, પરંતુ કરજુગ એટલે કરીને જોઇ લેવાનું છે.
 બ્યા દિવસે આપી તેનો બદલો રાત્રે લઈ લેવાનો છે. આ વેપાર
 તો કેટલો રોકડ છે જો આ હાથે આપી ખીજ હાથે વસુલ
 કરવાનો છે.

જો ચાહે લે ચલઇસ ઘડી સળ જુન્સ યાં તૈયાર હય,
 આગમમેં આરામ હય આનરમેં આજાર હય;
 દુનિયા ન જાન ઇસ્કો મીયાં દુનિયાકી પ્હે મંજવાર હય,
 અરોકા બેડા પાર કર તેરા ભી બેડા પાર હય;
 કલજુગ નહીં કરજુગ હય પ્હે યાદિનકોદે ઔર રાત લે,
 કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૬

૬. સર્વે ખીજે અહીં તૈયાર છે તેમાંથી મનગમતી લેવી
 જોઇએ. જો લેતાં એ પિયાર જવનો છે કે આરામની અંદર આરામ
 અને દુઃખની અંદર દુઃખ છે. એને દુનિયા રૂપે ન જાણુ; પરંતુ
 એને એક તોફાની દરિયા રૂપે સમજ જેમાંથી ખીજની હોડી પાર
 કરતાં તારી હોડી પણ પાર થશે (ખીજને મદદ કરતાં તને પણ
 પરમેશ્વર સ્થાય થશે) આ દુનિયા કળીજુગ નથી, પરંતુ કરીજુગ
 એટલે કર અને જો રૂપી છે જેમાં દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે.
 એ વેપાર તો કેટલો રોકડો છે જો આ હાથે આપી આ હાથે
 લેવાનું છે.

તુ ઔરકી તારીફ કર તુઝકો સનાખવાની મિલે,
 કર મુરકીલ આસાં ઔરકી તુઝકો બી આસાની મિલે;
 તુ ઔરકો મહેમાન કર તુમકો મી મહેમાની મિલે,
 રોટી ખિલા રોટી મિલે પાની ખીલા પાની મિલે;
 કલજુગ નહીં કરજુગ હય રહે રહાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
 ક્યા ખુશ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૭

૭. તું ખીજની પ્રશસા કરશે તો તારી પગ પ્રશસા થશે અને ખીજએ ને સલાય કરતા તારા કાર્યોમા પગ તને સલાયતા મળશે. તું ખીજને પોણા (મહેમાન) તરફ ખોલાવ તો તને પણ મીઠાપાની મળશે. અને રોટલીના બફામા રોટલી અને પાણીના બફા પાણી મળશે, આ દુનિયા કળીજુગ નથી; પરંતુ કરજુગ (કર અને ને) છે. અગ્નિ દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે એ એવો સુદર વેપાર છે જે આ હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે.

કરચુક ને કછુ કરના હો અબ રહે દમ તો કોઈ આન હય,
 તુકસાનમેં તુકસાન હય અહેસાનમેં એહપાન હય,
 તોહમતમેં યાં તોહમત મિલે તુકાનમેં તુકાન હય,
 રહેમાનકો રહેમાન હય શયતાનકો શયતાન હય.
 કલજુગ નહીં કરજુગ હય રહે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
 ક્યા ખુશ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૮

૮. જે કાંઈ કરવું હોય તેમાં ઉતાવળ કર; કારણ કે આ શ્રારાનો કશો પણ ભરોમો નથી અને ભનાઈને બફા ભનાઈ, ઉપકારને બફા ઉપકાર, તોહોમતને બફા તોહોમત, તોકાનને બફા તોકાન, ફયાને બફા અને શેતાનને બફા શેતાનજ મળશે આ દુનિયા કળીજુગ નથી; પરંતુ કરજુગ (કર અને ને) છે. અગ્નિ દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે એ એવો સુદર વેપાર છે જે આ હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે.

યાં જહર દે તો જહર લે શક્કરમેં શક્કર દેખ લે,
 નેકાંકો નેકીકા મજા મુજકો ટકકર દેખ લે;

મોતી દિયે મોતી મિલે પથ્થરમે પથ્થર દેખ લે,
ગર તુઝકો યહે ખાવર નહીં તો તુલી કરકે, દેખ લે.
કલજુગ નહીં કરજુગ હય હે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
કયા ખુબ સૌદા નકહ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૬

૬ સોમલ આપતાં સોમલ, ખાંડ ખવાડતાં ખાંડ, ભક્ષાઓને
ભક્ષાર્થ અને પાણીઓને ઠાકરજ મળશે તેમજ મોતીના બદનામાં
મોતી અને પથ્થર ના જવાબમાં પથ્થર જોશે અને જો તને એ વાત
ઉપર વિશ્વાસ ન હોય તો કર અને જો. આ દુનિયા કળીજુગ નથી,
પગ તુ કરજુગ (કર અને જો)છે. જ્યાં દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે.
આ વેપાર એટલો બધો મજનો છે જે આ હાથે આપી આ હાથે
લેવાનું છે.

અપને નફેકે વાસ્તે મત ઔરકા નુકસાન કર,
તેરા બી નુકસાન હોવેગા ઇસ ખાત પર તુ ધ્યાન કર;
ખાના જો ખા તો દેખકર પાની પીએ તો છાન કર,
યાં પાઉંકો રખ કુંકર ઔર ખૌફસે શુજરાન કર;
કલજુગ નહીં કરજુગ હય યહે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
કયા ખુબ સૌદા નકહ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે. ૧૦

૧૦. તારા નફા માટે ખીજાઓનું નુકસાન ના કર અને એ
યાદ રાખ કે ખીજાનું નુકસાન કરતાં પોતાને નુકસાન પહોંચશે.
અને ખાવાનું ખાય તો જોઈને ખા અને પાણી પીએ તો ગાળીને
પી. આ દુનિયાની અદર પગ કુકી કુંકીને રાખ અને ડરતો ડરતો
ચાલ. આ કળીજુગ નથી, પરતુ કરજુગ (કર અને જો) છે અહીં
દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે આ વેપાર એટલો સુદર છે જે આ
હાથે આપી આ હાથે લેવાનું છે.

ગફલતકી યહે જાગેહ નહીં યાં સાહબે ઇદરાક રહે,
દિલશાદ રખ દિલશાદ રહે ગમનાક રખ ગમનાક રહે;
હર હાલમે બી તુ નજર અબ હર કદમકી ખાક રહે,
યહે વોહ મકાં હય એ મીઆં યહાં પાક રહે બે બાક રહે;

કલભુગ નહીં કરભુગ હય એકે યાં દિનકો દે ઔર રાત લે,
કયા ખુબ સૌદા નકદ હય ઇસ હાથ દે ઇસ હાથ લે.

૧૧. આ ભુવ ખાવાની જગ્યા નથી અહીં તો સમઝીને જ ચાલવું વ્યાજખી છે. કોઈના હૃદય શાન્ત રાખ કે જેથી તારું અતઃકરણ પણ શાન્ત રહે. કારણ કે કોઈને પણ દુઃખી રાખશે તો તું પણ દુઃખીજ રહેશે. નઝીર પોતે પોતાને કહે છે કે દરેક સ્થિતિમાં તું ઉપલા વર્ણુનવાળા પુરૂષોના પગની રજ બની રહે અને અહીં પરીત્ર અને નિહર બની જા. આ કળાભુગ નથી; પરંતુ કરભુગ એટલે કર અને જો રૂપી છે અહીં દિવસે આપી રાત્રે લેવાનું છે આ વેપાર એટલે સુંદર છે કે જ્યાં આ હાથે આપી આ હાથે વસુલ કરવાનું છે.

કનાયત—સંતોષ. ૪

જો ફક.મેં પૂરે હંય વોહ હર હાલમે ખુશ હંય;
હર કામમેં હર દામમેં હર હાલમે ખુશ હય;
ગર માલ દીયા યારને તો માલમેં ખુશ હય,
જો જર જો કીયા તો ઉસી અહવાલમેં ખુશ હંય;
અફલાસમે અદબારમેં ઇકબાલમેં ખુશ હંય,
પુરે હંય યહી મર્દ જો હર હાલમેં ખુશ હય ૧

૧ જેઓ સાધુપણમાં પૂર્ણ છે તેઓજ સર્વે સ્થિતિઓમાં આનંદ માને છે. અને તેઓજ દરેક કાર્યમાં દરેક રીતે અને દરેક સ્થિતિમાં આનંદિત છે. જો ઇશ્વરે ધનવાન બનાવ્યો તો તેમાંજ મોજ માની લીધી, અને નિર્ધન બનાવ્યો તો તેમાંજ આનંદિત થયા. ગરીબાઈ, ભાગ્યહીનપણું, નસીબદારીમાંજ આનંદ માનનારાઓ દરેક હાલમાં ખુશી રહી પૂરા મર્દ કહેવાય છે

અહેરેપે મલાલત ન જીગરમેં અસરે ગમ,
માથે પે કહીં ચીન ન અબરમેં કહીં ખમ;
શિકવા ન જ.ખાં પર ન કબી ચશમ હુઇ નમ,

ખમમેં બી વહી અયથ અલગમેં બી વહી દમ;
હર ખાત હર અવકાત હર અકઆલમેં ખુશ હંય,
પુરે હંય વહી મર્દ જો હર હાલમેં ખુશ હંય.

૨. મ્હોઢાં ઉપર કશી રીતની ચીંતા અને હૃદયમાં કશું દુઃખ ન હોય. કપાળ ઉપર કોઈ પશુ જગ્યાએ કળચળા અને કાંતિમાં કશો સદેહ ન હોય. જીભ ઉપર કોઈની ખરાબ વાતો અને આંખોમાં અશ્રુ ન હોય. દુઃખમાં પશુ તેજ એશ અને મુસીબતમાં પશુ તેજ દમ રાખનારાઓ દરેક ખાખત દરેક સમય દરેક કાર્યમાં ખુશી રહેનારાઓ તેમજ દરેક સ્થિતિને આનંદ માનનારાઓ પૂરા નર કહેવાય છે.

ગર પારકી મરજી હુધ સર જોડકે ખયડે,
ઘરખાર છુડાયા તો વહીં છોડકે ખયડે;
મોડા ઉન્હેં જીમ રખ વહી મુંહ મોડકે ખયડે,
શુદ્ધી જો સિલધ તો વહીં ઓઢકે ખયડે;
દુઃખ દર્દમેં આકાતમેં જાલમેં ખુશ હંય,
પુરે હંય વહી લોગ જો હર હાલમેં ખુશ હંય. ૩

૩. જો ઈશ્વરની મરજી થઈ તો માથું નમાવી કબુલ કરી લીધું. અગર તેણે ઘરખાર છોડી દેવા ઉપર લાચાર કર્યા તો તે પ્રમાણે કર્યું. અને જો ખાણું તેઓનું મોઢું ફેરવી આપ્યું તેજ તરફ તેઓ ખેંચી ગયા. તેમજ તેઓને જો ગોદડી સીવડાવી દીધી તો તેજ ઓઢી તેમાંજ આનંદ માની લીધો. દુઃખ દરદ આપ્યું અને જાંજાલોમાં અને આનંદદારી હરએક દશામાં ખુશી રહેનારાઓજ પૂરા નર કહેવાશે.

ગર ઉસ્ને દિયા ગમતો ઉસી ગમમેં રહે ખુશ,
જીમ તોર કહા ઉસ્ને ઉસ આલમેં રહે ખુશ;
ખાનેકો મિલા કમ તો ઉસી કમમેં રહે ખુશ,
જીમ તરહ રખા ઉસ્ને ઉસી દમમેં રહે ખુશ;
ગર શાલ ઉઢાઈ તો ઉસી શાલમેં ખુશ હંય,
પુરે હંય મર્દ જો હર હાલમેં ખુશ હંય. ૪

૪. જો ઈશ્વરે દુઃખ દીધું તો તેમાંજ આનંદ માન્યું અને જેમ કહ્યું તેજ કહ્યું તેજ પ્રમાણે કરી લીધું. જો ખાવાનું મોડું મળ્યું તો તેમાંજ આનંદિત થયા. જેવી રીતે તે માત્રિકે રાખ્યા તો તેની મરજીને સ્વાધીન થઈને રહ્યા જો શાલ આઢાવી તો તેજ શાલની અંદર ખુશી રહ્યા અને પૂરા મર્દ પણ તેજ કહેવાવશે કે જેઓ દરેક સ્થિતિમાં આનંદ માને.

જીનેકા ન અન્દોહ ન મરનેકા જરા ગમ,
યકમાં હય ઉન્હેં જીન્દગી ઐર મૌતકા આલમ;
વાકિફ ન બરસસેં ન મહીનેસે વોહ એકદમ,
ને શખરી મુસીબત ન કલાં રોજકા માતુમ;
દિનરાત ધડી ફિર મહો સાલમેં ખુશ હય,
પુરે હંય વહી મર્દ જો હર હાલમેં ખુશ હંય. ૫

૫ જેઓને ન તો જીવનની ચિન્તા અને ન મરવાનો ભય છે તેઓ મોટે મૃત્યુ અને જીવન સર્વે એકજ સમાન છે તેઓ મહિના અને વર્ષોને પણ જાણતા નથી તેમજ રાત્રી જવાનો દુઃખ અને દિવસ વીતવાનો પણ શોક કરતા નથી. દિવસ રાત્રી ધડી મહીનાઓ અને વર્ષોમાં એજ પ્રમાણે મોજ માને છે અને દરેક સ્થિતિમાં પોતાને આનંદ માનનારાઓ છે તેજ પૂરા મરદ કહેવાશે.

ગર ઉરને ઉઢાયા તોલીયા ઓઠ દુશલા,
કમ્મત જો દીયા તો વહી કાંધેપે સંભાલા;
આદર જો ઉઢાધ તો વહી હોગઈ બાલા,
બંધવાઈ લગોટી તો પહીં હંસકે કહા લા.
પોશાકમેં દરતારમેં રૂમાલમેં ખુશ હંય,
પુરે હંય વહી મર્દ જો હર હાલમેં ખુશ હંય. ૬

૬. જો ઈશ્વરે દુશલો આઢાવ્યો તો તે આનંદિત થઈ ઓઢી લીધો અને કામળા આપી તો તેજ ખાધ ઉપર નાખી લીધી. આદર આઢાવતાં તેનેજ ઐજીતાથી જોવા લાગી ગયા. અને લગોટી આપતાં તેનેજ હંસીને બાંધી લીધી. ડ્રેસમાં ફેંટામાં રૂમાલમાં સર્વેમાં આનંદ માનનારાઓજ પૂરા મરદ કહેવાશે.

કુછ ઉન્કે તલખ ઘરકી ન બાહિરસે ઉન્હેં કામ,
તકિયેકી નખવાહિશ હય ન બિસ્તરસે ઉન્હેં કામ;
મુક્લિસસે ન મતલબ ન તવંગરસે ઉન્હેં કામ;
મયદાનમેં બાબરમેં ચૌપાલમેં ખુશ હંય,
પુરે હંય વહી મદેં જો હર હાલમેં ખુશ હંય. ૭

૭. તેઓને ઘરઆરથી કશું કામ નથી તેમજ તકિયા બિસ્તરથી પણ તેઓને કામ નથી. તેઓને કોઈ જગ્યા અથવા મંદિરથી પણ કશો સંબંધ નથી અને ગરીબ તવગર કોઈની સાથે બ્યવહારજ રાખતા નથી તેઓ મેદાન બજાર ચૌપાલમાં આનંદ રહેનારા અને સર્વે સ્થિતિઓમાં પોતાની ખુશી માનનારાઓ જ ખૂણું મરદ કહેવાશે.

ઇન્કે તો જહામેં અજબ આલમ હય નજર આહ,
અબ અયસે તો દુનિયામેં વલ્લેકમ હંય નજર આહ;
કયા જાને ફરિસ્તે હંયકે આદમ હંય નજર આહ,
હર વકતમેં હરઆનમેં ખુશરમ હય નજર આહ;
જીસ હાલમેં રખા વેક ઉસી હાલમેં ખુશ હય,
પુરે હંય વહી મદેં જો હર હાલમેં ખુશ હંય. ૮

૮ તેઓની તો દુનિયામાં સર્વ આશ્ચર્યકારકજ વાતો છે; તેવા તો હવે દુનિયાની અદર ધણાજ થોડા રહી ગયેતા છે. શું જાણીએ કે તેઓ દેવ છે યા મનુષ્ય છે. ઉમ્તાદ (કવિ) નજર કહે છે કે તેઓ દરેક વખત દરેક સમયમાં ખુશીજ દેખાય છે. તેઓને જે આજી રાખ્યા તેમાં તેઓએ આનંદ માની લીધો અને દરેક હાલતમાં આનંદીત રહી પોતાને પૂરા નર કહેવરાવ્યા છે.

સખાવત-ઉદારતા.

જરદાર હય તો હરગિજ. મત માર અપને મનકો,
તન જે.ખ તન સુખોસે તરસાવ અપને તતકો;
જો નર ચલન ચલે હંચ ચલ તુમી ઉસ સખુ.નકો,
છુરશીદકા હય પ્હે તુકતા રખ યાદ ઇસ રુખુકો;
દિલની ખુશીકે ખાતિર અખડાલ માલ ધનકો,
ગરમદ્દ હય તો આશિક કૌડીન રખ કફનકો. ૧

૧ જો તું પૈસાદાર છે તો તારા મનને ન માર અને તારા શરીરને ખુબસુરત બનાવનાર તેમજ તેને સુખ આપનાર ચીજોથી તારા શરીરને ન તરસાવ. જેઓ આગતા પુરૂષો ચાલ ચાલી ગયા છે તે પ્રમાણે સ્ત્રી તુ પણ ગૃહણુ કર. અને ઉસ્તાદ (કવિ) ના નીચેના શબ્દ યાદ રાખ કે તારા હૃદયની ખુશી માટે તારો સર્વે માલ ધન ખાઈ જાશે તુ મરદજ હોય તો ઓ પ્યારા ! તુ તારા કફન માટે એક કોડી પણ ન રાખ.

જા બચઠ મયકદોંમે સખ દદોં.ગમસે હડ કર,
ઝપકા ગુલાબી મયકે ખ્ય લે ઉલટપુલટ કર;
મ.હખુખ દિલખરોંસે ખુશ હો લિપટ લિપટ કર,
પી દૂધ આર બતાશે મેવે મીઠાઈ ચટ કર;
દિલકી ખુશીકે ખાતિર અખ ડાલ માલ ધનકો,
ગર મદ્દ હય તો આશિક કૌડી ન રખ કફનકો. ૨

૨ સર્વે દુઃખ અને દદોં વીસારી દાર ના પીઠાઓમા જઈ બેશ. અને ગુલાબી દારના પ્યાજાઓ ઝમકાવ ખુબસુરત સુંદર સ્વરૂપવતીઓ સાથે ભેટી મોજ કર અને દુધ પતાસાં મીઠાઈ મેવાઓ ખાઈ આનંદિત થા. તારા હૃદયની ખુશી માટે તારા માલ અને પૈસાને ઉડાવી નાખ જો તું મરદજ હોય તો ઓ પ્યારા ! તારા કફન માટે એક કોડી પણ ન રાખ.

એ નિયાઅમતેં હય જીતની જો કુછ મિલે સો ખાજ,
તાજ ઔર બાદલમેં એક બાર ઝગ મગા જા;
પાપી બખીલ મત બન દાતા સખી કહા જા,
એકદમ તો અપના ડંકા મન માનતા બજા જા,
દિલકી ખુશી કે ખાતિર અખડાલ માલ ધન કો,
ઘર મઠ હય તો આશિક કોડી ન રખ કદનકો. ૩

૩. જર જણસો એકજ વખત પહેરી ઝળઝી લઠ. પી અને
પીવડાવવામાં કંજુસ ન થા. એક વખત તો તારો મન માનતો
કંકા વગાડી દાતા અને સખી કહેવાઈ જા. તારા હૃદયની ખુશી માટે
તારા પૈસા ટકાને બાંધ લગવી જા જો તું મરદ જોય તો
ઓ પ્યારા ! તારા કદન માટે એક કોડી પણ ન રાખ

સંદુકમેં જો જર હય ઉસ્કો લી લે ગંવાદે,
મય કે બહાકે નાલે તબલોકો ખડખડા દે;
કોઠે ચકાં હવેલી સખ ખોદ કર ખિલા દે,
કડીઓં તલક જલાદે ઇટોં તલક હિઝાદે;
દિલકી ખુશી કે ખાતિર અખ ડાલ માલ ધનકો,
ઘર મઠ હય તો આશિક કોડી ન રખ કદનકો. ૪

૪. તારી પેટીમા પણ જુપાવી રાખેલા પૈસાને પણ લઈ ખર્ચો
નાખ દારની નદીઓ વહેવડાવી તખતોઓ ખખડાવ અને અગાસી
ધર દવંલી એ સર્વે ખોદીને ખવાડી દેજો. અહીં સુખી કે કડીઓને
પણ બાળી નાખ અને ઇટોને પણ હિલવી દે. તારા હૃદયની ખુશી
માટે તારા પૈસા ટકાને લગવી નાખ જો તું મરદ જોય તો ઓ
પ્યારા ! તારા કદન માટે કોડી પણ ન રાખ.

જો જો બખીલ કુટન જર છોડકર મરેગા,
થા ખાએગા જંવાઈ થા ખાલસા લગેગા;
તેરા વહી હય જો કુછ રાંહે ખુદમેં દેગા,
ખાના ખિલાના હંસના તુભી સદા રહેગા;
દિલકી ખુશીકે ખાતિર અખ ડાલ માલ ધનકો,
ઘર મઠ હય તો આશિક કોડી ન રખ કદનકો. ૫

૫. જે સડેલા કંજીમો પૈસા છોડીને મરી જશે. તેઓના પૈસા કતિા તેમના જમાઈ ખાશે અથવા સરકાર લઈ જશે. તાર તો તેજ કહેવાશે કે જે ઈશ્વરના રસ્તામાં ખરચશે. જે ખવરાવવા પીવરાવવામાં ખુશી રહેશે તે દરેક સમય માટે આનંદિત રહેશે. તારા હૃદયની પ્રગ્નતા માટે તારા પૈસા ટકાને ઉડાવી નાખ. જે તું મરદ હોય તો ઓ પ્યારા ! તારા કફન માટે કોડી પણ ન રાખ.

જર આપડેગા તુજ પર કુછ હાદિયા ખલલકા,
માલીક ફિર ઓર કોઈ ઠેરેગા તેરે દિલકા;
આગેમે દે દિલાકે હો રહેતુ ઉરસે હલકા,
કર શિક અપને દિલમે કુછ આજકા ન કલકા;
દિલકી ખુશીકે ખાતિર ચખ ડાલ માલ ધનકો,
ગર મદ હયતો આશિક કૌડી ન રખ કફનકો. ૧

૬ જે તારી ઉપર કોઈ હાદપો આવી પડશે, તે તારા હૃદયનો માનીક બીબોજ થઈ પડશે, માટે એ બાબતોથી બચવા કાળે તું પહેલાંથીજ આપી કરી તારાં વજન હલકું કરી નાખ અને તારા હૃદયમા આજ અને કાલની પણ કશી ચિંતા ન રાખ. તારા હૃદયના આનંદ માટે તારા માલ અને ધનને ઉડાવી નાખ, જે તું મરદજ હોય તો ઓ પ્યારા ! તારા કફન માટે એક કોડી પણ ન રાખ.

જરને મહે જર દીયા હય ફિર વોહી ધન લી દેગા,
માલો મકાં હવેલી બાગો ચબન લી દેગા;
જતા રહેગા જખ તક ખાનેકો અન લી દેગા,
મર જાએગા તો વોહી તુજકો કફન લી દેગા;
દિલકી ખુશીકે ખાતિર ચખડાલ માલ ધનકો,
ગર મદ હય તો આશિક કૌડી ન રખ કફનકો. ૭

૭. જેણે આ પૈસો તને આપ્યો છે. તેજ પાછું બીજુ ધન પણ આપશે. આ માત્ર ધર હવેલી એ તેના શિવાય બીજું કોઈ પણ આપનાર નથી અને જીવતો રહેશે તો તને ખાવાને અન્ન પણ તેજ

આપશે અને મરી જશે તો કદન પણ તેજ તને આપશે માટે તારા હૃદયને ખુશી કરવા તારું માત્ર અને ધન ઉડાવી નાખ બે તું મરદન હોય તો ઓ પ્યારા ! તારા કદન માટે એક કોડી પણ ન રાખ.

બે પાસ હય જખીસ મત રખ વોહ કોને અંદર,
મરજીદ કુંએ બના દે તાલાળ બાગ મદર;
દરિયા કહીં બના દે બનની કહીં સમદર,
સખ કુછ ઉડા લુટાફર હો રહે સદા કલનફર;
દિલ્લકી ખુશી કે ખાતિર અખડાલ માલ ધનકો,
ગર મદ હય તો અશિક કોડી ન રખ મ્હનકો. ૮

૮ જે તારી પામે છે તેને ખુબીઓમા સતાડી ન રાખ અને તકાવ બગીચા મરીફ મદીર બનાવી આપ કોઈ જગ્યા એ નદી બની જ અને કોઈ જગ્યા એ સમુદ્ર ક્ષમ જ અને જે કાંઈ તારી પામે છે તો તેને ઉડાવી લગોટ કરી કતદર થઈ જ તારા હૃદયની ખુશી માટે તારા પૈસા અને ટકાને ઉડાવી નાખ બે તું મરદન હોય તો ઓ પ્યારા ! એક કોડી પણ કદન માટે ન રાખ

જીતને ગડે દબે હય સખ ખાલે ઔર ખિલાલે,
રખ ધુન ઉસીકી દિલમેં અખ ખાલે ઔર ખિલાલે,
અપના સમજ ઉનકો જખ ખાલે ઔર ખિલાલે,
અખ તો નજર તુભી સખ ખાલે ઔર ખિલાલે;
દિલ્લકી ખુશીકે ખાતિર અખડાલ માલ ધનકો,
ગર મદ હય તો અશિક કોડી ન રખ મ્હનકો. ૯

૯ જે કાંઈ દાડી મુકેલ છે તે સર્વે કાંઈ ખવાડ અને ખા અને એજ ધુન મગજમાં રાખ કે હવે ખાવું અને ખવરાવવુંજ અને જ્યારે તું ખવરાવે ત્યારે તું તારોજ વિચાર કરીને ખવરાવ. ઉસ્તાદ (કવિ) નજર પોતાને કહે છે કે તું પગ હવે જે કાંઈ તારી પામે છે તે ખાઈ અને ખવરાવી લે તારા હૃદયની ખુશી માટે તારું માત્ર ધન ખાઈ જ બે તું મરદ જ હોય તો ઓ પ્યારા ! તારા કદન માટે એક કોડી પણ ન રાખ.

વણુઝારો. ૬

—(•)—

હુક હિસો હવાકો છોડ. મીઆં મત દેસ બદેસ ફિરેમારા,
ક. જાનક અજલ કા લુટે હય દિન રાત બળકર નક.કારા;
કયા બધીઆ ભંચસા બયલ સુતર કયા ગૌની પદલા સરભારા,
કયા ગેહું ચાંબલ મોઠ મટર કયા આગ ધુંવા ઔર અંગારા;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાદ ચલેગા બન્નરા. ૧

૧. આ સર્વે લાઝમ લોભ તજ દેશ પ્રદેશ ભમવાનું મુકી દે;
કારણ કે કાળનો લુટારો રાત દિવસ નગારા વગાડી લુટતો ચાલ્યો
જાયછે આ બળધિયા, ભેસો, ગુણે, હિટ, ગાય, ઘડે, ચોખા, મઠ, આગ,
ધુમો જે કાઢ તારી પાસે છે તે સર્વે જ્યારે તારી વણુજર અડીથી
મુકામ ઉઠાવશે, ત્યારે અહીંજ પડ્યું રહી જશે.

ગર તું હય લખખી બન્નરા ઔર ખેપ બી તેરી ભારી હય,
અય ગાફિલ તુઝસે ભી ચઢતા એક ઔર બડા બયપારી હય;
કયા શક્કર મીસરી કન્દ ગરી કયાં સ ભર મીઠા ખારી હય,
કયા દાખ મુનક.કા સુઠ મીરચ કયા કેસર લોંગ સુપારી હય;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાદ ચલેગા બન્નરા. ૨

૨. જો તુ લાખી વણુજરો છે અને તારી ખેપ પણ ભારી છે;
પરંતુ તેની ઉપર કુત્રાઈ ન જા, કારણ કે તારાથી પણ એક બીજો
ચઢતો વેપારી છે. આ શાકર મિઠાઈ અથવા ખારી જણુસો તેમજ દરા-
ખ સુઠ મરચા કેશર લવગ સોપારી એ સર્વે જ્યારે તારી વણુજર
મુકામ ઉઠાવશે, ત્યારે તે અહીંજ પડ્યું રહી જશે.

તુ બધિયા લાદે બયલ ભરે જો પુરખ પચ્છમ જાવેગા,
યા સુદ બઢા કર લાવેગા યા ટોટા ઘાટા પાવેગા,
કજ.જા.ક અજલકા રસ્તેમે જખ ભાલા માર ગિરાવેગા,
ધન દોલત નાતી પોતા કયા એક કુંબા કામ ન આવેગા;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાદ ચલેગા બન્નરા. ૩

૩. જો તું વણુજરાની ધુણો બળદીઆઓ ઉપર લાવી પૂર્વ

અથવા પશ્ચીમ તરફની મુસાફરી કરશે અને બ્યાજ વધારી અથવા કોઈ પણ રીતે લાવશે અને રસ્તામાંજ લુટારાપી કાળનો દૂત ન્યારે લાલો મારી તને પાડશે. ત્યારે તારો પૈસો ટકા બચ્યાં બાકાં કોઈ પણ કામે આવનાર નથી અને ન્યારે તારી વણુગર અહીંથી મુકામ ઉઠાવશે ત્યારે આ સર્વે ન્યાના ત્યાંજ રહી જશે

હર મનુલમે અબ સાથ તેરે ચહે જિતના હેરા ડાંડા હય,
જરદાર દિસ્મકા ભાંડા હય બનદુક. સિપર ઔર ખાડા હય;
જબ નાયક તનકા નિકલ ગયા જો મુલકોં મુલકોં હાડા હય,
ફિર હાડા હય ન ભાંડા હય ન હલવા હય ન માંડા હય;
સબ હાઠ પડા રહે જાવેગા જબ લાદ ચલેગા બન્જારા. ૪

૪ દરેક મજતમા આ તારી સાથે જે સરસામાન છે જેમાં પૈસા ટકાનો લગાર અને બદુક દાત્ર તથા તરવાર પણ સામેલ છે; પરંતુ ન્યારે તારા શરીરનો નાયક નિકળી ગયો કે જે દેશ દેશ ફરતે હતો પછી કોઈ પણ લગાર રોટલી હલવો રહેનારા નથી અને ન્યારે તારી વણુગર અહીંથી મુકામ ઉઠાવશે, ત્યારે સર્વે તારાં અહીંનું અહિંજ પડ્યું રહેવાનું છે.

જબ ચલતે ચલતે રસ્તેમે ચહે ગૌન તેરી ઢલ જાવેગી,
એક બધયા તેરી મટીપર ફિર ઘસ ન ચરને આવેગી; .
ચહે ખેપ જો તુને લાદો હય સબ હિસ્સોમે બટ જાવેગી,
ધા પૂત જવાઈ બેટા કયા બન્જારન પાસ ન આવેગી;
સબ હાઠ પડા રહે જાવેગા જબ લાદ ચલેગા બન્જારા. ૫

૫. ન્યારે ચાલતા રસ્તામાંજ આ તારી ગુણુ ઢળી જશે; ત્યારે તારી વણુગરમાંનો એક પણ તારી માટી ઉપર ઘાસ પણ ચરવા આવનાર નથી આ ખેપ જે તે તારી ઉપર ઉંચકી છે તેનાં બધા ભાગ પડી વહંચાઈ જશે અને ત્યારે સ્ત્રી પુત્ર જમાઈ માખાપ કોઈ તારી પાસે પણ નહિ આવશે. અને ન્યારે તારી વણુગર મુકામ ઉઠાવશે; ત્યારે સર્વે કોઈ અહીંનું અહીંજ રહી જશે.

ચહે ખેપ ભરે જો જાતાહય ચહે ખેપ મિયાં મત ગિન અપની,
અબ કોઈ ઘડી પલ સા અતમે ચહે ખેપ બદનકી હય કફની;

કયા થાલ કટોરે ચાંદીકે કયા પીતલકી ડિબયા ધપની,
કયા ખરતન સોને રૂપેકે કયા મટીકી હાંડીયા ચપની;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાહ ચલેગા ખન્નરા ૬

૬ આ જે ખેપ તેં ભરી છે એ તરીજ વિચારી ન લે;
કારણ કે કાંઈ પણ સમયે આ ખેપ તારી દકનીરૂપ થઈ પડશે.
આ ચાદીની થાકી કટોરાઓ અને પીતળની ડબ્બીઓ તથા સોનાનાં
વાસણો અથવા મટાડીના વાસણો એ સર્વે જ્યારે તારી વણુ નર
અહીંથી મુકામ ઉઠાવશે, ત્યારે અહીંનું અહીં જ પડ્યું રહેશે.

રહે ધૂમ ધડાકા સાથ લીએ કયું ફિરતા હય જંગલ જંગલ,
યેક તિનકા સાથ ન જાવેગા મોબુદ હો જીસદમ આન અજલ;
ઘર બાર અટારી ચવપારી કયા ખાસા તનસુખ ઔર મલમલ,
કયા ચલવન પરદે ફર્શ નએ કયા લાલ પલગ કયા રગમહલ;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાહ ચલેગા ખન્નરા. ૭

૭. આ સર્વે સર સામાન લઈ શા કારણે જંગલે જંગલ
બટકતો ફરે છે. જ્યારે મોતનો દૂત આવી તારા શરીર ઉપર ઉભો
રહેશે, ત્યારે કાંઈ પણ તારી સથે જનાર નથી આ દરબાર અગા-
સીઓ કપડા મલમલ અને આ દરવાજાના પરદાઓ ગનીયાઓ.
• લાલ પલગ અને રગ મહેલો જ્યારે તારી વણુખર મુકામ ઉઠા-
વશે, ત્યારે આ સર્વે અહીંનું અહીં જ પડ્યું રહેશે.

કુછ કામ ન આવેગા તેરે રહે લાલ જમરફદ સીમો જર,
જખ પુંજ ખાટમેં બિખરેગી ફિર આન ખનેગી જાન ઉપર;
નવખત નક્કારે બાન નશા દવલત હુશમત ફાજે લશકર,
કયા મસનદ તકિયે મુદક મકા કયા ચૌકા કુરસી તખત છતર;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાહ ચલેગા ખન્નરા. ૮

૮. આ હીરા, જવાહિર, સોનું, ચાદી તારા કામે લાગનાર
નથી અને જ્યારે જ્યારે મોત માથા ઉપર આવી જશે, ત્યારે આ
સર્વે પુંજ વાટમાં વિખેરાઈ જશે. નીશાનો લશકર દોડ માન આખર
ખેઠકો તકીયા ગામ ઘર ચોકી ખુરસી અને તખત એમાંથી જ્યારે
તારી વણુખર મુકામ ઉઠાવશે; ત્યારે કાંઈ પણ સાથે આવનાર નથી.

કયા જી પર બોલ ઉઠાતા હય ઈન ગુનો ભારી ભારીકે,
જળ મોત છુટેરા આન પડા ફિર ફુને હય બયપારીકે;
કયા સાજ જડાઓ જર જેવર કયા ગોટે થાન કિનારીકે,
કયા ઘોડે જીન સુન્હેરીકે કયા હાથી લાલ અમારીકે;
સળ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જળ લાલ ચલેગા બન્નરા. ૯

૯. આ ભારી ભારી ગુણોનો વજન શા કારણે જીવ ઉપર
ઉંચકે છે? જ્યારે કાળનો દુત આવી પહોંચશે, ત્યારે વેપારીનાં
બમણા આપવા પડશે, અને આ સાજ જડાવ જર જેવર જણસ
કિનારીના થાન તથા સુનેરી જીનના ઘોડા અને લાલ અગાડીના
હાથીઓ આ સર્વે જ્યાંતું ત્યાં પડ્યું રહેશે, જ્યારે કે તારી વણુજર
અહીંથી મુકામ ઉઠાવશે.

મગરૂર ન હો તલવારોં પર મત ભૂલ ભરોસે ઢાલોંકે,
જળ પટા તોડકે ભાગેગે મુંહ દેખ અજલકે ભાલોંકે;
કયા ડબ્બે મોતી હીરાંકે કયા ઢેર ખજાને માલોંકે,
કયા ખુગચે તાજ મુશબજર કે કયા તખ્તે શાલ દુશાલોંકે;
સળ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જળ લાલ ચલેગા બન્નરા ૧૦

૧૦. તું તારી તરવારોના ઉપર અભિમાની ન થા. અને
ઢાલના ભરોસા ઉપર પ્રતિષ્ઠા ન જા આ સર્વ જ્યારે મૃત્યુ શીરં
ઉપર આવી ઉભું રહેશે; ત્યારે પોતાના કમરનો પટો તોડી તેનું
મોઢું ભાળતાજ નહાશી છુટશે આ હીરા મોતીના દાખડા અને ખજા-
નાઓનાં ઢગલા તથા તાજ છતર અને શાલ દુશાલાઓનાં પોટલાઓ
એ સર્વે જ્યારે તારી વણુજર મુકામ ઉઠાવશે, ત્યારે અહીંનું
અહીંજ પડ્યું રહેશે.

કયા સખત મકાંબનવાતા હય ખમ તેરે તનકા હય પોલા,
તુ ઉંચે કોટ ઉઠાતા હય વાં ગોર ઘડેને મુંહ ખોલા;
કયા જીની ખન્દક રૂંદ ખડી કયા ખુર્જ કંગુરા અનમોલા,
ગઢ કોટ રહકલા તોપ કિલા કયા શીશા ફારૂ ઓર ગોલા;
સળ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જળ લાલ ચલેગા બન્નરા. ૧૧

૧૧. તારો શરીરરૂપી યાંબલો તો પોલો છે કે જેની ઉપર

તું મજબુત મકાન બનાવે છે અને ઉંચા ફાટ કીસ્તાઓ બધાવે છે; પરંતુ એ નથી જોતો કે તારે માટે કબરેં તો મોટું ઉઘાડી દીધું છે. આ ગુબ્બ મીનારાઓ કુગુરાઓ બનદુકો તોપ કીસ્તા અને દારૂ ગોળા એ સર્વે ન્યાના ત્યાજ પડ્યા રહી જશે કે, ન્યારે તારી વણુજર અહીંથી ઉઠાગરી કરશે.

હર આન નદે ઔર ટોટે મેં કયા મરતા ફિરતા હય બનબન,
દુક ગાફિલ દિલમે સોચ જરા હય સાથ લગા તેરે દુશમન;
કયા લોહી ખાંદી દાઘ દદા કયા બન્દા ચેલા નેક ચલન,
કયા મન્દર મસ્જિદ તાલ કુંવા કયા ખેતી ખાડી ફૂલ ચમન;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાલ ચલેગા બન્જરા ૧૨

૧૧. દરેક સમયે લાલ નુકશાન માટે કેમ માર્યો માર્યો જંગલે જંગલ લટકે છે ? તારા હૃદયમા જરા વિચાર કર કે તારો શત્રુ તો તારી સાથે લાગેલો છે આ દાસીઓ, દાઘઓ, કુટણીઓ તેમજ સારી ચાલ ચતણના નોકર ચાકરો અને મસીદ મંદીર કુવા તળાવો ખેતી બગીચાઓ એ સર્વે ન્યારે તારી વણુજર મુકામ ઉઠાવશે, ત્યારે અહીંનું અહીંજ પડ્યુ રહેવાનું છે.

જખ મર્ગ ફિરા ગર ચાબુક ઠો રહે બચલ બદનકા હાંકેગા,
કોઈ નાજ સમેટેગા તેરા કોઈ ગોનસીએ ઔર ટાંકેગા;
હો ઢર અકેલા જંગલમે તુ ખાક લહહકી ફાંકેકા.
હસ જંગલમે ફિર આહ નજર એક તિનકા આન ન ઝાંકેગા;
સખ ઠાઠ પડા રહે જાવેગા જખ લાલ ચલેગા બન્જરા. ૧૩

૧૩. આ તારા શરીરરૂપી બળદિયાને ન્યારે મોતનો ફૂત ચાખખો મારીને હાકશે, ત્યારે તારી ઉપરથી પડી ગએલ અનાજને કોઈ તો ઉચકવા લાગી જશે અને કોઈ તો તારી ફાટી ગએલી ગુણુ સીવવા મંડી જશે. અને તું તો જંગલની અદર એકલો અટુલો જઈ પડી કબરની ધૂળ ફાંકવા મંડી જશે તે સમયે ઉસ્તાદ (કવિ) નજર કહે છે કે એક તણખલું સરખું પણ તને ઝાંકીને જોવા આવનાર નથી. અને તારી વણુજર ઉઠી જશે; ત્યારે તારો સર્વે ઠાઠ ખાઠ જે કાઈ છે તે સર્વે ન્યાનું ત્યાજ પડ્યું રહી જશે.

દુનિયા. ૭

એ પીઠ અજળ હય દુનિયાકી ઔર કયા કયા અન્સ અખટી હય,
 યહાં માલ કિસીકા મીઠા હય ઔર ચીજ. કીસીકી ખટી હય;
 કુછ પકંતા હય કુછ જુનતા હય પકવાન મિઠાઈ ફૂંકી હય,
 જળ દેખા ખુબ તો આખિરકો ન ચુલ્હા ભાડ ન ભટ્ટી હય;
 શુલ શોર બખુલા આગ હુવા ઔર કીચડ. પાની મટ્ટી હય,
 હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો યહે ઘોકેકીસી ટટ્ટી હય. ૧

૧. આ દુનિયાની આશ્ચર્યકારક પીઠ ઉપર કેવા કેવા પ્રકારની જાણસો એકત્ર થએલી છે. ન્યાં કાંઈની મીઠી અને કાંઈની ખાટી જાણસો છે. કાંઈ જગ્યાએ રધાય છે. કાંઈ જગ્યાએ સેકાય છે. કાંઈ જગ્યાએ મીઠાઈનાં પકવાનો થાય છે; પરંતુ ન્યારે સારી રીતે જોયું તો ચુલ્હો ભટ્ટી એમાનું કશુંએ નથી એક આગના ભડકાવે થઈ અત્યંત ઠંડો ગાર જેવો થઈ જાય છે. અમે આ દુનિયાને જોઈ ચુક્યા જે એક ઘોખાની ટટ્ટીય છે.

કાંઈ તાજ હસ હંસકર કાંઈ તખત ખડા બનવાતા હય,
 કાંઈ ભાઈ બાપ ચચા નાના કાંઈ નાની પૂત કહાતા હય,
 જળ દેખા ખુબ તો આખિરકો ન રિસ્તા હય ન નાતા હય;
 શુલ શોર બખુલા આગ હુવા ઔર કીચડ. પાની મટ્ટી હય,
 હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો યહે ઘોકેકી સી ટટ્ટી હય. ૨

૨. કાંઈ તો હસી હસી તાજ વેચાતો લે છે અને કાંઈ ઉભો રહી તખત બનાવે છે. કાંઈએ તો રંગેલાં કપડાં પહેળ્યાં છે, ત્યારે કાંઈ ગોદડી એઠીને જ જાય છે કાંઈ તો ભાઈ પિતા કાકા નાનો અને કાંઈ નાની તથા પુત્ર કહેવાય છે. ન્યારે સારી રીતે જોયું તો કાંઈ પણ સચું વળાણું નથી. એકદમ અગ્નિનાં ભડકાવેથી ઉઠયો; પરંતુ પાછળથી પાણી જેવો ઠંડો થઈ પડ્યો એવી રીતની દુનિયાને સારી રીતે જોઈ કે જે એક ઘોખાની ટટ્ટીય છે.

કાંઈ શોઠ મહાજન લાખધતી બજબજ. કાંઈ પન સારી હય,
 યહાં બોઝ કીસીકા હલકા હય ઔર ખેપ કીસીકી ભારી હય;

કયા જાને કોન ખરીદેગા ઔર કિસ્ને જીસ ઉતારી હય ?
જબ દેખા ખુબ તો આખિરકો દલ્લાલ ન કોઈ બેપારી હય.
શુલ શોર બબુલા આગ હુવા ઔર કિચડ, પાની મટી હય,
હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો યહે ઘોકેકીસી ટટી હય. ૩

૩. કોઈ શેઠ મહાજન અને લક્ષાધીપતી ન્યારે કોઈ વેપારી
અને કોઈ પંસારી ગાંધી છે. અહીં કોઈનો ભાર હલકો તે કોઈનો
વજનફાર છે. એ પણ જણાતું નથી કે કોણ વેચાણ લેશે અને
આ અધી ચીજો લાવેલ કોણ છે? ન્યારે સારી રીતે જોયું તો કોઈ
પણ વેપારી યા દલાલ નથી એ કામ અગ્નિપી લડતી પાછળથી
ઠંડું થઈ જવું પડ્યું. આ દુનિયા સારી રીતે જોઈ લીધી જે એક
ધોખાની ટટીરૂપ છે.

કોઈ કુલકે બચઠે મસનદ પર કોઈ રાવે અપની દૌલતકો,
કોઈ બોલે અપના મુઝસે લો ઔર મેરા હો સો મુઝકો દો;
કોઈ લડતા હય કોઈ મરતા હય કોઈ ઝઘડે. હક પર નાહકકો,
જબ દેખા ખુબ તો આખિરકો કુછ લયના એક ન દેના દો
શુલ શોર બબુલા આગ હુવા ઔર કીચડ પાની મટી હય,
હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો યહે ઘોકેકીસી ટટી હય. ૪

૪. કોઈ તો તખ્ત ઉપર ચઢીને બેશે છે અને કોઈ પોતાના પૈસા
ટકાને રહે છે. કોઈ કહે છે કે તારું જે હોય તે મારી પામેથી લઈ
મારું જે હોય તે મને આપ. કોઈ લડે છે, કોઈ મરે છે અને કોઈ સપ્ત્યાઈ
ઉપર વ્યર્થ ઝઘડો કરે છે. ન્યારે સારી રીતે જોયું તો લેવું એકને
દેવું બે એક દમ અગ્નિની જ્વાળા સમાન ઉઠીને ઠંડું કીચડ પાણી
થઈ જવું પડે છે. આ દુનિયાને સારી રીતે જોઈ લીધી એ એક
ધોખાની ટટીરૂપ છે.

રમ્માલ નુજુમી આમિલ હય ઔર ફાજિલ મુલ્લા સ્યાના હય,
કોઈ આકિલ કામિલદાના હય કોઈ મસ્ત પડા દીવાના હય;
તાવીજ પક્ષીતે ફાલ ફુસું ઔર જાદુ મંતર લાના હય,
જબ દેખા ખુબ તો આખિરકો સબ હીલા મકે બહાના હય;

શુભ શોર બબુલા આગ હુવા ઝોર કીચડ, પાની મટ્ટી હય,
હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો રહે ઘોકેકીસી ટટ્ટી હય. ૫

૫ કાઇ ભવિષ્ય ભાખનાર નેષી છે તો કાઇ વિદ્વાન સમજદાર
છે, કાઇનો અકલમન્દ, પ્રવીણ અને સમજદાર તો કાઇ દીવાનો મસ્ત
પડેલો છે, મંત્રતંત્ર જત્ર એ ચીજો લાવે છે; પરંતુ છેવટે જોયું તો
એ સર્વ એક નિમિત્તરૂપ જ છે અગ્નિના ભડકારૂપ ઉડી કીચડ
પાણી જેવું થઇ જવું પડે છે. એ દુનિયાને જોઇ લીધી જે એક
ધાખાની ટટ્ટીરૂપ છે

કાઇ લોટે કુંચે ગલીઓંમે તૈયાર કીસીકા ડેરા હય,
કાઇ બાગ કુંવા બનવાતા હય ઝોર ઘેર કિસીને ઘેરા હય;
નિત કજીએ ઝઘડે રહેતે હય રહે મેરા હય રહે તેરા હય;
જળ દેખા ખુખ તો આખિરકો ન તેરા હય ન મેરા નય;
શુભ શોર બબુલા આગ હુવા ઝોર કીચડ, પાની મટ્ટી હય,
હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો રહે ઘોકેકીસી ટટ્ટી હય.

૬. કાઇ તો ગલીઓંની અદર આજોટે છે તો કાઇનાં તંબુઓ
તૈયાર છે. કાઇ બગીચાઓ કુવાઓ બનાવે છે; ત્યારે કાઇએ એક
કંપાઉંડજ બનાવેલ છે રાત્રી દિવસ તારા મારા માટે ઝગડા ભડા-
ધઓ રહેછે. જ્યારે સારી રીતે જોયું તો તારાં મારાં કશુંએ નથી;
અગ્નિના ભડકારૂપ ઉડી કીચડ અને પાણી રૂપી થઇ જવું પડે છે.
જ્યારે સારી રીતે જોયું તો આ દુનિયા એક ધાખાની ટટ્ટી માલમ પડી.

કાઇ ટોપી પહને જાતા હય કાઇ બાંધ ફિરે અમ્મામા હય,
કાઇ સાફ બિરહના ફિરતા હય ન પગડી હય ન જામા હય;
કમ ખવાખ ગર્જી ઝોર ગાડેકા નિત કઝિયા હય હંગામા હય,
જળ દેખા ખુખ તો આખિરકો ન પગડી હય ન જામા હય.
શુભ શોર બબુલા આગ હુવા ઝોર કીચડ, પાની મટ્ટી હય,
હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો રહે ઘોકેકીસી ટટ્ટી હય. ●

૭. કાઇતો ટોપીપહેરીને જાએ છે તો કાઇ ફેટા બાધીને ફરેછે; ત્યારે
કાઇ ઉઘાડો ફરે છે જેને જામા પાધડી સાથે કાંઇ પણ લેવું દેવું
નથી. મખમલ, રેશમ અથવા ડોટીનો રાત દિવસ ઝઘડો છે; પરંતુ

જ્યારે સારી રીતે જોયું તો પાંચડી અને જમો એમાંનું કાંઈ પણ નથી અગ્નિના ભડકા રૂપી ઉઠ્યો અને કીચડ પાણીનાં જોયો તરતજ ઠડો થશે. આ દુનિયા જોઈ લીધી જે એક ધોખાની ટટી છે. કોઈ રોના હય કોઈ હસતા હય કોઈ નાચે હય કોઈ ગાતા હય, કોઈ છીને ઝપકે લે ભગે કોઈ ઘોસે ધડકકા લાતા હય; કોઈ માલ અખટ્ટા કરતા હય કોઈ કુજી કુફલ લગાતા હય, જળ દેખા ખુખ તો આખિરકો સખ ઝડડા રગડા જતા હય; શુલ શોર બબુલા આગ હુવા ઐર કીચડ પાની મટ્ટી હય, હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો યહે ઘોકેકીસી ટટ્ટી હય ૮

૮. કોઈ રડે છે, કોઈ હસે છે અને કોઈ તો નાચે છે, કોઈ ગાય છે, કોઈ તો પગની લઈ જાય છે, કોઈ તકરાર લડાઈ કરી લાવે છે, કોઈ પૈસો એકઠો કરે છે તો કોઈ તેની ઉપર તાળું મારે છે, જ્યારે સારી રીતે જોયું તો સર્વ એક ઝંઘડોજ આયો જાય છે કારણ કે એક અગ્નિની જ્વાળા પડી કીચડ અને પાણી થઈ જવાનું; આ દુનિયાને જમોએ જોઈ જે એક ધોખાની ટટ્ટી છે.

અખ કિસકા રંગ ખુરા કહિયે ઐર કિસકા રૂપ ભલા કહિયે, એકદમ કી પીઠ લગી હય યહે અખોહ મ.જા ચરચા કહિયે; કહે સયર તમાશે દેખ નજર અખ જા કહિયે બેજા કહિયે, કુછ જાત નહીં બન આતી હય ચુપ આ પ ભડી હય કયા કહિયે; શુલ શોર બબુલા અગ હુવા ઐર કીચડ પાની મટ્ટી હય, હમ દેખ ચુકે ઇસ દુનિયાકો યહે ઘોકેકીસી ટટ્ટી હય. ૯

૯. હવે કોના રગને સારો અને કોના કાર્યને ખરાબ કહીશું એક થોડી વાર માટે આ પીઠ લાગેન છે એને વાદ વિવાદ કહીશું? આ સહેલ તમાશાઓ જોઈ ઉસ્તાદ (કવિ) નજર કહે છે કે સાર કહેવું યા ખરાબ કહેવું? કંઈપણ ખાતર નજર આવતી નથી માટે ચુપ ચાપ રહેવું એજ ઠીક છે મનુષ્ય અગ્નિ રૂપી ભડકી કીચડ પાણીમાં મળી જાય છે. આ દુનિયાને સારી રીતે જોઈ જે એક ધોખાની ટટ્ટીરૂપ છે.

કનૈા ૮. નાશ.

—•—

પડ. ઇલમ ગએ ઇસ દુનિયામેં ગરકામિલ જી. ઇલરાક હુવે, -
 ઔર લાલ કિતામેં ઉંટો પર હર માનીકે દરરાક હુવે;
 મ.અકુલ પઢે. મનકુલ પઢે હરમન્તક.મેં આલાક હુવે,
 ચાં જીતને ઇલમકે દરિયા હય ઉન દરિયાકે પયરાક હુવ.
 સખ જીતે જીકે ઝઘડે. હંચ સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે,
 જખ મૌતસે આકર કામ પડા. સખ કિ.સ્સે ક.જી.યે પાક હુવે. ૧ .

૧. આ દુનિયામાં વિદ્યા લઈ પ્રવીણ સમઝદાર થયા અને ઉંટો ઉપર પુસ્તકો ચઢાવી દરેક શબ્દોના અર્થો જાણવા લાગ્યા નીતિ શાસ્ત્ર અને ખીજી સર્વે વિદ્યાઓ જાણી ચાત્રાક થયા. અઢી જેટલી વિદ્યાઓના દરીયા છે તે સર્વેનાં મગર મચ્છરૂપી થઈ ગયા; પરંતુ આ સર્વે જીવનના ઝઘડા છે. જો ખરૂં પૂછો તો તમો ધુળ બરાબર પણ થયા નથી. જ્યારે કાળ સાથે કામ પડ્યું તો આ સર્વે ઝઘડા અને બાળ-તોથી પવિત્ર થઈ જવાય છે

મશહુર હઝીમ ઔર વૈદ હુવે યા પઢકર ઇલમ તબાખતકા,
 દાલાન કિતાબોંસે રોકા ઔર નુસ.ખોસે સંઢક. બરા;
 જખ મૌત મરજ.ને આન લીયા સખ ભૂલે નખજ. ઔર કાફરા,
 ગો નુસ.ખે લાખ મુજરરખ થે પર કામ ન આયા એક નુસ.ખા,
 સખ જીતે જીકે ઝઘડે હય સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે,
 જખ મૌતસે આકર કામ પડા. સખ કિ.સ્સે ક.જી.યે પાક હુવે ૨

૨. પ્રખ્યાત વૈદ અને હઝીમ બની તેનો સર્વે ઇલમ જાણવા લાગ્યા દીવાનખાનુ પુસ્તકોથી બહુ અને પેટીઓ નુસખાઓથી ભરી જ્યારે મોતની ખીમારીએ આની પકડ્યો, ત્યારે નખજ કાફરા સર્વે વિસારી દીધું નોકે અકસીર નુસખાઓ હતા, પરંતુ તેમાંથી એકે પણ કામ આવ્યું નહિ. જેથી જાણાય કે આ સર્વે જીવતા જીવનની ઉપાધિઓ છે. ખરૂં પૂછો તો એ રજમાત્ર પણ નથી. જ્યારે મૃત્યુથી કામ પડ્યું ત્યારે સર્વે ઉપાધિઓ પવિત્ર થઈ જાય છે.
 યા મસ્ત શરાબી રિન્દ હુવે યા નાહિદ તા મકદ્દર હુવે,
 યા પીપી કર દિલ શાદ હુવે યા ચુલ્લુમેં મસફર હુવે;

જળ ઉમ્મકે ખ્યાલે દોનોંકે આ સાંઝતપર મ.અમૂર હુવે,
યાં ઝુખમા તસખી.હ દુર હુવે વાં સા.ગર શીશે ચૂર હુવે;
સખ જીતે જીકે ઝઘડે. હંચ સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે,
જળ મૌતસે આકર કામ પડા સખ કિસ્સે ક.જીએ પાક હુવે, ૩

૩. મસ્ત દારૂડીયા થયા અથવા પરહેજગાર થયા અથવા પી
પીને હૃદય ખુશ કર્યું અથવા એક અજલીમાજ મન રંજન કરી
લીધુ. ન્યારે ઉમ્મરનાં પ્યાલાઓ વખત ઉપર આવી ભરાઈ ગયા;
ત્યારે ત્યાં સ્હાયો માળા દુર થઈ અને તે તરફ દારૂના શીશાઓ
ફૂટી ગયા. ખરૂં પૂછો તો આ સર્વે જીવનની ઉપાધિઓ છે; પરંતુ
ન્યારે કાળ સાથે કામ પડ્યું, ત્યારે સર્વે ઉપાધિઓ પવિત્ર થઈ જાય છે.

ઈસ દુનિયાકી ધન દૌલતમેં મર શાહ સુલયમાં જાહ ચલે,
યા ઠેરે પીરો વજીર આજમ યા રાજ બનકર આહ ચલે;
મુંહ દેખ અજલકે લશક-કા તખ લેકર ઘરકી રાહ ચલે,
નહીં હાથી ઘોડે સંગ જાએ નઈ તખત છતર હમ રાહ ચલે.
સખ જીતે જીકે ઝઘડે. હંચ સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે,
જળ મૌતસે આકર કામ પડા સખ કિસ્સે ક.જીએ પાક હુવે. ૪

૪. આ દુનિયાના પૈસા ટકામાં જો બાદશાહ સુલેમાન થઈ
જાય અથવા પ્રધાન અમીર ઉમરાવ યા રાજ થઈ જાય, પરંતુ
કાળનાં લશ્કરતું મોહું નિહાળતાંજ ઘરમાં ભરાઈ ગયા ન્યા રાથી,
ઘોડા, સિંહાસન, છત્ર, કાંઈ પણ સાથે ન ગયું આ સર્વે જીવનનીજ
ઉપાધિઓ છે. ખરૂં પૂછો તો ધૂળ બરાબર પણ નથી, ન્યારે કાળ
સાથે કામ પડ્યું તો સર્વે ઉપાધિઓ દૂર થઈ ગઈ.

યા હાકિમ યા મહકુમ હુવે યા કાતિલ યા મકતુલ હુવે,
યા ખાદિય યામ ખ.દુમ હુવે યા જાહિલ યા મજહુલ હુવે,
જ.રદાર હુવે સરદાર હુવે મસ્હુદ હુવે મકબૂલ હુવે,
કુછ ઐર ન દેખા આખિરકો સખ અંત ઈસીકી ધુલ હુવે.
સખ જીતે જીકે ઝઘડે. હંચ સચ પુછો તો કયા ખાક હુવે
જળ મૌતસે આકર કામ પડા સખ કિસ્સે ક.જીએ પાક હુવે ૫

૫. રાજ, પ્રજા, યા કામને મારી નાખનાર યા કતલ થઈ

જનાર થયા અથવા સેવક યા શેઠ અથવા અગ્રાની યા મુખ્ય થયા
પૈસાદાર થયા અધિકારી થયા. ધીકારી થયા યા પ્રિય થઇ પડ્યા
એ શિવાય બીજું જોવામાં ન આવ્યું. અન્તે એની જ સર્વે ધૂળ
થયા આ સર્વે જીવતા જીવનની ઉપાધિઓ છે સર્વે પૂછો તો શું ધૂળ
થયા? જ્યારે કાળથી કામ પડ્યું; ત્યારે સર્વે ઝગડાઓ પવિત્ર થઈ ગયા.

કર બચર બખીલી જહર હુવે યા બખ.શીશમેં તિયાક. હુવે,
યા નખ.લ હુવે પુર મેવોકે યા ખાલી પાતો ધાક હુવે;
યા ઉમ્ર ગુજરી ઇ.શરતમેં યા સૌગમસે ગમનાક હુવે.
ફલ ફુલ લી ખાએ ગુલશનકે યા ગલીઓંકી ખા શાક હુવે,
સખ જીતે જીકે ઝઘડે. હય સય પુછો તો કયા ખાક હુવે,
જખ મૈતસે આકર કામ પડા સખ કિસ્સે ક.જી.એ પાક હુવે. ૬

૬ શત્રુતા અથવા કપણતા કરી વિષ રૂપી થઇ પડ્યા અથવા
સખાવતો કરવામા અતિ મહાન માન પામી ગયા અથવા મેવાઓથી
ભરેલા ઝાડરૂપી થયા કે ખરી ગએન પાતરાના બોડા ઝાડરૂપી થયા
કે એશ આરામમા ઉમર વિતાડી કે દુખી મા દુખી થયા બગી-
ચાઓના ફળ ફુલ ખાધા અથવા ગલીઓની ધુળ રૂપી થઇ પડ્યા
એ સર્વે જીવનની ઉપાધિઓ શિવાય બીજું કાંઈ પણ નથી જ્યારે મોત
સાથે કામ પડ્યું ત્યારે સર્વે ઉપાધિઓથી પવિત્ર થઇ જાય છે,

કૌડી ૧૨.

કૌડી હય જીન્કે પાસ વોહ એહલે ચકી હંય,
ખાનેકો ઉનકે નિયા અમતેં સૌ બહેતેરીન હંય;
કપડે.બી ઉનકે તનમેં નિહાયત મહીન હંય,
સમઝે હંય વોહ જો ઇસ્કો બડે. નુકત ચીન હંય;
કૌડીકે સખ જહાનમેં નક.શો નગીન હંય,
કૌડી ન હો તો કૌડી કે ફિર તીન તીન હંય. ૧

૧ જેઓ પાસે કોડી છે તેઓજ ગૃહસ્થોમા ગણાય છે જેઓની સામે ખાવાની હળરો રીતની ચીજો રખાય છે તેમજ તેઓના શરીર ઉપર કપડાં પણ અત્યંત ખારીક હોય છે જેઓ સર્વે આખતોમા ખાખી ખતાવનારા છે તેઓ જ એને સમજે છે; કે કોડીથી જ તમામ દુનિયાનો માનલો ચાલે છે જ્યારે કોડી પામે નથી તો પછી કોડીના ત્રણ ત્રણ જેવા ભટકે છે

કોડી ખગચર સોતે થે ખાલી જમીન પર,
કોડી હુધ તો રહેને લગે શકે નશીન પર;
પટકે સુન કેરે બંધ ગયે જામોંકી ચીન પર,
મોતીકે ગુચ્છે લગ ગયે ઘોડાકી ઝીન પર,
કોડીકે સભ જહાનમેં નકશો નગીન હય.
કોડી ન હો તો કોડી, કે ફિર - તીન તીન હય. ૨

૨ જ્યારે પાસે કોડી ન હતી ત્યારે તે ખાલી જમીન ઉપર પડ્યા રહેતા હતા; પરંતુ જ્યારે પાસે કોડી આવી ત્યારે તખ્ત ઉપર ચઢી બેઠા અને ઘોડાઓની જીન ઉપર મોતીનાં ગુચ્છાઓ ઢાકી દીધા અને જામોંકી ઉપર સોનેરી કેટાઓ પણ ખાચી લીધા, આ દુનિયામાહે કોડીથીજ બધી ટાપટીપ છે જો કોડી પાસે નથી તો પછી કોડીના ત્રણ ત્રણ જેવા આ દુનિયામા ભટકતા ફરે છે.

કોડી હી ચાહતી હય સદા બાદશાહકો,
કોડી હી થામ લેતી હય ફૈજો સિપાહકો;
લેકર છડી રૂમાલ ગદા બી નિબાહકો,
ફિરતા હય હર દુકાન પર કોડીકી ચાહકો;
કોડી, કે સભ જહાનમેં નકશો નગીન હય,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હય ૩

૩. રાજાને પણ હમેશા કોડીજ જોઈએ છે, કે જેથી લશ્કર સીપાહી મેળવી શકાય છે અને ગરીબ માણસ પણ પોતાના માટે લાકડી રૂમાલ લઈ પોતાનું નીભાવી લે છે અને ફકીર પણ કોડી મારેજ દરેક દુકાન ઉપર ફરતો ફરે છે. આ દુનિયામાં કોડીનાં જ

ખધા હુન્નરો છે. જો કોડી ન હોય તો પછી માણસ કોડીના ત્રણ ત્રણ જેવા થઈ શકે છે.

કોડી ન હોતો ફિર મહે ઝમેલા કહાંસે હો,
રથખાના ફીલખાના તમેલા કહાંસે હો;
મુંડવાકે સર ફકીરકા ચેલા કહાંસે હો,
કોડી ન હોતો સાંઈકા મેલા કહાંસે હો.
કોડીકે સખ જહાનમેં નકશો નગીન હંચ,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંચ. ૪

૪. જો પાસે કોડી ન હોય તો આ ધામધૂમ ક્યાંથી ? એટલે માડી ઘોડા હાથી તમેલાઓ ક્યાંથી હોય ? તેમ જ કોડી વગર માથું મુંડાવી કાઢ સાધનો ચેલો કેવી રીતે થઈ શકે અને વગર કોડીએ સાધુનો મેળો પણ થઈ શકે નહીં. તમામ દુનિયામાં કોડીનાં કાર્યો છે. જો કોડી મનુષ્ય પાસે ન હોય તો પછી તે કોડીના ત્રણ ત્રણ જેવા થઈ જાય છે

કાંધે પે તેગ ધરતે હંચ કોડીકે વાસ્તે,
આપસમેં ખુન કરતે હંચ કોડીકે વાસ્તે;
યાં તક તો લોગ મરતે હંચ કોડીકે વાસ્તે,
જો જાન દે ગુજરતે હંચ કોડીકે વાસ્તે,
કોડીકે સખ જહાનમેં નકશો નગીન હંચ,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંચ. ૫

૫. ખંભા ઉપર તલવાર કોડી માટેજ ઉઠાવે છે અને આપણ અપનેમાં મારામારી પણ કોડી માટે જ થાય છે. અહીં સુધી કે લોકો કોડી માટે મરી જાય છે અને કોડી ઉપર પોતાનું જીવન કુરબાન કરી દે છે; કોડીથી જ આ દુનિયામાં સર્વે વેપાર રોજગાર થાય છે. જો કોડી પુરુષ પાસે ન હોય તો પછી તે કોડીના ત્રણ ત્રણ જેવા થઈ પડે છે.

ગાલી વ માર ખાતે હંચ કોડીકે વાસ્તે,
શર્મો હયા ઉઠાતે હંચ કોડીકે વાસ્તે;
સૌ મુલ્ય છાન આતે હંચ કોડીકે વાસ્તે,

મરજીદકો દમમેં ઢાતે હંય કોડીકે વાસ્તે.
કોડીકે સખ જહાનસેં નકશો નગીન હંય,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૬

૬. મનુષ્ય ગાળ અને માર કોડી માટેજ ખાય છે, અને કાઠની શરમ લગ્ન પણ કોડીને લીધે જ ઉચકે છે સેંકડો દેશ કોડી માટે ભમી ભમીને આપે છે. અને મરજીદને પણ એક ઘડીમાં કોડી માટે પાડી નાંખે છે. સર્વે દુનિયામાં કોડીનો જ કારભાર છે. ને કોડી કાઠ પુરૂષ પાસે ન હોય તો કોડીના પછી ત્રણ ત્રણ જેવા ચંદ પડે છે.

બીન કોડી ખુરશી એકે બરાબર લી પત ન થી,
કોડી જખ આઈ પાસ તો બન બચકે સેઠજ;
આગે ગુમાસ્તોંકે ખુલી હર તરફ બિહી,
ફિર વોહ જો કુછ કહેતો ચહી બાત હય સહી;
કોડી કે સખ જહાનમેં નકશો નગીન હંય,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૭

૭ કોડી વગર ખુરશી જેટલી પણ પત ન હતી પણ ન્યારે પાસે કોડી આવી ત્યારે શેઠ બની બેઠા અને ગુમાસ્તાઓ આગળ ફરક બાજુ ખાતાવહી ખુલી પડી. પછી જે તેઓ કહે તેજ ખર્ચ મનાય છે. માટે એ સર્વે કોડીનાંજ ખેલો છે. ને પાસે કોડી નથી તો પછી પુરૂષ કોડીનાં ત્રણ ત્રણ જેવા ભટકતા ફરે છે

બિન કોડી થી ન તેલકી બાસી મુંગોરીયાં,
કોડી હુધ તો છિનને લગી લંબી ચોડીયાં;
મું બહય હોડી મજબીયાં જુ' ગુડ.પે હોડીયાં,
ખાલિકને કયાહી ચીજ. બનાઈ હય કોડીયાં.
કોડી કે- સખ જહાનમેં નકશો નગીન હંય,
કોડી ન હોતો કોડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૮

૮ કોડી વગર તેલની વાસી પુરીઓ પણ ન હતી; પરંતુ ન્યારે કોડી આવી ત્યારે લાંબી ચોડી રોટલીઓ રંધાવા લાગી, અને

દુનિયા એવી રીતે દોડી કે જેમ માંખ ગોળ ઉપર દોડે છે. જેથી એજ જણાયું કે ઇશ્વરે ફટલી સરસ ચીજ કોડી બનાવી છે કેમકે કોડીનાં જ આ દુનિયામાં રંગો છે જો કોડી ન હોય તો પછી માણસ કોડીનાં ત્રણ ત્રણ જેવા થઈ પડે છે.

ખાસે મહાલ ઉઠાતે હંય કૌડીકે જોર સે,
પકકે કુએં ખુદાતે હંય કૌડીકે જોરસે;
પુલ ઔર સરા બનાતે હંય કૌડીકે જોરસે,
બાગે। ચમન લગાતે હંય કૌડીકે જોરસે;
કૌડીકે સબ જહાનમેં નકશે। નગીન હંય,
કૌડી ન હોતો કૌડીકે ફિર તીત તીન હંય. ૯

૯ કોડીના જ બળથી મહાન મહેલો ઉઠાવવામા આવે છે અને પાકા કુઆ પણ કોડીનાં બળ ઉપર જ બોદવામા આવે છે. પુલ અને ધર્મશાળાઓ કોડીથી જ બનાવવામા આવે છે, તેમજ બગીચાઓ અને વાડીઓ કોડીથી જ થાય છે કોડીજ આ દુનિયાનો સર્વે વહેવાર ચલાવે છે જો કોડી પાસે ન હોય તો પછી માણસ કોડીના ત્રણ ત્રણ જેવા થઈને ફરે છે

લે સુફલિસ ઔર ફકીરસે તા શાહ ઔર વજીર,
કૌડી વોહ દિલરૂબા હયે કે હય સબકે દિલ પજીર;
દેતે હંય જાન કૌડીપે તિક્કલો જવાનો પીર,
કૌડી અજબ હી ચીજ, હય મંચ કયા કહુ નજીર;
કૌડીકે સબ જહાનમેં નકશે। નગીન હંય,
કૌડી ન હોતો કૌડીકે ફિર તીન તીન હંય. ૧૦

૧૦. ગરીબ અને ફકીરથી લઈ રાજા અને પ્રધાન એ સર્વેને કોડીજ વહાલી છે. અને બચ્ચાં જીવાન તથા જુદાઓ પણ કોડી ઉપર જ જીવન આપે છે. કોડી એક આશ્ચર્યકારક ચીજ છે. હું શું કહું નજીર આ દુનિયામાં કોડીના જ સર્વે વ્યવહાર છે જો કોડી નથી તો પછી મનુષ્ય કોડીના ત્રણ ત્રણ ત્રણ જેવા ભટકતા ફરે છે.

આટા-દાલ ૬.

—૦—

કયા કહું ચારો મંચ નકશા ખલકે એહવાલકા,
એહલે દોલતકા ચલન યા મુફલિસો કંગાલકા;
ચહે ખયાનો વાકઃઈ હય હર કીસીકે હાલકા,
કયા તવંગર કયા ગની કયા પીર ઔર કયા બાલકા;
સખકે દિલકે ફિક હય દિન રાત આટે દાલકા. ૧

૧ દુનિયાની સ્થિતિનો નકશો હું કેવી રીતે વર્ણવી શકું ?
જેમાં પૈસાદારો અથવા ગરીબોનો પણ ચલન જોવામાં આવે. એ
તો ખરેખરો દરેક પુરૂષનો હાલ છે, તેમાં તવગર પૈસાદાર મીર
અથવા બાળકો હોય એ સર્વેના હૃદયને લોટ અને દાલની ચિંતા
લાગેલીજ છે

ગર ન આટે દાલકા અદેશા હોતા સદેરાહ,
તોન ફિરતે મુલક ગીરીકે વજરો બાદશાહ;
સાથ આટે દાલકે હય હશમ તો ફૌજે સિપાહ,
બા બબા ગઢ કોટસે લડતે હુવે ફિરતે હય આહ;
સખકે દિલકે ફિક હય દિન રાત આટે દાલકા. ૨

૨ જો લોટ અને દાલની ચિંતા ન હોત તો પ્રધાન અને
રાજાઓ દેશો જીતવા માટે ફરતા નહીં. લોટ દાળની સાથેજ લશ-
કર અધિકાર. માન અને આબરૂ છે અને સ્થાન સ્થાનમાં ગઢ અને
કોટ સાથે લડતા ફરે છે. જેમાં સર્વેના હૃદયને લોટદાળનીજ
ચિંતા હોય છે

ગર ન આટે દાલકા હોતા કદમ યાં દરમિયાં,
મુનશીઓ મીરો વજરો બખશીઓ નબ્વાબો ખાં;
બગતે દરબારમેં કયુ આધી આધી રાત હાં,
કયા અજબ નકશા પડા હય આહ કયા કહિયે મીયાં;
સખકે દિલકે ફિક હય દિન રાત આટે દાલકા. ૩

૩ જો લોટ દાલનો પગ વચમાં આવ્યો ન હોત તો મુન્શી,

અમીર, પ્રધાન, બખશી, નખાબ અને ખાંતેઓ અધીર અધીર રાત્રી દરબારમાં જાગરણ ન કરત. આ કેટલો આશ્ચર્ય કારક ચીતાર છે કે જેનું વર્ણન કરી સકાતું નથી. એમાં સર્વેને લોટ અને દાળની ચિંતા છે

અપને આલમ મેં રહે આટા દાલ બી કયા ફર્ક હય,
હુસ્નકી આનો અદા સખ ઇસ્કે આગે ગર્હ હય;
આશિકોંકા બી ઇસીકે ઇસ્કસે મુંહ જર્હ હય,
તા કુ જા કહિયે કે કયા વોહ મર્હ કયા નામર્હ હય;
સખ કે દિલકો ફિક્ક હય દિનરાત આટે દાલકા. ૪

૪ આપણા આગળ લોટ અને દાળ એક એવી જાણસા છે કે જેની આગળ ખુબસુરતીનાં નાણુક નખરા પણ ધુળ જેવા છે. પ્રેમી-ઓનો પણ એનાંજ પ્રેમમાં મોઢાં પીળાં પડી ગયા છે. અને મરદ કહી શું કે નામરદ કહીશું; કારણકે સર્વેના હૃદયને લોટ અને દાળની જ ચિંતા લાગેલી છે.

દિલખરોંકી ચરમ અખર જુલ્ફ કયા ખત ખાલ હય,
નાજકી શોખી અદાએં હુસ્ન લાલોં લાલ હય;
કયા કમર પતલી હય કાફિર કયા હુમકતી ચાલ હય,
મૌર કર દેખા હય જો કુછ હય સો આટા દાલ હય;
અખકે દિલકો ફિક્ક હય દિનરાત આટે દાલકા. ૫

૫ સ્વરૂપવંતીઓની આંખો, બ્રુટી, કેશ અને ચામડી સુંદર છે અને નાણુક નખરાની રીત અને સ્વરૂપ લાલમ લાલ છે. કેવી કમર પાતળી અને કેવી હુમકતી ચાલ છે; પરંતુ વિચાર કરી જોયું તો આ શર્વે લોટ દાળથી જ છે અને તમામ મનુષ્યોનો હૃદયને ચિંતા પણ આટાદાળની જ છે

અખ જુલ્હેં અલ્લાહને યાં કર દીયા કામિલ ફકીર,
વોહ તો બેપરવા સખી દાતા હય આપહી દિલ પજીર;
ઔર જીતને હય વોહ સખ હય દાલ આટેકે અસીર,
જીન મરીખોંકી બી અખ રહે શકલ હયગી અય નજીર;
અખકે દિલકો ફિક્ક હય દિનરાત આટે દાલકા. ૬

૬ હવે જેઓને ઈશ્વરે પ્રવીણ ફકીર અહીં બનાવી દીધા છે તેઓ તો બે પરવા સખીદાતા પોતાનાજ હૃદયથી છે અને બીજા જેટલાઓ છે તેઓ તો દાજા આટાનાં કેદી તરીકે છે. તેઓ બીચારાઓની નજર કહે છે કે પ્રથમથી એવી તસખીર બની ગઈ છે કે સર્વે સોટ દાજનીજ ચિંતામાં પડેલા જણાય છે.

પયસા. ૧૦

પયસેહીકા અમીરકે દિલમે ખયાલ હય,
પયસેહીકા ફકીર બી કરતા સવાલ હય;
પયસાહી ફૌજ પયસાહી જાહો જલાલ હય,
પયસેહીકા તમામ રહે જગમે હવાલ હય,
પયસાહી રંગરૂપ હય પયસાહી માલ હય,
પયસાહી ન હોતો આદમી ચરખેંકી માલ હય. ૧

૧ અમીરોના હૃદયમાં પૈસો જ રમ્યા કરે છે, અને ફકીર પણ પૈસાનોજ સવાલ કરે છે. લશકર અને રાખદોખ એ સર્વે પૈસો જ મેળવી શકે છે દુનિયાનો વ્યવહાર પણ પૈસો જ કરી શકે છે. સર્વે રંમ અને રૂપ પૈસાથી જ થાય છે. જો એ ન હોય તો પછી માણસ માર્યો માર્યો ફરે છે.

પયસા ન હોતો બાગેા કુએ ફિર કહાંસે હોં,
ખાનેકો પુરી ઔર પુએ ફિર કહાંસે હોં;
અપશો તરબકે નકકે કુએ ફિર કહાંસે હોં,
હલવા કચોરી માલ પુએ ફિર કહાંસે હોં.
પયસાહી રંગરૂપ હય પયસાહી માલ હય,
પયસા ન હોતો આદમી ચરખેંકી માલ હય. ૨

૨. જો પૈસાઓ ન હોય તો બગીચાઓ કુવા ક્યાંથી થાય ? ખાવાને પુરીઓ, પુવા, હલવા, કચોરી; તેમજ એશ આરામ ક્યાંથી મળી શકે ? કારણ કે પૈસાનો જ સર્વે રંગ રૂપ અને એજ માલ લેખે છે. જો એ ન હોય તો પછી માણસ ભટકતો ફરે છે.

બોડે, ચમન બહાર હંચ પચસેકે વાસતે,
 ઘડેને મરસસ અકાર હંચ પચસેકે વાસતે;
 ખુશબુકે કુલહાર હંચ પચસેકે વાસતે,
 સખ નકશ ઔર નિગાર હંચ પચસેકે વાસતે,
 પચસાહી રંગરૂપ હય પચસાહી માલ હય,
 પચસા ન હોતો આદમી ચરખેકી માલ હય. ૩

૩ બગીચા જરજેનર સુગંધી કુલના તોરાઓ પૈસાથીજ
 મેળવી શકાય છે, કારણ કે જે કાંઈ નકશી અને કારીગરી છે તે
 સર્વે પૈસાની જ છે પૈસોજ રંગ અને રૂપ તરીકે છે અને એજ
 માલ લેખે પણ કહેવાય છે. જો એ ન હોય તો પછી મનુષ્ય
 ધકકાઓ ખાતો પીલાઈ જાય છે

શૈનક બહાર હોતી હય પચસેસે સખ હુસૂલ,
 આર જો નહોવે ચહેરેપે ઉડતી હય ખાક ધુલ;
 પચસાહી સારી ચીજ હય પચસાહી મર્દ મૂલ,
 પચસેસે આદમી હય જહાં બીચ ના કુખૂલ;
 પચસાહી રંગરૂપ હય પચસાહી માલ હય,
 પચસા ન હોતો આદમી ચરખેકી માલ હય. ૪

૪ સુધારો અને દુસ્તી સર્વે પૈસાથી જ થાય છે- જો એ
 પાસે ન હોય તો મ્હો ઉપર ધળ ઉડે છે. સર્વે ચીજો પૈસાથી જ
 છે અને મનુષ્યનું મૂલ્ય પણ પૈસો જ છે. જો પૈસો ન હોય તો
 કોઈ ઉભુ પણ રાખતુ નથી. પૈસો જ રંગ અને રૂપ તથા પૈસો
 જ માલ છે. પૈસો પાસે ન હોય તો મનુષ્ય ચરખાના ચક્રની
 રીતે પિલાઈ જાય છે.

પચસાહી બસ બનાતા હય ઇન્સાકી ખાતકો,
 પચસાહી જે બ દેતા હય ખ્યાહ ઔર બરાતકો,
 લાઈ સગા લી આનકે પુછે ન ખાતકો,
 બિન પચસે ચારો દૂલ્હા બને આધી રાતકો,
 પચસાહી રંગરૂપ હય પચસાહી માલ હય,
 પચસા ન હોતો આદમી ચરખેકી માલ હય. ૫

૫. મનુષ્યની વાત પૈસો જ બનાવે છે અને લગ્નને પણ પૈસો જ ખીલવી નાખે છે જો પાસે પૈસો ન હોય તો સગો ભાઈ પણ વાત પૂછે નહીં અને લગ્ન પર અરધી રાત થાય છે આ દુનિયામાં સર્વે કાંઈ પૈસો જ છે જો પાસે પૈસો ન હોય તો મનુષ્ય ચરખાડી પીત્તાઈ જાય છે.

પયસેને જીસ મકામેં બિછાયા હય અપના જાલ,
ફંસને હંય ઉસ મકામે દુસ્તિંકે પરવ બાલ,
પયસેકે આગે કયા હય ચહે મહબૂબખુશ જમાલ,
પયસા પરીકે લાએ પરસ્તાનસે નિકાલ,
પયસાહી રંગરૂપ હય પયસાહી માલ હય,
પયસા ન હોતો આદમી ચરખેકી માલ હય ૬

૬. જે ઘરમાં પૈસાએ પોતાની જાળ પાડી છે ત્યાં દેવ જેવા પુરૂષો પણ જઈ ફસાઈ જાય છે ખુબસુરત સ્વરૂપવતીઓ પણ પૈસા આગળ કાંઈ વીસાતમાં નથી, કારણ કે પરીને પણ પરસ્તાનમાંથી પૈસો જ બોલાવી શકે છે. પૈસો જ રંગ અને રૂપમાં વૃદ્ધિ કરે છે અને પૈસો જ માલ છે જો પાસે પૈસો ન હોય તો મનુષ્ય ચરખાડી પીત્તાઈ જાય છે

તે ગોસિપર ઉઠાતે હંય પયસેકે વાસ્તે,
તીરો સિનાં લગાતે હંય પયસેકે વાસ્તે;
મયદાંમેં જ.ખમ ખાતે હંય પયસેકે વાસ્તે,
યાં તકકે સર કટાતે હંય પયસેકે વાસ્તે;
પયસાહી રંગ રૂપ હય પયસાહી માલ હય,
પયસા ન હો તો આદમી ચરખેકી માલ હય. ૭

૭. તલવાર અને ઢાત પૈસા માટે જ ઉઠાવે છે અને તીર તલવાર પણ પૈસા માટે જ લગાવે છે રણભૂમીમાં ધાયલો પણ થાય છે તો પૈસા માટે જ અડીં સુધી કે પૈસા માટે મનુષ્ય જીવથી પણ ચાલ્યો જાય છે. આ દુનિયામાં પૈસો જ રંગ અને રૂપ હોઈને એ જ માલ છે. જો પૈસો પાસે ન હોય તો મનુષ્ય ચરખાડી પીત્તાઈ જાય છે.

આલમમેં ચાર કરતે હંચ પયસેકે જોરસે,
 બુનિયાદે દેર કરતે હંચ પયસેકે જોરસે;
 દોજખમેં કબ્ર કરતે હંચ પયસેકે જોરસે,
 જન્મતકી સચેર કરતે હંચ પયસેકે જોરસે;
 પયસાહી રંગ રૂપ હય પયસાહી માલ હય,
 પયસા ન હો તો આદમી ચરખેકી માલ હય. ૮

૮. દુનિયામાં સુધારા પૈસાનાં બળથીજ કરે છે મંદિર પણ
 પૈસાથી જ બંધાય છે નર્કમાં કબર પણ પૈસાથી જ કરે છે અને
 સ્વર્ગમાં મહેલ પણ પૈસાથી જ કરી શકે છે પૈસો જ રંગ
 રૂપ અને પૈસો જ માલ છે જો પાસે પૈસો ન હોય તો મનુષ્ય
 ચરખાફી પીલાઈ જાય છે

દુનિયામેં દીનદાર કહાના બી નામ હય,
 પયસા જહાંકેબીચ વોહ કાયમ મુકામ હય;
 પયસાહી જીસ્મો જાન હય પયસાહી કામ હય,
 પયસેહીકા નજર ચહે આદમ ગુલામ હય;
 પયસાહી રંગ રૂપ હય પયસાહી માલ હય,
 પયસા ન હો તો આદમી ચરખેકી માલ હય. ૯

૯. દુનિયામાં દીનદાર પુરૂષ કહેવરાવવું પણ એક રીતનું નામ
 છે. અને તે પૈસાથી થઈ શકે છે. શરીર અને આત્મા પણ પૈસો
 જ છે અને દરેક કામ પણ એથીજ સરી જાય છે અને મનુષ્ય
 પણ એ નજર! પૈસાનોજ ગુલામ છે પૈસો જ રંગ રૂપ અને પૈસો
 જ માલ છે. જો પૈસો પાસે ન હોય તો મનુષ્ય ચરખાફી પીલાઈ
 જાય છે.

તલાશે જ.ર.-સોનું. ૧૧

દુનિયામેં કોન હય જો નહીં મુખતિલાએ જ.ર,
 જીતને હંચ સબકે દિલમેં ભરી હય હવાએ જ.ર;

આંખોમાં દિલમાં જાનમાં સીનેમાં બાએ જ.૨,
હમકો લી કુછ તલાશ નહીં અળ સિવાએ જ.૨.
બે હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.૨,
હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.૨. ૧

૧ દુનીયામાં એવો કાણુ નથી જે સોનું મેળવવાની ઇચ્છા
માં ન કરતો હોય, જેટલા કાંઈ તેઓનાં હૃદયમાં એનીજ હવા
જરાયલી છે. તેમની આખ્યો, હૃદય, આત્મા અને જીવનમાં સોનાનીજ
જગ્યા છે, તેવીજરીતે એમોને પણ સોના શિવાય બીજી ચીજની
ઇચ્છા નથી જેઓ છે તેઓ સોનાની પાછળ ભટકે છે દરેક એજ પુકારે
જે કે હાય સોનું. !

કિતને તો જ.૨કા નકશ તિલીસમાત કહેતે હય,
ઔર કિતને જ.૨કો કશફે કરામત કહેતે હય;
કિતને ખુદાકી અ.યન ઇ.નાપાત કહેતે હય,
કિતને ઇસીકો કા.જિ ઉલ હાજત કહે તે હય;
બે હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.૨,
હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.૨. ૨

૨ ફેટલાકો તો સોનાને તલેસમ કરી કહે છે અને ફેટલાકો
અમતકાર રૂપી કહે છે ફેટલાકો ઇશ્વરી બખશીશ તરીકે કહે છે અને જ
કાય ચલાવી આપનાર તરીકે કહે છે જે છે તેઓ એનીજ પાછળ
ભટકે છે ફેટલાકો તો હાય વાયના પોકારો મારે છે.

આમે તિલાકી ખુદ લી અળ જુસ્કે હાય હય,
વોહ ખુદ કયા હય ચશ્મએ આમે હયાત હય;
દુનિયામાં અ.યશ દીન લી ઇ.શરતકે સાય હય,
જ.૨ વોહ હય જુસ્સે દોનો જહાંમાં નજત હય;
બે હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.૨,
હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.૨. ૩

૩ સુવર્ણનાં પાણીનું ટીપું પણ કોઇના હાથમાં હોય તો તે
ટીપું શું? તેને લોકો અત્રતના ઝરા ગણે છે. દુનીયામાં એજ
અને આરામ અને ધર્મ પણ સુખી હાલતમાં છે. સોનું તે ચીજ છે

કે જેનાથી બ-ને દુનીયામાં છુટકારો છે. જે છે તે સોનાં પાછળ
દીવાના જેવા ભુટકત અને ફેટલાકો તો એને માટે હાય વોયની
શ્રુતો મારે છે.

.જરક કાનમેં ગડા હય તો વાંભી બહાર હય,
સમશીર પર ચઢા હય તો વાંભી બહાર હય;
દીવારમેં લગા હય તો વાંભી બહાર હય,
ગર ખાકમેં ગિરા હય તો વાંભી બહાર હય;
જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જર,
હર એક ચહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જર. ૪

૪ ખાણુની અદર સોનુ છે તો ત્યા પણુ એક બહાર જેવી
છે તલવાર ઉપર ચઢાવ્યો છે તો તે પણુ એક ગમ્મત રૂપે છે દી
વાલમા લમાડયુ છે તો ત્યા પણુ બહારછે માટીમા પડેલુ છે તો
ત્યા પણુ એક બહાર જેવુ લાગેછે જે છે તે એનાજ પાછળ
મેમે છે દરેક એનીજ હાય મારે છે

જરકે દીએસે પીર ઓર ઉસ્તાદ નર્મ હો,
જરકે સળબસે દુશમને નાશાદ નર્મ હો,
જો શોખ સંગ દિલ હો પરી જાદ નર્મ હો,
જર વોહ હય જુસ્કો દેખકે કૌલાદ નર્મ હો,
જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જર;
હર એક ચહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જર. ૫

૫ સોનું આપતા વીરજીને ઉસ્તાદ નરમ પ છેડે, તેમજ શત્રુ
પણુ નરમ થઇ જાયછે- રવરૂપવતી સુફરીપાપાણુમય હૃદયી
પણુ એની આગળ નરમ થઇ જાયછે. એ તે જણુસ છે કે જેની
આગળ પોલાદ પણુ નરમ થઇ જાયછે. જે છે તે એનીજ પાછળ
દીવાના થઇ ભટકેછે. દરેક હાય હાય કરી એનુજ નામ ટેછે ૨

કપડે.પે ગર લગા હય તિલાઈ કનાબતુન,
મંચ ઉસકે તાર તારકી તારીફ કયા લીખું;
હો હસ્તરસ તો ચોર હિસકકે કો કયા લીખું,
મરેલી દિલમેં હય કે મંચહી ઉરકકો છાનહું;

જો હયસો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.ર,
હર એ યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૬

૬ કપડાં પર જો સોનેરી શીત લગાડી હોય જેના તાર તારની તારીફ શું કરવામાં આવે ? જો મારોજ ત્યાં હાથ પહોંચતો હોય તો ચાર ઉચકકાને શુ લખ્યું ? મારા પણ હૃદયમાં એજછે કે હુ તેને ધીનવી લઉં. જે છે તે સદા એની પાછળ દીવાનો થઇ રહ્યો છે. અને દરેક એનુજ નામ રટયા કરે છે,

જા લોગ રૂમ શામમેં જ.રકે કમાતે હંય,
માચીન ચીન જ.રકે જહાજ. આતે જાતે હંય;
ઢખખનસે જ.રકે વાસ્તે સખ યાંકે આતે હંય,
ઔર યાંકે જ.રકે વાસ્તે ઢખખનકો જાતે હંય;
જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.ર,
હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૭

૭ રૂમશામ સુધી લોકો સોનુ કમાવા જાય છે. ચીન મા-ચીન સુધી સોના માટનાજ વહાણુ આવે જાય છે. દક્ષીણ તરફથી પૈસા કમાવા માટે આ બાજુ આવે છે અને સોના માટે અહિના દક્ષીણ તરફ જાય છે જે સોના પાછળજ લટકેછે. અને એનુજ નામ પોકાર્યા કરે છે.

અખ જાનકે ઘરમે ઢર હંય સોનેકે દામકે,
હર એક ઉમીદાર હય ઉન્કે શુલામ કે;
સખ મિલકે પાંઉ ચુમે હય ઉસકે શુલામકે,
કયા રૂતખે હંય તિલાએ અલયહિસ્સલામ કે;
જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.ર,
હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૮

૮ હવે જેઓનાં ઘરમા ગીનીઓના ઢગ લાગેલ છે. તેમની નોકરીમા દરેક કામ ઉમેદવાર રહેછે. સવે, કામ તેઓનાંજ શુલામનાં પગા ચુમવા લાગી જાય છે. સોનાને લોકોનું બધું માન લોકો આપે છે. જે છે તે સોના પાછળજ દીવાનો થઇને લટકે છે. અને દરેક એનાજ નામની જુમે મારે છે.

કિત્નોકે દિલમેં પૂન હય કે જ.રહી કમાઇએ,
કુછ ખાઇએ ખિલાઇએ ઐર કુછ બનાઇએ;
કહેતા હય કોઇ હાએ કહાં જ.ર કેા પાઇએ.
ક્યા કીજે જહર ખાઇએ ઐર મરહી બાઇએ,
બે હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.ર;
હર એક યહી પુકારે હય દિનરાત હાએ જ.ર. ૯

૯ કેટલાકનાં દીલોમાં એજ લાગેલું છે કે પૈસોજ કમાવવો.
કંઈ ખાવું ખવડાવવું અને કંઈ બનાવવું કોઇ તો હાય કરી કહે
છે કે સોનું ક્યાંથી મેળવવું ? એને માટે શું કરવું ? ઝેર ખાઇ મરી
જવું નેઇએ! ને છેતે એનીજ પાછળ દીવાના થઈ ભટકે છે અને
દરેક એનેજ માટે હાય વોય કરે છે.

સોના અગરએ જ.ઈ હય યા મુખ. ફામ હય,
લેકીન તમામ ખલકકો ઉસ્સેહી કામ હય;
સખમેં જ્યાંદા હુસ્નકી ઉલક્તકા ફામ હય.
જ.ર વોહ હય જુસ્કા હુસ્ન બી અદના ગુલામ હય.
બે હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.ર,
હરએક યહી પુકારે હય દિન રાત હાએ જ.ર. ૧૦

૧૦ સોનું ને કે પીળું અથવા લાલ હોય, પરંતુ સર્વ દુની
યાનાં તેનાથીજ કામ ચાલે છે સર્વથી વધારે ખુબસુરતીની મ્હોળ-
તનાં પૈસા છે. સોનુ તે છે કે જેનો સ્વરૂપ પણ એક ગુલામ છે. ને
છેતે સદા સોના પાછળ ભટકેછે દરેક એનુંજ નામ રટયા કરે છે.

હોતી હય જ.રકે વાસ્તે હર બા અઢાઇઆં,
કટતે હય હાથ પાઉં ગલે ઐર ક.લાઇઆં;
બહુકે ઐર હય કહીં તોપે લગાઇયાં,
કુલ જ.રકી હો રહી હય જહાંમેં લડાઇયાં;
બે હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જ.ર,
હર એક યહી પુકારે હય દિન રાત હાએ જ.ર. ૧૧

૧૧ સોના કાજે દરેક તરફ અઢાઇઓ થાય છે. અને પગ

હાય ગળાંઓ કપાયછે. કાઈ જગ્યાઓમાં તો બંદુકો અને કયાંએ તોપો લગાવીછે. સમ્પૂર્ણ જગતમાં સોના માટેજ લડાઈઓ થઈ રહીછે. જે છે તેનોજ દીવાનો થઈ બટકેછે. દરેક એનાંજ નામની શ્રુતિ મારે છે,

જીતની જહાંમેં ખલક હય કયા શાહુ કયા વ.જીર,
પીરો મુરીદ મુકલીસો મુહતાજ ઔર ફકીર;
સખ હંયગે જરકે જલમે જી જાનસે અસીર,
કયા કયા કહું મેં ખુબીઆં જરકી મીયાં ન.જીર,
જો હય સો હો રહા હય સદા મુખતિલાએ જર,
હર એક ચહી પુકારે હય દિન રાત હાએ જર. ૧૨

૧૨ દુનિયામાં બાદશાહ અથવા પ્રધાન પીર મુરીદ ગરીબ અને લાયકાર સર્વે પૈસાની જાતમાં કેદી થઈ પડેલા છે. મીયાં નજીર હું સોનાની કઈ કઈ ખુબીઓનું વર્ણન કરું ? જે છે તે એનાજ પાછળ દીવાના થઈ બટકે છે. દરેક એનાજ નામની હાય ! હાય ! કરે છે.

ફનાયે જહાં.—દુનિયાનો નાશ. ૧૨

અર તાજ સરપે રખકર અફસર હુવાતો ફિરકયા,
આર બહેરે સલતનતકા ગૌહર હુવા તો ફિરકયા;
માકે અલમ મરાતિમ પુરજર હુવા તો ફિરકયા,
નૌબત નશાં નકારા દરપર હુવા તો ફિરકયા;
સખ મુલક સખ જહાંકા સરવર હુવા તો ફિરકયા. ૧

૧ માથા ઉપર મુગટ રાખી રાજ્યનો અમૂલ્ય હિરો થઈ પડ્યો અથવા ઉચ્ચ હોદ્દાઓ મેળવી ડાંકા અને ખુંડાઓ દરબ ઉપર રાખ્યા અથવા તમામ દુનિયાનો વહાલો થઈ પડ્યો તો પણ શું થયું ?

રખ કરકે ફૈજો લશકરકી સલતનત પનાહી,
ફેરી ફુહાઈ અપની લે માહતા બમાહી;

(૫૨)

જખ અનાકર ફનાકી સરપર પડી. તખાહી,
ફિર સર રહાં ન લશકર ન તાળે બાદશાહી;
દારા જમો સીકંદર અકબર હુવા તો ફિર કયા. ૨

૨ લશકરો રાખી રાજ્ય ચલાવ્યું અને આકાશથી તે પાતાળ
સુધી હુકુમત બજાવી; પરંતુ જ્યારે નાશની તખાકી શીર ઉપર
પડી; ત્યારે માથુ અને રાજ્ય મુગટ રહેવા પામ્યાં નહીં જો કે દારા
જમશેદ એલેકઝાન્ડર ધીરેડ અકબર તેઓ હોય તો પણ શું થયું?

યા જાતમેં કહાયે નામી અસીલ જાતી,
જમશેદ ફરકે પોતે નવશી રવાંકે નાતી;
થે આપ મિસો ફલ્હા ઐર ફૈજથી બરતી,
જખ ચલ બસે તો કોઈ ફિર સગ થા ન સાથી;
મુલકો મકાં બજાના લશકર હુવા તો ફિર કયા. ૩

૩ ઉંચ વર્ણમાં કહેવડાવ્યા અને શમશેદ તથા નોસીરવાનાનાં
જાતના થયા અને પોતે વરરાજા રૂપી થઈ લોકોને જાનૈયા બના
વ્યા; પણ જ્યારે અહીંથી મુકામ ઉઠાવ્યો; ત્યારે કોઈ સગે ન આ-
વ્યું જો દેશ, બજાનો મુલક હોય તો પણ શું થયું ?

યા રાજબંસી હોકર દુનિયામેં રાજ પાયા,
ચીતોડ ઘઠ સિતારા કાલીજર બનાયા;
જખ તોપને અજલકે આ મોરચા લગાયા,
સખ ઉડ, ગચ્છે હવા પર કોઈ ન કામ આયા;
ગઢ કોટ તોપ ગોલા લશકર હુવા તો ફિર કયા. ૪

૪ અથવા રાજવંશી થઈ દુનિયામા રાજ્ય મેળવ્યું અને
ચિતોડ ગઢ, સતારા, કાલીજર વસાવ્યું; પરંતુ જ્યારે તોપનાં કાળે
આવી મોરચો બાંધ્યો; ત્યારે સર્વે હવા ઉપર ઉડી ગયા કોઈ ચીજ
કામ ન આવી પછી તો તોપ ગોળા ગઢ કોટ હોય તો પણ શું થયું?

કિતને દીનોં યહે ગુલથા નબ્વાબ હંચ યહે ખાં હંચ,
યહે ઇખને પંજ હજારી યહે આલી ખાન્દાં હંચ;
જાગીરો માલો મન સખ ગો આજ ઇન્કે યાં હંચ,

દેખા તો એક ઘડી મેં ન નામ ન નિશાં હય;

દો દિનકા શેર ચરચા ઘર ઘર હુવા તો ફિર કયા. ૫

૫ ફટલા દીવસોએ શબ્દ સંભળાતો કે ખાન અને નવાખ અને આલીખાનદાન પંજહળરીનાં છોકરા થાયછે. જાગીર માલ અને અધિકાર જોડે તેઓને ત્યાં છે, પરંતુ જ્યારે જોયું ત્યારે એક ઘડીમાં નામનીશાન મટીજાયછે આ બે દિવસનો બુમાટો પડયો જોથી શું થઈ ગયું. ?

કહેતા થા કેઈ દેખો રહે હય અમીર ખાં છ,

ફિર કિસ્કે મીર ખાં છ કિસ્કે વજીરખાં છ;

પંજ ઉઠા ક.જ.કા જખ આકે શેર ખાં છ,

ઔર રહે હય ખાન ખાનાં ઔર રહે હય શેર ખાં છ;

ઉમ્દાગની તવંગર બાજર હુવા તો ફિર કયા. ૬

૬ કેઈ કહેતો કે આ અમીરખાં છે પછી કાના મીરખા અને વજીરખાં જ્યારે કાળનો પંજો ઉઠયો; ત્યારે તે સમયે શેરખાજીનું નામ રહી ગયું. પૈસાદાર તવંગર વેપારી થયો તો પણ શું થયું ?

કહેતા થા કેઈ ઘોડા હય નામદારખાં કા,

રહે પાલકી રહે હાથી હય જુલફિકારખાં કા;

આયા કદમ અજલકે જખ તીસમારખાં કા,

ફિર લી કહીં ન દેખા ફિર શહે સવારખાં કા;

ખપાનો મેગ ડખર દરખર હુવા તો ફિર કયા. ૭

૭ કેઈ કહેતો હતો કે આ નામદારખાનો ઘોડો છે અને આ પાલકી તથા હાથી જુલફિકારખાનનું છે, પરંતુ જ્યારે કાળના તીસમારખાનો પગ આવ્યો પછી ઘોડા ઉપર બેશનારને જોવામાં ન આવ્યો મેઘડખર તેઓ ઘર દરવાજે થયું તો શું થયું ?

કહેતા થા કેઈ દેવડી હય ખાન મહેરખાંકી,

રહે બાગ રહે હ.વેલી હય મહેલ દારખાં કી;

જખ રાજને ક.જ.કે કરની બસુલી ટાંકી,

એક ઇંટલી ન પાઈ હરગિજ કિસી મકાંકી;

રંગીં મહલ સુનેહરા ધરદર હુવા તો ફિર કયા. ૮

૮ કોઈ કહેતો હતોકિ આ દેવડી ખાન મહેરખાનની છે. અને આ બગીચો તથા હવેલી મહેલદાર ખાનની છે. જ્યારે કાળના રાજ્યએ ખોદાવી નાંખવાનો હુકમ આપ્યો; ત્યારે એક ઈંટ પણ તે ધરની જોવામાં ન આવી. રંગીન મહેલ અને સુનેરી ધર થયા તો પણ શું થયું. ?

કિતનોને બાદશાહી ક્યા ક્યા ખિતાબ પાયા,
મોહરેં બડી ખુદાઈ સિકકા બડા બનાયા;
જબ આનકર ફનાને નામો નશાં મિટાયા,
વોહ નામ ઔર વોહ સિક્કા હુંઠા કહીં ન પાયા;
હો દિનકા મહોર છાપા દરપર હુવા ફિર ક્યા. ૬

૬ કેટલાકોએ તો રાજ્યના કેટલાક મહોટા મહોટા ખિતાબનાં પુછડાં મેળવ્યા અને મહોટી મહોટી મહોરો [સ્ટેપો) બનાવી સીકકાઓ મહોટા મહોટા બનાવ્યા; જ્યારે કાળે આવી તેમના નામ નિશાનનો નાશ કર્યો ત્યારે તે નામ અને સીકકા શોધ કરવા છતાં જડ્યા નહીં બે દિવસ માટેના મહોર સીકકા દરવાજા ઉપર થયા તો પણ શું થયું. ?

બગીરમેં કિસીને જરરેજ મુલક પાયા,
ગર બન્દોબસ્ત અપના નજમોનસક બિછાયા;
લે કર સનદ અજલકા જબ ફૌજદાર આયા,
એક દિનમે હુકમ હાસીલ સબ હો ગયા પરાયા;
હાંસી હિસાર ઠઠ્ઠા બકકર હુવા તો ફિર ક્યા. ૧૦

૧૦ કોઈએ બગીરમાં સોના જેવો દેશ મેળવ્યો અને તેની ઉપર પોતાના નામનો બંદોબસ્ત ચલાવ્યો; પણ જ્યારે મોતનો ફૌજદાર સનદ લઈ હાજર થયો; ત્યારે એકજ દિવસમાં મેળવેલો હુકમ પરાયો થઈ પડ્યો. કોટ અને કીલ્લાની અંદર થયો તો પણ શું થઈ થયું. ?

કહેતાયા કોઈ લશકર હય તુરરે બાજ ખાં કા,
એ બયમા શામયાના હય શહેનવાજ ખાં કા;
આયા કટક અજલકે જબ ચક્કાબાજ ખાં કા,

સરભી કહી ન પાયા ફિર સર ફરાજ ખાં કા;
સરદાર મીર બખ્શી બઢકર હુવા તો ફિર ક્યા. ૧૧

૧૧ કોઈ કહેતો હતો કે આતુરરેખાજખાનું લશ્કર છે અને આ તંબુ તથા શામિયાનો શહેનવાજખાનનો છે; પણ ન્યારે કાળનો ખાન સામે આવ્યો; ત્યારે તો સરફરાજખાનનું શીર પણ નેવામાં આવ્યું નહિ. સરદાર મીર બખ્શીથી પણ વધારે અધિકાર મેળવ્યો તો શું થયું ?

હાથીયેં ચઢકે નિકલે યા ખાસે ઘોડે ઉપર,
યા નાલકી સમાલી યા પાલકીકી ઝાલર;
યા લે સુરાહી હુકકા હોડે જલેખ અન્હર,
જખ આ અજલ પુકારી સાહબ રહા ન નોકર;
આકા પુવા તો ફિર ક્યા નોકર હુવા તો ફિર ક્યા. ૧૨

૧૨ હાથી અથવા ઘોડા ચઢીને નીકળ્યા યા પાલકીની ઝાલર સંભાળી લીધી અથવા કુળે હુકકા લઇને દોડ્યા; પરંતુ ન્યારે મત્લુ આવ્યું, ત્યારે સાહેબ અને નોકર કોઇ પણ રહેવા પામ્યા નહી. પછી માલેક અને નોકર થયો તો પણ શું થયું ?

યા લેકે એક કલમદા ઔર રખ કલમકો સરપર,
નેડે હિસાબ લાખેં ચહેરે લિખે સરાસર;
જખ ઉમ્મકી કચેહરી ઝાંકી કજીને આકર,
ફિર આપ ન કલમદાં કાગજ રહા ન ઇત્તર,
મુન્શી વકીલો દીવા મરમર હુવા તો ફિર ક્યા. ૧૩

૧૩ હાથમાં કલમદાન લઇ કલમને કાનમાં ખેંચી લાખેના હિસાબો કર્યા, પરંતુ ન્યારે ઉમરની કચેરીમાં મૃત્યુએ ડોકીયું કર્યું; ત્યારે પોતે, કલમદવાત તેમજ કાગળ એમાંથી કશુંએ રહેવા પામ્યું નહીં મુન્શીવકીલ દીવાન તેઓ થયા તો પણ શું થયું ?

યા લે કજીકી ખીદમત હો બયડે આપ કાજી,
મહેજર કખાલા લીખે કજીએ ચુકાએ શરધ;
એ અલામને કજીકા જખ આ ફના પુકારી,
ફિર મહકમા ન ઝબડા કાજી રહા ન મુફતી;

કેઠા. લખેદ દુરરા હરપર હુવા તો ફિર કયા. ૧૪

૧૪ કાજથઈ કનત લઈ લીધી અને કબાલાઓ લખી લડા-
ધઓ ચુકવી; પરંતુ જ્યારે મોતે આવી; સાદ આપ્યો પછી કાજ
મુક્તી મગડો કાઈ પણ રહેવા પામ્યું નહીં. ચાખકા દુરરા સોટીઓ
રાખી તો પણ શું થયું ?

કેટવાલ બનકે બચઠા ચા સદર હો મુકરર,

ફાસક ડરે હજારોં ઔર ચોર કાંપે થર થર;

આયા કનકા મઘોં જીસદમ છડી ઉઠા કર,

કુતવાલી ઔર સદારત સબ ઉડ ગઈ હવા પર;

દોહનકા ખોફા ખતરા ઔર ડર હુવા તો ફિર કયા. ૧૫

૧૫ કેટવાલ થઈ ખેઠો અથવા સદર થઈ ગયો જેનાંથી ગુને-
શગારો ચોરો ધુજવા લાગી ગયા; પરંતુ જ્યારે મૃત્યુનો દૂત આવી
પહોંચ્યો, ત્યારે કેટવાલી અને સદારત હવા ઉપર ઉડી ગઈ આ બે
દિવસ માટે રોજબોજ કર્યો તો પણ શું થયું ?

કહેતે થે કિતને હમતો હય જાતમે કલાંજી,

હમ શેખ હમ મુગલ હય હમ હય પઠાન હાંજી;

જીસદમ કન પુકારી અબ ઉઠ ચલો મીયાં જી,

ફિર શેખ જી ન સૈયદ મિરજી રહે ન ખાં જી;

જાતો હસબ નસબકા જોહર હુવા તો ફિર કયા. ૧૬

૧૬ કેટલાકો કહેતા હતા કે અમો જાતનાં મહોટા છીએ
શેખ, મુગલ અને પઠાણ છીએ; પરંતુ જ્યારે મૃત્યુએ આવી જુમ
મારી કે મીયાજ હવે ઉઠો પછી શેખસૈયદ મીરજી અને ખા કોઈ પણ
રહેવા ન પામ્યા પોતાની જાતમાં હિરાયે થયો તો પણ શું થયું ?

ચા લેકે જર જહાંમે કરને લગે તિજારત,

ચા સેઠ બનકે બચઠે ખાસી બના ઇમારત;

ખોલી કનને બહિયાં જબ કરકે એક ઇશોરત,

અબ કેઠી ઔર દુકાને કરઠાલીં દમમે ગારત;

મલો મકાં જબાહિર ઔર જર હુવા તો ફિર કયા. ૧૭

૧૭ પૈસો બઈ દુનિયા માટે વેપાર કરવા લાગ્યા અથવા એક

મહાન ધર્માત બનાવી સેઠ બની બેઠા, બ્યારે એક ઇશારા સાથે
મૃત્યુએ બાંધી બોલી ત્યારે એક દમમા જર અને જેવર ધર અને
બારનો નાશ કરી નાંખ્યો. ધરબાર અને જેવર થયા તો પણ
શુ થઇ ગયું. ?

- યા હો સીપાહી બાંકા તિરછા બડા કહાયા,
બલદાર બાંધ ચીરા તુરરેકો ઝધ મગાયા;
બેતોંમે બંકે કુદા લાખોકે તઇ ભગાંયા,
જબ મુંહ અજલકા દેખા ફિર કુછબી બન ન આયા;
ચકતા શુબઅ, બહાદુર સફર હુવા તો ફિર કયા. ૧૮

૧૮ વાકા સીપાઈ થઇ મ્હોટા કહેવાયા, માથા ઉપર વળદાર
પાધડી બાંધી તુરરાને ઝગમગાવ્યો. બેતરોમા જઈ કુદ્યો અને
લાખોને નહસાડ્યા; પરંતુ બ્યાં કાળતું મોઢું બાળ્યું; ત્યારે કંઈ
બની શક્યું નહી. સુરમો શુરવીર બહાદુર થયો તો પણ શું થયું ?

- ઘોડા, ઉઠાકે કુખા ફૌજમેં હો દિલાવર,
મારે તુ પંચે બાલે ખાઇ કટાર જમધર;
મારા કબને બાલા જસદમ ફનાકા આકર,
ફિર મરદુમી શુબઅત સખ હોગઈ બરાબર;
' ખુદો સલાહ ચલતા બકતર હુવા તો ફિર કયા ૧૯

૧૯ ઘોડાને એડ બતાવી લશકરોમા જઈ પડ્યો બંદુક ફાડી
બાલાઓ લીધા કટાર બાંધી, પરંતુ બ્યારે મૃત્યુએ પોતાનો બાલો
માર્યો? ત્યારે શુરવીરતા અને મરદુમી બરાબર થઇ ગઇ. પછી બખ-
તર પહેર્યું તો પણ શું થઈ ગયું ?

- યા ખાના જંગી લડકર ખાયા બદનમેં ટાંકા,
મુછોંકે તાવ દેકર સૌ દુત દાત હાંકા,
જમ ધુર કર કબકે બાંકેને આકે જાંકા,
ટેહા રહા ન તિરછા ગડા રહા ન બાંકા;
તેંગા, સિપર કરાખી જમધર હુવા તો ફિર કયા. ૨૦

૨૦ લડી ઝધડી લાવી ખાધું. અથવા શરીર ઉપર લગાવ્યું

અને મુછો ઉપર તાવ આપી ધૂત ધાત કયું; પરંતુ જ્યારે મૃત્યુએ
કુરીને જોયું; ત્યારે વાંકુ સીધું કંઈ રહેવા પામ્યું નહિ. તત્કાલાર ઢાલ
જમૈયો હોય તો પણ શું થયું. ?

મા હો હકીમ હા.જી. કરને લગા તબાખત,
મુરદોંકે તઈ જીલાયા ઇસાફી લી કરામત;
ખોલે મરજ હજારોં ઘોઇ હરએક જહમત,
જખ આઇ સરખે અપને ફિર કુછ અલી ન હિમ્મત;
લુકમાન યા ફલાતું આ કર હુવા તો ફિર કયા. ૨૧

૨૧ મહાન હકીમ થઈ દવાઓ કરવા લાગ્યા અને મુઝદાઓને
જીવતદાન આપી જીસસકાઈરિટનું ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરી લીધું અને
દરેક રીતના દુ.ખો દૂર કરી હજારો દરદી સારા કર્યા; પરંતુ જ્યારે
પોતાના માથા ઉપર આવી; ત્યારે કાંઈપણ આશ્ચર્ય નહીં. અહીં આવી
લુકમાન અને ફલાતું રૂપી થયો તો પણ શું થયું. ?

યા હો નુજુમી કામિલ તારોંકો છાન ડાલા,
મુરજ ગહન ખિચારે ચંદર ગહન નિકાલા;
ખુર્મે સિતારે ખાંધે એહ કામકો સંબાલા,
જખ વકત અપના આયા ઉસ વકતકો ન ટાલા;
જોતિશ નુજુમ પડિત પઢકર હુવા તો ફિર કયા. ૨૨.

૨૨ જ્યોતિષ વિદ્યામાં પ્રવિણ થઈ ખગોળ વિદ્યાને જાણી
નાંખી અને સુર્ય ગ્રહણ વિચારી ચંદ્ર ગ્રહણ કાઢ્યા તારા અને
ગ્રહોને બાંધી હુકમો બહાર પાડ્યા; પણ જ્યારે પોતાનો સમય
આવ્યો ત્યારે તેને દૂર કરી શક્યો નહીં. પછી જ્યોતિષ વાંચી
પડિત થયો તો પણ શું થયું. ?

યા પઢકે હો કિતાબેં યા કરકે ઇલ્મ હાસિલ,
યા જૂત જીન ઉતારે મશહુર હોકે આમિલ;
જખ દેવકા અજલકે સાચા હુવા મુકામિલ,
મુલ્લા રહા ન સ્યાના આલિમ રહા ન ફાજિલ;
ત.અબિ.જ ફાલ જાહુ મંતર હુવા તો ફિર કયા. ૨૩

૨૩ અથવા બે પુસ્તકો વાંચી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી હુશીયાર થઈ

જન ભૂત ઉતાયાર્ જ્યારે કાળનાં દેવની છાયા સામે આવી ત્યારે
મુક્તિ શ્યામ્બુઓ અને વિદ્વાન કોઈપણ રહેવા પામ્યા નહિ. પછી
તંતર જંતર મંતર અને જાદુ કરનારો થાય તો પણ શું થયું. ?

માથેપે ખીંચી ટીલા યા હાથ લેકે માલા,
• પોથી બગલમાં દાખી જુનારકો સંભાલા;
પુજા કથા બખાની કયા કયા સખદ નિકાલા,
કુછ બન સકા ન આયા જબ જન લેને વાલા;
બેદો પુરાન પઢકર મસ્તર હુવા તો ફિર કયા. ૨૪

૨૪ માથા ઉપર ટીલા બનાવી અને હાથમાં માલા પકડી
બગલમાં પોથી દાખી અને ગળામાં જનોઈ નાખી પૂજા કીધી અને
કેવા કેવા શબ્દો કહ્યા; પરંતુ જ્યારે જીવ લેનારો આવ્યો ત્યારે
કોઈપણ બની શક્યું નહીં. પછી વેદ પુરાણ વાંચીને જ્ઞાની થયા
તો પણ શું થયું. ?

યા પીકે મયકિસીને કી અયશ કામિયાબી,
લુટા નસેમે હરજ કર દિલસે બે હિ,બખી;
અસ્કમ કંજાસે અપને ઝમકાઈ એક ગુલાબી,
ફિર ચહ રહી નમીના ન મસ્તન શરાબી;
એક દમ લબોંપે મયકા સાગિર હુવા તો ફિર કયા. ૨૫

૨૫ કોઈએ શરાબ પી અને એશ આરામ મેળવ્યો અને
કોઈએ આખર લુટી. જ્યારે મોતે આવી એક ગુલાબી ઝાસ આપ્યો
પછી તે શરાબીપણું અને મસ્તીએ સર્વ દૂર ચર્ષિ ગયાં તે વખતે હોઠ
ઉપર દારૂનો પ્યાલો થયો તોપણ શું થયું. ?

હુસ્નો જમાલ પાકર યા ખુબરુ કહાયા,
યા ઈસ્કમે કિસીને જી જાનકો ઘટાયા;
આકર પડા સરોં પર અસ્કમ અજલકા સાયા,
દોનોંમે ફિર કિસીકો હુંદા કહીં ન પાયા;
આશિક હુવા તો ફિર કયા દિલબર હુવા તો ફિર કયા. ૨૬

૨૬ ખુબ સુરતી મેળવી ખુબ સુરતકહેવડાવ્યો અથવા કોઈના
પ્રેમમાં જીવનન ખપાવ્યો જ્યારે માથા ઉપર મૃત્યુનો ફૂલ આવી ને

પડ્યો ત્યારે એ બન્નેમાંથી કોઈ પણ મળી શક્યું નહીં આશીક અને માણક થયા તો પણ શું થયું ?

યા હોકે પીર જાહે કરને લગે ફકીરી,
કર કર મુરીદ કિતને કી ઉન્કી દસ્ત ગીરી;
જબ પયરહનકી કફની આકર અજલને ચીરી,
સબ ઉડ, ગઈ હુવા પર દમમે મુરીદી પીરી;
મુરશદ ફકીર હાદી રહબદ હુવા તો ફિર કયા. ૨૭

થઈ પીરજાદા થઈ ફકીરી કરવા લાગ્યા અને કેટલાક મુરીદો બનાવી તેમની મદદ કીધી, પરંતુ જ્યારે મોતે તેના પહેરણની કફની ચીરી ત્યારે સર્વે મુરીદો અને પીરી એકદમમા ઉડી ગઈ. મુરશદ, ફકીર રસ્તે! બતાવનાર થયા તો પણ શું થયું ?

યા સર મુંડાકે બયઠે આબ.૬ હો નવેલે,
યા ખુદ મુડે કહા કર સો રૂપ રગ ખેલે;
મેલે કીએ હબ.રોં મુડે ફકીર ચેલે,
જબ આ ફના પુકારી જા સો રહે એકલે;
તકિયા હુવા તો ફિર કયા બિસ્તર હુવા તો ફિર કયા. ૨૮

૨૮ માથું મુંડાવી આબદ થઈને બેઠા અથવા પોતે મુંડેલા કહાવી હબરો રૂપ રગ લીધા અને હબરો ચેલાઓ કરી અને ફકીર અને ચેલાને મુડયા પણ જ્યારે મૃત્યુએ આવી સાદ આપ્યો ત્યારે એકલા જઈને સુઈ રહ્યા પછી બિસ્તર અને તકીયો થયો તો પણ શું થયું ?

જોગી અતીત જંગમ યા સેપડા કહાયા,
યા ખોલકર જટાકો આ ઘોંટ સર મુંડાયા;
તિરમુલ લે ક.જાકા જબ વકત સરપર આયા,
ન બાલકેકો થાંબા ન આપકો બચાયા;
નાનક કબીર પંથી બીરથર હુવા તો ફિર કયા. ૨૯

૨૯ જોશી, અતીત, જંગમ યા સેવડો કહાવ્યો અથવા જટા ખોલી માથું દાટીને મુંડાવ્યું; પરંતુ જ્યારે મૃત્યુ ત્રીસૂળ લઈ જમદૂત આવ્યો; ત્યારે બાલકોને પણ બચાવી ન શક્યા તેમ પોતે પોતાને

પણ સંભાલી ન શક્યા પછી તો નાનક કખીર પંથી ભરથરી
અથા તો પણ શું થયું ?

યા નેક બનકે બમઠે અઝછે લગે કહાને,
યા હોકે બદ હર એકકે દિલકો લગે સતાને;
આકર બજે અજલકે જબ સરપે શાદિયાને,
થે નેકો બદ જહાં તક સબ લગ ગએ ઠિકાને;
બહેતર હુવા તો ફિર કયા બદતર હુવા તો ફિર કયા. ૩૦

૩૦ અથવા શ્રેષ્ઠ બની સારા કહેવરાવવા લાગ્યા અથવા ભુડા
થઈ દરેકના હૃદયને સતાવવા લાગ્યા જ્યારે મોતનો ડકો માથા
ઉપર વાગ્યો, ત્યારે જે સારા ખરાબ પુરૂષો હતા તે ઠેકાણે લાગી
ગયા પછી સારો અને ભુડો થયો તો પણ શું થયું ?

કયા હિન્દુ કયા મુસલમાં કયા રિન્દો ગયો કાફિર,
નક કાશ કયા મુસલ્મિનર કયા ખુશ નવીસ શાએર;
જીતને નજર હંચ યાં એક દમકે હંચ મુસાફિર,
રહેના નહીં કિસીકો ચલના હય સબકો આખિર;
દોચાર દિનકે ખાતિર યાં ઘર હુવા તો ફિર કયા. ૩૧

૩૧ શું હિન્દુ અને મુસલમાન તેમજ આઝાદ મળુસી અને
કાફિર શું તસવીર ખેંચનાર અને કવી થયા પરંતુ જેટલા નજર
છે તેઓ એક દમના મુશાફિર છે. અહીં કોઈને રહેવું નથી
સર્વેને અંતે ચાલવાનું છે. બે ચાર દિવસ માટે અહીં ઘર થયું
તો પણ શું થયું ?

મૌત-મૃત્યુ. ૧૪

દુનિયામેં અપના જી કોઈ બહેલા કે મરગયા,
દિલ તાંગિયોસે ઔર કોઈ ઉકતાકે મરગયા;
આકિલથા વોહ તો આપકો સમજાકે મરગયા;
બે અકલ છાતી પીટકે ઘબરાકે મરગયા,

દુખ પાકે મરગયા કોઈ સુખ પાકે મરગયા;
જીતા રહા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧

૧. કોઈ તો દુનિયામાં પોતાના જીવને ખુશ કરીને મરી ગયો, અને કોઈ દુઃખે કટાણી મરણ પામ્યો એમાંથી જે સમજદાર હતો તે પોતાને સમજાવી મરણ પામ્યો; પરંતુ જે મૂર્ખ હતો તે પોતાની છાતી પીટી મરણ પામ્યો. કોઈ તો દુઃખી થઈ મર્યો અને કોઈ સુખી થઈ મર્યો જીવતો કોઈ પણ રહેવા પામ્યો નહીં દરેક અહિં આવી મરણ પામ્યા.

દિન રાતરન મચે હય ચહાં ઝૌર બડી હય જંગ,
ચલતી હય નિત અજલકીસિનાં ગોળીઝૌર તુફંગ;
જીસ્કા કદમ બઢા વોહ મુબા વહીં બે દિરંગ,
જો જી છુપાકે ભાગા તો ઉસ્કા હુવા ચહે રંગ;
વોહ ભાગતેમેં તે.ગો તબર ખાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૨

૨ રાત દિવસ રણ મચ્યું છે અને મહાન લડાઈ ચાલુ છે. જેમા મોતની ગોળી અને તીર ચાલે છે. જેણે કદમ આગળ કાઢ્યો તેજ સમય મુરદો થઈ પડ્યો, જે જીવ સતાડી નહાસવા ગયો તેનું છેવટ એ આવ્યું કે નહાસતામાં ભાલો ખાઈ મરણ પામ્યો. કોઈ પણ જીવતો રહ્યો નહિ અહીં આવી મરણ જ પામી ગયો.

પયદા હુવે હંચ ખલકમેં અબ જીતને જીજ. વકુલ,
યા ચુપ ગુભારી ઉઝ વયા ધુમકર ચહલ;
જબ આન કર ફનાને ખિલાયા અજલકા ગુલ,
કામ આઈ કુછ કિસીકો ખમોશી ન શોરો. ગુલ,
ચુપકે કોઈ મુબા કોઈ ચીઘાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૩

૩ દુનિયામા જેટલું કાંઈ પેદા થયું છે તેઓ ચુપકીદી પકડીને બેઠા અથવા આમ તેમ ફરીને દિવસો કાપ્યા; પણ જ્યારે કાળે પોતાનો કુલ ખીલવ્યો તે સમયે તે ચુપકીદી અથવા જીમ કાંઈ પણ કામે ન આવી કોઈ જીમ મારી અને કોઈ ચુપકીદી

પકડી મરણ પામ્યો. કાંઈ પણ જીવતો ન રહ્યો. સર્વે કાંઈ આવીને
મરણ પામી ગયા.

ગર લાખ અશરતોંસે હય દિલમે' રહે ધૂમધામ,
યા સૌ મુસીબતોંસે હુવા ગમકા અજદહામ;
આખિરમે' જળ અજલને ક્રિયા આનકર સલામ.
ગમમે' કિસી હસીકે કાંઈ હોગયા તમામ.
કાંઈ હુર પરિયાં છાતિસે લિપટાકે મરગયા,
જીતા રહા ન કાંઈ હરએક આકે મર ગયા. ૪

૪ જે કે લાખો એશઆરામની હૃદયમાં ધૂમ ધામ છે
અયવા મેંકડો દુખોથી મારા ઉપર બેચેનીનો પર્વત તુટી પડ્યો.
પણ છેવટમાં ત્યારે મૃત્યુએ આવી સલામ કરી; ત્યારે કાંઈ કાંઈના
સ્વપ્નમાં પોતાનું જીવ છોડી ગયો અને કાંઈ હુરપરીયોને છાતી
સાથે ચાંપી મરણ પામ્યો જીવતો રહેવા પામ્યો નહીં. સર્વે કાંઈ
આવીને મરણ પામ્યા.

પઢકર નમાજ, કાંઈ રહા પાક બા વજુ,
કાંઈ શરાબ પીકે કિરા મસ્ત કુબકૂ.
નાપાકી પાકી માતકે ઠહેરી ન રૂબરૂ.
કાંઈ ઇબાદતોંસે મુવા હોકે સુખ રૂ.
નાપાક ફસિયાહ બી પચતાકે મર ગયા.
જીતા રહા ન કાંઈ હરએક આકે મર ગયા. ૫

૫ કાંઈ વજુકરી પાક થઈ નમાજ પઢી અને કાંઈ શરાબ પી
ગલી ગલી ભટક્યો. નાપાકી અને પાકી મૃત્યુ પાસે ઉભા રહેવા
ન પામ્યા. કાંઈ તો ખુદાની બંદગી કરી પવિત્ર થઈને ગયો અને
કાંઈ અપરાધોમાં પડી નાપાકી સાથે કાળે મોટે ગયો એમાંથી
કાંઈ પણ જીવતો રહેવા ન પામ્યો, દરેક આવી મરણ પામ્યા.

કર દિલકે આઈનેકે તઈ સાફ એકબાર,
કરકે કુલુબ દિલપે કીયા અપને આશકાર.
જળ પીકને અજલકે કીયા આનકર પુકાર.
કામ આઈ રૌશની ન કરામાતકી બહાર.

કામિલ ફકીર ખલકમેં કહેલાકે મર ગયા,
જતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૬

૬ હૃદયની આરસીને એક વખતે સાફ કરી અને પોતાના હૃદયને ચમત્કાર રૂપી ખનાવી પ્રવીણ થઈ ગયો, પણ ન્યારે મૃત્યુ દુતે આવી અવાજ આપ્યો, ત્યારે તે પ્રકાશ અને ચમત્કાર કાઢી પણ કામે ન આવ્યો. પવીણ ફકીર કલાવી મરણ પામ્યો કોઈપણ જીવતો ન રહ્યો સર્વે કોઈ આવીને મરણ પામ્યા.

બિલકુર્ન. ગર કીસીકે હુઈ યાદ કીમીયા,
યા મુફ્લીસીમેં એકને ખુને જગર પીયા.
કોઈ જ્યાદા ઉમ્મરે એકદમ નહીં જ્યા.
સુખી કિસીને રોટી ચખા ગમમેં જ દીયા.
કલિયા પુલાવ જઈ કહીં ખાકે મર ગયા,
જતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૭

૭ વિચારી લો કે જો કોઈને કીમીયા યાદ હોય અથવા એક ગરીબાઈમાં પોતાનું હૃદય દુખી કર્યું; તેમજ કોઈ વધારે ઉમરે પહોંચ્યો, પરંતુ એક દમ પણ ન જીવ્યો અને કોઈએ સુખી રોટલી ચાવી દુખે જીવે આપ્યો; ત્યારે કોઈ પુલાવ કલીયો જઈ ખાઈ મરણ પામ્યો જીવતો કોઈ પણ રહેવા ન પામ્યો સર્વે કોઈ આવી મરણ પામ્યા.

પહેના લિખાસ ખુબ અગર ઇત્રકા ભરા,
યા ચીથડેંકી ગુદડી કોઈ ઓઢ કર મરા;
આખિરકે જખ અજખકી ચલી આન કર હવા,
પુલેકી ઝોંપડીકે કોઈ છોડ કર મરા;
ખગો મકા મહલ કોઈ ખનવાકે મર ગયા,
જતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૮

૮ અત્યંત અત્તર લગાડી કપડા પહેર્યા અથવા કોઈએ ચીથડાઓની ગોદડી પહેરી; પરંતુ ન્યારે મોતની હવા ચાલી ત્યારે કોઈ તો ધાસની ઝૂંપડી છોડીને મરણ પામ્યું અને કોઈ ખગીયાઓ મહેલ ખનાવી મરણ પામ્યો. રહેવા કોઈ પામ્યો નહીં સર્વે આવી મરણ પામ્યા.

ગેમુ બઢાકે કોઈ મશાયખ હુવા યહાં,
 યા બેનવા હો કોઈ હુવા ખુદ મુંડા યહાં;
 જખ મુરશદે અજલકા કદમ આયા દરમિયાં,
 કોઈ તો લાખી દાઢી લીએ હો ગયા રવા;
 પુંછે ભવેં તિલક કોઈ મુંડવાકે મર ગયા,
 જીતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા ૯

૯ કોઈ તો માથા ઉપર વાળ વધારી મશાએખ થયો અથવા
 માથું મુંડાવી ફકીર થયો; પરંતુ જ્યારે કાળના ગુરૂનો કદમ વચમા
 આવ્યો તેમા કોઈ તો લાખી દાઢી લઇને રવાને થઇ ગયો અને
 કોઈ મુછો નેણુ તીલક મુંડાવી મરણુ પામી ગયો જીવનો કોઈ પણ
 ન રહેવા પામ્યો સર્વ કોઈ આવીને મરણુ પામ્યા

ગર એક બે વિકાર હુવા એકકદ્ર દાર,
 સરપર લગા જખ આનકે તેગે. અજલકા બાર;
 બેકદ્રી કામ આઈ કિસીકા ન કુછ વિકાર,
 થા બે હયા સો વોહ તો મુવા ખોકે ન ગો આર;
 ઔર જુસ્કો શર્મથી સો વોહ શરમાકે મર ગયા,
 જીતા રહા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૦

૧૦ જે એક બેકદર થયો અને એક કદરદાન પુરૂષ થયો;
 પણ જ્યારે તેઓના માથા ઉપર મોતની તરવારનો વાર પડ્યો.
 ત્યારે બેકદરી અથવા વદર કાઇપણ કામે ન આવ્યું જે હૈયાફૂટો
 હતો તે તો પોતાની શરમ-આખર ખોઈને મરણુ પામ્યો અને જેને
 શરમ હતી તે તો શરમાઇને મરી ગયો. જીવનો કોઈ રહ્યો નહીં દરેક
 આવી મરણુ પામ્યા.

કોઈ ફુડી ચાખતા થા કોઈ મુઠ ઔર મટર,
 જસદમ કબૂને હાથમેં લી તેગ ઔર સિપર;
 કામ આઈ કુછ ફકીરી ન કુછ તખ્તકે ઔર છતર,
 મહે ખાક પર મુવા વોહ મુવા તખ્તકે ઉપર;
 થી જયસી જુસ્કી કદ્ર વોહ બતલાકે મર ગયા,

જીતા રહ્યા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૧

૧૧ કાઈ મોતી ચાવતો તો કાઈ દાળ ચાંવલ; પણ જ્યારે કાળે પોતાના હાથમાં તરવાર લીધી; ત્યારે તખ્ત છતર અને ફકીરી કાંઈ પણ કામે ન આવી. આ ધુળ ઉપર પડ્યો અને તે તખ્ત તથા છતર ઉપર પડ્યો. જેની જેવી કદર હતી તે બતાવી મરણ પામ્યો. જીવતો કાઈ પણ રહ્યો નહીં દરેક આવી મરણ પામ્યા.

આશિક. હો ગર કિસીને કીસી ગુલકી ચાહકી,
મ. અશુકી. કામ આઈ કિસીકી ન આશકી;
ઐર જળ અજલકી દોનોંસે આકર લગની લગી,
આશિક.ને અપને ઇ.ફક. બઢા.નેમેં જાન દી;
દિલબર ભી અપને હુસ્નકો ચમકાકે મર ગયા,
જીતા રહ્યા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૨

૧૨ આશક થઈ કાઈએ કાઈ ગુલની ઈચ્છા કરી, પરંતુ માણુકી અને આશકી કાંઈ પણ કામે ન આવી અને જ્યારે મોતની બન્ને સાથે આવી લગન લાગી આશકે પોતાની પ્રીતિ વધારવામા જીવન આપ્યું, માણુક પણ પોતાના સ્વરૂપને ચમકાવી મરણ પામ્યો જીવ તો કાંઈ પણ ન રહ્યો. દરેક આવી મરણ પામી ગયા.

કિત્નોમેં બઢ.કે અયસી બ.ઢી ઉલકતોંકી ચાહ,
જો જીસ્મો જાન એક હુવે હોકે વાહ વાહ;
આશિક. મુવા તો મર ગયા માણુક. ખવાહ મ. ખવાહ,
માણુક. મર ગયા તો વોહ. આશિક. ભી કરકે આહ;
ઉસ ગુલ બઢનકી કપ્ર ઉપર જાકે મર ગયા,
જીતા રહ્યા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૩

૧૩ કેટલાકોમાં તો એટલી બધી પ્રીતિ વધી પડી કે જેઓ જાણે એકજ શરીર રૂપી થઈ ગયા; જ્યારે આશક મર્યો ત્યારે તે જોઈ માણુક પણ મરી ગયો અને માણુક મરી ગઈ તો આશક પણ તેની ઉપર જઈ હાથ કરી મરણ પામ્યો. જીવતો કાંઈ પણ રહ્યો નહીં. સર્વ કાંઈ આવી મરણ પામ્યા.

કયા કાલી પીલી શકલકે ગોરે ગુલ ઓળ,ર,
આશિક. કોઈ હર ઔર કોઈ મઅ.શુક. તહીં દાર;
આકિલ હ કીમો આ મિલો કાજિલ રિસાલદાર,
પંડિત ગુઝુમી વૈદ એ નાહાં એ હોશીઆર;
દો દિનકી શાન હર કોઈ દિખલાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૪

૧૪ કાળ પીળા શકલના અથવા સ્વરૂપવાનો જેમા કોઈ તો
આશિક અને કોઈ માશુક છે અને કોઈ જંતરમંતર કરનાર, કોઈ
સમજદાર, કોઈ હકીમ, કોઈ રીસાલેદાર, પંડિત, વૈદ, જ્ઞેશી, નાદાન
અથવા હોશીઆર એ સર્વે હુસીયારી બે દિવસ માટે બતાવી મર
પામ્યા. કોઈ પણ જીવતો રહેવા ન પામ્યા દરેક કોઈ આવી મરી ગય .

કયા ઓછી જાત પાતકે અશરાફ કયા નજીબ,
કિ.સમતસે પુટી કૌડી કિસીકો ન હો નસીબ;
અરહમ કબલકે હાથને બન્દ આંખકી હ.બીબ,
કયા હોશીઆરો આકેલો દાના વ કયા તખીબ;
કોઈ ખ.જ.ના ખાકમે ગડવાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હર એક આકે મર ગયા. ૧૫

૧૫ નીચ ઉચ જાતના અથવા અશરાબ કે કમજાત ભાગ્યથી
કોઈને કુટી કોડી પણ ન મળે કે જે સમય મરણનાં હાથે આખ્યો
બંધ કીધી તે વખતે સમજદાર, જ્ઞાની, અકલમંદ, દાના અને
તખીબ જેમાંના કોઈ તો જમીનમા ખજાનો ડટાવી મરણ પામ્યો
એમા કોઈ પણ જીવતા ન રહ્યા દરેક આવી મરણ પામી ગયા.

મરનેસે પહેલે મર ગયો બે આશિકાને બાર,
વોહ જીન્દ એ અબદ હુવે તા હશ્ર બરકાર;
કયા કાતિખાને એહલે કંલમ ખુશ નવીસ કાર,
જીતની કિતાબે દેખતે હો લાખ યા હ.જાર;
કોઈ લિખકે મર ગયા કોઈ લિખવાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૧૬

૧૬ જે આશંકા મોતની પહેલાં મરણ પામી ચુક્યા છે તેઓ ક્યામત સુધા જીવતાજ રહેનાર છે તેમાંના શું સરસ લખનારા કલમના ધણી હોય જેટલી કીતાબો સાખો અને હજારો જુઓછો તેમાંની કોઈ લખી અને લખાવી મરણ પામ્યો, કોઈ પણ જીવતો રહેવા ન પામ્યો દરેક આવી મરી ગયા

પીરો મુરીદ શાહો ગદા મીર ઐર વજર,
સખ આનકર અજલકે હુવે દામમેં અસીર;
મુફલિસ ગરીબ સાહિબે તાજે અલમ સરીર,
કૌન ઇસ જહાંમેં જન્દા રહા અય મીયાં નજર;
કોઈ હજારોં અયશકી ઠહેરાકે મર ગયા,
જીતા રહા ન કોઈ હરએક આકે મર ગયા. ૧૭

૧૭ પીર, મુરીદ, બાદશાહ, ફકીર, અમીર, વજર, એમાના સર્વે આવી મૃત્યુના શીકાર થઈ પડ્યા ગરીબ, લીખારી, અથવા બાદશાહ કોઈ પણ મીયાં નજર કહે છે કે જીવતા રહેવા પામ્યા નથી. કોઈ તો હજારો રીતના આરામ ઉડાવી મરી ગયા તેમાંથી જીવતો કોઈ પણ ન રહ્યો સર્વે કોઈ આવી મરણ પામી ગયા

ફકીરોંકી સદા—ફકીરોનાં વચન. ૧૫

બટ માર અજલકા આ પહોંચ્યા દુક ઇસકો દેખ ડરો બાબા,
અખ અરક બહાઓ આંખોંસે ઐર આહેં સર્દ લરો બાબા;
દિલ હાથ ઉઠા ઇસ જીનેસે બે બસ મન માર મરો બાબા,
જબ બાપકી ખાતિર રોતે થે અખ અપની ખાતિર રો બાબા;
તન સુખા કુમડી પીઠ હુઇ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા,
અખ મૌત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક્ક કરો બાબા. ૧

૧ મૃત્યુનો સમય આવી પહોંચ્યો તેને જોઈ કંઈક ડરે, અને આખ્યોથી અશ્રુઓ ઢાળી હાથ વોચ કરે અને આજીવનથી હાથ

ઉચ્ચકી તમારું મન મારીને મરે. પહેલા તો પિતા માટે રડતા હતા, હવે તમે તમારા માટે રડો. શરીર સુકીને કમર તે કુચડી થઈ ગઈ હવે ઘોડાની ઉપર જીન રાખો કાળનાં નગારાં વાગી ચુક્યાં, ચાલવાનો સામાન કરો.

અબ જીનેકો તુમ રૂબસત હો ઝૌર મરનેકો મહેમાન કરો, ખચરાત કરો એહસાન કરો યા પૂન કરો યા દાન કરો; યા પુરી લડુ બનવાઓ યા ખાસા હલવા નાન કરો, કુછ લુટક નહીં અબ જીનેકા અબ ચલનેકા સામાન કરો; તન સુખા કુબડી પીઠ હુધ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા, અબ મોત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૨

૨ હવે જીવનને રજા આપી મરવાને પરાણા તરીકે બોલાવો શખાવત કરો યા પુન્ય કરો અથવા દાન કરો અથવા પુરી લાડવા દલાવો ન બનાવો હવે જીવનમાં કશું પણ સુખ નથી. હવે ચાલવાનો સામાન કરો. શરીર સુકી કમર કમાન જેવી થઈ. હવે ઘોડા ઉપર જીન ચઢાવો, હવે મૃત્યુના નગારા વાગી ચુક્યા ચાલવાની રીકર કરો.

હિલ કુટો અપના જીનેસે અબ ઝૌર ગલેકો મત કાટો, અબ ચાટ ફનાકી દુક ચખખો ઝૌર ખુન કિસીકા મત ચાટો; ધુન છોડો હિસ્સે બખરેકી ઝૌર ભાલ અપની તુમ ખાટો; ના કદ બછેરે કુદ ચુકે અબ ઝૌર દુલત્તી મત ચાટો; તન સુખા કુબડી પીઠ હુધ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા, અબ મોત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૩

૩ જીવવા કાજે હૃદયને નહિ કુટો હવે મૃત્યુની લહેજત પણ આખો. અને કાઠનો રક્ત રેડવાથી હાથ ઉચકો. ભાગ પાડવાની ધુનને છોડી તમારી ભાજ હવે વહેચો. હવે બધી જગ્યાએ કૂદી ચુક્યા. હવે બે લાતો મારો નહિ શરીર સુખાઈ કમર કમાન જેવી થઈ. હવે ઘોડા ઉપર જીન ચઢાવી ચાલવાનો સામાન કરો; કારણ કે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી ચુક્યા છે

ચહે અસ્થ બહોત કુદા ઉછલા અબ કોડા. મારો જેર કરો,
જગ માલ અબટા કરતેથે અબ તનકા અપને ઢેર કરો;
ગઢ, દુટા લશકરભાગ ચુકા અબ મ્યાનમેં તુમ શમશીર કરો,
તુમ સાફ લડાઇ હાર ચુકે અબ ભાગનેમેં મત દેર કરો;
તન સુખા કુબડી, પીઠ હુઇ ઘોડે પર જન ધરો બાબા,
અબ નાત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૪

૪. આ ઘોડાઓએ ઘણી ખરી ઉછળ કુદ કીધી, હવે તેને
ફારડો મારીને ઠંડો કરો. પહેલા તો માલ એકત્ર કરતા હતા હવે
તમારા શરીરને ઢગવાળો, કિલ્લો તુટી લશકર નહાસી ચુક્યું હવે
તમારી તરવારને મીયાનની અંદર કરો. તમે ખુલ્લી રીતે લડાઇમાં
હારી ચુક્યા. હવે નહાસવામા કાઢ પણ વાર ન કરો શરીર સુકાઇ
કમ્મરે વાંકા વળી ગયા. હવે ઘોડા ઉપર જન ધરી ચાલવાનો સામાન
તૈયાર કરો, કારણ કે મૃત્યુના ડંકા વાગી ચુક્યા છે.

સરકાંપા ચાંદી બાલ હુવે મુહ ફયલા પલકેં આન ઝુર્કી,
કદ ટેઢા કાન હુવે બહેરે ઐર આંખેંબી ચુંઘીયયે ગઈ;
સુખનીંદ ગઈ ઐરભૂખ ઘટી દિલસુસ્ત હુવા આપાજ. મહીં,
જો હોની થી સો હો ગુજરી અબ ચલનેમેં કુછ દેર નહીં;
તન સુખા કુબડી, પીઠ હુઇ ઘોડે પર જન ધરો બાબા,
અબ મૌત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક નરો બાબા. ૫

૫ માથાના વાળો સફેદ થઇ માથું કંપવા લાગ્યું અને
મોઢાનુ ચામડું દાંતો પડી જવાથી બેશી જઇ મોઢું ફેલાઇ ગયું
અને પાપણો ઝુકી પડી શરીર વાંકું અને કાન બહેર મારી ગયા
અને આંખો મીચમીચી થઇ પડી. સુખ નિદ્રાની નાશ પામી ભુખ
ઘટી હૃદય સુસ્ત થઇ પડ્યું અને સાદ બારીક થયો. જે થવાનું હતું
તે થઇ ચુક્યું. હવે ચાલવામાં વાર નથી. શરીર સુખાઇ કમ્મરે
વાંકા થયા, હવે ઘોડાની ઉપર જન ધરી ચાલવાની શીકર કરો
કારણ કે મૃત્યુના નગારા વાગી ચુક્યા છે.

ચહે પાઉં ઘસિટ કર ચલનેસે મત રસ્તેકો હયરાન કરો,
ઐર પોપલે મુંહસે રોટીકો મત મલમલ કર હલકા ન કરો;

અળ આપ હુવે તુમ પાનીસે મત પાનીકા નુકસાન કરો,
કુછ લાભ નહીં હય જીનેમેં અળ મરનેસે પયચાન કરો;
તન સુખા કુખડી પીઠ હુધ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા,
અળ મૌત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૬

૬. પગ ધસડીને ચાલી રસ્તાને હેરાન કરવાનું છોડી દો અને બોબા મોઢાથી રાટલીને પીલી પીલીને નાહક દુખી ના કરો. હવે તમો પોતે પાણીની પેદાશ થઇ. પાણીનું નુકશાન ના કરો. જીવવામાં લાભ નથી. હવે કાલ સાથે દોસ્તી બાધી લો. કારણ કે શરીર સુખાઇ ગયું અને કમર વાકી થઇ ગઇ. હવે ઘોડા ઉપર જીન ધરી ચાલવાની સફર કરો, કારણ કે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી ચુક્યાં છે.

ગર અચ્છી કરની નેક અમલ તુમ દુનિયાસે લે જાવોગે,
તો ઘર અચ્છાસા પાઓગે ઝૌર સુખસે બચઠકે આવોગે;
ઝૌર અચસી દોલત છોડકે તુમ જો ખાલી હાથોં જાઓગે,
કુછ બાત નહીં જન આનેકી ઘબરાઓગે પછતાઓગે;
તન સુખા કુખડી પીઠ હુધ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા,
અળ મૌત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા; ૭

૭ જો સારી કરણી અને શ્રેષ્ઠ અમલ દુનિયાથી લઇ જશો તો ત્યાં સારૂ ઘર મેળવી સુખથી બેસીને ખાશો અને એવી દોલત છોડી તમો જો ખાલી હાથે જશો તો કાંઇ વાત બનનાર નથી. ગભરાઇને પસ્તાશો. શરીર સુખાઇ ગયું, કમર વાકી થઇ. ઘોડા ઉપર જીન ધરી ચાલવાનો સામાન કરો; કારણ કે મૃત્યુના નગારા વાગી ચુક્યાં છે.

ચહે ઉઝ જીસે તુમ સમજે હો ચહે હરદમ તનકો ચુનતી હય,
જીસ લકડીકે બલ બચઠે હો દિન રાત ચહે લકડી ધુનતી હય;
તુમ ગઠડી બાંધો કપડેકી ઝૌર દેખ અજલ સર ધૂનતી હય,
અળ મૌત કફનકે કપડેકા યાં તાના બાના બૂનતી હય;
તન સુખા કુખડી પીઠ હુધ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા,
અળ મૌત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૮

૮ આ જીવન સમજો છો. જેને તે દરેક સમયે શરીરને ચણે છે. તમે જે લાકડીના જોર ઉપર બેઠા છો તે લાકડી રાત દિવસ સડતી જાય છે. તમે કપડાની ગાંઠડી બાધો છો જે જોઈ મૃત્યુ માથું હલાવે છે. હવે મોતે કફનનાં કપડાઓનો અહીં તાણો પુરવો શરૂ કર્યો છે શરીર સુખાઈ ગયું. કમર વાકી વળી ગઈ. હવે ઘોડાની ઉપર જીન ધરી ચાલવાની શીકર કરો; કારણ કે હવે મૃત્યુના નગારા વાગી ચુક્યા છે

ઘરબાર રૂપયે ઝૌર પયસેમં મત દિલકે તુમ ખુરસન્દ કરો, યા ગોર બનાવો જ ગલમે યા જામના પર આનદ કરો; મૌત આન લતાડેગી આખિર કુછ મકર કરો કુછ ફેદ કરો, બસ ખુબ તમાશા દેખ ચુકે અબ આંખેં અપની બદ કરો; તન સુખા કુબડી પીઠ હુઈ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા, અબ માત નકારા બાજ ચુકા ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૯

૮ ઘરબાર રૂપૈયા અને પૈસામા તમે તમારા હૃદયને ખુશી ન કરો યા તો જંગલમા કબર બનાવો અથવા જામનાની ઉપર આનદ કરો (એટલે બલિદાન થઈ જાઓ) મૃત્યુ આવી પકડશે તે સમયે કોઈ પ્રકારનો દગો ચાલવાનો નથી. હવે સઘળો તમાશો જાંઘ ચુક્યા. તમારી આંખો મીચી લ્યો શરીર સુખાઈ ગયું કમર વાંકી વળી ગઈ ઘોડાની ઉપર જીન ધરી અને ચાલવાનો સામાન કરો; કારણ કે મૃત્યુ પોતાનો ડંકો વગાડી ચુકેલ છે.

ચહે ઉંટ કિરાએકા ચારો સદુક. જનાજ બારી હય, જો ઇસ્પર હો અસવાર ચલે, ફિર ઘોડે ના અખ્ખારી હય; કિસ નીંદ પડે તુમ સોતે હો ચહે બોઝ તુમ્હારા બારી હય, કુછ દેર નહીં અબ આહ નજર તૈયાર ખડી અસવારી હય; તન સુખા કુબડી પીઠ હુઈ ઘોડે પર જીન ધરો બાબા, અબ મૌત નકારા બાજ ચુકે ચલનેકી ફિક કરો બાબા. ૧૦

૧૦ આ બાડાના ઉંટ ઉપર જનાજની પેટી ભરી છે. જ્યારે તેના ઉપર સવાર થઈ ચાલ્યો ત્યારે પછી ઘોડા અને અખ્ખારી કાઢ

પણ કામની નથી. તમે કંઈ નિદ્રામાં મસ્ત પડ્યા છે. આ તમારો વજન ભારી થઈ ચુકેલ છે. હવે કંઈપણ વાર જોવી નહીં કંઈજ નથી. સવારી તૈયાર ઉભેલી છે. શરીર સુખી ગયું કમ્મર વાકી વળી મધ. હવે ઘોડા ઉપર જીન રાખી ચાલવાનો સામાન દુરસ્ત કરો; કારણ કે મૃત્યુનો ડર વાગી ચુક્યો છે.

મુસદ્દાસ-તથા ૧૬

જીતને તું દેખતા હય રહે ફલ ફલ પાત બેલ,
સખ અપને અપને કામ કે હંચ કર રહે ઝમેલ;
નાતા હય યાં સો નાથ જો રિશ્તા હય સો તુકેલ,
જો ગમ પડે, સો ઉત્કેલ તુ અપને હી તનપે બેલ.
ગર હય ફકીર તું તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ,
યાં તૂં બડી ન બેલ પડા અપને સરસે બેલ. ૧

૧ દુનિયામાં જોટલા ફળ ફુલાદિક છે તેઓ પોતપોતાનાજ મેલા ફરી રહ્યા છે. સગાઈ નાથ તરીકે કહેવાય છે; પરંતુ જે પોતાને માથે પડે છે તે પોતાનેજ ઉંચકવું પડે છે. જો તું ફકીર જ છે તો કોઈ સાથે મેળ મેળાપ ન રાખ અહીં તું પોતાની વડાઈઓ ન માર, કારણ કે તારા માથા ઉપર મોટો ખેલ ઉભેલો છે

રહે સુરતેં જો દેખે હય મત ઇન્સે દિલ લગા,
બરે રહે સુતિયાં ઇન્હે અય યાર મત જગા;
શજરા ફુલાહ ફેંકે ઉડાદે બુકા લગા.
આગે કો છાડ, નાથ ન પીછે કો રખ પગા,
ગર હય ફકીર તું તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ;
યાં તુંબડી ને બેલ પડા અપને સરસે બેલ. ૨

૨ આ સુરતો જે જુએ છે તેની સાથે દિલ ન લગાડ અને આજે ઉંચાયલી વસ્તુઓ છે તેને જાગૃત અવસ્થામાં ન લાવ. વંશા-વળી ટોપી નાંખી શરખનાં ગ્લાસ ઉડાવ. જે એવી રીતે કે આજે

નાથ અને પાછળ પગા જેવું કાંઈ ન રાખ. જે તું ફકીર છે તો અહીં કાઠની સાથે મેળાપ ન રાખ. અહીં તું મ્હોટી મ્હોટી વાતો ન કર; કારણ કે તારા માથા ઉપર ખેલ ઉભેલો છે.

જખ તું હુવા ફકીર તો નાતા કિસીસે કયા,
છોડા કુટમ તો ફિર રહા રિશ્તા કિસીસે કયા;
મતલબ લલા ફકીરકો બાબા કિસીસે કયા.
દિલબરકો અપને છોડકે મિલના કિસીકો કયા,
ગર હય ફકીર તું તો ન રખ 'યાં કિસીસે મેલ;
યાં તું બડી ન ખેલ પડા અપને સરપે ખેલ, ૩

૩. જ્યારે તુ ફકીર થયો, ત્યારે કરેલો સંબંધ શુ કામનો છે ? જ્યારે કુટમ કબીલાને છોડી દીધુ; ત્યારે પછી મેળમેળાપ શા કામનો ? ફકીરને ખીજાઓ સાથે મતલબ શી ? પોતાના પ્યારને છોડી કાઠની સાથે શા કારણે દિલ લગાડવો જે તુ ફકીરજ છે તો અહીં કાઠની સાથે મેળમેળાપ ન રાખ. અહીં તું મ્હોટાઈની વાત ન કર; કારણ કે તારા શીરે ખેલ ઉભેલો છે.

તેરી ન મ્હે જમીન હય નઈ તેરા આસમાં,
તેરા ન ઘર ન બાર ન તેરા મ્હે જસ્મે બાં;
ઉસ્કે સિવાકે જસ્મે હુવા તુ ફકીર યાં,
કોઈ તેરા રશીક ન સાથી ન મહેરખાં.
ગર હય ફકીર તુતો ન રખ યાં કિસીસે મેલ,
યાં તું બડી ન ખેલ પડા અપને સરપે ખેલ. ૪

૪ આ જમીન તથા આકાશ તારા નથી, તેમજ આ ઘરબાર તથા આત્મા અને શરીર પણ તારા નથી. જે ચીજ ઉપર તું ફકીર થયો છે તેની શિવાય ખીજુ તારું કશુંએ નથી. કોઈ પણ તારા મિત્ર અથવા સાથ જેવો નથી. જે તું ફકીર છે તો અહીં કાઠની સાથે મેળાપ ન રાખ. અહીં તું તારી મ્હોટાઈ ન કર; કારણ કે તારા માથા ઉપર ખેલ બને છે.

હેતા હય અપને દિલકો દે ઉસ કિસીકો હાથ,
જસ યાર સે કે હોતે રે જતે મુવેકા સાથ.

આરંધેજો તુજસે કરતે હંય મિલમિલકે મીઠીબાત;
 - મારા પડેગા દેખ નખા ઇન્કી આત ઘાત,
 ગર હય ફકીર તુતો ન રખ યાં કિસીસે મેલ;
 યાં તો બડી ને બેલ પડા અપને સરપે, ખેલ. ૫

૫ તારે અગર તારું દિલ કોઇને આપવું હોય તો તેવાને હાથે આપ કે જેની સાથે તારા જીવન મરણનો નીભાવ હોય. જેઓ તારી સાથે મળીને મીઠી મીઠી વાતો કરે છે તેમની આત્મામાં ન આવ, કારણ કે એમની (ઈદ્રિઓની) બળમા પડતાં ફંસાઇ પડશે. જો તું ફકીર છે તો અહીં કોઇની સાથે મેળ મેળાપ ન રાખ. અહીં તું તારી વાત મ્હોટાઈની ન કર, કારણ કે તારા માથા ઉપર ખેલ ઉમેલો છે.

એ ઉલ્કતોં કે સાથ તેરે આઠ પહેર હંય,
 એ ઉલ્કતેં નહીં હંય મેરી જાન કહેર હંય;
 જીતને એ શહેર દેખે હંય બાદુકે શહેર હંય,
 જીતની મિઠાઈઆં હંય મેરી જાન જહર હંય.
 મર હય ફકીર તુ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ,
 માં તું બડી ન બેલ પડા અપને સરપે ખેલ. ૬

૬ આ મિત્રતાની સાથે જે તારા આઠ પહેરો છે તેને મીત્રતા ન બળી વિષ સમાન સમજ. જેટલાં આ શહેર તે જોયાં છે તે બધા બાદુના શહેર છે. અને જેટલી મીઠી ચીજો છે તે એક વિષ સમાન જ છે જો તું ફકીર જ છે તો અહીં કોઇની સાથે મેળાપ ન રાખ. અને તારી મ્હોટાઈ ન કર; કારણ કે તારા માથે ખેલ ઉમેલો છે.

ખુબાંકે એ જો આંહ સે મુંહ પર ખુલે હંય બાલ,
 મારા હય તેરે વાસ્તે સેયાદને એ બલ;
 એ બાલ બાલ અબ હય તેરી જાનકા વખાલ,
 ફંસીયો ખુદાકે વાસ્તે ઇસ્મેં ન દેખ લાલ;
 મર હય ફકીર તુ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ,
 યાં તું બડી ન બેલ પડા અપને સરપે ખેલ. ૭

૭ ખુબ સુરતીનાં ચંદ્રમા ઉપર જે વાળ પડેલા છે તે તરફ શીકાર કરવા જળ રૂપી પાથરવામાં આવેલ છે. આ એક એક વાળ તારા જીવનનાં જોખમરૂપી છે એમાં જોઈ કરીને ફસવાથી દૂર ભાગ, જેનું ફકીર છે તો અહીં કોઈની સાથે મેળાપ ન રાખ અને તું તારી મ્હોટાઈ ન ચલાવ; કારણ કે તારા માથા ઉપર ખેલ બમે છે.

જુસ્કા હય તુ ફકીર ઉસીકો સમજ તુ ચાર, માંગે તો માંગ ઉસસે કયા નકલ કયા ઉધાર; દેવે તો લે વહીજે ન દેવે તો હમ ન માર, ઉસ્કે સિવા કિસીસે ન રખ અપના કરોબાર; ગર હય ફકીર તૂ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ, યાં તૂં બડી ન ખેલ પડા સરસે અપને ખેલ. ૮

૮. જેનો તુ ફકીર છે તેને જ તુ સમજ અને જે રોકડો અથવા ઉધા માંગવો હોય તોર તે તેનીજ પાસેથી માંગ અને તે આપે તોજ લે ન આપે તો કાંઈ પણ ના કહે તેના શિવાય કોઈ સાથે પણ તારો કારભાર ન રાખ જેનું ફકીર છે તો અહીં કોઈની સાથે મેળાપ ન રાખ અને તુ તારી મ્હોટાઈને મૂકી દે, કારણ કે તારા માથે ખેલ બમે છે.

દુનિયા ઇસે ન જાન ચહે દરિયા હય કહેરદાર, લાખોં મેં ઇસે કોઈ ઉતર કર હુવા ન પાર; જળ તૂ બહા તો ફિર ન મિલેગા તુજે કિનાર, મલ્હનાહ યાં ન નાવ ન બલ્લી હય મેરે ચાર; ગર હય ફકીર તૂ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ, યા તૂ બડી ન ખેલ પડા અપને સરસે ખેલ. ૯

૯. તેને દુનિયા ન સમજ એ એક મુસીબતોનો દરિયા છે એના ઉપરથી ઉતરી લાખોમા કોઈ પાર થયો નથી, ન્યારે તું તણાવા લાગ્યો તો પાર લાગનાર નથી, કારણ કે હોડી ચલાવનાર અથવા હોડી આગળ એમાંનું કશું નથી. જેનું ફકીર છે તો અહીં કોઈ સાથે મેળ ન રાખ અહીં તુ તારી મોટાઈ ન માર; કારણ કે તારા માથા ઉપર ખેલ ઉમેલો છે.

દુનિયા ન ઇસે કહે રહે તિલિસમાત હય મિયાં,
 રહે જનવર રહે બાગ. રહે શુલજી. રહે મકાં;
 શકલેં જો દેખતા હય રહે જાદુકી હય અ.યાં,
 સખ કુછ તેરે તઇ હય રહે ઘોડેકી ટટ્ટીયાં;
 ગર હય ફકીર તૂ તો ન રખ યા કિસીસે મેલ,
 યાં તૂં બડી ન બેલ પડા અપને સરસે ખેલ. ૧૦

૧૦ એને દુનિયાન કહે એ એક તીલીરમ રૂપી છે. આ જન-
 વર, બગીચા, વાડીઓ અને ઘરો તેમજ જે કાઈ સુરતો અહીં જોવામાં
 આવે છે. એ સર્વે તારા માટે દુગાની ટટ્ટીઓ રૂપી છે, જે તું ફકી-
 રજ છે તો અહીં કાઈની સાથે મેળાપ ન રાખ અને તું તારી ન
 ચલાવ, કારણ કે તારા શીરે ખેલ ઉભો રહેલો છે.

કયા કાયદા અગર તુ હુવા નામકા ફકીર,
 હોકર ફકીર તુ બી રહા હાલમે અસીર;
 અયસા કીયા તો પુકડે નાહક કીયા અસીર,
 હમ તો ઇસી સખુન કે હય કાયલ મીયાં નજર;
 ગર હય ફકીર તુ તો ન રખ યાં કિસીસે મેલ,
 યાં તૂ બડી ન બેલ પડા અપને સરસે ખેલ. ૧૧

૧૧ જે તું નામનો ફકીર થયો હશે તો શું લાભ થશે ? કારણ
 કે તે સ્થિતિમા પણ એક કેદી તરીકે જ છે. જે એમજ હતું તો ફકીર
 પણાને શા માટે એક બંદીવાન તરીકે બનાવ્યો ? આમો તો
 મીયા નજર એજ શબ્દો માનવારા છીએ કે જેતુ ફકીર
 જ છે તો અહીં કાઈ સાથે પણ સંબંધ ન રાખ અહીં તું તારી
 પોતાજ ન કર કારણ કે તારા માથા સાથે ખેલ વળગેલો છે

ધનઅ.મે. ખુ.દા-ઇશ્વરી બક્ષીસ. ૨૦

અય દિલ કહી તુ જાકે ન અપની જ.ખાં હિલાએ,
 ઔર હર્દ અપને દિલકા કિસીકો તુ મત સુનાએ;
 માંગ કરસે હરકે હાથસે તુ પેટ ભરકે ખાએ,

મથકુર રહે મસલ હય કહું કયા મંય તુમસે હય;
મ.યરજ. ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત જે હાથ ઉઠાએ,
મક. દૂર કયા કીસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૧

૧ આ હદય તો કાંઈ પાસે જઈ પોતાની ફરીયાદ કરતો નથી માટે છે, અતઃકરણતું પણ જઈ કાંઈના આગળ જપ્તાન દિલાવવાનું ન કર, તેનીજ પાસે માંગ કે જે તને પેટ ખરી ખવાડે છે. આ કહેવત અખ્યાત થઈ પડી છે કે ખુદા શિવાય કાંઈમા શક્તિ નથી કે તે પોતાનો હાથ ઉઠાવે કરે. કાંઈનો પણ ખાર નથી કે તે કાંઈને આપી શકે.

કાદિર કદીર ખાલીકે. હાકિમ હકીમ હય,
માલીક માલીક હે.ય તવાના કદીમ હય;
દોનો જહાંમેં જા.ત ઉસીકી કરીમ હય,
યઅ.ને ઉશી.કા નામ ગ.પુરર રહિ.મ હય;
મ.યરજ. ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત જે હાથ ઉઠાએ,
મક.દૂર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૨

૨ તેજ માલીક પેદા કરનાર, હાકમ અને હિકમતવાળો જીવનો રહેનાર કુદરતવાળો અને કાયમ રહેનારો છે. તેની બક્ષીસો અને જગતની અંદર છે. એટલે તેનું નામ મહેરબાનીના કરનાર તરીકે અખ્યાત છે. તેના શિવાય કાંઈમાં પણ શક્તિ નથી કે પોતાનો હાથ ઉઠાવે અને કાંઈનો ખાર નથી કે કંઈ પણ આપી શકે.

સત્તાર જુલ જલાલ ખુદાવન્દ કિર દિગાર,
રજ.જા.ક. કારસાજ. મદદ ગાર દોસ્ત દાર;
ઈન્સાન દેવ જાન્નોપરી ફીલો મોરો માર,
જારી ઉસીકે હાથસે હય સબકે કારો ખાદ;
મ.યરજ. ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત જે હાથ ઉઠાએ,
મક.દૂર કયા કિસીકે. વહી દે વહી દિલાએ. ૩

૩ તે પાક પરવરદિગાર ખાવાનું પહોંચાડી મદદ કરે છે. તેમાં મનુષ્ય, દેવ, જીન, પરી, હાથી, મોર અને સાંપ એ સર્વેનાં

તેનાજ હાથથી કામ ચાલે છે તેના શિવાય કોઇમાં પણ શક્તિ નથી કે પોતાનો હાથ ઉંચકી શકે. કોઇનો પણ બાર નથી કે કંઇપણ આપી શકે.

કહને કે તઇ અગચ્છે વોહ અખ બે નિયાજ હય,
પર સખ નયા જ.મન્દોંકા ઉરપરહી નાજ હય;
જીતને હંય બન્દે સખકા વોહ બન્દે નવાજ હય,
જીતની હય ખદક. સખકા વહી કાર સાજ હય;
ગ.યરજ. ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત બે હાથ ઉઠાએ,
મકદ્દર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૪

૪ કહેવામાં તો તેની જાત અલગપણું રાખનારી છે; પરંતુ સર્વે અપેક્ષીઓને તેનાજ ઉપર મ્હોટાઇ છે. જેટલા સેવકો છે તેનોતે માલેક છે અને જેટલી પેદાયશની વસ્તુઓ છે તેને તેજ ખેંચાડનાર છે. તેના શિવાય કોઇની અંદર શક્તિ નથી કે પોતાનો હાથ ઉંચકી શકે અને આપવાનું કોઇ પણ સામર્થ્ય રાખી શકતો નથી.

એહલે જહાં હંય જીતને તુ ઇન સખકા છોડ, હાથ,
નઇ પાઉં પડ કિસીકે તુ અય દિલ ન બેડ, હાથ;
દોહાથવાલે જીતને હય ઇન સખસે મોડ, હાથ,
ઉસસેહી માંગ જીતકે હંય અખ સૌ કરોડ, હાથ;
ગ.યજ ખુદાકે કિસ્મે હય, કુદરત બે હાથ ઉઠાએ,
મકદ્દર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૫

૫ દુનીયાવાળાઓ જેટલા કાંઇ છે તેઓનો હાથ છોડી દે અને ખમ તેમજ હાથ તેઓ આગળ બેઠવાનું છોડીદે. જેઓ બે હાથ વાળાઓ છે તેઓથી મોહું ફેરવીને અને તેની પાસેથી માંગ કે જેના કરોડો હાથ છે તેના શિવાય કોઇમાં પણ શક્તિ નથી કે કોઇને કંઇ ચીજ આપી શકે અને કોઇનું પણ સામર્થ્ય નથી. તેજ આપવા બેવા વાળો છે.

ઉરકે સિવા કિસીકે કને ગર તુ બાએગા,
ઇમ આબરૂકે અપની તુ નાહ.ક. ગંબાએગા;

શરમિન્દા હોકે ચુંહી તુ ખાલી ફિર આએગા,
બિન હુકમ ઉરકે યાર તુ એક જવ ન પાએગા;
ગ.યરજ. ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત ને હાથ ઉઠાએ,
મકદ્દર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૬

૬ તેના શિવાય ને તુ ખીજ કાઇ પાસે જશે. તો તારી આ
આખરને નાહકમા ગુમાવશે અને નામુરાદ થઇ ખાલી જ હાથે
પાછો આવશે અને તેના હુકમ શિવાય એક જવ બરાબર પણ
મેળવી શકનાર નથી તેના શિવાય કાઇ પણ આપવા લેવાની
કુદરત તમજ સામર્થ્ય રાખી શકતો નથી.

જ.રસીમે લખ.લ દુરકી ભુવારી ઉસીસે માંગ,
સન્દુક માલો ધનકી પિટારી ઉસીસે માંગ;
બેટા બી માંગતા હય તો જરે ઉસીસે માંગ,
કૌડી બી માંગની હય તો ખ્યારે ઉસીસે માંગ;
ગ.યરજ. ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત ને હાથ ઉઠાએ,
મકદ્દર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૭

૭ રોનુ, મોતી, ઘીરા, ઝવેરો તેનીજ પાસેથી માગ પૈસા-
કાની પેટીઓ માંગવી હોય તો તેનીજ પાસેથી માગ ને પુત્ર પણ
માગવો હોય તો તેનીજ પાસેથી માગ અને કોડી પણ માગવી હોય
તો તેનીજ પાસેથી માંગ તેના શિવાય કાઇમા પણ શકિત નથી
૭ હાથ ઉઠાવી કાઇને કાઇ આપી લઇ શકે.

ગર વેહ દિલ.યા આહે તો દુશમનસે લા દિલાએ,
આર ને ન દેતો દોસ્ત બી ફિર અપના મુહ છુપાએ;
બિન હુકમ ઉરકે રોટીકા ટુકડા ન હાથ આએ,
ગર ચુલ્લુ પાની માગો તો હરગિજ ન કોઇ પિલાએ;
ગ.યરજ. ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત ને હાથ ઉઠાએ,
મકદ્દર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૮

૮. ને તે અપાવવા ઇચ્છે તો તેના શત્રુની મુંડી પકડી તેની
પાસેથી અપાવે છે અને ને ન આપવા આહે તો મીત્ર પણ પોતાનું

મોઢું સંતાડે છે તેના હુકમ વગર કંકડો રાટલી પણ મળી શકે નહીં. જો તમે એક ટીપું પાણી માંગો તો તે પણ ન મળી શકે. તેના શિવાય કોઈમા પણ આપવા લેવાની શક્તિ નથી અને કોઈ પણ સામર્થ્ય રાખતો નથી.

- જ.રદાર જુસ્કો સમજા હય તુ સેઠ સાહુકાર,
થહે સખ ઉસીસે માંગે હય દિનરાત ખાર ખાર,
હરગિજ કિસીકે સામને મત હાથ કો પસાર,
પુરી તેરી ઉસીકે દીએસે પડેગી ચાર;
ગ.યરજ. ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત જો હાથ ઉઠાએ,
મક.દૂર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૯

૯ પૈસાવાળો અને શેઠ સાહુકાર તુ તેને જ જાણ, અને કોઈ ખીજા આગળ ધડી ધડી હાથ ન ઉઠાવ તારું પુરું તેનાજ દેવાથી પડશે અને તેનીજ પાસેથી માગ તેના શિવાય કોઈપણ કંઈ આપવાની શક્તિ રાખી શકતો નથી. તેજ આપી અને લઈ શકવાની શક્તિ ધરાવે છે.

જ.રદાર માલદાર કે મત ફિરતુ આસ પાસ,
મહો તાજ હોકેઅ.પ વોહ બયઠા હય જી ઉદાસ;
માં ખાપ ચાર દોસ્ત જીગર સખસે હો ઉદાસ,
હરદમ ઉસી કરીમકી રખ અપને દિલમે આસ;
ગ.યરજ. ખુદાકે કિસ્મે હય કુદરત જો હાથ ઉઠાએ,
મક.દૂર કયા કિસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૧૦

૧૦ પૈસાવાળાની આસપાસ ફરવાનું માંડીવાળ; કારણ કે તે પોતે જ મહોટો જ થઈ બેસેલો છે. પીતા, માતા, મિત્ર, અને જાંતાન એ સર્વેથી ઉદાસ થઈ બેઠો છે માટે દરેક સમય તેનીજ મહેરબાનીની ઉમેદ હૃદયમા કાયમ રાખ તેના શિવાય ખીજો કોઈ પણ કાંઈ આપવા લેવાની શક્તિ રાખવાને અશક્ય છે તેનામાં જ એ શક્તિ અને સામર્થ્ય છે અને તેજ આપી શકે છે.

ઉ.મદા હય જીતને ખ.ફ.મેં કયા વજર,
અલ્લાતી બસ મ.ની હય મીયાં ઔર હે સખ ફકીર;

કયા ગંને મુઢકો માલો મકાં તાજ કયા સરીર,
 ને માંગના હય ઉસ્સેહી માંગો મીયાં નજર;
 ગયરજ ખુદકે કિસ્મે હય કુદરત ને હાથ ઉઠાએ,
 મકદ્દર કયા કીસીકા વહી દે વહી દિલાએ. ૧૧

૧૧ જેઓ બાદશાહ અને વજીર છે તેઓનો ઇશ્વર જ માલીક છે. નહીં તો સર્વે ફકીર રૂપી છે. માલ પૈસો ટંકો તાજ ધરતખત જે કાંઈ માંગવું હોય તે મીયા નજર તેનીજ પાસેથી માગ. ખુદાના શિવાય કોઈમાં પણ શક્તિ નથી કે હાથ ઉઠાવે અને કોઈમાં પણ હિમ્મત નથી કે કોઈનો સવાલ પૂર્ણ કરી શકે

રોટીઆં—રોટલીઓ. ૧૮

જળ આઢમીકે પેટમેં આતી હંય રોટીઆં,
 કુલી નહીં બદનમેં સમાતી હંય રોટીઆં;
 આંખે પરી રૂખેંસે લડાતી હંય રોટીઆં,
 સીને ઉપર ભી હાથ ચલાતી હંય રોટીઆં;
 જીતને મજે. હંય સળ ચહે દિખાતી હંય રોટીઆં. ૧ .

૧ જ્યારે માણસના પેટની અંદર રોટલીઓ પડે છે; ત્યારે એકદમ કુલી જઈ સમાયા કરતી નથી. અને પછી ખુબસુરત સુંદરીઓ સાથે આંખો લડાવવાનું સુઝે છે તે અહીં સુધી કે છાતી પર પણ હાથ નખાવે છે, જેટલી ગમ્મત છે તે સર્વે એજ બતાવે છે.

રોટીસે જીરકા નાક તલક પેટ હંય ભરા,
 કરતા ફિરે હંય કયા વોહ ઉછલ કુદ જા બજા;
 દિવાર ફાંદ કર કોઈ કોઠા ઉછલ ગયા,
 ઠકા હાંસી શરાબ સનમ સાકી ઇસ સિવા;
 સૌ સૌ તરહકી ધુમ મચાતી હંય રોટીઆં. ૨

૨ જેનું પેટ નાક સુધી રોટલીથી ભરાઈ રહેલું છે તે આમ તેમ ધણીજ ઉછલ કુદ કરતો ફરે છે; તે અહીં સુધી કે કોઈએ

વંડી ઝોળખી તો કાઈ અગાસી ઉછલી ગયો, તેમજ મસખરી, હંસી
પ્યારી શરાબ કે એ ઉપરાત દરેક રીતની ધામડૂમો એજ રોટલી
સલાવે છે.

જીસ જાપે હાંડી ચુલ્હા તવા ઔર તનૂર હય,
ખાલિક કી કુદરતોંકા ઉસી જા જહૂર હય;
ચુલ્હેકે આગે આંચ જો જલતી હુજૂર હય,
જીતને હંચ નૂર સખમેં ચહી ખાસ નૂર હય;
ઇસ નૂરકે સખખ નજર આતી હય રોટીઆં. ૩

૩. જે જગ્યાએ હાડી ચુલ્હો તવો અને ભટ્ટી છે. તે જગ્યા
એ તે ખુદાની કુદરતો પ્રત્યક્ષ છે અને જે અગ્નિ ચુલ્હાની આગળ બળે
છે તે દુનિયા માહેકા પ્રકાશમાનો એક ખાસ પ્રકાશરૂપી છે; કારણ
કે એ પ્રકાશને લીધેજ રોટલીઓ નજરે આવે છે.

આવે તવે તનૂરકા જીસ જા જાપે નામ,
યા ચકકી ચુલ્હેકાં જહાં ચલજર હો તમામ;
વાં સર ઝુકા કે કીજીએ ડોટાઔ ઔર સલામ,
ઇસ વાસ્તે કે ખાસ ચહે રોટી કે હંચ ઝુકામ;
પહેલે ઇન્હી મકાનોં મેં આતી હય રોટીઆં. ૪

૪ જે જગ્યા ઉપર તવા અને ભટ્ટીનું નામ આવે અથવા
ધંટી ચુલ્હાઓ ન્યાં ગોઠવાયતા હોય ત્યાં માથું નમાવી દંડવત
અને સલામ કરવા જેઘએ; કારણ કે એ ખાસ રોટલીના જ
ઝુકામો છે અને એનીજ અંદર સર્વેથી પહેલા રોટલીઓ આવે છે.

ઉન રોટીઓંકે નૂરસે સખ દિલ હય પૂર પૂર,
આટા નહીં ચહે છલની સે છન છન ગિરે હય નૂર;
પેડા હય એક ઇસ્કા હય ખરકી વ મોતી ચૂર,
હરજિજ, કીસી તરહ ન ખૂઝે પેટકા તનૂર;
ઇસ આમકા મગર ચહે ખુઝાતી હંચ રોટીઆં. ૫

૫ આ રોટલીઓનાં પ્રકાશે સર્વે હૃદય પ્રકાશિત થઈ જયાં
અને ચાળનીથી આટો પડતો નથી; પરંતુ તેમાંથી પ્રકાશ ચળાઇ

અળાઈને પડે છે. એનો દરેક પેડો, બરશી અને મોતીચુર રૂપી છે. કારણકે પેટની બટ્ટી કાઢપણુ રીતથી ઓલવાતી નથી અને તે અગ્નિને આ રોટલીજ ઓલવી શકે છે.

પૂછા કિસીને યહે કિસી કામિલ ફકીરસે,
યહે મહેરો માહ હકને બનાએ હય કાહે કે;
વોહ સુનકે બોલા બાબા ખુદા તુઝકો ખયર દે,
હમ તો ન ચાંદ સમઝેં ન સૂરજ હય જાનતે;
બાબા હમેં તો યહે નજર આતી હય રોટીઆં. ૬

૬ કોઈએ કોઈ પ્રવીણ ફકીરથી સવાલ કર્યો કે આ ચંદ્ર અને સૂર્ય હથેરે શાથી બનાવ્યા છે. ફકીર સાબળી કહેવા લાગ્યો કે તમને ખુદા ખેરથી રાખે. અમો તો ચંદ્ર અને સૂર્ય એમાતું કશું પણ જાણતા નથી; પરંતુ અમને તો એ રોટલીઓજ નજરે આવે છે

રોટી જબ આઈ પેટમેં સૌકયદ ખુલ ગએ,
ગુલજર પુલે આંખોમેં ઔર અયશ તુલ ગએ;
હો તરનવાલે પેટમે જબ આકે હુલ ગએ,
ઔદા તબકકે હતને ચે સબ લેહ ખુલ ગએ;
યહે કફફ યહે કમાલ દિખાતી હય રોટીઆં. ૭

૭ જ્યારે પેટમા રોટલી પડી ત્યારે હજારો કેદ ઉઘડી મઈ બગીચાઓ આખોમા ખીલાઈ અને આરામ તોલાઈ ગયા. જ્યારે પેટલી અંદર બેપડી રોટલી આવી પડી; ત્યારે ચૌદ તબક એટલે સાત જમીન અને સાત આકાશના જેટલા લેહ હતા તે ઉઘડી ગયા એટલે બધો કમાલ ફક્ત રોટલીઓજ બતાવે છે.

રોટી ન પેટમેં હો તો ફિર કુછ જતન ન હો,
મેલેકી સયર ખવાહિયે બાગે. અમન ન હો;
ભુકે ગરીબ દિલકી ખુદાસે લગન ન હો,
સચ હય કહા કિસીનેકે ભુખે લજન ન હો;
અલ્લાહકી બી યાદ દિલાતી હય રોટીઆં. ૮

૮. જ્યારે પેટની અંદર રોટલી ન હોય ત્યારે કાંઈ પણ

માદ આવતું નથી. અને મેળાઓની સહેલ તથા ખગીચાઓની ઇચ્છા ન થાય અને ભુખ્યા ગરીબોના હૃદયની ઇશ્વર સાથે લગન ન થાય. અને જેવું કોઈએ કહ્યું છે કે “ભુખ્યા ભજન ન થાય.” કારણ કે ઇશ્વરની યાદ પણ રોટલીઓજ અપાવે છે.

- અબ જુરકે આગે માલ પુવે ભરકે થાલ હંય,
પૂરે ભગત ઉન્હેં કહો સાહબકે લાલ હંય;
ઔર જુન્કે આગે રૌગની ઔર શીરમાલ હંય,
અરિક્ક વહી હંય ઔર વહી સાહબ કમાલ હંય;
પછી પકાઇ અબ જુન્હેં આતી હંય રોટીઆ. ૬

હવે જેઓની આગળ માલ પુવા ભરી થાળ મૂકવામાં આવેલ છે તેઓજ સાહેબનાં લાલ અને પુરા ભક્ત કહેવાય છે અને જેઓની આગળ ઘીમા તરતી અને શીરમાલ મુકેલ છે તેજ પ્રવીણ તાએ પહોંચેલાઓ રૂપી છે. જેઓને પાકી અને રંધાયેલી રોટલીઓ મળે છે.

- કપડે, કિસીકે લાલ હંય રોટીકે વાસ્તે,
લાંબે કીસીકે બાલ હંય રોટીકે વાસ્તે;
બાંધે કોઇ રૂમાલ હંય રોટીકે વાસ્તે,
અબ કરક ઔર કમાલ હંય રોટીકે વાસ્તે;
જીતને હંય રૂતબે ચહેસબ ચહે દિખાતી હંય રોટીઆં. ૧૦

૧૦ રોટલી માટે કોઇનાં કપડા લાલ છે તો કોઇના માથા ઉપર લાખા વાળ છે. કોઈ તો માથે રૂમાલ બાંધે છે એ સર્વે કમાલ રોટલીને જ નસીબ થાય છે. જેટલા માન છે તે સર્વે રોટલી જ ખતાવે છે.

રોટીસે નાચે ખ્યાલી કવાયદ દિખા દિખા,
અસવાર નાચે ઘોડેકો કાવા લગા લગા;
ધુંધક કે બાંધે પાએ કલી ફિરતા હંય નાચતા,
ઔર ઇસ સિવા જો ગૌરસે દેખા તે જા બજા;
સૌ સૌ તરહકે નાચ દિખાતી હંય રોટીઆં. ૧૧

૧૧ રોટલી મળતાં પાયદળ માણસ ક્વાયદ દેખાડી નાયવા લાગી જાય છે અને અસવાર ઘોડાને ચક્કર આપી તે નાયવા લાગી જાય છે. અને પગે ધુંધરી બાંધી આમ તેમ ફરે. નાયવે છે. એ શિવાય સદ્મ દ્રષ્ટિથી સ્થાન સ્થાનમાં જોયું તે સેંકડો રીતના નાય આ રોટલીના જ પ્રતાપે માલમ પડ્યા.

રોટીકે નાય તો હય સભી ખ.દક.મે ખડે,
કુછ ભાડ ભગતીએ ચહે નહીં ફિરતે નાયતે;
ચહે રડીયો જો નાયે હય ધુંધટકો મુંહપે લે,
ધુંધટ ન જનો દોસ્તો તુમ જીનહાર ઇસે,
ઇસ પરડેમે ચહે અપની કમાતી હય રોટીઆં ૧૨

૧૨ તમામ દુનીયામાં રોટલીના નાય મોટા કહેવાય છે તેમાં કોઇ ભાડ ભગતી કરતા નાયતા નથી આ નાયકાઓ જે માથે કપડાઓ લઈ નાયે છે તેને મારા મીત્રો ધુધટ સમજશે નહિ. પરંતુ આ પડદાની અદર તેઓ ખોતાની રોટલીજ કમાયે છે

દુનિયામે અખ ખદી ન કહીં આરનિ કોઇ હય,
યા દુશમની વ દોસ્તી યા તૂન્દ ખુઈ હય,
કોઇ કીસીકા આર કીસીકા ન કોઇ હય,
સખ કોઇ હય ઉસીકા કે જીસ હાથ ડોઈ હય,
નોકર ન ફર ગુલામ ખનાતી હય રોટીઆ. ૧૩

૧૩ દુનીયામાં હવે કંઈ પણ ખદી નેકી જેવું નથી અથવા સત્વતા કે મિત્રતા અથવા ખરાબ ચાલ ચલણ પણ નથી, તેમજ કોઇ કોઈનું નથી સર્વે તો તેનાજ છે કે જેના હાથમાં ડોઈ છે. આ રોટલીઓ નોકર ગુલામ ખનાવી માણસ પાસે ગુલામી કરાવે છે,

રોટીકા અખ અજ.લહે હમારા તો હય ખમીર,
રૂખી હી રોટી હ.ક.મે હમારે હય શહેદો શીર;
યા પતલી હોવે મોટી ખમીરી હો યા પનીર,
જોહું જવાર બાજરે કી જએસી હો નજર;

હમકો તો સખ તરહ કી ખુશ આતી હય રોટીઆં. ૧૪

૧૪ પહેલાથીજ અમાર ખમીર રોટલી માટેજ છે, અને હુખી રોટલી અમારા માટે મધ અને દુધ રૂપી છે તેમા મોટી પાતળી મોની ખમીરી પતીરી જે કામ હોય અથવા ઘઉં બાજરી ગુવારની પણ હોય અમને તો દરેક રીતની રોટલીઓ અતિ શ્રેષ્ઠ લાગે છે.

ઇજ્જત—અને તદુરસ્તી. ૧૯

હુખકી દોલત હો તો ઉસકો બી તબાહી ખુઝિયે,
સુખમે રહેના ખલક મે ખુશ દસ્ત ગાહી ખુઝિયે,
રૌશની કો ગમકે હર જાગેહુ ઝિયા હી ખુઝિયે,
સેહ ત ઔર હુરમતકો નિત હશમત પનાહી ખુઝિયે,
તંદુરસ્તીકો નિપટ ફજલો ઇલાહી ખુઝિયે,
આખરુમે જગમે રહેના બાદશાહી ખુઝિયે. ૧

૧ હુખની દોલત હોય તો તેને એક તબાહી લેખે સમજો સુખથી દુનિયામા રહેવું એને શ્રેષ્ઠ સમજો ફિકરના પ્રકાશને દરેક જગ્યાએ એક અધકાર રૂપી સમજો અને તદુરસ્તી તમા માનને બાદશાહી તરીકે સમજો તદુરસ્તીને ઇશ્વરના ઉપકાર તરીકે વિચારો અને દુનિયાપા આખર સાથે રહેવું એને એક બાદશાહી તરીકે સમજો.

સેહ ત ઔર હુરમતસે ગર અલ્લાહ યા કર દે નિબાહ,
ઇસ બરાગર કૌનસા હય ફિર જહામે ઇજ્જતે બાહ,
અબ જો હમ ઇસ બાતકે ફતવેકા કરને હય નિગાહ,
કયા કિસી આફિલને ચકે નુકતા કહા હય વાહ વાહ,
તંદુરસ્તીકો નિપટ ફજલો ઇલાહી ખુઝિયે,
આખરુમે જગમે રહેના બાદશાહી ખુઝિયે ૨

૨ તદુરસ્તી અને આખરથી જો ખુબ અહિં નિલાવ કરે, તો તે બરાબર દુનિયામા કોઈપણ વસ્તુ નથી. હવે જ્યારે અમે એ બાબત ઉપર નજર કરીએ છીએ, ત્યારે અમને આ પોષ્ટ ખણોજ સરસ દેખાઈ જાય છે. તદુરસ્તીને એક ઇશ્વરની રૂપા

તરીકે સમજવું જોઈએ અને દુનિયામાં આખરથી રહેવું એને બાદ-
શાહી તરેક સમજવું જોઈએ.

ઇંરકે સખ મહોતાજ હંઝ અખ શાહસે લેતા ગદા,
અસસે તન સાલિમ રહે ઔર પેટ હુરમતસે ભરા;
આખર ઔર તંદુરસ્તી અરકો હ.ક.નેકી અ.તા,
ફિર જહાંમેં ઉસસા ચારો કૌનસા હય બાદશાહ;
તંદુરસ્તીકો નિપટ ફજલે મલાહી બુઝિયે,
આખરસે જગમેં રહેનાં બાદશાહી બુઝિયે. ૩

કરીથી લઇ તવંગર સર્વે એજ બાબતનાં મહોતાજ રૂપી
છે કે જે બાબતથી તંદુરસ્તી રહે અને પેટ સલામતી સાથે ભરાય.
આખર અને તંદુરસ્તી જેને ઇશ્વરે આપી છે તેના જેવા દુનિયામાં
કોઈ પણ પાદસાહ નથી. માટે તંદુરસ્તીને એક ખુદાના ઉપકાર તરીકે
સમજવું જોઈએ અને આખરથી દુનિયામાં રહેવું એને શહેનશાહી
તરીકે સમજવું જોઈએ.

દોલતેં જીતની હંય સખ ઇન દોલતોંસે હંય તલે,
આખર અલ્લાહ રખે ઔર ઉમ્ર હુરમત સે કટે;
ઇ.જ.જ.તો હુરમત બડી દોલત હય અલ્લાહ સખકો દે,
હર ઘડી હર આન હરદમ ખ.દક.મે. ખ્યારે મેરે;
તંદુરસ્તીકો નિપટ ફજલે મલાહી બુઝિયે,
આખરસે જગમેં રહેના બાદશાહી બુઝિયે. ૪

૪ દુનિયામાં જેટલી દોલતો છે તે આ દોલતોની નીચે છે
કે ઇશ્વર આખર રાખે અને ઉમર માન સાથે કપાય માન અને
અને આખર બધી મોટી સમ્પત્તિ છે. જે ઇશ્વર સર્વેને આપે.
દરેક ઘડી દરેક પળ મારા વહાલાઓ ! તંદુરસ્તીને એક ઇશ્વરના
ઉપકાર તરીકે સમજવી જોઈએ. માન સાથે દુનિયામાં રહેવું એક
બાદશાહી તરીકે સમજવું જોઈએ.

આખર દુનિયામેં ચારો મોતી કીસી આખ હય,
તંદુરસ્તી ઔરબી ફિર અ.ય.શ.ક. અસખાખ હય;

જામનું કે હંચ એ ઉઝીકા સળ અદળ આદળ હંચ,
એ રહેં ઔર જીન્દગી તો ફિર ખયાલો ખવાળ હંચ;
તંદુરસ્તીકે નિપટ ફજલે ઇલાહી બુઝિયે,
આબરૂસે જગમેં રહેનાં બાદશાહી બુઝિયે. ૫

૫ દુનિયામાં આખર એક મોતીનાં પાણી રૂપી છે અને તે કરતાં વધુ તંદુરસ્તી આરામનું કારણ છે. જેની પાસે એ ચીજો છે તેનો સર્વત્ર અદળ અને માન રખાય છે, એ જો રહેતો જીવન એક સ્વપ્ના રૂપી છે. માટે તંદુરસ્તીથી રહેવું એક ઇશ્વરના ઉપકાર તરીકે સમજવું જોઈએ અને આખર સાથે દુનિયામાં રહેવું બાદશાહી તરીકે સમજવું જોઈએ.

હંચ જહાં તક ખદકમેં પીરો જવાં ખુદોં કબીર,
આલિયો ફાજિલ મદાઓ બાદશાહ મીરો વજીર;
કયા તવંગર કયા ગની કયા બેનવા ઔર કયા ફકીર,
સળ જહાંમેં હંચ ઇસી નુકતેકે કાયલ અય નજીર;
તંદુરસ્તીકે નિપટ ફજલે ઇલાહી બુઝીએ,
આબરૂસે જગમેં રહેના બાદશાહી બુઝીએ. ૬

૬ જ્યાં સુધી દુનિયામાં પીર ફકીર અને નહાના તથા મ્હોટા-ઓ છે તેમાં યાની સમજદાર ફકીર તેમજ બાદશાહો અને તવગર પૈસાદાર ગરીબ બીખારી એ સર્વે મીયાં નજીર એજ બાબતને માનનારા છે કે તંદુરસ્તીને એક ઇશ્વરના ઉપકાર તરીકે જાણવું જોઈએ. અને આખર સાથે દુનિયામાં રહેવું એક બાદશાહી તરીકે સમજવું જોઈએ.

ચપાતિયે—ઘઉંની રોટલીઓ. ૨૦

જળ મિલી રોટી હમેં સળ નૂરે હંક. રોશન હુવે,
રાત દિન શમ્સો કમર શામો ચક્ર. રોશન હુવે;
જીન્દગીકે થે જો કુછ નજમેં નસક. રોશન હુવે;

અપને બેઝાનોંકે લાજી મ થે બે હક રૌશન હુવે,
 હો અપાતી કે વરક મેં સખ વરક રૌશન હુવે;
 એક રિકાળીમેં હમે ચૌદા તબક રૌશન હુવે. ૧

૧ ન્યારે અમને રોટલી મળી ત્યારે ઈશ્વરી પ્રકાશ ઝળઝળા
 રાત દિવસ ચાંદ અને સૂર્ય પણ પ્રકાશીત થઈ ગયા જીવનની જે
 કાંઈ મ્હોટાઈ નીચાઈ હતી તે સર્વે પ્રકાશીત થઈ પડી પોતાના
 અને પરાયાઓએ સર્વેના હક પ્રકાશ પામ્યા અને એ સર્વે જે
 રોટલીના પડમાં સર્વે પ્રકાશ પામી ગયા. તે અગ્ની સુધી કે એક
 રકાળીમા સાત જમીન અને સાત આકાશના પડ પ્રકાશમય થઈ ગયા.

વોહ બે અખ ખાતે હય બાકર ખાની કુલચા શીરમાલ,
 હય વોહ ખાસુલ ખાસ દરગાહે કરીમે જુલ જલાલ;
 ચહે બે રોટી દાલકા રખતે હય હમ ગરદનમે બાલ,
 જખ મિલી રોટી વહી હમ હો ગએ સાહબ કમાલ;
 હો અપાતી કે વરક મેં સખ વરક રૌશન હુવે,
 એક રકાળીમે હમે ચૌદા તબક રૌશન હુવે ૨

૨ ત જે હવે બાકરખાની શીરમાલ એ રોટલીઓ ખાય છે
 તે તે ખાસ ખુદાની દરગાહનાજ માણસો છે અને અમે રોટલી દાળ
 નો બ્યવહાર રાખીએ છીએ તે ન્યા રોટલી મળી ત્યાજ અમે
 પ્રતીજ્ઞતાએ પહોચેલા પુરુષરૂપી થઈ ગયા રોટલીના પડમાં સર્વે પડ
 પ્રકાશીત થયા તે અગ્ની સુધી કે એક રકાળીમા સાત આકાશ અને
 સાત જમીનના પડો પ્રકાશિત થઈ ગયા.

વોહ તો અખ મહેં જુદા હય કુંત જીનકા નૂર હય,
 વોહ મલાયક હય વહાં રોટીકા કયા મજ કૂર હય;
 દિલ હમારા તો ફકત રોટીકા અખ રજૂર હય,
 હમ શિકમ બદોકા તો ચારો ચહી દસ્તૂર હય;
 હો અપાતી કે વરક મેં સખ વરક રૌશન હુવે,
 એક રકાળીમે હમે ચૌદા તબક રૌશન હુવે ૩

૩. જેઓનું ખાવાનું નૂર છે તેઓને ઈશ્વરી પુરૂષો છે તેઓ

તો ફરિસ્તાફી છે ત્યાં રોટલીનું કાંઈ પણ મજકુર નથી. અમારું હૃદય તો ફક્ત રોટલી માટેજ દિગ્ગીર છે અમો પેટનાં પુળરીઓને તો એજ દસ્તુર છે કે જે રોટલીનાં પડોની અંદર સર્વે પડ પ્રકાશિત મયા અને એક રકાબીમાં અમોને સાત આકાશ અને સાત પાનનાં પડ પ્રકાશિત થઇ ગયા

જખ તલક રોટીકા ટુકડા હો ન દસ્તર ખવાન પર,
નઈનિ આબે મેં લગે દિલ ઔર ન કુછ કુરઆન પર;
રાતદિન રોટી ચઢી રહેતી હય સખકે ધ્યાન પર,
ક્યા ખુદાકાનુ બરસે હય પડા હર નાન પર;
હો અપાતીકે વરક મેં સખ વરક રૌશન હુવે,
એક રકાબીમે હમે ચૌદા તબક રૌશન હુવે; ૪

૪ ન્યા સુધી રોટલીનો ટુકડો ખાવાના બાણા ઉપર ન હોય, ત્યા સુધી નમાજ અને કુરાનમા જીવ ન લાગે રોટલી રાત દિવસ સર્વેનાં મગજ ઉપર ચઢી રહે છે અને ઈશ્વરી પ્રદાશ દરેક રોટલી ઉપર વરસનો માલમ પડે છે જે રોટલીના પડની અંદર સર્વે પડ પ્રકાશિત થઈ ગયા એકજ રકાબીમા અમોને સાત આકાશ અને સાત પાતાળના પડો પ્રકાશિત થઇ ગયા.

જખ ન હો હો રોટીઆં ઔર એક ખ્યાલા દાલકા,
ખેલ પર ખિગડા ફિરે યાં હાલકા ઔર કાલકા:
ગર ન હો રોટી તો કિસ્કા પીર કિસ્કા બાલકા,
વરક કિસ યુહસે કરે મય નાનકે એ હવાલકા;
હો અપાતીકે વરક મેં સખ વરક રૌશન હુવે,
એક રિકાબીમે હમે ચૌદા તબક રૌશન હુવે. ૫

૫ ન્યારે જે રોટલી અને એક દાળનો ખ્યાલો આગળ ન હોય; ત્યારે અહીં દરેક ખેલ તેનાથી ખગડતો જ જાય છે જે રોટલી ન હોય તો ગુર અને ખાલકો કાઈ કાઈના નથી હું રોટલીની તારીફ ક્યા મોઢાથી કરું ? આ જે રોટલીના પડની અંદર સર્વે પડ પ્રકાશિત થઈ ગયા જે એકજ રકાબીમાં અમોને સાત જમીન અને સાત આકાશના પડો પ્રકાશિત થઇ ગયા.

પેટમેં રાટી ન ચી જળતક દો આલમ આ સિયાહ,
જળ પડી. રાટી તો પહોંચી અર્થકે ઉપર નિમાહ;
ખુલમએ પરદે મે જીતને માહીસે લેતા બમાહ,
ક્યા કરામત હય ફકત રાટીમેં ચારો વાહ વાહ;
દો અપાતી કે વરકમેં સખ વરક રૌશન હુવે,
એક રકાળીમેં હમેં ચૌદા તખક. રૌશન હુવે. ૧

૧, જ્યાં સુધી પેટની અંદર રાટલી ન હતી; ત્યાં સુધી
ખન્ને જગત અધકાર રૂપી હતો અને જ્યારે રાટલી પેટમાં પડી;
ત્યારે આકાશ ઉપર નજર પહોંચી માછલી રાટલી પાણીથી અંદર
એટલે આકાશ સુધીના પરદાઓ ઉઘડી ગયા એટલો બધો અમતકાર
ફકત રાટલીના અંદર જ છે. બે રાટલીના પડની અંદર દુનિયાના
સર્વે પડ પ્રકાશિત થઈ ગયા. એકજ રકાળીમા અમેને ચૌદ પદ
એટલે સાત આકાશ અને સાત જમીનનાં પડો પ્રકાશિત થઈ ગયા.

ક્યા અમકતા હય પડા હરઆન દુકડા નાનકા,
બાન આતી હય લીએ સે નામ દસ્તર ખાનકા;
આંદકા દુકડા કહું મેં ચા કે દુકડા બાનકા,
રૂહ નામે હય બદનમેં નામ સુનકર ખવાનકા,
દો અપાતી કે વરકમેં સખ વરક રૌશન હુવે,
એક રિકાળીમેં હમેં ચૌદા તખક. રૌશન હુવે. ૭

૭ દરેક જગ્યાએ રાટલીનો કકડો પડેલો ફેટલો ઝળકે છે.
અને ભાણાનું નામ લેતા સરીરમાં જીવન આવી જાય છે. એને
અંદરમાનો કકડો કહેવામાં આવે? કે આત્માનો કકડો કહીશું? કારણ
કે આત્મા ભાણાનું નામ સાંભળી નાચવા લાગી જાય છે. રાટલીના
બે પડોની અંદર સર્વે પડ પ્રકાશિત થઈ ગયા. જેમાં સાત આકાશ
અને સાત જમીનનાં પડો ઉઘડી ગયા.

હરન જીતને હંચ જહાંમે સખ ભરે હંચ ખવાનમેં;
ખુળીઆં જીતની હયલાકર સખ ભરીહંચ ખવાનમેં;
આશિકે! મઅશુકબી ટિકયાકે હય દરમિયાનમેં,

ફંસરહે હંચ ઉસ્કે દિન રોટીકે હસ્તર ખવાનમેં;
 દો ચપાતીકે વરકમેં સખ વરક, રૌશન હુવે,
 એક રિકાખીમેં હમેં ચૌદા તબક, રૌશન હુવે. ૮

૮ જેટલી ખુબસુરતી છે તે સર્વે થાળની અંદર ભરાઈ ગ-
 એલી છે. અને જેટલી ખુબીઓ છે તે સર્વે થાળમાં ખાઈ ભરાઈ
 ગએલી છે આશક માથુક પણ એજ ટીકડીની અંદર મોજ કરે છે.
 અને તેઓનાં હૃદય પણ રોટલીનાજ થાળમાં ફસેલ છે. જે રોટલીનાં
 પડમાં સર્વે પડ પ્રકાશિત થઈ ગયા જે એકજ રકાખીમાં અમોને
 સાત જમીન અને સાત આકાશના પડો પ્રકાશિત થઈ પડ્યા

જો મુરીદ અપના કીસી દુર વેશકો કરતા હય પીર,
 ચઅને કુછ દેખે તજદલીકી કરામત દિલ વજર;
 ખાતેહી દો રોટીઆં નહીં દિલ હો ગયા બદરેમુનીર,
 કોઈ રોટીસા નહીં અખ પીરો મુરશદ અય નજર;
 દો ચપાતી કે વરકમેં સખ વરક, રાશન હુવે,
 એક રિકાખીમેં હમેં ચૌદા તબક, રૌશન હુવે. ૯

૯. જે શિષ્ય કોઈ સાધુને પોતાના ગુરૂ બનાવે છે એટલે
 તેની અંદર કોઈક ચમત્કાર જીવે છે ત્યારેજ એ કામ કરે છે.
 જે રોટલી ખાતાજ તેઓનો હૃદય ચંદ્રમા રૂપી થઈ જાય છે. નજર
 આ રોટલી જેવો પીર અને મુરશદ કોઈ પણ નથી. જે રોટલીના
 પડમાં સર્વે દુનિયાના પડો પ્રકાશમય થઈ ગયા અને એક રકાખીમાં
 સાત આકાશ તથા સાત જમીનના પડો પ્રકાશિત થઈ ગયા.

પયસેકી ઇ.જ.ત.—પૈસાનું માન. ૨૧

નકશામાં જુસ્કે મીયાં હાથ લગા પયસે કા,
ઉસને તૈયાર હર એક ઠાઠ કીયા પયસેકા,
ધરમી પાકી જા ઈમારતસે બના પયસેકા,
ખાના આરામસે ખાનેકો મિલા પયસેકા;
કપડા તનકા જી મિલા જે જા ફિજ પયસેકા ૧

૧ જેનાં હાથે પૈસો લાગ્યો તેણે નરેક રીતના ઠાઠ તૈયાર
કર્યા સરસ પાણુ ધાણુ જ સર બનાવ્યુ અને ખાવાનુ પાણુ આરા-
મથી મળવુ શર શર ગયુ, તેમજ કપડુ પાણુ તેજ ઉપર સર્વેથી
શ્રેષ્ઠ એજ પૈસાથી મળી શકયુ

જળ હુવા પયસેકા અય દોસ્તો આકર સજોગ,
ઈશરતે પાસ હુઈ દુર હુવે મનકે રોગ;
ખાએ જળ માત્ર પુતે દુધ દહી મોહન ભોગ,
દિલકો આનદ હુવે ભોગ ગએ રોગ ઔર દોગ;
અયસી ખુબી હય જહા આના હુવા પૈસેકા ૨

૨ જ્યારે પૈસાનો સયોગ ગયો, ત્યારે એશઆરામ આબ્યા
અને હૃદયના રોગ દુર થઈ ગયા, જ્યારે માત્રપુવા દુધ દહી
મોહન ભોગ ખાધુ, ત્યારે હૃદયના રોગ નહારી મનરજન થઈ ગયું
એ સર્વ ખુબીઓ જ્યા પૈસો આવે છે ત્યા થાય છે.

માથ એક દોસ્તકે એક દિન જો મંચ ગુલશનમે ગયા,
વાંકે સરવો સમનો લીલઓ ગુલકો દેખા,
પુછા ઉસસેકે રહે હય બાગ બતાઓ કિસકા,
ઉસને જળ ગુલગી તરહ હ સ દિયા ઔર મુઝસે કહા,
મહેરખાં મુઝસે રહે તુમ પુછો હો કયા પયસેકા. ૩

૩ એક દિવસ એક મિત્ર સાથે એક વાડીની અદર ગયો અને ત્યાંના સર્વે કુલ ઝાડનું ફુલ નેયું, જ્યારે તેને પૂછ્યું કે આ બગીચો કાનો છે ? ત્યારે તેણે કુલની રીતે હસી મને કહ્યું કે એ બધું પૈસાનું છે.

૪ હે તો કયા ઔર બહે ઇસ્મે હય યા બાગે! ચમન,
હય ખિલે ક્યારીયોમેં નરગિસો નસરીનો સમન;
હોજ ક્વવારે હંય બગલોમેં ભી પરદે ચિલવન,
ભા બભા કુમરી વ બુલબુલકી સદાશોર અક્શન;
વાંભી દેખાતો ફકત ગુલ હય ખિલા પયસેકા ૪

૪ એ તો શું પણ એમા મોટા મોટા બગીચા અને વાડીઓ છે અને જ્યાંજ્યાંની અદર તરેલવાર કુલ પાતરાઓ ખીલતાં છે દરેક બાબુ હોજ કુવારા અને બગલાઓમા પરદાઓ પહેતા છે અને જ્યાં જ્યાંએ બુનબુનોના સાદ સભળાય છે ત્યાં પણ નેયું તો દેખાયું કે સર્વે ખુલેલું ગુલ પૈસાનું જ છે.

વાં કોઈ આયા લીએ એક મરસસ અ પીજરા,
લાલ દસ્તાર દુપટા ભીહરા જું તો તા;
ઉસ્મે એકબચઠી વોહ મયના કેરો બુલબુલપે ફિદા,
મયને પુછા કે રહે તુમહારા હય રહા વોહ ચુપકા;
નિકલી મિન્કારસે મયનાકે સદા પયસેકા. ૫

૫ ત્યાં કોઈ એક સોનેરી પીંજરો લઇને આવ્યો તેનો લાલ ફૂંટો અને દુપટો લીલો પોપટ રૂપી હતો. તે પીંજરામાં એક મેના બેઠેલી હતી મેં પૂછ્યું કે આ તમારું છે તો તે ચુપ થઈ રહ્યો ત્યારે મેનાનાં મોઢામાથી સાદ નિકળ્યો કે પૈસાનો છે

વાંસે નિકલા તો મકાં એક નજર આયા અયસા,
દશ દીવારોંસે અમકે થા પડા આબ તિલા;
સીમ ચુનેકી જગેહ ઉસ્કે થા ઇસેમે લગા,

વાહ વાહ કરકે કહા મંચને એ હોગા કિસકા;
અ.ક.લને જળ મુઝે ચુપકે સે કહા પયસેકા. ૬

૬. ત્યાંથી નિકળ્યો તો એક મકાન ઉપર નજર પડી જેનાં ફરવાળ અને દિવાલો ઉપર સોનાનાં પાણીથી કામ કરવામાં આવ્યું હતું અને ચુનાની જગ્યાએ બધું સોનું જ લાગેલું હતું. તરત જ મારા મોઢેથી વાહ વાહનો અવાજ નિકળી પૂછાઈ ગયું કે એ કોનું હશે ? તો તરત જ બુદ્ધિએ જવાબ આપ્યો કે એ પૈસાનું જ.

અટકા આશકસે જો મઅ.શુક કોઈ હઠકા ભરા,
ઔર વોહ મિન્નતસે કિસ્ત તૌર નહીં હય મનતા;
ખુ.બીઆ પયસે કી અયચારો કહું મેં કયા કયા;
દિલ અગર સંગસે લી ઉસ્કા જયાદા થા કડા,
મોમસા હો ગયા જળ નામ સુના પયસેકા. ૭

૭ કોઈ હઠથી ભરેલો આશક માથુકથી રિસાઈ ગયો જે કાલાવાલાથી કોઈપણ રીતે સમજતો ન હતો. હું પૈસાની તારીફ શી કરું ? જો તેનું હૃદય પથ્થરથી પણ વધુ સખત હતું; પરંતુ તેણે ત્યારે પૈસાનું નામ સાબળ્યું, ત્યારે મીણુ જેવો થઈ ગયો.

દામમેં દાસકે ચારો જો મેરા દિલ હય અસીર,
ઈસલીએ હોતી હય એ મેરી જ.બાંસે તકરીર;
જીલી ખુશ રહેતા હય આરદિલલી બહોત અયશ પજીર,
જીસ કદર હોસકા મંચને કીયા તહરીર નજીર;
બસ્ક આગે મંચ લીખુતા બકુમ પયસેકા. ૮

૮ પૈસાના ફરેબમાં જે દીલ કેદી થઈ પડ્યું છે; ત્યારે મારી જીંહાથી આ રીતની બાબતો બહાર પડે છે; જેનાથી હૃદય પણ ખુશી રહે છે અને આત્મા એશઆરામને ઇચ્છનારો થાય છે. જેટલું મારાથી બનતું હતું તેટલું નજર મેં કહી એની તારીફ કરી છે. આગળ શું લખું ?

પેટકા ઝગડા-પેટનો ઝવડો. ૨૨

કરતા હય કોઈ જૈશ જશ પેટકે લીએ,
સહેતા હય કોઈ રંજે બલા પેટકે લીએ;
સીખા હય કોઈ મકો દગા પેટકે લીએ,
ફિરતા હય કોઈ એ સરો પા પેટકે લીએ;
જો હય સો હો રહા હય ફિદા પેટકે લીએ, ૧

૧ કોઈ પેટમાટે મારામારી-તકરાર કરે છે, તો કોઈ દુખ અને
આપદા એજ પેટમાટે ઉચકે છે કોઈ ઈગો કટકો પેટ માટે શીખે-
સો છે અને કોઈ લાચારી સહિત પણ પેટ માટેજ ફરે છે જે કોઈ
પણ ફિદા થાય છે તે પેટ માટેજ.

અ.જ. હંચ ઉસ્કે વસ્તે કયા શાહ કયા વજીર,
મોહતાજ હ ત ઉસીકે લીએ બખ્શીઓ અમીર;
મુનશી વકીલ એલચી મુતલફીઓ મશીર,
ચાકર નકર ગુલામ તવગર ગની ફકીર;
સખ કર રહે હંચ ફિક સદા પેટકે લીએ. ૨

૨ એને માટે રાગ કે ફકીર પણ લાચાર છે તેમ અમીર ઉમ-
રાવો પણ તેનાજ લાચાર, મુનશી વકીલ એલચી મુતસદી અધિકારી
નોકર ચાકર ગુલામ તવગર પસાદાર અને ગરીબ એ સર્વેને પેટ-
નીજ સદા શીકર રહે છે.

સરનાફ ખુસ્દીએસે લગા શેઠ સાહુકાર,
દલાલ જોડરી વ કીનરી કે પેશદાર;
પનસાની ચંપા બજાજ અનાજોંકે કારોમાર,
બેપાર લેન દેન બનજ ફર્જ એર ઉધાર;
હય સખને ખટ ખટા ચહે કીઆ પેટકે લીએ. ૩

૩ શરાફ પૈસાનો દગલો લગાડી બેથે છે. દલાલ ઝવેરી અને
કીનારીના વેપારી તેમજ વાણીયા કપડા વાળાઓ અને અનાજના
વેપારીઓ, તેઓનો વેપાર, કરજો, લેણ દેણ, ઉધાર, એ સર્વે પેટ ને માટે
જ કરવામાં આવે છે.

અમ ખલકમેં હંય છોટે ખડે. જીતમે પેશાવર,
સાંખે ઉસીકે વાસ્તે સખ કરખ ચૌર હુનર;
સહાક જીલકસાજ. મુલમચી કમાનગર,
જ હોજ. યુનકરોશ ખીસાતી સીકાલગર;
ખયકે હંય સખ દુકાન લગા પેટકે લીએ. ૪

૪ દુનિયામાં નહાના મોટા ધધાદારીઓ છે તેઓએ એજ પેટ માટે હુનરો શીખેલા છે, તેમાજ ખાઇ-રીગવાળા તેમજ ખીજી પરચુરણ જાતના વેપારીઓ સર્વે પેટ માટે જ દુકાન લગાડી બેઠેલા છે.

ખયકે હંય મસ્જીદમેં મુસદ્દે ખીછા ખીછા,
જીખે પહેનકે હાથમેં તસખીકુકો ફિરા;
વાએ.જ.કે હર સુખ.નમે હય ખાનેકા મુફ્ફઆ,
અ.ખ.દમી દઅ.વતોંકી ઈ.માદત હય કર રહા;
જા.હીદમી માગતા હય દુઆ પેટકે લીએ. ૫

૫ મસ્જીદોમાં મુસન્નાઓ પાથરી મોટા ઝખ્ખાઓ પહેરી હાથમાં માળા ફરતી બેઠા છે તેઓના તેમજ કયા દરનાર એઓ દરેકના ખાન મોતમાં પેટની જ ખાજત આવે છે, તેમજ પરહજ-મારો પણ દારંગતી બંદગી કરે છે. અરે બંદગી કરનારાઓ પણ પેટ માટેજ દુઆ ચાહે છે.

કયા માન સાજ. કામકે ચૌર કયા મુસ્સેકાર,
હકકાક કયા મુસખરો નક.કાશ જરનિગાર;
દેખાતો ના સુનાર કોઈ ચૌર ન અખ લુહાર,
સખ અપને અપને પેટકે કરતે હંય કારોબાર;
પેશા હર એકને સીખ લીયા પેટકે લીએ. ૬

૬ કારવોખનાં બરેલા અને સોનાથી મઢેલા જરીવાલા મઝી-આઓ; પરંતુ જંતાં કોઇ સુતાર અને લુહાર માલમ ન પડયો તેઓ સર્વે પોત પોતાનાં પેટનો કારબાર કરે છે. તેઓએ ધધો ફક્ત પેટને માટેજ શીખી લીયો છે.

ગાંધીકે મગજમે બી ચહી રચ રહી દય ઠો,
ખિચે હય જમ ગુલામે વિકાલે હય ઇંચ દો;
શીશી નિમીકો સીંગરી ફરે કમીકો દો,
હદમ છિડક ગુલામ લગા તનમે નંગરકો;
લીપટે હ-એક કોઈ સુંધા પેટકે લ એ ૭

૭ ગાંધીના મગજમા પણ એજ આજત સમાસીકે તે ન્યારે
ગુલામનુ અતર કાટે છે તે કાઠને શીશી અને કા-ને કુપાએ
આપે છે. ગુલામ જાડી બદન ઉપર અનર લગાડી નાંબને સુધારે છે
તે પેટને માટે જ.

રંગનેજ. બચડે રંગને હંચ રંગત હજીરીયાં,
સુખે ગુલામ જઈ સિયાહ સખજ ધાનીયા;
મખમલ હય કોઈ કોઈ હય મશરૂ કટાનીયા,
જંગલમે જાકે દેખાતો ઉસજળી ન્યાનીયા;
નિતખાક છાનતા હય પડા પેટકે લીએ. ૮

૮ રંગરેજ વિવિધ પ્રકારનાં કપડા રંગે છે તેમાં લાલ ગુલામી
પીળું કાળું લીલુ તેમજ મખમલ તો કોઈ મશરૂ પણ એ સહુ
ન્યારે જોયુ તો માલમ પડયુ કે તે સર્વે પેટને માટેજ કરવામાં આવે છે

બદનામ હય ઉસીકે લીએ ખદકમે કવાલ,
જળજ હ બી ઉસીકે લીએ હય કરે હલાલ;
સૈયાદબી ઉસીકે લીએ લે ચક્કા હય જાલ,
ઠગબી ઉસીકે વાસ્તે ફાંસી ગલેમે ડાવ;
હર વકત ઘોંટતા હય ગલા પેટકે લીએ. ૯

૯ કલાત પણ એનેજ માટે દુનિયામા બદનામ થઈ રહ્યો છે.
તેમજ મળું રહેસ નારો પણ એને માટેજ લલાચ કરે છે, અને
સીકારી પણ એનેજ માટે જળ લઈને ખાય છે; તેમજ ઠગો પણ
એનેજ માટે ગળામા ફાંસી નાંખી દરેક વખત મળું પેટને માટેજ
ભોંટવા તૈયાર થાય છે.

નટ ખટ ઉચકકે ચોરો દગ્ગા બાજ. રાહચાર,
ઝોયાર જેબકતરે નજર બાજ. હોશીઆર;

સખ અપને અપને પેટકે કરતે હય કારોબાર,
બિહરીલી મારતી હય ચુહા પેટકે લીએ. ૧૦

૧૦ લુટાર, ચોર, ઠાકા નાખનાન, ચાલાક, ખીસા કાતર,
નજર ચુકાતી ઉચડી જનારા; તેમજ હુશીઆરો એ સર્વે પોત
પોતાના પેટનુ કાર્ય કરે છે એમાથી કાંઈ પણ પોતાને માટે શીકાર
કરે નથી ખીજાડી પણ ઉદરને પેટને માટેજ મારે છે

ખાંકા સિપાહી ખુબ શુભઅતમે બેજુગર,
વોહ લી ઉસકે વાસ્તે લે તેગ ઝૌર તખર,
લડતા હય તોપ તીચે તુફગોમે આન કર,
ખાતા હય જ.ખ.મ ખુનમે હોતા હય તખ્ખાતર,
આખીરકે સરહી દેતા હય કટા પેટકે લીએ ૧૧

૧૧ વાકાશીયાડી કે જે શરીરતામા એકો ગણાય છે; તે
પણ એનેજ માટે હાથમા તરવાર પકડી તીર અને તુફગોમા આવી
એનેજ માટે લડે છે તે જખમ ખાઈ લોહીમા ન્હાયછે અને આખરે
માથુ પણ પેટ માટેજ કપાવી દે છે.

કાજલકે ફજલેમે લી ઉમીડી હય ઇલ્તેજ,
અ.બિહ તુલ્ખીકાલી ઉસીપર હય મુદ્દેઆ;
મુલ્લાલી દિન શુભરે હય લડકે પઢાપઢા,
શાએરલી દેખિયે તો ક.મીદે બના બના,
કયા કયા કરે હય વરદે સના પેટકે લ એ. ૧૨

૧૨ જ્ઞાનીઓના જ્ઞાનમા પણ તેનીજ માગણી સમાયતી છે
પરેહગાર અને નજુમની પણ એજ દંછા હોય છે મારતરે
પણ આખો દિવસ છોકરાઓ ભણાવી દિવસો કાટે છે તેમ કવી
પણ કાઠની પ્રશંસાના બલુગાઓ કુડી કુડી પેટ માટે શુ શુ ખાખત
બાદીર લાવે છે.

કાજલકે હાલકીમી યડી ખાત હય ગજાહ,
મુદ્દતીકેકરદીલી મુદ્દેશાહીદ હય ખવાહમ.ખવાહ;
વેઘ ઝૌર હકીમકીલી ઉસીપર હય અબ નિગાહ,
અત્તારકે લી દદકે દેખાતો વોહલી આહ,
દિનરાત કુટતા હય દવા પેટકે લીએ. ૧૩

૧૩ કાજીની રિતિની પણ એજ આગત સાક્ષી છે. અને મુક્તીની પણ એજ દાક્ષત્યે વેદા તેમજ હકીમની પણ એનીજ ઉપદેશ નગર છે, અને અનારનાં પણ દરને બંધે તો તે પણ રાત દિવસ પેટ માટેજ દવા કુટે છે.

પદ્મ તે હંચ સળ કુરુન જો મુરદોંકા લેકે નામ,
કુલોમેં બચદ કરને હંચ પંજ આયતેં તમામ;
દોખજ મેંયા બહિસ્તમે મુરદોંકા હો મુકામ;
કુછ હો પર ઉન્કો હલવે ચો માંડે સે અપને કામ,
ખુશ હો ગચ્છે જળ ઉન્કો મિલા પેટકે લીચો. ૧૪

૧૪ મુરદાઓ નામ લઈ શાસ્ત્ર લણે છે અને કુલોની અંદર બેસી તે સર્વ બાબો કરે છે. તેઓને વિચારે તો મુન્દો સ્વર્ગે બચકે નહીં; પરંતુ તેઓને પોતાના પેટ સાથેજ પડી છે. અને જ્યારે તેઓને પેટ પુરતું મળ્યું ત્યારે ખુશી થઈ ગયા.

ભિક્ષુ કીસીકે દિલમેં કીસીકે પડા હય બચર,
માને કોઈ હરામ કો પુજતા હય સચર;
ખાનેકી સારી દોસ્તી ખાનેકી સારી દચર,
કહેતા હય અબ ફકીરલી દેકર દુઆઓ ખચર;
બાબા કુછ આજ મુઝકો દિલા પેટકે લીચો. ૧૫

૧૫ કોઈનાં હૃદયમાં પ્રીતિ તો કોઈનાં દીલમાં શત્રુપટ અને કોઈ હરામ માને તો કોઈ સારી ચીજો પુજે છે તેમાં ખાવાનીજ સર્વે દોસ્તી અને ખાવાનીજ દુનિયા છે અને સાધ પણ સારી દુઆ ત્યારેજ ચાહે છે કે જ્યારે તેને પેટમાં પુરતું ખાવાનું મળે છે.

આશક કે તઈ જો દેખે કુંચ સો ન્યામ મતોંકી ચેટ,
ખાનેકી દેખ ચાટ લગાવટકી કર લપેટ;
ગોલીમેં બચઠ જાતે હંચ હરદમ બગલમેં લેટ,
લડકેલી અપને ખોલકે છાતી લગા કે પેટ;
કયા કયા કરે હય નાજો સદા પેટકે લીચો. ૧૬

૧૬ આશકને જો હજાર નેમતોની ચાટ લાગેલી છે તે ખાવાની ચાટ અને વાતનો લપેટ આપી છોકરાઓ પણ છાતી ખોલી પેટ

ઉપર હાથ લગાડી ગોદમાં બેસી જઈ બગલમાં સુઈ જાય છે પેટ
માટે શીશી રીતના નાજ નખરા કરવામાં આવે છે.

હંચ છનકે પાસ મનસમો જાગીરો માલો ખહ,
ખુખાંબી ઉંકે સાર્થ કરે હય સદા નિખાર;
ખાનેકી સારી દોરતી ખાનેકી સારી ચાહ,
દેખા જો ખુખ ગોરસે હમનેતો વાહ વાહ,
મઅ શુક,લી કરે હય વફા પેટકે લીએ ૧૭

૧૭ જેઓ પાસે અધિકાર અને જાગીરદારી છે તેઓની સાથે
ખુખીઓ પણ છે તમામ દોનતી અને ચાલત ખાવાની જ હોય છે
અમોએ જો ધણીજ ખારીક નજરે તપાસ્યુ તો જણાયું કે માથુક
પણ પેટ માટેજ વફાદારી કરે છે.

રંડી જો નાચતી હય પરીનાદ કુલઝડી,
સરપાંઉંસે તમામ જવાહીરમે' હય જડી;
ચિતવન લગાવટોંકી ખતાકર ઘડી ઘડી,
લે શામસે સહર તલક હય નાચતી ખડી;
સૌ સૌ તરહ,કે ભાવ ખતા પેટકે લીએ. ૧૮

૧૮ રંડી જે પરીનાદ અને કુલની ઝડી જેવી ખની નાચે છે.
તે નયણો ખતાવી ઘડી ઘડી આંખના અણસારા કરે છે જે માથા
ની તો ખમ સૂધી જવાહીરમાં જલેળી હોય છે તે સાંજથી તે સવાર
સુધી દબી રૂડી નાચે છે જેમાં હળવે પ્રકારના ભાવ પેટ માટેજ
ખતાવે છે.

કસબીકે ધરમે' દેખાતો વાંબી મહી પુકાર.
મિસનીકે દાડ, હોતી હય હરદમ ગલેકા હાર;
હરદમ દુઆ ખુદાસે યહે માંજે હય દિલક્રિમાર,
અલ્લાહ કહીસે લેજદે શેટીકો એક ખાર;
હરઆન માંગતી હય દુઆ, પેટકે લીએ. ૧૯

૧૯ કસબીનાં ધરમાં જઈ જોયું તો ત્યાં પણ એનીજ ભુખ
છે દરેક વખતે દોડી ગયાનો દાર થઈ જાય છે. દરેક વખતે દુઆ

ખુદાથી માગે છે કે ખુદા એ- વખત રાટની કઈથી મોકલી આપ
તો દરેક સમયે પેટનીજ દુઆ ચાહે છે.

લાખોમેં કોઈ લે હય મુહબ્બતસે હકકા નામ,
વર્ન સખ અપને પેટકે હંય કલમે ઔર કલામ;
ના આકિબતકી ફિક ન રાહે ખુદાસે દામ,
સમઝે ન કુછ હલાલ ન બનાકે કુછ હરામ,
જે હસસે હોસકા સો કીયા પેટકે લીએ ૨૦

૨૦ લાખોમા કાયકજ મહોબ્બતથી પરમેશ્વરનું નામ લે છે
નહીં તો સદુ પોતાના પેટનાજ કલમા અને કલામો છે તેઓને
જતો પરમેશ્વર અને પોતાની શીકર છે. તેઓ હરમહલાક કથુ પણ
જાણતા નથી, જે જોનાથી થયું તે પેટને માટેજ કર્યું.

હતને હંય સખ જહાનમેં કમબત યા અસીલ,
સખ અપને અપને પેટકી કરતે હંય કાલો કીલ;
શેર પલંગો મુર્ગો હંવ ચીવટીઓ વ શીલ,
કબા બટેર હંસ લલક બાજ ગીધા ચીલ;
સખ હુંઠતે, ફિરે હંય ગિબ. પેટકે લીએ. ૨૧

૨૧ જેટલા દુનિયામાં કમગન અથવા સારા પુરો છે તેઓ
સર્વે પોત પોતાના પેટનીજ શીકર કરે છે, વાઘ, વર, ચીત્તો,
હરણ, કીડી, મોકાડી, હાથી, કાગડો, તેતર, હંસ ગીધ, અને ચીલ
એ સર્વે પોતાના પેટ માટેજ ખાવાનું શોધતા ફરે છે.

હસ્કા શીકમ બરા હય વોહ હંસ્તા હયમીરલે કુલ,
ખાલી હય હસ્કા પેટ વોહ રોતા હય હો મલુલ;
જખતક ન ઉચ મટેમેં પડે આકે ખાક ખુલ,
મુઝે ધરણ નહીન ન અલ્લાહ ના રસુલ;
જે જે કરે કોઈ સો બબ પેટકે લીએ. ૨૨

૨૨ જેનું પેટ ભરાયલું છે તે કુતના જેવો હંસે છે અને
જેનું પેટ ખાલી છે તે મલુલ થઈને રહે છે, જ્યાર સુધી તે ખાડામાં
ધુળ મારોડી પડતી નથી; ત્યાં સુધી ધરમ દીન ખુદા રસુલ કોઈ
પણ મુઝતુ નથી જે જે કોઈ સાઈ નરસુ કરે છે તે પેટનો માટેજ કરે છે.

જરહાર માલહાર ગદા શાહ કયા વજર,
સરહાર કયા ગરીબ તવંજર હો યા ફકીર;
હરદમ સભોડો દેખ ઉસી હાલમે અસાર,
અપની યહી દુઆ હય થો રોજ અપનજર,
હે શર્મો આપરુસે ખુદા પેટકે લીએ. રક

૨૩ પૈસાફર માલફરકે બાદશાહ અથવા વજર સરહાર
મરીબ તવંજર બીખારી એ સર્વેને નેશુતો એજ બાપતના કેદી
જણાશે. માટે નજર કહે છે કે રાત્રિવસ મારીતો એજ દુવા છે
કે ખુદા પેટને માટે ખાવાનું આપરુ અને ઇજગતથી આપે.

દમ—શ્વાસ. ૨૩

જહાંમે જબ તલક ચારો હમરે હરમમે દમ હય,
કલી હંસના ઝલી રોના કલી શાદી કલી મમ હય;
કહે કિસ દિસસે કયા કયા એક દમકે સાથ આલમ હય,
મજર ને સાહિબે દમ હય વોહ ઇસ નુકતેસે મહરમહય;
ને આયા દમતો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય,
ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન આદમ હય ન બદમ હય. ૧

૧ દુનિયામાં જ્યાં સુધી અમારા શરીરમાં સ્વાસ ચાલતો છે
ત્યાં સુધી હસવું અને રડવું પણ ચાલુજ છે, આ એક શ્વાસ સાથે
શીશી બાળતો છે તે જાને જઈ કહિયે, ? પરંતુ જેની અંદર
શ્વાસ ચાલતો છે. તેઓ આ બાબતથી અગણ છે. ને શ્વાસ
આવ્યો તોજ મનુષ્ય કહાવશે અને તેજ શ્વાસનોજ આદમ પણ છે
જ્યારે દમ ન આવ્યુ તો શ્વાસમાં ન તો આત્મ છે ન બદમ છે.
મશકકત મહેનતોસે જમ્મ કરના દામો દિરહમકો,
તઅદલુક રંજ રાહતકા તફકુર ખેશ ઔર કમકા;
કલી સામાન ઇશરતકા કલી અસબાબ માતમકા,
કહું કયા કયા ગરજ ચારો રહે ઝઘડા હય સબ ઇસદમકા;
ને આયા દમતો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય,
ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન આદમ હય ન બદમ હય. ૨

- ૨ મહેનત મજૂરી પસાટકા એકઠા કરવા અને દુઃખ મુખ થોડા ઘણા માટે ઉચ્કલું કાઢ સમયે મુખી સ્થિતિ નો દ્રાવક વાર દુઃખની સ્થિતિ એ સર્વે એજ શ્વાસનેજ જઘડો છે જે શ્વાસ આવ્યો તોજ મનુષ્ય છે અને તેજ શ્વાસનો આદમ પણ છે અને શ્વાસ ન આવ્યો તો પડી એકજ શ્વાસમા ન આદમ અને જાદમ રહે છે.

ઈસી દમકી કહું મેં સંમ ઐર જન્મેથી પેડે હંય,
ઈસીકે વાસ્તે ઇમ ઐર ગુલાબોકે તુરેડે હંય;
જલેખી અમૃતી ખરડી ગુલાબી લડું પેડે હંય,
મરજ મંય કયા કહું ચારો રડે સખ દમકે બખડે હંય;
જો આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય,
ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન આદમ હય ન જાદમ હય ૩

૩ એજ ચાલુ શ્વાસમા પોતાને સોના અને હીરા જવેરાતથી બરે છે અને એનેજ માટે અત્તર ગુલાબ શરીર ઉપર છાંટે છે જલેખી અમૃતી, ખરડી લાડવા પેંડા એ સર્વે પણ એ શ્વાસનેજ માટે કરવામા આવે છે જ્યાં શ્વાસ છે ત્યાંજ મનુષ્ય છે અને તે શ્વાસનોજ આદમ પણ છે જે શ્વાસ ન આવ્યો તો પડી એક સેકંડમાં ન આદમ અને ન જાદમ રહે છે

ઈસી દમકે લીએ કયા મહેન રહે સંગીં તરાશે હંય,
ઈસીકે વાસ્તે જર સીમકે તોલે વ માશે હંય;
બહારો બાગેા સહરા સયદ ઔર શીકરે વ બાગે હંય,
ફકત દમકે લી આનંકે રડે સખ ચારો તમાશે હંય;
જો આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય,
ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન આદમ હય ન જાદમ હંય. ૪

૪ એજ શ્વાસને માટે પચારના સુગોળીન મહેલો કાનરકામાં આવે છે અને એનેજ માટે સોનાના તેલ પણ કરવામાં આવે છે મોજ મજા જંગન ખખીયા શીકારીઓ શકરા એ સર્વે શ્વાસ આવ લાનાજ તમાસાઓએ જ્યારે શ્વાસ આવ્યો ત્યારેજ મનુષ્ય છે અને તેજ શ્વાસનો આદમ પણ છે જ્યારે દમ આવ્યો ખયો; ત્યારે એક જ દમમાં ન આદમ અને ન જાદમ છે.

ઇસી દમકી હંચ પોશાકેં ચડેં રંગી ઇત્રમેં કુખી;
 ઇસી કે વાસ્તે હય સળ તરહદરી વ મહબુખી,
 ગદાઇ બાદશાહી આશકી રીંદી વ મહે બુખી;
 ઇસી દમકેડી આનેકી હય અય યરો ચડે સળ બુશી;
 જો આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય,
 ન આયા દમ તો ફિર દમમેં ન આદમ હય ન જાદમ હય.૫

૫ એજ શાસની પાપકો અન્તરમા કુખાવવાનાં આવે છે
 અને એનેજ માટે સર્વે બનાવ સણગાર અને હર અરપ બનાવ-
 વામાં આવે છે, ફરી બાદશાહી પ્રેમ કુખ્યાઇ અને મહોબ્બત એ
 સર્વે એજ શાસ આવાવાનીજ બુખી છે, જ્યારે શાસ આવ્યો
 ત્યારે મનુષ્ય છે અને તેજ દમનો આદમ પણ છે. જો શાસ ન
 આવ્યો તો તેજ દમમાં આદમ અને જાદમ કાઇપણ રહેવા પામતુનથી
 ઇસી દમકે લીએ અફયું શરાબો પોસ્ત બંગે હંચ,
 નશે મસ્તી તરાને અયશે અશરતકે તરગે હય;
 મુહબ્બત દોસ્તી ઇબલાસ ઉલફત સુદહે જંગી હંચ,
 ઇસી દમહીકે આનેકી ચહે સળ યારો ઉમંગે હંચ;
 જો આયા દમ તો આદમ હય હય ઉસી આદમકા આદમ હય,
 ન આયા દમ તો ફિર દમમેં ન આદમ હય ન જાદમ હય.૬

૬ એજ શાસને માટે અશીમ દારૂ નશાની ચીજો ગાયન અને
 મૌજમગા તરંગો છે તેમજ દોસ્તી પ્રીતિ મહોબ્બત સુલેહ અને
 લડાઇ એ સર્વે એજ દમના આવાવાની ઉમંગો છે. જો શાસ આવ્યો
 તોજ આદમ છે અને તેજ શાસનો આદમ પણ છે, જો શાસ ન
 આવ્યો તો પણી એક દમમાં ન આદમ અને જાદમ છે.

ચહી દમ હાથી ઘોડે. પાલખી હૈદજ પે ચઢના હય,
 ચહી દમ બેકસીમેં નગે પાઉસે ખદડના હય;
 કોઇ મુફલિસ હો ઘટના હય કોઇ ઉમદા હો ખઠતા હય,
 જો કુછ હય ઉચનીચ અય યારો સજ ચહે દમ ી ગડતા હય;
 જો આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય.
 ન આયા દમ તો ફિર દમમેં ન આદમ હય ન જાદમ હય.૭

૭ એજ શ્વાસ હાથી ઘોડા પાલખી ઉપર ચઢે છે અને શ્વાસ સાચારીમાં ઉઘાડે પગે દોડાવે છે. એજ કાઈ ગરીબાઈના અને કાઈ અમીરાઈમાં હોય છે. જે કાઈ ઉચનીય છે તેજ આ સર્વે દમજ હોયછે જે શ્વાસ આવ્યો તેજ મનુષ્યછે અને તેજ આદમ પણ છે જે દમ ન આવ્યું તો એકજ સેકંડમાં આદમ અને જાદમ કાંઈ પણ નથી.

ઈસી દમકે લીએ ચહે સખ અને હંચ સુખ જ.માનેકે મજે અચશે તરખકે ઐર તહમુલ દુઃખ ઉઠાનેકે; જહાં તક શાદીઓ ગમ હય જહાંકે કારખાને કે ચહે સખ દુઃખ સુખ હય ગય યારો ઈસી એકદમકે આનેકે; જે આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય, ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન આદમ હય ન જાદમ હય.૮

૮ એજ શ્વાસ માટે દુનિયાના સુખો પેદા થયા છે મોજમઝા અને દુઃખ હાવવાની ધીરજ પણ પેદા થઈ છે. જ્યાં સુખી ખુશી અને ગમી દુનિયાના કારખાનામાં છે એ સર્વે એજ શ્વાસના આવવા જવાના સુખ દુખમાં છે. જે દમ આવ્યો તેજ આદમ છે અને તેજ દમ આવવાનો આદમ પણ છે જે દમ નથી તો પછી એક સેકંડમાં આદમ અને જાદમ કાંઈ નથી.

ઈસી દમકે લીએ બદલીમેં બંગલોડી કતારેં હંચ, ઈસીકે વારન અગરો હવા ઐર મીંહડો ધારેં હય; ચમન શુલભર છુટા ફુલ ફલ ઐર આખશારેં હંચ, નજર અમ કયા કહેં યારો ચહે સખ દમકા બહારેં હંચ; જે આયા દમ તો આદમ હય ઉસી આદમકા આદમ હય, ન આયા દમ તો ફિર દમમે ન આદમ હય ન જાદમ હય.૯

૯ એજ દમને માટે બંગલાઓની હાર કતાર બાંધવામાં આ વેલી છે અને એજ માટે વાદળ હવા તથા વર્ષાદ પણ છે. બગીચા આ બાગ ફુલ ફળ છુટા અને પાણીના નહેરો પણ એનેજ માટે છે ઉસ્તાદ નજર કહે છે કે શુ કલીએ એ સર્વે શ્વાસનીજ ગમત છે જે શ્વાસ આવ્યો તો આદમ છે અને તેજ દમનો આદમ પણ છે અને જે શ્વાસ નથી તો પછી એક સેકંડમાં આદમ અને ન જાદમ છે.

મકે દુનીયા.-દુનીયાની ચાલાકી. ૨૪

કયા કયા ફરેળ કહિયે દુનિયાકી ફિતરતોકા,
મકો દગા વ હુજદી હય કામ અકસરોંકા;
જળ દોસ્ત મિલકે લુટેં અસળાળ મુશકિલોકા,
ફિર કિસ જળાંસે શીકવા અવ કીજે દુશમનોંકા;
હુશીઆર ચાર જાની રહે દરત હય ઠગોકા,
યા દુક નિગાહ ચુકી આર માલ દોસ્તોકા. ૧

૧ દુનિયા માલેલા ચાલતા દગા ફટકાનું વર્ણન કરતું અશક્ય ધારીએ છીએ; કારણ કે એમા ફરેળ જો ચારી સીકારી ધણુકાના કાંઈ થઈ પડ્યા છે ત્યાં મિત્રો મળીને પેતાના મિત્રોને માલ દોસ્તો પછી શત્રુઓ માટે તે કહેવું જ સુર માટે એ પ્યારા! આ દુનિયા એક ઠગોનું જગત છે જેમા દરેક હુશીઆર રહેવું બેનફ-એ એમા ત્યાનજર ચુકી લા તરતજ આપણો માલ પરાયો થઈ જશે.

ગર દિનકો હય ઉચકો તો ચોર રાતમેં હય,
નટ ખટકી દુછ ન પુછો હરગાત બતમેં હય,
ઉચકે ગયમેં કત્તી તેગ, ઉસકે હાથમેં હય,
વોહ ઉસી ફિકમેં હય વોહ ઉસી ઘાતમેં હય;
હુશીઆર ચાર જાની રહે દરત હય ઠગોકા,
યાં દુક નિગાહ ચુકી આર માલ દોસ્તોકા. ૨

૨ જે દિવસના નજર ચુકારી ઉચકી લઈ જનાર છે તેજ શત્રુ ચોર થઈ જાય છે. જેની વાત વતમાં ચચક પાજી ભરાયલું છે. એક ગળામા દાતરડુ તો ખીજના હાથમાં તનવાર છે તે એની શીકરમાં તે સામે વાળ તેની ઘાતમા છે. માટે પ્યારા મિત્ર! આ દુનીયા કે જે ચોરોના જગત રૂપી છે તેમાં હુશીઆર રહે કારણ અહી નજર ચુકતાજ માલ મીત્રોનાં હાથમાં ચાલ્યો જશે.

આચાર એ છીછોરા નિત અપને કારપ હય;
ઔર મુખે ખેજાલી અપની બહારમેં હય;
કજબક. એસ મકાં પર ફિકે સચારમેં હય,

પ્રયાદ ગરીબ ઉસબ ફિર કિસ શુમારમે' હય,
હુશીઆર ચાર બની રહે દસ્ત હય ઠગોંકા,
યાં દુક નિગાહ ચુકી ઔર માલ દોસ્તોંકા. ૩

૩ ચંચલ અને છીછારો પોતાનાજ કાર્યમાં લાગેલો છે અને સહવારનું કાર્ય કરનાર પણ પોતાનીજ બહારમાં છે જે ઘરમાં ચોર પોતાની શીકરમાં લાગેલો છે સાં ખીચારો ગરીબ કષ્ટ ગણતરીમાં છે. માટે આ દુનિયાને ચોરોનો ખીલામણો જંગલ વિચારી હુશીઆર રહે કારણ કે અહીં નજર ચુકતાંજ આપણો માલ મિત્રોના હાથમાં ચાલ્યો જશે.

ઇસ રાહમે' જો આયા અસવાર કહેકે ઘોડા,
ઠગસે બચા તો આગે કંજબ,કને ન છોડા;
સોયા સહામે' બંકે તો ચોરને ઝંજોડા,
તેગા રહા ન લાલા ઘોડા રહા ન કોડા;
હુશીઆર ચાર બની રહે દસ્ત હય ઠગોંકા,
યાં દુક નિગાહ ચુકી આર માલ દોસ્તોંકા. ૪

૪ આ રસ્તામાં જે ઘોડો પોતાનાં સવારને લઇને આવ્યો અને રસ્તામાં જો ઠગને હાથે બચી ગયો તો આગળ લુટારાના હાથથી છુટવા ન પામ્યો. ન્યારે ધર્મશાળામાં મુકામ કર્યો હો ચોરે છોડ્યો ત્યાં લાલો તરવાર ઘોડો અને કોડો એમાનું કાઈ પણ રહેવા ન પામ્યું. માટે આ દુનિયા ચોરોનું જંગલ છે જેમાં દરપગે હુશીઆર રહેવું જોઇએ. અહીં નજર ચુકતાજ આપણો માલ મિત્રોનાં હાથમાં ચાલ્યો જશે.

નાદાનકો પિલાકર એક બંગકા પ્યાલા,
કપડે બગલમે' મારે ઔર હે લીયા હુશાલા
દાના મિલા તો ઉસમે' ઘોલા ધતુરા કાલા,
હોતેહી ગાશીલ ઊસ્કો ફાંસીમે' ખીચ ગલા;
હુશીઆર ચાર બની રહે દસ્ત હય ઠગોંકા,
યાં દુક નિગાહ ચુકી ઔર માલ દોસ્તોંકા. ૫

૫ નાદાનને એક લાંગનો ખાલો પાઈ તેના કપડાં ઉતારી
બગલમાં મારી લઈ દુશાલો પણ કાઢી લીધો અને જો સમજદાર મલ્યો.
તો તેજ લાગમા કાળા ધતુરાનાં ખીયાં મેળવી પાછ બેહોશ કરી
તેને ફાંસો આપી દીધો. માટે આ દુનિયાને ચોરોનું ખીલામણું.
જંગલ વિચારી હોશીઆર થઈ જા. અહીં નજર ચુકતાંજ તારો
માલ તારા મિત્રોનાં હાથમાં પડી જશે.

પયસે રૂપય અશરફી યા સીમો જરકા પતરા,
ફિર જીત ઘરમેં લાવે હય કૌન અયસા ચતરા;
મયદાન ચોક ખાએ રહે ફન હય વોહ ધનતરા,
કતરે હય જેમ ચઢકર હાથી પેજેમ કતરા;
હુશીઆર યાર જાની રહે દસ્ત હય ઠગોંકા,
યા દુક નિગાહ ચુકી ઔર માલ દોસ્તોંકા. ૬

૬ પૈસા રૂપૈયા ગીન્નીઓ અથવા સોના રૂપાના પતરાઓ
તેઓને જીતીને ઘરની અંદર લાવે એવો હુશીઆર ઠાણ છે ? આ
હુન્નર એવો પૈસાદાર છે જેને માટે ખીસા કાતર હાથી પર પણ
ચઢી ખીસાં કાતરે છે. માટે આ દુનિયાને ચોરોનો ખીલામણો
જંગલ વિચારી હુશીઆર રહે. અહીં નજર ચુકતાંજ તારો માલ
તારા મિત્રોના હાથમાં ચાલ્યો જશે.

ચિટ્ટીયાને દેખ ગાફીલ કપડાં ઉધર ઘસીટા,
કબેને વકત પાકર ચિટ્ટીઆકા ઘર ઘસીટા;
ચીઢોંને મારપંજે કબેકસર ઘસીટા,
જો જીરકે હાથ આયા ઉસનેહી ઘર ઘસીટા;
હુશીઆર યાર જાની રહે દસ્ત હય ઠગોંકા,
યા દુક નિગાહ ચુકી ઔર માલ દોસ્તોંકા. ૭

૭ ચકલીએ તે તરફ અંજાણું નોંધ કપડું ખેંચ્યું તો કાગ-
ડાએ સમય મળતાંજ ચકલીનું ઘર ખેંચી કાઢ્યું એટલે ચીલે
(સમડી) પંજે મારી કાગડાનું માથું વીખી નાંખ્યું. એમાં જો ચીજ
જેને હાથ આવી તે તરફ તેણે ખેંચ્યું. માટે આ દુનિયાને ચોરો

જંગલ રૂપ વિચારી હુશીઆર રહે અહિં નજર ચુકતાજ મિત્રોનાં
હાથમાં માલ ચાલ્યો જશે.

સૈયાદ ચાહત્રા હય હો સયદકા શુબરા,
ઔર સયદ ચાહે દાના ખાકર કરે કનારા;
કાબુ ચઢાતો ઉસ્કા દાના વોહ ખા સિધારા,
આર કુછલી ચાલ ચુકાતો વહીં જાત મારા;
હુશીઆર ચાર જાની રહે હસ્ત હય ઠગોંકા,
યાં ટુક નિગાહ ચુકી ઔર માલ દોસ્તોંકા. ૮

૮ શીકારી ચાહે છે કે શીકાર મગે અને શીકાર ચાહે છે કે
દાણો ખાધને કીનારો પકડી લેવો જો તેનો દાવ ચાલ્યો તો તો
દાણો ખાતાંજ પોખારા ગણી ગયો, પરંતુ જો ચાલ ચુક્યો તો
ત્યાંજ જાલની અંદર ફંસાઈ પડ્યો માટે આ દુનિયાને ચોરોનાં
જંગલ રૂપે વિચારી હુશીઆર રહે અહિં નજર ચુકતાજ આપણો
માલ પરાયાના હાથમાં ચાલ્યો જશે.

નિકલા હય શેર ઘરસે ગિહડકા ગોસ્ત ખાને,
ગીહડકી ધુન લગાવે ખુદ શેરકો ઠિકાને;
કયા કયા કરે હય બાહમ મકરો દગા બહાને,
યાં વોહ બચા નજર અબ જુરકો રખા ખુદાને,
હુશીઆર ચાર જાની રહે હસ્ત હય ઠગોંકા,
યાં ટુક નિગાહ ચુકી ઔર માલ દોસ્તોંકા. ૯

૯ સિંહ વરૂં માંસ ખાવા કાજે ઘેરથી નીકળ્યો છે અને
વરૂંની ધુન છે કે પોતે સિંહનેજ ઠેકાણે લગાવવો. એક બીજામાં
ફરેબ દગા અને બહાનાઓ કેવી કેવી રીતના કરવામાં આવે છે
અહીં નજર કહે છે કે તેજ બચવા માગે છે કે જોને ખુદા સંભાળે
આ દુનિયા ઠગારાઓનાં જંગલ રૂપ છે માટે એમાં હુશીઆર રહેવું
જોઈએ. અહીં જરા પણ નજર ચુકી કે માલ દોસ્તોનાં હાથમાં
પડી જવાનો.

(૧૧૨)

દુનિયાકે ફરેખ રપ.

અય દિલ ન રહે તું આલમે હસ્તીમેં બે ખખર,
ગફલતમેં અપની ઉમ્મ ન ખો શામ ઔર સહર;
અવકાત જીત લહવો લખખમેં ન કર ખસર,
દુનિયા યહ એક નિગાર ફરે બિન્દા જલ્લગર;
ઉલપતમે ઇસ્કે કુછ નહીં જુજ, કુલફતો જ.ર. ૧

૧ એ અંત કરણ ! તુ જીવનના સમયમા અજાણો ન રહે,
અને ભુતભુત્તામણીમાં સવાર અને સાજ ન કાઢ, તારા જીવનનો
સમય મગ્નક મસ્કરી અને ખેલ કુદમા ન ગાળ; કારણ કે આ
દુનિયા એક ફરેખથી પુર નકશી કમાનો દેખાય છે. તેની મીત્રા-
ચારીમાં દુખ તેમજ બે આખરૂં સિવાય ખીજી કંઈ નથી.

દિલકે ફરેખ દેનેકે કર મહેરો ઇલ્તી ફાત,
નાજે અદામેં રખતી હય કયા કયા તનબીઆત;
ખદલે હય રંગો રૂપ હજારોં દીન ઔર રાત,
આજ ઉસપે લી કમીં તો લગાઇ કલ ઉસ્પેં ઘાત;
હસરો ફિજ વ હો શરૂનાઓ શકે બો ખર. ૨

૨ હૃદયને ફરેખ આપવા માટે મહેરબાનીની વર્તણૂક કરી
નાજ નખરામા મનુષ્યને ભોળવી લે છે. દિવસ અને રાત્રી હજારો
રૂપ રંગ ખદલે છે જેમાં આજે એકની ઉપર કમી હતી તો કાલે
તેને પણ પોતાની ઘાતમાં પોતાના તરેહવાર ફરેખ બનાવી લઇ લે છે

વોહ નાજે હુસન રખતી હય અય દિલ રહે પીરખાલ,
જો એક નિગાહમેં ડાલે હય 'ગરદનમે' લાખ બલ;
પહેલે નશા તો અય શો તરખ ફિર ગયો વખાલ,
હોતા હય આખિર ઉસ્કે ગિરફતારકા રહે હાલ;
જયસે મગસ કે શહેદમેં ભર જાએ ખાલો પર. ૩

૩ આ છુટી કેવા કેવા નાજ અને નખરાઓથી કાર્ય લે છે-
જો એકજ નિગાહમાં લાખો જાળ ગરદનમાં નાંખી દે છે. પહેલ

તો એશ અને આરામ અને પછી દુઃખ છેલ્લાં એની અંદર ફાંસા-
યલાઓનો જેમ માંખીના મધની અંદર પેરા ચોટી જાય છે તેના
હાલ થાય છે.

જાતી હય મિસ્લે ગુલ ચમને નાજમેં જો ખીલ,
ખુલ ખુલ મનશસે અપને વહીં ખયઠતી હય મીલ;
ઐયારગી વ અશ્વ ગરી કરકે મુત્ત સીલ,
સેહરા કુસું વોહ રખતી હય ખપેરે ફેરખો દીલ;
હયરાન સેહરે સામરી હો જુરકો દેખ કર. ૪

૪ નખરાનાં જગીયામા કુત્ર રૂપી ખીલાઈ જઈ પોતાના છુન
શુલની સાથે મળીને ખેસે છે અને પોતાના ફરેખ અને દગાવી તેને
પોતાનો કરી લેછે. જેમા જાદુ કળા પણ પોતાના તાબામા લેવાને
વાપરે છે એની આગ સામરી જાદુગર પણ આશ્ચર્ય ચક્રીત થઈ
જાય છે.

જુસ દિલકો ઉસ નિગારકી આઈ અદા પસંદ,
એકદમ વોહ શાદ હોકે રહા ફિર અલમમેં બહ;
રખતી હય અપને દોશપે હર દમ નઈ કમંદ;
લેનેકો નકદે ઉઝકે શીરીં હય મિસ્લે કંદ,
જખ લે ચુકી તો હોતી હય હનજલખ તદખતર. ૫

૫ જે જીવનને તે જાદુગરની કાઢ અદા પસંદ પડી તો તે
ખુશી થઈ, તે પાછું કહ્યાં જઈ પડ્યો એ પોતાનાં ખાધ ઉપર
ફરેક સમયે નવીજ રસ્સી ફરેકને ફાંસવા માટે રાખે છે. જેમા મનુ-
ષ્યને તો પોતાની ઉમર મીડી શાકર જેવી થઈ પડે છે; પરંતુ
જ્યારે જેમાંથી લઈ ચુકી તો પછી કડવા ફળ રૂપી થઈ જાય છે.

તુ ઈસ નિગાહે અહદે શકનસે લગા ન દિલ,
હાસિલ નહીં કુછ ઉસસે બાબુજ રંજ જાં ગુસલ;
જાનહર ઉરકે ખયઠીઝો બાકર ન મુત્તસિલ,
જોં ઉસસે દિલ લગાતે હય આખિર હો મુનફર્દિલ;
મક્તો હય અપને હસ્તે તઅમુદ ખયક દિગર. ૬

(૧૧૪)

૬ તું આ વાયદો તોડનાર જાદુગરથી તારું દિલ ન લગાડ;
કારણ એનાથી હું ખ અને કષ્ટ શિવાય બીજું કશું પણ મળવાનું
નથી. એની પાસે જઈ કદી પણ એનો ના જોઓ એનાથી દિલ
લગાડે છે તેઓ છેવટે અફસોસ સાથે પોતાના હાથ ધસે છે.

આગે લી મંચને તુઝકો જતાયા હય કિરને ખાર,
અચ્ચને તુ ઉસ્કા કીજીઓ હરગિજ ન એઅતેગાર;
હંચ કંચદો મકો ઉજ ઉસે યાદ બે શુમાર,
તુભી ને ઉસ્કે પાસ લગાવેગા દિલ તો યાર;
ઇંચ નખલસે મિલેગા તુઝે લી યહી સમર. ૭

૭ આગળ પણ મે તને કેટલાક સમયે જાણીતો કર્યો છે કે
તું તેના કદી પણ ભરંસા ના કરતો કારણ કે એને કેદ મકર ફરેખ
હજારો યાદ છે અને તું પણ તેની પાસે દિલ લગાડશે તો તને
પણ એ ઝાડથી એજ ફળ મળશે.

એક દિન લી તુ કરેગા ને ઉસ બે વફાકી આહ,
બરહોં તલક કરેગી યેહ પુરફન તુઝે તખાહ;
હરગિજ કીસીકે સાથ પહે કરતી નહીં નિખાહ,
મંચ તુજકો ઇસ્કે રખતસે કરતા ન મનઅ, આહ;
લેકીન ફરમય કયા તુઝે દરપેશ હય સફર. ૮

૮ એક દિવસ પણ તું ને તે બેવફાની ઇન્છા કરશે તો
વધોં એ તને તારાજ કરી નાખશે. એ કાંઈપણ કાળે કાંઈની સાથ
નિભાવ કરતી નથી. હું તને એની આદતથી જાણીતો નહીં કરતે;
પરંતુ હું શુ કર કે તને સફર કરવી છે.

ને શુઝકે રંગો ખુએ વફાકે નહો કરી,
દિલ ઉસકે બાંધનેમે અજીયત હય બિલ્લયકી;
અટકે અગર તુ યાં તો સુનાંસિખ તુઝે નહીં,
તુ ઇસ મિસલકો સોંચ જરા કર સફર શુજ;
કરતા હય કતઅ રાહકો બાંધે હુવે કમર. ૯

૯ કુલ રંગ અને ખુશખોમાં વફાદારીમાં ન હોય તેને હૃદય

ખાંધવામાં ઘણી જે મુશ્કેલી થઇ પડે છે. ને તુ અહીં અટકેતો તને છાજતુ નથી માટે તુ આ બાબતને વિચારી લે કે તુ સફર કરે છે અને કમર બાંધી રસ્તા કાપતો ચાલ્યો જાય છે

કરતા હય ફિક દિલમેં કે મનજીલકો જાકે લે,
તો જલ્દ રાહ રવીકે ગમો રજસે છુટે;
ઠહેરે જરા તો ફિર વહી દમ લેકે ઉઠ ચલે,
ગર દરમિયાને રાહ કોઈ મિલ જાએ બાગ. ઉસે,
તો ચલને ચલતે દેખતા જાતા હય એક નજર. ૧૦

૧૦ દિવસ શીકર કરે છે કે મનજીલ પર પહોંચી જાય અને જેથી ચાલવામાં કઠ્ઠથી છુટી જાય કોઇક જગ્યાએ થોભે છે તો તરતજ ઉઠી ચાલવા લાગે છે અને ચાલતા રસ્તામાં કોઈ બગીચો મળી જાય તો ચાલતા ચાલતા તેને પણ જોતો જાય છે.

ઉસ શેલસિતાંકો ગર વોહ અકામતકા દેવે ખત,
દો દિનમેં ફિરતો વોહ રહે મનજીલ કરે ગલત;
જાતા હય કરકે એક નિગાહ સર સરી ફકત,
બસ ઉસ નિગાર ખાનેકો તુલી ઉસી નિમત;
સચેરે મુસાફિર ના કર ઔર ઉસસે દરગુજર. ૧૧

૧૧ તોફાને જે રહેવોતો પત્ર આપે તો જે દિવસ થોભી જઇ પોતાની મજલમાં ભુલી જાય છે તે એક ઉપલક્ષની નજર કરી-નેજ આલતો થાય છે. માટે તું પણ આ નગાર ખાનાને તેવીજ રીતે નીહાળ અને મુસાફરો રૂપી સફર કરી એવી બાબતો છોડી દે.

જાના હો ઇજમ કરકે મુસાફિરકો તંઈ જહાં,
અટકે કહીં તો પહોંચે વોહ ફિર કિસતરેહસે વાં;
તુ બીજો અપના ફાયદા આહે તો મહેરબાં,
ઇસ હફકો “ નજર ” કે યું દિલમેં દે મકાં;
કરતા હય જયસે નકશ નગીકે જાગરમેં ઘર. ૧૨

૧૨ ઇચ્છા કરી મુસાફરો જ્યાં જવું છે અને જ્યારે તે રસ્તામાં અટક્યો તો મુકામ ઉપર કેવો રીતે પહોંચશે. તું પણ તારો ફાયદો આહે તો મહેરબાન આ નજરના શબ્દોને તારા હૃદયમાં સાચવી રાખ. જેવી રીતે કાતર કામ નગીના ઉપર જાય છે.

મોતકી સવારી—મૃત્યુની સવારી ૨૬.

કયા કયા જહાંમેં અળ હંચ હમારી સવારીયાં,
દલ્લચરપ દિલ ફરેળ ખ્યારી સવારીયાં;
કિસ કિસ તરેહકી હમને સંવારી સવારીયાં,
પર હમસે કુછ ન કરગઈ યારી સંવારીયાં;
જળ ચાર કાંધે પર હુછ ભારી સવારીયાં,
ઝક ભારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૧

૧ આ દુનિયામં અમારા માટે કેવી કેવી રીતની ખુબસુરત
ખ્યારી સવારીયો રાખવામા આવેલ છે, તેમજ અમોએ પણ કેવી
કેવી સવારીયો સંભારી છે; પરંતુ તેઓએ અમારી સાથે કશી પણ
દોસ્તી કરી નહીં, ન્યારે ચાર ખાંધની ઉપર અમારી સવારી થઈ
તો આ સર્વે ખીજ સવારીઓ ઝખ ભારતી રહી ગઈ !

વોહ તખ્તે અરુપે કુલથા જવાહિર જડાહુવા,
કિસ અયથસે ચઢે હુવે ફિરતેથે બા બબા;
અસ હમ અજલને તખ્તેકે ઉપર દીયા સુલા,
ઉસ તખ્તેકે બી હોગએ તખ્તે બુદા બુદા;
જળ ચાર કાંધે પર હુછ ભારી સવારીયાં,
ઝક ભારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૨

૨ તે વખત કે જેની ઉપર કુદલે જવાહીર જડેલુ હતું તે ઉપર
કેટલા એશયી ચઢતા અને જગ્યા જગ્યાએ ફરતા હતા. પણ ન્યારે
કાળે મોતના પાટીઆ ઉપર સુવડાવ્યો ત્યારે તે વખતના પણ
પાટીઆ બુદા બુદા થઈ ગયા; ન્યારે ચાર ખાંધાઓ ઉપર ભારી
સવારી થઈ તો આ સર્વે સવારીઓ ઝખ ભારતી રહી ગઈ !

હાથી જો થે ખહાડકે માર્નીંદ તન સિયાહ,
અનપર કહેં અમારીયાં રખ.શિન્દા રશક ચાહ;
હોઠોંકી બી અમકપે ઠહેરતી ન થી નિગાહ,
કિસ અયથસે ચઢે હુવે ફિરતે થે વાહ વાહ;

(૧૧૭)

જખ ચાર કાંધે પર હુધ ભારી સવારીયાં,
ઝક ભારતી રહે રહે ગધ સારી સવારીયાં. ૩

૩ પર્વત રૂપી કાળા હાથીઓ હાથણો અને જેની ઉપર ખુબ-
સુરત અંબડીયો બાંધી સ્વરૂપવાનો ખીરાજતા હતા જેની અખાડીયો
ઉપર પણ નજર ઠેરતી ન હતી તેની ઉપર કેટલા આરામથી ચઢી
જગ્યા જગ્યાએ ફરતા હતા. પણ જ્યારે ચાર કાંધા ઉપરની ભારી
સવારી મળી તો આ સર્વે સવારીઓ ઝખ ભારતી રહી ગઈ !

ખાસે વોહ ઘોડ તુરકી વ તાલુ જો થે ખડે,
જનપર સુન્હેરી જન જવાહિરકે થે જડે,
ટાંગન લી હુન હુનાતે રહે છોટે ચૌર ખડે;
માલીક ચલા, તો સખ વોહ વહીં રહે ગએ ખડે;
જખ ચાર કાંધે પર હુધ ભારી સવારીયાં,
ઝક ભારતી રહે રહે ગધ સારી સવારીયાં. ૪

૪ તે ઘોડા કે જેઓ ટકીં અને અરખી કહેવાતા હતા અને
જેમની ઉપર સોનેરી જન જવાહિરોથી જડેલા ચઢાવતા હતા. જેઓ
અબીમાનથી ખંખારતા હતા; તેઓ જ્યારે તેમનો માલીક ચાલ્યો
તો ત્યાંજ ઉભેલા રહી ગયા. જ્યારે ચાર કાંધા ઉપરની ભારી
સવારી મળી તો આ સર્વે સવારીઓ ઝખ ભારતી રહી ગઈ !

વોહ પાલકી ખની થી સુન્હેરી જો જર નિગાર,
ઝાલરવે જરકે હોતે થે મોતી પડે નિસાર,
લાના લકીયે મોતને જખ કરલિયા સવાર,
ફિર વોહ ન પાલકી ન વોહ ઝાલર ન વોહ કંહાર,
જખ ચાર કાંધે પર હુધ ભારી સવારીયાં;
ઝક ભારતી રહે રહે ગધ સારી સવારીયાં. ૫

૫ તે પાલકી સુનેહરી અને જવાહિરોથી જડેલી ખનાવેલી
હતી જેની ઝાલર ઉપરથી મોતી કુરખા થતા હતા; પરંતુ જ્યારે
મોતની પાટલીયે પોતાની ઉપર સવારી કરી લીધી ત્યારે તે પાલકી
ઝાલર અને ભોઈ સર્વે માનું કોઈપણ ન રહ્યું. જ્યારે ચાર ખાં-
ધાની ભારી સવારી મળી ત્યારે ખીજ સવારીઓ ઝખ ભારતી
રહી ગઈ !

થી વોહ રથે'કે બયદેથે જીન જીનમેં ફએલ ફએલ,
ખજતેથે ચગ ઔર કલસ ઉનકે જીં સુહેલ;
રથ બાધને અજલકે જીહી કરલીયા દગેલ,
ફિર કિસકી છતરી પૈયે કહાં ઔર કહાંકે બએલ;
જબ ચાર કાંધે પર હુધ ભારી સવારીયાં,
અક મારતી ચહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૬

૬ તે ગાડીઓ કે જેમાં ખુલાસેથી બેસતા હતા જેઓના ઘટ અને કળસ મનદરણુ રીતે વાજતા હતા, પરંતુ ન્યારે મોટા રથ-વાળા કાળે પોતાના રથ ઉપર સવાર કર્યા પછી છતરી પાયા અને બન્ન કયાનાં કયાં ગયા, ન્યારે ચાર ખાધા ઉપરની મોટી સવારીનો સમય આવ્યો ત્યારે ખીજી સહુ સવારીઓ ત્યાંને ત્યાજ પડી રહી !

વોહ ગાડીઆં જે હૌડીથી ઘોડોસે પેસ્તર,
નાશુરી ઉનકે હાથીકે પાઠેસે ખુબતર;
પૈયા કજલકે હાથસે જબ ઉલટા આનકર,
ગાડી ઇધર ઉલટ ગઈ માલિક પડા ઉધર;
જબ ચાર કાંધે પર હુધ ભારી સવારીયાં,
અક મારતી ચહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૭

૭ તે ગાડીઓ કે જે ઘોડાથી આગળ દોડતી હતી જેઓના બળધીઆ હાથી કરતા પજુવધુ મસ્ત હતા ન્યારે કાળના હાથથી તેનું પૈયું ઉલટાઈ ગયું ત્યારે ગાડી આ તરફ ઉલટાઈ પડી અને માલિક તે તરફ પડ્યો, ન્યારે ચાર ખાધાની ઉપરની મોટી સવારીનો સમય આવ્યો તો ખીજી સર્વે મહાન સવારીઓ ત્યાંની ત્યાજ પડી રહી !

ધડ બહેલ ફીલ બહેલ શુતર બહેલ રાહદાર,
હરનોંકી બહેલ બકરી બહેલ ઘંટી ધુગરૂ દાર;
માલીક ચઢા જે મૌતકી ડોલી પે એક ખાર,
ફિર બહેલીયાં ન બહેલ ન અનકાર ના પુકાર,
જબ ચાર કાંધે પર હુધ ભારી સવારીયાં;
અક મારતી ચહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૮

(૧૧૯)

૮ ઘોડાગાડી હાથીની ગાડી ઉંટની ગાડી હરણોની ગાડી બક-
રીઓની ગાડી માણસોની ગાડી ધુધરી વાળી એ સહુ જ્યારે માલીક
મોતની ડોલી ઉપર સવાર થયો ત્યારે ગાડીને પાલકી અને ઝણકાર
પુકાર સર્વે જતુ રહ્યું. જ્યારે ચાર ખાધા ઉપર ભારી સવારી થઈ;
ત્યારે ખીજી સવારીઓ ઝક મારતી રહી ગઈ !

મ્યાના મુહાફા ઔર વોહ ચંડુલ બગીચાં,
વોહ પીનસી વોહ ખુચે વોહ ચૌપાલે ખુશ નશાં;
માલીક હુવાં અજલકે જો ખડ. ખડીએ પે રવાં,
ખુચા ગયા ન સાથ ન મ્યાના ગયા મીયાં;
જખ ચાર કાધે પર હુઇ ભારી સવારીયાં,
ઝક મારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં ૯
૯ પાલકી માણની ગાડી અને તે લેડો બગીચો અને તે

ચૌપાલા એ સહુ જ્યાને માલીક મોતના ખડખડીયા ઉપર ચાલુ
થયો તો એ સર્વે મ્યાના ડોલી પાલકી કોઇ પણ સાથે ન ગયું;
જ્યારે ચાર ખાધા ઉપરની સવારીનો સમય આવી પહોંચ્યો ત્યારે
સર્વે સવારીઓ ઝક મારતી રહી ગઈ !

છકડે, લડે, રહેલકે શુતર બહેલ ઔર ખચર,
ટટું હિમાર ભએ સે વોહ લદનેકે ગોર ખર;
માલીક ચલા જો મૌતકે ટાંગેકો છાડકર,
ભએ સા ગયા ન સાથ ન ટટું ન ગાય ખર;
જખ ચાર કાધે પર હુઇ ભારી સવારીયાં,
ઝક મારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયાં. ૧૦

૧૦ ઉંટ અને ખચરની ગાડીઓ સામાનથી ભરેલી અને
ટટું ગધેડાઓ ભેંસો અને જગલી ગધેડાએ ચઢાવેલ ગાડીઓ જ્યારે
માલીક મોતના ટાંગા ઉપર સવાર થઈ ચાલ્યો; ત્યારે ભેંસ ટટું
અને ગાય ગધેડું કાંઇ પણ સાથે જવા ન પામ્યું. જ્યારે ચાર
ખાધા ઉપર ભારી સવારીનો સમય આવ્યો; ત્યારે ખીજી સર્વે સવા-
રીઓ ઝખ મારતી રહી ગઈ !

અસવાર જળ અજલકા હૂવા આનકર અઝીર,
 ઘોડે લી હિન હિનાતે રહે સખ જવાનો પીર;
 હાથી પે ખાક ડાલતે સહપર રહે હકીર,
 રહે બાત તો અયાં હય કહુ કયા મીયાં નજર
 જમ ચાર કાંધે પર હુધ બારી સવારીયાં,
 ઝક મારતી રહે રહે ગઈ સારી સવારીયા. ૧૧

૧૧ ન્યારે કાળનો સવાર આવી કેદ કરવા લાગ્યો; ત્યારે
 સર્વે બુદ્ધા જવાન અને ઘોડાઓ પણ ખખારતા રહી ગયા; હાથી
 ઉપર ધુળ નાખતાં અને માથું કુટતાં રહી ગયાં, એ વાત તો જાહેર
 છે. ઉસ્તાદ (કવિ) નજર કહે છે કે હુ શુ કહું? ન્યારે ચાર ખાધાની
 ઉપરની સવારીનો સમય આવ્યો ત્યારે સર્વે સવારીયો ઝક મારતી
 રહી ગઈ !

રાતદિન-રાત્રી અને દિવસ ૨૭.

આય કયા કહિયે રહી યાં જળ તલક અપની હયાત,
 રહે બધે કયા કયા તઅલ્લુક અપને જીતે જીકે સાત;
 જળ મુએ ફિર તો કિસીને આનકર પુછી ન બાત,
 જીન્દગી અપની થી કુલ ચૌસઠ ઘડીકી કાયનાત;
 ઉતનેહી અરસેહીમેં કયા કયા હમપે ગુજરી વારે હાત,
 રહેયલે દુનિયામેં હમલી એક દિન ઔર એક રાત. ૧

૧. હાય શુ કહીશું કે ન્યાં સુધી આપણું જીવન છે, તો કેવા
 મહાન વિચારો થાય છે. ન્યારે મરણ પામ્યા તો કેઈ પણ વાત
 પૂછવા આવતું નથી. અને તે જીવન ફક્ત ચોસેઠ ઘડીનું જ
 જીવન હતું. અને તેટલાજ સમયમાં અમારી ઉપર કેટલી કેટલી
 બીનાઓ પડી ચુકી. અને એક દિવસ એક રાત રહી ચાલતા થયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમેં હમ બાદશાહલી હો ચુકે,
 સાહિબે તાએ નર્ગી દરમાં ખાલી હો ચુકે;
 મલીકે મુલકે મકાં કિશ્વર કુશાલી હો ચુકે,

આજીએ મુશ્લીસ ફકીરો બે નવાલી હો ચુકે;
ઉતને અરસેહીમેં કયા કયા હમપે ગુજરી વારે દાત,
રહેચલે દુનિયામેં હમ બી એક દિન ઔર એક રાત. ૨

૨. આજ દિવસ અને રાત્રીમા અમો બાદશાહ પણ થયા અને તાજ પહેરી લકુમત પણ ચલાવી લીધી. દેશ અને ધરોના માલીક થઇ શહેનશાહ પણ કહેવડાવી ચુકયા, તેમજ ફકીર ગરીબ લાચાર પણ થઈ ચુકયા. આટલાજ સમયમા અમારી ઉપર કેટલીક ખીનાઓ ગુજરી ચુકી અને એક દિવસ તથા એક રાત્રી કાઢી ચાલતા થઈ ગયા

ફિર ઉસી દિનરાતમેં હમ હોગએ હશમત પનાહ,
બખ્શીઓ મીરો વજરો મુન્શીઓ દીવાનો શાહ,
મેહતઓ કુટવાલ કાજી સદર મુશ્તી એહલે જાહ,
ઇસકદર તો ઉઝ જુસ્મેં રહે તમાશે વાલ વાહ;
ઇતને અરસેહીમેં કયા કયા હમપે ગુજરી વારે દાત,
રહે ચલે દુનિયામેં હમ બી એક દીન ઔર એક રાત ૩

૩ એજ રાત્રી અને દિવસમા રાજ્યના માલીક થયા, કારભારી અમીર વજર મુનશી દીવાન અને રાજ પણ થયા, મહેતા કુટવાલ કાજી મુશ્તી સદર અને અધિકારી પણ થયા ઉમર તો નામની અને તેમાં એટલા બધા ખેલો ખેલાર્થ ગયા આટલા સમયમા અમારી ઉપર કેટલી કેટલી ખીનાઓ ગુજરી ચુકી અને દુનિયામા એક દિવસ અને એક રાત્રી કાઢી ચાલતા થયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમેં હમ આરિફે કામિલ હુવે,
સાહેબે કરફે કરામત ઔર રાશનદિલ હુવે;
આલીમો ફાજિલ ફકીરો જાહિલો અમિલ હુવે,
થી ચહી ફિરસત ઉસીમેં ખાક મીઠી ગિલ હુવે;
ઉતને અરસેહીમેં કયા કયા હમપે ગુજરી વારે દાત,
રહે ચલે દુનિયામેં હમ બી એક દિન ઔર એક રાત. ૪

૪. એજ રાત્રી અને દિવસમા અમો પ્રીણુ સાધુ થયા અને ચમત્કારો કરી દુનિયાને ચકીત કરવા લાગ્યા વિદ્વાન, ફકીર, મુરખ અને સમજદાર થયા એક કુરસદમા પછી માટીમાં પણ મળી ગયા.

ઝાટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેવી કેવી બીનાઓ પડી ચુકી-
પરંતુ અમે એક દિવસ અને એક રાત્રી કાઢી દુનીયાથી ચાલતા થયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમે હમ પોતે ઝો બેટા હુવે.

ફિર હમી બાબા હમી નાના હમી દાદા હુવે;

માલે સુમરે ભાઈ મામુ ઔર ગયા તાયા હુવે,

થી ચહી કુરસત ઉમીમે દેખીમે કયા કયા હુવે;

ઉતને અરસેહીમે કયા કયા હમપે ગુજરી વારેદાત;

રહે ચલે દુનિયામે હમભી એક દિન ઔર એક રાત. ૫

૫. એજ દિવસ અને રાત્રીમાં અમે પાંત્ર અને બેટા પણ
થયા અને અમેજ બાપ, નાના તથા દાદા પણ થયા તેમજ સાળા
સસરા ભાઈ મામા અને કાકા પણ થયા એ જ અન્યમાં અમેએ
કેવી કેવી બાબતો જોઈ ઝાટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર શી શકે
બાબતો ગુજરી ગઈ અને અમે એક દિવસ કાઢી ચાલતા થયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમે કરા કયા બનાએ હમને ઘર,

મફજદો તાલાબો મદર હુજરઓ દિવાને દર;

બયઠકર ઇશરતબી કી ઔર ભીક માંગી દરબદર,

થે મુસાફિર ફિર ઉસીમે કરગએ આખિર સફર;

ઉતનેહી અરસેમે કયા કયા હમપે ગુજરી વારે દાત,

રહે ચલે દુનિયામે હમભી એક દિન ઔર એક રાત. ૬

૬ એજ રાત્રી અને દિવસમાં અમેએ કેવા કેવા ઘરો બના-
વ્યા, મસીદ તલા મંદીર કાઠડિઓ દીવાલ અને દરવાજાઓ જેમાં
જેશી મજા પણ કાઢી અને દરવાજે બીદા પગ માંગી ને કે અમે
તેમાં મુસાફર જેવા હતા છતાં તેમાંથીજ અમેએ સફર પણ કર્યો
ઝાટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેવી કેવી બાબતો ગુજરી ગઈ.
દુનિયામાં એક દિવસ અને એક રાત્રી કાઢી ચાલતા થયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમે હમ દિલ રૂબાલી હો ગએ,

આશિકે ફાસિક અસીરો મુબતિલાલી હો ગએ;

પુરગુનાહ મસ્તો ખરાબો પારસાલી હો ગએ,

થી ચહી કુરસત ઇસીમે થા ને હોના હો ગએ;

ઉતને અરસેહીમે કયા કયા હમપે ગુજરી વારે દાત,

રહે ચલે દુનિયામે' હમલી એક દિન ઐર એક રાત ૭

૭ એજ દિવસ અને રાત્રીમાં અમો માથુક પણ થયા, તેમજ આશક ગુનેહગાર, કેદી અને દીવાના પણ થયા અપરાધી, મસ્ત ખરાબ અને સારા માણસ પણ થયા, એજ કુરસદમા જે થતું હતું તે થઇ ગયા. એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર શી શી બાબતો ગુજરી ગઇ અને અમો પણ દુનિયામાં એકદિવસ અને એક રાત્રી કાઢી ચાલી ગયા.

ફિર ઉસી દિનરાતમે' હમ કોઠે ઝરકે ભરગએ,
લી' હજાર અજનાસલી ઐર બનકે સવદાગર ગએ;
ખાક છાની ઐર જરરઓ નફા કયા કયા કર ગએ,
થી ચહી પુરસદ ઇન્હીં ઝઘડેંમે' આખિર મર ગએ;
ઉતને અરસેહીમે' કયા કયા હમપે ગુજરી વાર દાત,

રહે ચલે દુનિયામે' હમલી એક દિન ઐર એક રાત ૮

૮ એજ રાત્રી અને દિવસમાં અમોએ ઘરો ભરી લીધા. હજારો જણસો મેળવી અને સોદાગર બની ધુળ છાની નાખી કંઈ કંઈ તરેહનો નફો મેળવ્યો અને એજ ઝઘડાઓ એ કુરસદમા કરી મરી પણ ગયા. આટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેટલી કેટલી બાબતો ગુજરી ગઇ અને દુનિયામાં એકજ રાત્રી અને દિવસનો ટાઈમ કાઢી ચાલતા થયા,

ફિર ઉસી દિનરાતમે' હમ ખેતીઆં લી ઓ ગએ,
શાહનઓ આ મિલ મુકદમ હોકે કાનું ગો ગએ-
ફિર સીપાહી હો સિપર શમશીરકોલી રો ગએ,
આખિર ઇસ દારે ફનામે' થા જે કુછ વોહ હો ગએ;
ઉતને અરસેહીમે' કયા કયા હમપે ગુજરી વારે દાત,

રહે ચલે દુનિયામે' હમલી એક દિન ઐર એક રાત ૯

૯ એજ દિવસ અને રાત્રીમાં અમોએ ખેતરાં પણ કર્યા. માની અને કામદાઓ બનાવનારા પણ થઈ ગયા. પછી સીપાઈ થઈ શમશીરના નામને પણ રડી ગયા આખરે આ દુનિયામાં જે થતું હતું તેજ થઈ ગયા એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેટલી કેટલી બીનાઓ વીતી ગઇ. એક રાત્રી અને એક દિવસ કાઢી અમો પણ ચાલતા થઇ ગયા.

ફિર ઉસી દિન રાતમેં અપના હુવા ખ્યાહો ખરાત,
લડકે બાલે લી ઉસીમેં હો ગયે ફિર આઠ સાત;
દેખલી હોલી દીવાલી ઇદલી ઔર શબ ખરાત,
ફિર ઉસીમેં ચલ બસે આખિરકો રખ છાતીપે હાત
ઉતને અરસેહીમેં કયા કયા હમપે શુજરી વારેદાત,
રહે ચલે દુનિયામેં હમલી એક દિન ઔર એકરાત ૧૦

૧૦ એજ રાત્રી અને દિવસમા પોતાના લગન પણ થઈ ગયા અને બાળ બચ્ચા પણ એજ રાત્રી અને દિવસમાં થઈ ગયા હોળી દીવાળી ઇદ અને શબખરાત પણ એજ રાત્રી અને દિવસમાં બેઠ લીધી અને એજ રાત્રી દિવસમા છાતીએ હાથ મુકી ચાલતા થયા એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર કેવી કેવી ખીનાઓ થઈ ગઈ અમો પણ એક દિવસ અને એક રાત્રી કાઠી ચાલતા થયા !

પેશે હંથ જીતને જેહાંમેં કયા સગીરો કયા કબીર,
સબ કીએ હમને મીયાં ઉસ હાલમેં હોકર અસીર;
તિક્કલસંઠએરે જવાં ઔર ફિર જવાંસે બનકે પીર,
ફિર ઉસીમેં પીર હોકર મરગએ આખીર નજીર.

ઉતને અરસેહીમેં કયા કયા હમપે. શુ. જરી વારેદાત,
રહે ચલે દુનિયામેં હમ લી એકદિન ઔર એક રાત. ૧૧

૧૧ દુનિયામા જેટલા ધધા છે તેમાથી શુ મોટા કે ન્હાના અમોએ તે સ્થિતિમાં કેદી થઈ સર્વે કર્યા. ન્હાનામા મોટા અને મોટા-માથી જુદા થયા અને જુદા થઈ તેમાંજ મીયા નજીર કહે છે કે મરી પણ ગયા એટલાજ સમયમાં અમારા ઉપર શીશી બાબતો શુજરી ગઈ, અને દુનિયામાં અમો પણ એક દિવસ અને રાત્રી કાઠી ચાલતા થયા !

કુદરતકા તમાશા-કુદરતનો ખેલ. ૨૮

જો મરના મરના કહેતે હંથ વોહ મરના કયા બતલાએ કોઈ,
જવહર બાએ ખોલ મિલી સબ અપની અપની છાડ. દુધ;
સીક્ષલી આંખ દુરંબીકી જબ એક રંગીને માર સુઈ,
ના મરદોંકા શલશોર રહા ના અસ્તકી કુછ આહ હુઈ,

માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ,
અખ કિસ્સે પુછે કૌન મુવા ઔર કિસ્સે કહીએ કૌન મુઈ. ૧

૧ જેઓ મરવું મરવું કરી કહેછે તેઓમાંથી કોઈ પણ મરવું શું છે? તે બતાવી શકતો નથી. એમાં તો પોત પોતાની જુદાઈ છોડી એક સાથે મળી જવું છે, જ્યારે એક રંગીએ બે રંગીની આખ સુધે મારીને સીની નાખી ત્યારે ન તો પુરોની ગરબડ સહજાઈ અને ન સ્ત્રીઓની માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને હવા હવાને સ્વાધિન થઈ ગઈ, હવે કોને પૂછી શુ કે એમાંથી મર્યો કોણ? અને કોને કહી શુ કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું?

નક.કારા ધુંધું બજતા થા ઔર કયા કયા થી આવાજ. બકી,
જળ ફૂટ ગયા ફિર દેખો તો આવાજ સળ ઉસ્કી કહાં ગઈ;
નર માદા દોનો એક હુવે જળ આન ભરમકી ખાલ ફી,
ના નરકા કુછ નરમોલ રહા ના માદેકી પહેચાન રહી;
માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ,
અખ કૌન પુછે કૌન મુવા ઔર કિસ્સે કહીએ કૌન મુઈ. ૨

૨ નગારું ધુધુ કરી વાગતું હતું. જેનો મહાન્ શબ્દ સહજાતો હતો, પરંતુ જ્યારે તે ફૂટી ગયું ત્યારે તેનો સાદ કયા આલ્યો ગયો, નરમાદી બન્ને એક થઈ ગયા, જ્યારે તેનું આમકું ફાટી ગયું. અને ત્યારે નરની કીમ્મત પણ ગઈ અને માદાની પીછા નત પણ ચાલી ગઈ. માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને પવન પવનને હવાલે થઈ ગયું હવે કોને પૂછીશું કે એમાંથી મર્યું કોણ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું?

હર ચાર તરફ ઉજ્યાલીથી ઉસ તેલ મિકારે પાનીકી,
વોહ જોત ન થી ઉસ દીએકીથી ઔર કીમીકી ઉજ્યાલી;
સખ ધરકે બીચ ઉબલા થા કયા નોક બદીથી તુર ભરી,
જળ દીવા બુઝકર સર્દ હુવા ફિર છાઈ ગઈ કુલ અંધીયારી;
માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ,
અખ કિસ્સે પુછે કૌન મુવા ઔર કિસ્સે કહીએ કૌન મુઈ. ૩

૩ પાણી અને તેલથી ભરેલા ગ્લાસની બંધીનું ચારે બાજુ અજવાળું હતું તે પ્રકાશ તે દીવાનું ન હતું; પરંતુ તે જ્યોત

કોઈ ખીજી જ ચીજની હતી. સર્વે ધરમાં અજવાળું હતું અને પ્રકાશની નોક બંધાઈ ગઈ હતી, જ્યારે દીવો ઓલવાઈ ઠડો થયો ત્યારે ચારે બાજુ અંધારું વ્યાપી ગયું. માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને હવા હવાને સ્વાધીન થઈ ગઈ. હવે કોને પૂછીશું કે મુઠા કોણ ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ? આ જળ તક ખાસા દુધ બના થી કયાકયા ઉસ્મે ચીજ ધરી, ખરરાક મલાઈ માખન થા ઐર ખોયા ગાડા ઐર તરી; જળ ફટકર દુકડે. દુધ હુવા ફિર કહાં ગઈ વેહ ચિકનાઈ, ના દુધ રહા ના દહી રહા ના સ્વગન મસ્કા છાછ મહી; માટીકી માટી અગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ, અથ કિસ્સે પુછે કૌન મુવા ઐર કિસ્સે કહીયે કૌન મુઈ. ૪

૪ જ્યારે દુધ ખાસ દુધ હતું; ત્યારે તેની અંદર કેવી કેવી જણસો પડેલી હતી જેમા દહી, મલાઈ, માખણ, માવો, ઘી અને ગાડો એ સર્વે હતા, પરંતુ જ્યારે તે ફાટી ગયું, ત્યારે વૈરાગી ચીકણાઈ કયા અલોપ થઈ ગઈ. ત્યારે તો દુધ, દહીં, ઘી, માખણ, છાછ એમાનું કશુંએ રહેવા ન પામ્યું માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને હવા ? હવાને હવાલે થઈ ગઈ, હવે કોને પૂછીશું કે કોણ મૃત્યુ ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ? એ બાત ન સમજી ઐર સુનો જે લકડીમેથી આગ લગી, જળ ખુઝકર ઠડી રાખ હુઈ ફિર ઉસ્કી આંચ કહા પહોચી; ચાં એક તરફકો દુલા થા ઐર એક તરફકો દુલન થી, જળ દોનોં મિલકર એક હુવે ફિર બાત રહી કયા પરદેકી, માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ, અથ કિસ્સે પુછે કૌન મુવા ઐર કિસ્સે કહીયે કૌન મુઈ ૫

૫ આ બાબતમાં સમજણ ન પડી હોય તો સાબળો જે લાકડીમાં અગ્નિ લાગી હતી જ્યારે તે ઓલવાઈ ઠડી થઈ તો તેની અગ્નિ કયા ગઈ. અહીં એકબાજુ વર હતો અને એક તરફ કન્યા હતી, પણ જ્યારે તેઓ બન્ને મળી એક થયા, ત્યારે પરદાની વાત શી રહી માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી પાણીમાં અને પવન પવનમાં મળી ગયું. હવે કોને પૂછીશું કે મૃત્યુ કોણ ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ?

ચહે ખાત ન સમઝી ઐર સુનો જો મટકી ડાલી પાનીમે;
 આર રસ્તેમે' જળ કુટ ગઈ હાથેંકી ધ્યા તાની મે;
 ના રાજા કા સંધ્યા રહા નહિ ભેદ રહા કુછ રાનીમે,
 જા ઘેરે મુલકી ઘેરા મે' ઐર પાની મિલ ગયા પાની મે;
 માટીની માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ,
 અળ કિસ્સે પુછે કૌન સુવા ઐર કિસ્સે કહિયે કૌન મુઈ. ૬

૬ એ બાબતમા સમઝણુ ન પડી હોય તો સાબળો કે જ્યારે
 પાણીની અંદર માટલી નાખી અને તે રસ્તામાં ખેંચ તાણુને લીધે
 કુટી ગઈ, ત્યારે રાજા અને રાણીમાં કશો પણ ભેદ રહેવા પામ્યો
 મળી ગયુ માટી માટીમા અગ્નિ અગ્નિમાં નથી જે મુલકી ઘેરાઓ હતા
 તે ઘેરાઓમાં અને પાણી પાણીમા અને હવા હવામા મલી ગઈ હવે
 કોને પૂછીશું કે કોણ મર્યું ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ?
 ચહે ખાત ન સમઝી આર સુનો જો કપડા પાની લીગાયા,
 જળ સુખા ધુપકે અંદર વોહ ફિર પાની ઉસ્કા કહાં ગયા;
 સખ મુરદા મુરદા બોલ ઉઠે વાં ઐર કીસીને રગ બદલા,
 ના ભરમ રહા નર માદેકા ના ઘોડા હાથી ચીવટીકા;
 માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ,
 અળ કિસ્સે પુછે કૌન સુવા ઐર કિસ્સે કહિયે કૌન મુઈ. ૭

૭ આ બાબતમા સમઝણુ પડી ન હોય તો બીજું સાબળો
 કે કપડુ પાણીમા ભીગઈ ગયું હતું જ્યારે તે ધુપમા સુકાયુ તો
 તેનું પાણી કયા ચાલ્યુ ગયુ સર્વે મુરદું મુરદું બોલી ઉઠ્યા ત્યા
 બીજા કોઈએ રગ બદલ્યો ત્યાં નરમાદાનો કશો ભરમ ન રહેવા
 પામ્યો તેમજ હાથી અને કીડીનો પણ ઘાખો રહેવા ન પામ્યો
 માટી માટીમા, અગ્નિ અગ્નિમા, પાણી પાણીમા અને હવા હવામા
 મળી ગઈ હવે કોને પૂછીશું કે કોણ મર્યું ? અને કોને કહીશું કે કોણ
 મૃત્યુ પામ્યું ?

યાં જીનકો જીના મરના હય અય યાર ઉન્હી કો ડરના હય,
 જળ હોનોં દુખ સુખ દુર હુએ ફિર જીના હય ના મરના હય;
 ઇસ ભુલ ભુલેયાં ચકકરમે' દુક રસ્તા પયદા કરના હય,
 સખ છોડ ભરમકી ખાતોકો ઉસ ખાત ઉપર દિલ ધરના હય,
 માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુઈ,
 અળ કિસ્સે પુછે કૌન સુવા ઐર કિસ્સે કહિયે કૌન મુઈ ૮

૮. અહીં જેઓને મરવું જીવવું છે તેઓનેજ કરવું પણ છે. ન્યારે બન્ને દુઃખ સુખ દુર થયાં પછી જીવવું અને મરવું એ કાંઈ નથી. આ જીલ જીલામણીના ચક્રમા ફક્ત રસ્તોજ શોધવો છે સર્વે ભરમતી વાતો રહિત કરી એક વાત પકડવી છે. માટી માટીમા, અગ્નિ અગ્નિમા, પાણી પાણીમા અને પવન પવનમા મળી ગયું. હવે કોને પૂછીશુ કે કોણ મુવો ? અને કોને કહીશુ કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ? હક, નાહક ઉનસે કોન લડે જો મરના સમજે' જીનેકો, ચલનેકા રહેના નામ રખે' ઔર જીના ખાને પીનેકો; જો મરગએ આજે મરનેસે વોહ જીને લેદ કરીનેકો, હો ખાસી દુલ્હન જા લિપટે ઉસ લાલ બને રંગ લીનેકો; માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પવન હુધ, અબ કિસ્સે પુછે કોન મુવા ઔર કિસ્સે કહિયે કોન મુઈદ

૯. જેઓ મરવા જીવવાનું સમજે છે તેઓ સાથે ખરું ખાટું કરી કોણ લડે ? ચાલવાનું નામ ઠામ તરીકે રાખીજીવવા ખાવા પીવાને છોડી દેવાનું નામ રાખે, જેઓ મરવા આગળ મરી ચુકેલા છે, તેઓજ એ બેદને સારી રીતે સમજે છે. તે વરને કન્યા જઈ રગમા લપેટાઈ જાય છે માટી માટીમા, અગ્નિ અગ્નિમા, પાણી પાણીમા અને હવા હવામા મળી ગઈ હવે કોને પૂછીશુ કે કોણ મુવું અને કોને કહીશુ કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું. ?

કયા સુરત લોગ લુગાઈકી કયા નકશા નારી નરપતકા, કયા રગ બનેકા રૂપ હુધ કયા સોંગ બનાયા ગતગતકા; જો સમજે' ઉનકો આસાં હય નહીં ફર્ક હય રાઈ રખતકા, બસ ઔર નજર અબ કયા કહિયે હય જે.રતમાશા કુ દરતકા; માટીકી માટી આગ અગન જલ નીર પવનકી પહન હુધ, અબ કિસ્સે પુછે કોન મુવા ઔર કિસ્સે કહિયે કોન હુધ. ૧૦

૧૦ લોક અને લુગાઈની સુરત શું ? અને નારી નરપતિનો નકશો શું ? વરને કેવો કેવો સણગાર્યો અને ગત ગતનો સોંગ કર્યો એ બાબતો જો સમજે છે તેઓને સહેલાઈ છે. એમા રાઈ પર્વતોનો કશો બેદ નથી ઉસ્તાદ નજર કહે છે કે શું કહી શું આ એક કુદરતનો તમાશો છે માટી માટીમાં, અગ્નિ અગ્નિમાં, પાણી પાણીમા અને અને પવન પવનમાં મળી ગયું. હવે કોને પૂછીશું કે ગયું, કોણ ? અને કોને કહીશું કે કોણ મૃત્યુ પામ્યું ?

ફાની-નાશ. ૨૯

દુનિયામેં કોઈ શાદ કોઈ દઈ નાક હય,
 યા ખુશ હય યા અલમકે સખખસીના ચાક હય;
 હર એક દમસે બનકા હરદમ તપાક હય,
 નાપાક તન પલીદ નજસ ચાકે પાક હય;
 બે ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય. ૧

૧ દુનિયામા કોઈ આનંદિત અને કોઈ દુખી છે, કોઈક તો ખુશી છે અને કોઈક દુખને લીધે દીવાના જેવો છે દરેક સ્વાસની સાથે જીવનનો મેળાપ છે, તેમા નંકે નાપાક, ખરાબ અથવા સ્વિત્ર શરીર પણ હોય, પરંતુ એ સર્વે જે માટીમાથી બન્યા તેમાજ મળી જવાના છે.

હય આદમીકી જાતકા ઇસ બા બડા જ.હૂર,
 લે અર્શ તા બ ફર્શ ચમકતા હય જીરકા તુર;
 ગુજરે હય ઉન્કી કબ્ર પે જબ વહ.શ ઔર તુયુ,
 રો રો યહી કહે હય હર એક કબ્રકે હુ.બુ.ર;
 બે ખાકશે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય ૨

૨ મનુષ્યો આ દુનિયામા આકાશથી તે પાનાળ સુધી પ્રખ્યાતી મેળવે છે, પરંતુ જ્યારે એઓની કબર ઉપર જગલી જનનરો અથવા પક્ષીઓ આવે છે, ત્યારે રડીને એમજ કહે છે કે જે માટીમાથી પેદા થયા તેનેજ સ્વાધીન છે

દુનિયાસે જબકે અવલીયા ઓ અંબીયા ઉડે,
 ઇજ્જાસામ પાક ઉન્કે ઇસી ખાકમે રહે;
 રહે હય ખુબ જાનમે રહોંકે હય મજે,
 પર જીસ્મસે તો અબ યહી સાબિત હુવા મુઝે,
 બે ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય. ૩

૩ જ્યારે દુનિયાથી નખી અને વલી ઉડી ગયા જેઓનાં શરીરો પણ એજ માટીમાં રહી ગયા જ્યારે સુધી શરીરમાં આત્મા છે, ત્યાં સુધી તેમાં ગમ્મત છે, પરંતુ શરીરથી તો એજ સાબીત થયું કે જે માટીમાથી પેદા થયા તેમાજ મળી જવાના છીએ.

વોહ શખ્સ થે જે સાત વિલાપતકે બાદશાહ,
હ.શમતમેં છનકી અર્થસે ઉંચી થી બારગાહ;
મરતેહી ઉન્કે તન હુવે ગલીયોંકી ખાકે રાહ,
અબ ઉન્કે હાલકી બી યહી માત હય ગવાહ:
જે ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય. ૪

૪ તે પુરૂષો કે જે આખી દુનિયાતું રાજ્ય ભોગવતા હતા
અને જેઓની વડાઇમાં તેઓનો તખ્ત ઉંચુ હતું, પણ મરતાંજ
તેઓનાં શરીર ગલીઓની માટી થઇ ગયા. હવે તેઓની સ્થિતિની
પણ એજ સાક્ષી છે કે જે માટીમાંથી પેદા થયા તેમાંજ મળી ગયા.

કિસ કિસ તરહકે હો ગએ મહંબુબ કજ કુલાહ,
તન છસકે મિસ્ત્રે કુલ થે ઐર મુંહણી રફકે માહ,
જાતી હય ઉન્કી કબ્રપે જસ્દમ મેરી નિગાહ,
રોતાહુ ફિર તો મય યહી કહે કહેકે દિલમેં આહ,
જે ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય. ૫

૫ કેવી કેવી રીતના ખુશસુરત અને વાડી ટોપીવાળાઓ થઇ
ગયા કે જેઓનાં શરીર કુલ સમાન અને મોઢું ચંદ્રમાં સમાન હતું
તેઓની કબ્ર ઉપર જ્યારે નજર પડે છે પછી તો રડવું આવી
અજ શબ્દો મોઢામાંથી નીકળી જાયછે કે જે માટીમાંથી
બન્યાનેમાજ મળી જવાના છીએ.

વોહ ગોરે ગોરે તનકે જીન્હોંકી દિલમેં જાએ,
હોતે થે મયદે ઉન્કો કોઈ હાથ ગર લગાએ;
સૌ દિલએ તનકો ખાક બનાકર સિવા ઉડાએ,
ઝેના મુઝે તો આતા હય અમ કયા કહુ મય દાએ.

જે ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાક હય. ૬

૬ તે સુંદર સરીર કે જેઓની હૃદયમાં જગ્યા હતી તેઓ
હાથ લગાડતાંજ મેલા થઇ જતા હતા. તેઓનાં શરીરની માટી
બની ઉડી ગઇ,જેના ઉપરથી મને રડવું આવે છે કે જે માટીમાંથી
પેદા થયો તેમાંજ મળી જવાનો.

ગર એકકો હજાર રૂપયેકા મિલા કદેન,
ઐર એક પડા રહા મુંહી બેકસ બિરહના તન;

કીડે, મકોડે, ખા મએ દોનોકે તન બદન,
દેખા જે હમને આહ તો સચ હય યહી સખુન,
જે ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાકહય. ૭

૭ જે એકને હજાર રૂપિયાનું કદન મળ્યું અને એક નાગો
ધડાક પડી રહ્યો. જેમાં બન્નેનાં શરીર કીડાં મકોડાં ખાઈ ગયાં;
ત્યારે ખરતો એજ શબ્દોમાં લેયું કે જે માટીમાથી બન્યો તેનેજ
સ્વાધીન થવાનું છે.

જીતના યહે ખાકકા હય તિલીસમાત બન રહા,
ફિર ખાક ઉસ્કો હોના હય ચારો જુદા જુદા;
તરકારી સાગ પાત જહર અમૃત ઔર દવા,
જરસીમ કોડી લગ્નલ જ.મર રૂદ ઔર ઉન સિવા,
જે ખાકશે બના હય વોહ આખિરયા ખાક હય. ૮

૮ આ માટીનો જેટલો તિલીસમાત બની રહ્યો છે તેને
આખરે જુદી જુદી માટીમા મળવું તો જરૂર છે તરકારી સાગ
પાતરાં વિષ અમૃત અને દવા પૈસો મોનું કોડી લાલ અને એ
ઉપરાત જે માટીમાથી બન્યું તે તેમાજ મળી જવાનું છે

ગઢ કાટ તોપ રહેલકા તેજા કમાનો તીર,
બાગેાં ચમન મહલ વ માકાનાત દિલ પજર;
હોના હય સબકો આહ ઇસી ખાકમે ખ.મીર,
મેરી જ.ખાંપે અબ તો યહી ખાત હય નજર,
જે ખાકસે બના હય વોહ આખિરકો ખાકહય. ૯

૯ ગઢ, કાલો, તોપ, તરવાર, ધનુષ, બાણ, બગીચા, વાડીઓ,
મહેલ અને સુદર ઘરો એ સર્વને એજ માટીમા મળવું છે, ઉસ્તાદ
નજર કંડે છે કે મારી જીભ ઉપર હવે તો એજ વાત છે કે જે
માટીમાથી પેદા થયા તેમાંજ મળી જવાનું છે

ફકીરી—સાધુપણું. ૩૦

હય આશક ઔર મઅશુક. જહા વા શાહવજીની હવ બાબા,
ના રોના હય ના ઘોના હય ના દદે અસીરી હય બાબા;
દિનરાત બહારે ચેહલી હય ઔર ઇશક સગીરી હય બાબા.
જે આશક હોવે સો બને યહે લોદ ફકીરી હય બાબા.

હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હર વકત અમીરી હય બાબા,
જબ આશક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા ૧

૧. ન્યાં આશક અને માશુક છે ત્યાં શાહ અને વજીરી જેવું છે તેઓ આગળ રડવું ઠકળવું તેમજ દુખ દર્દ એમાંનું કશું પણ નથી. તેઓમાં તો દિવસ રાત્રી મોજમઝામા વિવિધ પ્રકારના ઇસ્કો આપ્યા કરે છે, એ બાબત આશકજ નજી શકે છે, કારણ કે એ ભેદ ફકારીનો છે. તેઓને દરેક પળ હંસી ખુશી અને અમીરીમાજ ગાગે છે; ન્યારે ફકીર મસ્ત આશક થયા તો પછી દિલગીરીનું કશું પણ કારણ મળતું નથી.

હય ચાહ ફકીર એક દિલ બરકી ફિર ઐર કિસીકી ચાહ નહી
એક રાહ ઉસીસે રખતે હય ફિર ઐર કિસીસે રાહ નહી;
યાં જીતના રજે તરફદુદ હય હમ એકસેબી આગાહ નહી,
કુછ મરનેકા અફસોસ નહી કુછ જીનેકી પરવાહ નહી;
હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હર વકત અમીરી હય બાબા,
જબ આશિક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા. ૨

૨ સાધુઓનો પ્રેમ એક પ્યારા ઉપરજ છે તેઓને બીજાની ચાહના નથી, તેઓ તેનાથીજ રાહસમ રાખે છે. બીજાથી કશું પણ લેવું દેવું રાખતા નથી અહીં જોડવા દુખ દર્દ કંઈ મુસીબત છે તેઓ એ એકથી પણ નજીતા નથી તેઓને મરવાનો અફસોસ તેમજ જીવવાની પરવાહ જેવું કશું એ નથી. તેઓ તો દરપગે હંસી ખુશી અને અમીરીમાજ ગાગે છે. ન્યારે ફકીર મસ્ત આશક તરીકે થયા ત્યારે પછી દિલગીરી રાખવાનું કશું એ કારણ મળતું નથી. કુછ જીલ્મ નહીં કુછ જોર નહીં કુછ દાદ નહીં ફરિયાદ નહીં. કુછ કયદ નહીં કુછ બદ નહીં કુછ સખ નહીં આઝોદ નહીં; શાગિર્દ નહીં ઉસ્તાદ નહીં વીરાન નહીં આબાદ નહીં; હય જીતની ખાતે દુનીયાકી સખ લુલ ગએ કુછ ચાહ નહીં હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હર વકત અમીરી હય બાબા;
જબ આશક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા ૩

૩ કાઈ પણ દુખ મુસીબત જીતમ જોર દાદ ફરિયાદ નથી. તેમ કેદ બદીવાનપણ અને ધીરજ તથા સ્વતંત્રતા પણ નથી. શિખ

ગુરુ ઉજ્જાડ અને આખાદ એમા પણ કોઈ વાતથી જાણીતા નથી
 દુનિયાની જેટલી વાતો છે તે સર્વે જુલી ગયેલા છે તેઓને કશું પણ
 યાદ નથી દરપણે હંસી અને ખુશી અને અમીરીજ હોય છે, તેઓ
 જ્યારે મરત આશક થયા તો તેઓને દિલગીરી જેવું કાંઈ પણ નથી.
 જીસ સિમત નજર ભર દેખે હય ઉસ દિલ ખરકી પુલવારી હય,
 કહી સખજે,કી હરિયાલી હય કહીં પુલોંકી ગુલકારી હય;
 દિનરાત મગન ખુશ બયઠે હય ઐર આસ ઉસીકી ભારી હય,
 ખસ આપહી વોહ દાતારી હય ઐર આપહી વોહ ભંડારી હય;
 હર આન હંસી હરઆન ખુશી હરવકત અમીરી હય બાબા,
 જખ આશક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.૪

૪ તેઓ જે તરફ નજર ફેરવી નિહાળે તેઓને તેજ બદલાની
 પુલવારી દ્રષ્ટીએ પડે છે, જેમા કોઈ જગ્યાએ તો લીલોતરી તેમજ
 ક્યાએ તો ફુલોવું નક્શીકામ નજરે આવે છે. તેઓ રાત દિવસ
 મગન થઈ તેનીજ મલાન આશા રાખી બેઠેલા છે અને તેઓજ
 દાતારી તેમજ ભડારી પણ થઈ ગયા છે. તેઓ દરપણે હંમી અને
 ખુશી અને અમીરીમા રહે છે, જ્યારે તેઓ મસ્ત આશક થઈ
 ગયા, ત્યારે દિલગીરીનું કશુંએ કારણ રહેતું નથી.

નિત અશરત હય નિત ફરહત હય નિત શાદી હય,
 નિત મહેરો કરમ હય દિલખરકા નિત દિલભી ખુબ મુરાદી હય;
 જખ ઉમડા દરિયા ઉલફતકા હર ચાર તન્ક આબાદી હય,
 હર રાત નઈ એક શાદી હય હર રોજ મુબારક બાદી હય;
 હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હરવકત અમીરી હય બાબા,
 જખ આશક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.૫

૫ તેઓના મનથી તો હમેશા મોજમજા એશ આરામ ખુશી
 મહેરબાની બક્ષેસ એ સર્વે બલાવાનું છે; તેમજ તેઓનું હૃદયપણ
 મુરાદ વાળુંજ છે. જ્યારે પ્રેમનો દરિયા હૃદયમા ઉત્તરે ત્યારે ચારે
 બાજુ તેઓ આખાદીજ જુએ છે તેઓને હરરાત એક નવીજ શાદી
 અને દિવસ મુબારક બાદી છે હરવગે હશી ખુશી અને હર વખતે
 અમીરીજ છે. જ્યારે મસ્ત આશક થયા,ત્યારે પછી દિલગીરી કશીએ નથી.
 હય તનતો ગુલકા રંગ બના આર મુંહપર હરદમ લાલી હય,
 જુજ અયશો તરબ કુછ ઐર નહીં જીસ દિનમે સુરત સંભાલી હય;

હોંઘોમેં રાગ તમાશેક ઔર ગતપર બજતી તાલી હય,
હરરોજ, બસંત ઔર હોલી હય ઔર હરએક રાત દિવાલી હય;
હરઆન હસી હરઆન ખુશી હરવકત અમીરી હય બાબા,
જળ આશક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.૬

૬ આ શરીર તો કુત્રનાં રંગનું બન્યું તે અને મોટે દરવખે
રતાશ છે. તેઓને બ્યારથી એવું લઈએ છીએ ત્યારથી એશ આ
રામ શીવાય બીજું કશુંએ નથી. તેઓને મોટે રાગ રાગણી અને
હાથથી તાલી વાગતીજ નય છે. તેઓને તો દરરોજ વસંત અને
હોલી અને દર રાતે દીવાળી છે. દરપળે હંસી અને ખુશી તથા
અમીરી છે તેઓ બ્યારે મસ્ત ફકીર થયા; ત્યારે તેઓને દિલગીરીનું
કારણ મળતું નથી.

હમ ચાકર જુરકે, હુસ્નકે હય વોહ દિલબર સખસે આલા હય,
ઉસ્નેહી હમકોજ બખ્શા ઉસનેહી હમકો પાલા હય;
દિલ અપના લેલા બાલા હય ઔર ઈસ્ક બડા મતવાલા હય,
કયા કહીએ ઔર નજર આગે કૌન સમઝને વાલા હય;
હરઆન હંસી હરઆન ખુશી હરવકત અમીરી હય બાબા,
જળ આશક મસ્ત ફકીર હુવે ફિર કયા દિલગીરી હય બાબા.૭

૭ અમો જેની ખુબસુરતીના ચાકર છીએ તે બહારો સર્વોપરી
છે તેણેજ અમોને જીવન આપ્યું છે. અને તેણેજ અમોને પાળ્યા છે
આપણું અત કરણ બોળું છે અને પ્રેમ અત્યંત મતવાળો છે
મોટે ઉસ્તાદ નજર કહે છે કે મું કીએ એને કોઈ પણ સમઝવા
વાળું નથી દરપળે હંસી ખુશી અને અમીરીજ છે તેઓને કે જેઓ
મસ્ત આશક થયા છે તેમને કોઈ પણ કારણ દિલગીરીનું નથી.

જુવાની અને-પુઠાપાની તકરાર. ૩૧

જહામેં ચારો પુઠાકી રહે કયા પુઠાઈ હય,
કિ હર કિસીકો તકળપુર હય પુઠતુમાઈ હય;
ઇધર જવાની પુઠાપેપે ચઢકે આઈ હય,
ઉધર પુઠાપેકી ઉસપર હુઇ ચઢાઈ હય;
અજળ જવાની પુઠાપેકી અજ લડાઈ હય ૧

૧ કુનિયામાં પણ મિત્રો ખુદાની કેવી ખુદાઇ છે કે દરેક ક્રોધને અભિમાન અને આપ વડાઈ છે. આ તરફ તો યુવાની જુદાપા ઉપર ચઢીને આવી છે; ત્યારે તો તે તરફ જુદાપાની જવાની ઉપર ચઢાઇ છે. એટલે (જુવાની જુદાપા ઉપર ગઇ ભારે જુદાપો જુવાની ઉપર ચઢીને આવ્યો) આ આશ્ચર્ય યુક્ત જુવાની અને જુદાપાની તકરાર છે.

જવાની અપની જવાનીમેં હો રહી સરશાર,
જુદાપા અપને જુદાપેમેં દમ રહા હય માર;
હુવે હય દોનાં જો લડનેકે વાસ્તે તૈયાર,
ઇધર જવાનીને ખીંચી હય તયશસે તલવાર;

જુદાપેને બી ઉધર લાઠી એક ઉઠાઈ હય. ૨
૨ જુવાની પોતાની જુવાનીમા મસ્ત થઈરહી છે, તો જુદાપો પોતાનાં જુદાપણુમા દમ મારી રહ્યો છે. આ બન્ને જો લડવા માટે તૈયાર થયા છે તેમાં આ તરફ યુવાનીએ ગુસ્સામા આવી તરવાર ખેંચી છે (એટલે જવાનિ તરવાર ખેંચાવે છે) ત્યારે જુદાપાએ પણ આ તરફ લાકડી સભાળી લીધી છે. (એટલે જુદાપો આવ્યો એટલે લાકડી હાથમા પકડવી પડી છે.)

ઇધર હય તીરસા કામત ઉધર વોહ પીટ કમાં,
ઉધર વોહ તેડા બદન ઐર ઇધર અકડકે નશાં;
જવાની કહેતી હય બદકરકે અય જુદાપેમીયા,
કે તેરી ખયર ઇસીમેં હય ચલ સરક ઇસઆં;
વગર ના તેરી અજલ મેરે હાથ આઈ હય. ૩

૩ આ બાજુ સીધું તીર જેવું શરીર (એટલે જવાનીનું શરીર) જેવી ખેચેલી ધનુષ (કમાન) એટલે (જુદાપાનું કમ્મ રમાથી કમાન જેવું વાંકું) તે તરફ વાકું શરીર તો આ બાજુ અકડાયલું નિશાન. યુવાની વધીને કહે છે કે જો જુદાપા તારી એમાજ ભગાઇ છે કે તુ અહીંથી બગી જા, નહીં તો તારી મોત મારે હાથે નિપજશે.

મય આજ વોહ હુકે રસ્તમકો ખડ ખડા ડાહુ,
પહાડ હોવે તો એક દમમે હલ હલા ડાહુ;

ઢરખત જડસે ઉખાડુ જમીં હિલા ડાહું,
અભી કહે તો તેરી ધજજ્યાં ઉડા ડાહું;
કે મુજકો જોરકી કુવતકી બાદશાહી હય. ૪

૪ હું આજે એવો જખરજસ્ત છુ કે રસ્તમને પણ ખડ
ખડાવી નાખું. પવત પણ હોય તો તેને પણ એક મીનીટમા લલાવી
નાખુ મુળથી ઝાડ ઉખેડી ભુમીને લલાવી નાખુ જો તુ હમણા કહે તો
તારી ધજજા ઉડારી નાખુ; કારણ કે મને જોર અને તાકત
લાલમા બાદશાહી મળેલી છે.

કહા બુઢાપેને ગર તુઝમે જોર હય બચ્યા,
તો હાંજ દેખ હમારે તુ સામને આજ;
અગત્યે જોર હમારે નહીં હય તનમેં રહા,
મસોડાસેહી તેરી હાડુંયોંકા ડાલે ચખા,
ન હમસે લડકે ઇલીમે તેરી બલાઈ હય. ૫

૫ બુઢાપાએ કહ્યું કે જો તારામાં તાકત છે બચ્યા તો
અમારી સમે આવી જા, જો કે અમારા શરીરમાં જોર રહ્યું નથી;
પરતુ મસોડા થીજ તારી લાડડીઓ ચવાવી નાખુ તારી એમાજ
બલાઈ છે કે અમારી સાથે લડવાનું માડીવાળ

અગર ચે તુ હય નયા હમ પુરાને હય લેકીન
નયા હય નવહી દિન આખિર પુરાના હય સોદિન;
હજાર ગોકે તેરા જોર પર ચઢા હય સિન,
યે હમ ન છોડે તેરે કાન અખ મરોડે ખિન;
કે તુને આકે બહોત ધુમ યાં મચાઈ હય ૬

૬ જો કે તુ નવો અને હુ જુનો છુ; પરતુ નવો નવ દલાડા
અને પુરાણો સો દલાડા રહેનારો છે જો કે તારી કટલીએ જોર
ઉપર જવાની ચઢી દશે, પરતુ અમો તારો કાન મરડયા શીવાય
છોડનારો નથી, કારણ કે તે અહીં આવીને ઘણી ધુમ મચાવી છે.

કહા જવાનીને તેરા તો અખ હય કયા એહવાલ,
તુ મેરે કાન મરોડે કહાં ચહે તેરી મબલ;
ન તેરે પાસ તમચા તખર ન સ્યક્ ન ઢાલ,
અભી ઘડી ચહે ખિખરાતા ફિરેગા એક એક ખાલ;
ચહે દાઢી તુને જો મુઢતમે અખ બઢાઈ હય. ૭

૭ જવાની કહેવા લાગી કે તુ મારો કાત મરોડવાનો જે
કાકા રાખે છે એ તારી મળત નથી, કારણકે તારી પાસે તલવાર,
બાકુક, પીસ્તોલ, દાત્ર કશુએ નથી હાત્ર ને મને ગુસ્સો
આવશે તો હમણાં તારી આ મુદ્દતથી વધારેલી દાઢીના એક એક
વાળ વિખેરાઈ જશે

કહા બુઢાપેને સુનકર કે તું અગર હય પહાડ,
તો હમણી સુખકે ઝડ બેડીકે હુવે હય ઝાડ;
અલી કહેતો તેરે કપડે લતે ડાલે ફાડ.,
જરાસી ખાતમે એક દમકે બીચ લેવે ઉખાડ;
હર એક મુછ રહે તેરી ને તાપ ખાઈ હય. ૮

૮ આ સાંભળી બુઢાપાએ કહ્યું કે ને તુ પર્વત છે તો
અમો પણ સુખાઈ જેણુ ખેરતીના ઝાડ રૂપી થઈ ગયા છીએ ને
તુ હમણા કહે તો તારા લત્તા ફાડી નાખવામા આવે, જરાસી વાતની
અદર આ તારી તાવ આપેલી મુછો ઉખાડી નાખીએ

રહે સુનકે બોલી જવાની કે અત્ર ન કહેતુ ખાત,
અલી ને આનકે માફ તેરી કમરમે લાત;
કહીં હો પાઈ યહીં સર કહીં પડા હો હાત,
જુસે તુ જુના સમજતા હય આર ખુશીકી ખાત,
વોહ તેરા જુના નહી હય વોહ બેહયાઈ હય. ૯

૯ આ સાંભળી જવાની બોલી કે આવીને આવી વાતો
ન કર. હમણાં આવી તારી કમરમા લાત મારીશ તો પગ માથું
કમર અને હાથ વીખેરાઈ પડશે, તુ જેને આનદની વાત સમજે
છે તે જલ્દી નથી, પરંતુ એક રીતની બેહયાઈ (નાગાઈ) છે

રહે સુનકે બોલા બુઢાપાકિ તુને ઝુઠ કહા,
ને પુછે સચ તો હમીકો મળ હય જુનેકા
શરાબ હોને પુરાની તો ઉડ ચલે હય નશા,
પુરાને જળ હુવે ચાંવલતો હય ઉન્હો મેં મળ.

કહીમ હય રહે મસત્ર હમને કયા બનાઈ હય ૧૦

૧૦ આ સાંભળી બુઢાપો કહેવા લાગ્યો કે તેં ઝુકું કહ્યું.
ખરૂં ને પૂછો તો અમોનેજ જીવવાની મોજ છે. ને પુરાણી શરાબ

હોય તોજ નીશો ઉડી જાય, ચોખા જુના થાય છે ત્યારેજ તેમાં
સ્વાદ પણ આવે છે એ પુરાણી કહેવત છે કાંઈ તેને અમોએ
અનાવેલ નથી.

તેરી તો ખંદકમે' હય ચાર દિનકી સજકો આહ.
જહાં તુ હો ચુકી ફિર બસ વહો હય હાલે તબાહ;
હમી હય વોહકે કરેહંય તમામ ઉમર નિબાહ,
ત આપહી દેખ ગિરેબાંમે ડાલકર મુંહ આહ;
કિ અખ હય કિરમે વફા કિરમે બેવફાઈ હય. ૧૧

૧૧ દુનિયામાં તારો તો ચારજ દિવસનો પ્યાર છે, જ્યાં તુ
ખલાસ થઈ પછી ઘણીજ ખરાબ હાલત થાય છે તેતો અમોજ
છીએકે આપી ઉમર તેની સાથે ગાળીએ છીએ. (એટલે મરતાં
દમ સુધી ખુદાપો રહે છે) તુ પોતેજ વિચાર કર કે કાની અંદર
વફા અને કાનામા બેવફાઈ છે. ?

જવાની જખતો રહે બોલી ખુદાપેસે સુનકર,
તેરી વફાપે મેરી બેવફાઈ હય બહેતર;
મય જખ તલક હુ નિહાયત મજે. હંય સરતાસર,
જે સલતનત હો ઘડીભરકી તો ભી હય ખુસ્તર;
મજે તો લુટ લીએ જો કે ફિર ગદાઈ હય. ૧૨

૧૨ ખુદાપાનાથી આ સાબળી યુવાનીએ કહ્યું કે તારી વફાની
ઉપર મારી બેવફાઈજ સરસ છે હુ ન્યાર સુધી છુ, ત્યાર સુધી
ઘણી ગમ્મત છે જ્ઞ થાડીવારનુ રાજ્ય હોય તો પણ ખુશી છુ.
અધી મોજ તો લુટી લીધી જ્ઞકે પાછી ફફરીજ છે

રહે સુનકે બોલા ખુદાપાવોહ સલતનત હય કયા,
કિ જરકે સાથ લગારો જ.વાલકા ઘડકા;
હમે મિલી શોહ ખુશુર્ગીવોહ મજબુલત ઈસજ,
કિ જખતલક હય રહેગી હમારે સાથ સદા,
ખુદાને અયસી હમે' દોલત અખ દિલાઈ હય ૧૩

૧૩ આ સાબળી ખુદાપાએ કહ્યું કે જેની સાથે પડતીની
બીક લાગે છે તે રાજ્યજ નકામું છે. અમોને તે વડાઈ અને મોટાઈ
મજેલ છે કે ન્યાર સુધી છીએ, ત્યાર સુધીએ પણ દરેક સમય
માટે રહે એવી દોલત સદા માટે ખુદાએ અમને આપી છે.

કહા જવાનીને ચલ ક્રુઠ અળ ન કર તકરાર,
મેરે તો વારતે અયશોતરખ હંચાગો, બહાર;
શરાબો નાખ મજે, શુલબદન ગલેમેં હાર,
તેરી ખરાબી રહે દેખી હય હમને કિતની ખાર;
કે તુને હર કહીં જીલતહીં જાકે પાઇ હય. ૧૪

૧૪ જવાનીએ કહ્યું કે ચાલ જીદી તકરાર અમારી સાથ ન કર; કારણ કે મારાજ માટે આ એશો આશરામ અને ખાગ ખગીયાઓ છે મજની શરાબ અને સુંદર યુવતીઓનાં ગળાઓમા હાથ નાખીને રહેવાનું છે તારી ખરાબી તો અમોએ કેટલીક જોઇ છે કે તું ન્યા ત્યાં તેં બેઆખરજ ઉઠાવી છે.

મુઝે ખુદને દિયા હય વોહ મરતખા વોહ શાન,
જીધરકો જાઉં ઉધર અયશો રગ કુલ ઐર પન;
ઉછલ હય કુદ હય લજ, જત મજે ખુશીકે ધ્યાન,
ગલે લીપટેતે હંચ મહ ખુબ શુલબદન હરઆન;
ઘડી ઘડીકી નઈ સચેર રહે ઉઠાઇ હય. ૧૫

૧૫ મને ઇશ્વરે તે માન મરતખા અર્પણ કર્યો છે કે જે તરફ જાઉં છું તે તરફ એશ આરામ રગ કુલપાનજ મજે છે ઉછલ કુદ મોજમઝા અન આનદિત વિચારો છે અને સુંદર યુવતીઓ મજે આવી લપેટાઇ પડે છે. ઘડી ઘડીમા આ નરી મોજ ઉઠાવી છે.

કહા ખુઠાપેને ચલ ક્રુઠ ઇતના મત બોલે,
ફિદા તુ જીતપે હય વોહ મેરે પાઉ હંચ પડતે,
હલો કહેં રહે વોહ હજ, જત તુઝે કહેં આબે,
હ ન, રો ખાર પડે, તુજપે લાત ઐર ધુ સે,
ભાત ખતા તો કહીં હમને માર ખાઇ હય. ૧૬

૧૬ ખુઠાપાએ કહ્યું ચાલ એટલું બધું ક્રુઠ ના બોલ, કારણ કે તું જેની ઉપર ફિદા છે તે મારા પગે પડે છે. અમાને એ હજરત કરીને ખુબ મારે છે અને તને એ આબે કરી ખુબ મારે છે અને હજારો વખત તારી ઉપર લાત અને ધુસા પડે છે. પણ એ ખતાવકે અમોએ પણ કોઈ જગ્યાએ માર ખાધો છે.

તુએ કુચલતે હંય વોહ ખુ.મરૂ ને લાતોમે,
હમ ઉનકો માર ઉતારે હંય હમકી ખાતોમે;
હમ અ.યશ દિનકો ઉડાતે હંય ઓર તુ રાતોમે,
કરે હંય ઇસ્કકો હમ જીસ્તરેહકી ધાતોમે,
તુએ કહાં અલી ઇસ ખાતમે રસાઈ હંય ૧૭

૧૭ તને જે સુદરીઓ પગોની અંદર કચડે છે તેઓને અમે
મારી એકદમમા તેનું અભિમાન ઉતારી નાખીએ છીએ અમે
દિવમે મોજ ઉડાવીએ તો તમે રાત્રીમા જે રીતની ધાતોમા અમે
પ્રેમ કરીએ છીએ તે બાબતોમા તાડ તો જ્ઞાન પણ પહોચી
શકતુ નથી

તુ જીસ્કે વાસ્તે ગલિયોમે અબ ફિરે હંય ખવાર,
હમ ઉનકી લુટે હંય અ.યશો તરબકી બીચખહાર,
તુએ તલાશો તલબમે કરે હંય લયમે નહાર,
હમ અપની ટટીમે બચડે ચહે ખેલતે હંય શિકાર,
તું કયા વોહ જાને જે કુછ હમને ધાત પાઈ હંય ૧૮

૧૮ તુ જેને માટે ગલીઓમા આખરૂ ખોઈ ફરે છે તેઓનાં
એશ આરામ બહારની અંદર અમે લુટીએ છીએ, તને તો તપા-
સમાંજ રાતદિવસ ગુજરી જાય છે અમે અમારા બુઢાપાની
આડમા કાર્ય સિદ્ધ કરીએ છીએ તુ શુ જાણે કે જે અમેએ
ધાત મેળવી છે

બુઢાપેને કહા ઉંસદમ જવાનીસે બાબા,
મેરા તો વસ્ક કિતાબોમે હંય લિખા હરજૂ,
બુબુર્ગી આર મશીખતા બુઢાપેપે હંય સદા,
તેરી જે ખાતકા મજકુર હંય કહી આયા;
તો હરતરીકમે ખવારીહી તુઝપર આઈ હંય ૧૯

૧૯ તે સમયે બુઢાપાએ જવાની ને કંલુ કે મારી તારીફ કીતા-
બોની અંદર લખેલી છે કે માન અને આખરૂએ બુઢાપા ઉપરજ છે
તારી વાત કોઈ જગ્યાએ આવી છે ત્યા તારી ઉપરજ ખવારીજ
આવેલી છે.

(૧૪૧)

જુહી જવાનીને જવારીકા મુંડસે નામલીયા,
 બુઢાપા હૌડ જવાનીસેવહીં આ લિપટા,
 મરોડીં મુછે ઉધર ઉસને દાઢીકો ખીચા,
 લડે જો દોનો બઢા હર તરફ યહે શોર મચા,
 કે ચારા દોડીઓ ફરીયાદ હય દુહાઇ હય, ૨૦
 ૨૦ જ્યા જુવાનીએ મોઢેથી જવારીનું નામ લીધુ એટલે
 બુઢાપો તો જવાનીને વગી પડ્યો તેણે મુછો મરોડી તો એણે
 દાઢી ખેચી બન્ને લડવા લાગ્યા તો દરેક તરફ બુમારો પડ્યો
 કે દોડો ફરીયાદ છે દુહાઇ છે !

ખડેથે લોગ હજારોં યહે દોનો લડતે થે,
 ઘડી પછડતેથે આર ઘડી પછડતે થે;
 જો બાબુ છોડતે થે તો કમર પકડતે થે,
 હર એક તરફસે નએ ધોસે લાત જડતે થે;
 તો સબ યહે કહેતે થે કયા ઈનકે જીસે આઇ હય. ૨૧
 ૨૧ આ બન્ને લડવા લાગ્યા, ત્યારે હજારો પુરો ઉભા રહીને
 જોવા લાગ્યા. એક તેને નીચે પાડતો તો બીજો પાછો તેને નીચે નાખતો
 જો હાથ છોડતા હતા તો કમર પકડતા હતા- દરેક બાબુથી મુઝા
 અને લાનો પડતી હતી, ત્યારે લોકો કહેતા હતા કે એમના હૃદયમાં
 શું આવ્યું છે ?

યહે માર કુટકા આપસમે જબ હુવા ચરઆ,
 નજર ઉસમેં વહીં એક અઘેડપન આયા,
 કુછ ઉસકો રોકા ઇધર આર કુછ ઉરકો સમઆયા;
 તું અપને ખુશ રહે યહે અપને ખુશ રહે હરબા,
 મિલાપ ખુબ હય લડનેમેં કયા બડાઇ હય. ૨૨
 ૨૨ જ્યારે આ મારામારીનો જોસ વધી પડ્યો; ત્યારે મીયાં
 નજર કહેછે કે તેમા એક અઘેડ આવી પહોંચ્યો, બન્નેમાંથી એકને
 આ તરફ અટકાવ્યો એકનેતે તરફ અટકાવ્યો અને કહ્યું તું તારી
 જાઆએ ખુશી રહે એ એમની જાઆએ ખુશી રહે, અને સંપ રાખો
 લડવામાં વડાઈ નથી.

(૧૪૨)

જોગ. ૩૨

મીઠાં મંચ કયા કહું એહવાલકી અપને પરે શાની,
લગા હલને મેરી આંખોસે એકદિન ખુદ બખુદ પાની;
યકાયક આપહી ઉસદમ યેરે દિલપર રહે હયરાની,
કે જુસ્કી હો રહી હય રહે જો હરએક જા સના ખવાની,
કીસી સુરતસે ઉસ્કો દેખિયે કયસા હય વોહ જાની. ૧

૧ હું મારી અતિવુ દુખ શું ખવાની શકું એક સમયે
એકાએક મારી આખોમાંથી પાણી નીકળવા લાગ્યું અને તે વખતે
મારા હૃદયમાં એ ખાખત આવી કે જેની આ જગ્યા જગ્યાએ તારીફ
થાય છે તેને કાન પાણુ રીતે જાણુ જોઈએ.

ચઢા ઉસ ફિકરકા દરિયા ભરા ઉસ જોશમેં આકર,
કે એક એક લહેર ઉસકીને ઉડાયા લા હવા ઉપર;
કરારો અકલો હે શો સળરો દાનિશ બહેગએ અકસર,
અકેલા રહે ગયા આજિજ. ગરીબો એકસો બેપર;

લગા રોને કે ઇસ મુસ્કેલકી હો અખ કયસી આસાની. ૨

૨ આવી રીતની રીકરનો દરિયા ચઢતાજ એક જુસ્સો
આવી ગયો અને તેની લહેરોએ મને હવા ઉપર ઉડાવ્યો જેની
અંદર મારું મેન અકસર સમજ ધીરજ એ સર્વ ખચાઈ ગયા અને
હું બેયારો મદ્દગાર એકલો રહી ગયો તે સમયે રડવા લાગ્યો કે
એવી મુસ્કેલ એવી રીતે આસાન થઈ શકશે.

રહે સુરતથી ઉસીમે દિલમેં ધુન એક ઐર લાડલી,
મંગા થોડાસા ગેર ઐર વહીં કફની રંગા ડલી;
ખના મુંદરે ગલેમેં ડાલ સેલી ખરમલ. ગલી,
લગા મુંહપર ભજુત ઐર શકલ જોગી કી ખના ડલી;
હુવા વોહ ધુત જોગી જોગીયોમેં આપ ગુર ગયાની. ૩

૩ આવી હાલત હતી એટલામાં હૃદયમાં એક જુદીજ ધુન
સમાઈ ગઈ અને થોડો સરખો ગેર મંગાવી ત્યાજ કફની રંગાવી
નાખી. મુંદરા ખનાવી ગજો નાખી અને સેલી પણ જામાં પહેરી
લીધી અને ભજુતી લગાડી જોગીની શીકલ ખનાવી નાખી અને
આવી રીતનો ધુત જોગી જોગીયોમાં ગુર્યાની તરીકે થઈ ગયો.

ફિર ઉસ આમાનમેં યારો ચકાયક કુજ નો જોશ આયા,
પીટારી હઈકી થી સો તો કાંધેપર લીધ લટકા;
ઉઠા કર ફાવડી ઐાર ધયનમેં મનકા ફિરા મનકા,
લીયા સેંદુર ઐાર માથેપે ખીયા ઇસ કહર નકશા;
કે જુરકે નુરસે જલને લગી જુ' શમ્મ પેશાની. ૪

૪ તે સમયે જે એકાએક જુસ્સો આવ્યો તો દુ ખની પેટારી
કાંધા ઉપર ઉંચડી લીધી પાવડો ઉઠાવી અને મારાજ ધ્યાનમાં
મનકા ફેરવા લાગ્યો અને સી દુર લઈ માથા ઉપર લીટીઓ ખેંચી
લીધી કે જેના પ્રકાશથી બત્તી પણ કાંખી પડવા લાગી ગઈ.

ઉઠાઈ ચાહકી ઝોલી પિયાલા ચસ્સકા ખમ્પર,
બનાકર ઇસ્કંકા ઘટા તલબકા સરપે રખ ચકકર;
મુકા સર ગેરવા બાધા રખા તીરસુલ કાંધે પર,
લગા જોગી હો ફિરને ધુઢતા ઉસ ચારકો ઘર ઘર;
હુકાં બાબરો કુચા ધુઢનેકી દિલમેં ફિર ઠાની ૫

૫ પ્રીતીની ઝોલી ઉઠાવી આંખોનો પ્રેમ સલાગા અને
છપ્કનો બંટો બનાવી શોધનો ચકકર શીર ઉપર રાખી લીધા
માથુ મુકાવી ગેરવો બાંધી બાંધ ઉપર ત્રીશુળ મુકા જોગી થઈ તે
પ્યારાને ઘરે ઘર શોધતો ફરવા લાગ્યો અને દુકાન બગ્ગર ગલી-
ઓમાં તેને શોધવાનું શરૂ કર્યું.

ચહે સાધા જોગ મયને ફિર કહો કયસા હુવા જોગી;
કોઈ દુનિયામેં કાહેકો ગરજ અયસા હુવા જોગી
કહું મય વાહવા ઉસવકત મએ કયસા હુવા જોગી,
મહોબતમે સરાપા હુબકર અયસા હુવા જોગી;

કે મેરી રાકલલી હરગિજ કિસીને ફિર ન ગહેયાની. ૬

૬ આ જોગ સાંધી એવો જોગી બન્યો કે તેવો જોગી દુનિ-
યામાહે કોઈ પણ થવા પામ્યો ન હશે હુ થુ કહું કે તે સમયે મેં
ફવો જોગી થયો પ્રીતીની અદર કુખી જોગી પણ એવો થયો કે
મારો ચહેરો પણ કોઈ ઝોળખ્યો નહીં.

લગી થી દિલમે એક આતશ ધુનાં આહોંકા ઉઠતા થા,
તમાશેકે લીએ હલકા બના થા સાથ લોગોંકા;
તલબ થી ચારકી ઐાર ગર્મ થા બાબર બાતોંકા,

ન કુછ સરકી ખંખર થી ઐર ન થા કુછ હોશ પાવેંકા;
ન કુછ ભોજનકા અન્દેશા ન કુચ ફિકરે આલમ પાની. ૭

૧૭ હૃદયમા એક અગ્ની સળગી હતી જેનો ધુમો હાય સાથ
બહાર પડતો હતો જે જેવા માટે લોકોએ ઘેરી લીધો હતો જેમા
યારની તપાસ હતી અને વાતોનો બખર ગરમ હતો તેમાં કાં પગ
અને માથા સુધાંની કશી પણ ખબર નહતી જેમા ભોજનની ફિકર
અને પાણીની ફિકર એમાનું કશું ન હતું

તો ફિર ઉસ જોગકા ઠચેરા અ.જ.બ કુછ આનકર નકશા,
જો આયા સામને મેરે તો કહેના ઉસસે સુનતા જ;
કહો ખ્યારે હુમારે ચારકો તુમને કહી દેખા,
જો કુછ મતલબકી વોહ બોલા તો ઉસસે ઐર કુછ પુછા:
વગર યુહી લગા કહેને તો ફિર દેના અના કાની. ૮

૮ તે પછી એ જોગનો કાંઈ એવો નકશો થયો કે જે સામે
આવ્યો તો કહ્યું કે સાબળતો જ. અને બતાવ કે મારા ચારને તે
જોયો છે જો તેણે મતલબનો જવાબ આપ્યો તો તેનાથી ખીબું
કાંઈ પુછ્યું અને જો એમજ કહેવા લાગ્યો તો પછી આપણે પણ
આનાકાની કીધી.

યહી નાલેસે કહેતા થા લગા કર જપસે મંએ માલા,
હુ વાહુ જબસે જોગી મ એ તુંહી ઉસ ચારકો બતલા;
કભી ઘબરાકે હંસતા થા કભી લે સાંસ રેતા થા,
લબોંસે આહ આંખોંસે બહા પડતા થા દરિયા સા,
અ.જ.બ જંબલમે ચકકરકે ડાલી હય પરીશાની. ૯

૯ એવીજ હાથથી માળા જપતો કે જે સમયથી હું જોગી
થયો છે માટે મને મારા ચારથી મેળવ કોઈક કાળે તો ઘબરાઈને
હસતો હતો તો કદી સાંસ લઈ રડવા લાગી જતો હતો તેમજ કોટોમાથી
હાય અને આંખોમાથી પાણીના દરિયા રૂપી વહેતું હતું આ જંબલ
પરેશાનીએ અક્કર નાંખ્યો હતો.

કોઈ કહેતા થા બાબાજી ઇધર આઓ ઇધર બચઠો,
પડે ફિરતે હો એયસે રાતદિન હુક બચઠ સુરતાઓ;
જો કુછ ઠરકાર હો મેવા મીઠાઈ હુકમ ફરમાઓ,
ન કહેના ઉસસે લે આઓ ન કહેના ઉસસે મત લાઓ,
ખબર હરગિજ ન થી કુછ ઉસ ઘડી અપના ન બેગાની. ૧૦

૧૦ કોઈ કહેતો હતો કે બાવાજી અહીં આવીને આ તરફ બેસો તમે રાત દીવસ ફરતા ફરો છો તો થોડી વાર બેશીને દમ થયો તમને મેવો, મીઠાઈ જે કાંઈ જોઈતું હોય તેનો હુકમ કરો તો તેને લાવવાનું અથવા ન લાવવાનું કશુંએ કહેવું નહીં તે સમયે આપણી અથવા બીજાની કશી પણ ખબર ન હતી.

બહી હયરતમેં થા ઉસ દમ કહાં જાઉં કીધર દેખું,
કીસે દેખું કીસે પુછું કીધર જાઉં કહાં હુકું;
કરું તદખીર કયા જાસે મંએ ઉસ દિલ્લદારકો પાઉ,
નશાં હરજિજ ન મિલતાથા પડા ફિરતાથા જું મજનું,
અજબ દરિયાએ હયરતકી હુધથી આકે તુ ગિયાની. ૧૧

૧૧ તે સમયે અત્યંત આશ્ચર્યમાં હતો કે કયા જાઉં અને કય જાણુએ જાઉં કેને જોવું અને કેને પુછું કય જાણુએ જાઉં કયા સોધ કરું અને તે પ્યારને મેળવવાની શી તદખીર કર જોતો નીશાન મળતો ન હતો અને હું ગાડાની રીતે ફરતો હતો આ જગ્યાએ આશ્ચર્યના દરિયાનો તોફાન થયો હતો એમ દેખાતું હતું.

હસીકો હુઠતા ફિરતા હુવા મસ્જદમેં જા પહોંચા,
એ દેખા વાંલી હય રાજે નમાજે કાહી એક ચરયા,
કોઈ જુખમેં અટકા હય કોઈ દાઢીમેં હય અટકા,
તસદલી કુછ ન પાઈ જમતો આખીર વાંસે ધલરાયા,
અત્રા રોતા હુવા બાહિર બ અહેવાલે પરે શાની. ૧૨

૧૨ તેનેજ શોધતો મસીદની અંદર જઈ ચઢ્યો. ત્યાં વંતકેં તો તે રથજે પણ નમાજ-રોઝાનીજ ચરયા ચાલી રહી છે કોઈ જુખમાં છે તો કોઈ દાઢીમાં દંકાયેલો છે જ્યાં એન ન મેળવ્યું તો અલરાધ રહતો બહાર બેચેનીની સ્થિતિમાં ચાલવા લાગ્યો.

(૧૪૬)

ચહી દિલમે' કહા દુક મદરેસોકો ઝાંકીએ ચલકર,
જલા શાયદ ઇસીમે' વોહ નજર આજએ ગર દિલખર;
અમા જબ વાં તો દેખી વાહવા કુછ વાંસેલી બહતર,
કીતાબે' ખુલ રહી હંચ મચ રહી હચ શોરો શુલ ચકસર,
હર એક મસલેપે ફાઝિલ કર રહે હંચ બહેસે નફસાની ૧૩

૧૩ દિલમાં વિચાર આવ્યોકે મદરેસાને પણ ઝાંકી લઈએ કે
એમાંજ તે ખ્યારે નજરે પડી જાય ત્યા ગયો તો કાંઈએથી પણ
પધારે નિહાળ્યું કીતાબો ખુલી રહી છે ને જુમાજુમ પડી રહી છે
તેમાં દરેક મસલાની ઉપર પોતાના માટેની વાદવિવાદ કરે છે.

ચલા જબ વાંસે ઘબરાકર તો ફિર રહે આ ગઈ જીમે',
કે રહે જમા તો દેખી અબ ચલો દુક દઝેરલી દેખે';
અમા જબ વાંતો દેખા મુરત ઔર ઘંટોકી ઝનકારે,
પુઠારા જબતો રોકર આહ કિસ પથરસે સર મારે;
કહી' મીલતા નહી' વોહ શોખ કાફિર દુશમને જાની. ૧૪

૧૪ ત્યારથી ઘબરાઈ ચાલ્યો તો જીમાં આવ્યું કે એ જગ્યા
તો જોઈ હવે જરા મંદીર પણ નિહાળી લઈએ ત્યાં ગયો તો મુતિ
અને ઘટાઓની ઝણકાર સાલળા તો જુમ મારી કહ્યું કે અહીં
કયા પથર ઉપર માથું મારીએ તે મારો જાની ફુશ્મન અને
પાશાણુ રદ્દ કયાએ મળતો નથી.

કહા દિલનેકે અબતક તીરથાંકી સઝેરલી કીજે,
જલા વોહ દિલરૂખા શાયદ ઉસી જગ્યાપે મિલ જાવે;
બહોત તીરથ મનાએ ઔર કીએ દરશનલી બહોતેરે.
તસલી કુછ ન પાઈ તબતો હો લાચાર ફિર વાંસે;
મહેબત છોડકર ખસ્તીકી લી ફાડે બચા ખાની. ૧૫

(૧૪૭)

૧૫ રહેયે કહ્યું કે તીરથોની જાત્રા પણ કરવી નંધએ કે ત્યાંજ તે ધણું કરી મલી જાય ધણા ખરા તીરથ જોયા અને ધણા દરશન કર્યા અને મુરાર ન મેળવી તો એ સર્વ વસ્તીની મહોબત છોડી જમ્મતનો રસ્તો પકડ્યો.

ગયા જળ દસ્તો સહેરામેં તો રોયા આહ કયા કરીએ,
કહાંતક હિજમેં ઉસ શોખકે રોરોકે દિન ભરીએ;
કહાંકો નાધએ ઐર કિસ્કે ઉપર આસરા ધરીએ,
ચહી બહેતર હય અબતો કુખીએ યા જહેર ખા મરીએ,
ભલા જી જાનકે જાનેમે શાયદ આ મિલે જાની. ૧૬

૧૬ ન્યારે જંગલ અને પહાડોમા ગયો તો રડ્યો કે હવે શું કરવું નેધએ. અને તે યારની જુદાઇમા રડી રડીને દીવસ ક્યાં સુધી ભરીએ ક્યાં જવું અને કાની ઉપર આસરો ધરવો નેધએ હવે તો એજ રહ્યું છે કે યાતો કુખી મરીએ અથવા મેર ખાઈ જતુ નેધએ ત સમયે જો આવી મળે તો મળે.

રહા કીતને દિને રાતા ફિરા હય દસ્તમેં નાલાં,
જરીયા બેઠ્યો તનહા મુસાફિર બે વતન હયરાં,
પહાડોંસેલી ખર પટકા ફિરા શેહરાંમેં હો મિરીયાં,
ફિરા જુઠા ખ્યાસા કુહતા દિલખરકો સરખરદાં,
ન ખાનેકો મિલ્યા દાના ન પીનેકો મિલા પાની. ૧૭

૧૭ એવી રીતે કેટલા દીવસો સુધી જમ્મતમાં રડતો રહ્યો જાયો. અને તે વખતે મરીખ બેઠસ બેઠલો મુસાફર બે વતન હેરાનીમાં ફરતો હતો પર્વતોથી પણ માથું ફાડ્યું અને સહેરાની અંદર પણ રડતો રહ્યો જેમાં જુખ્યો તરસ્યો ખ્યારને શોધતો રહ્યો જ્યાં ખાવાને દાસો અને પીવાને પાણી પણ મળ્યો નહીં.

(૧૪૮)

પડાયા રેતમેં ઐર ધુપમેં સુરજસે જલતાયા,
લગીથી દિલકી આંખે ચારમેં ઐર જી વિકલતાયા;
કીસીકે દેખનેકે ધ્યાનમેં હરદમ નિકલતાયા,
વલે મહેબુબસે કુછ હાય મેરા બસ ન ચલતાયા
પડે બહેતેથે આંસુ લા લાગુ લગલે બદખશાની. ૧૮

૧૮ રેતની અંદર પડ્યો હતો અને સુર્યની ધુપમાં બળતો હતો જેમાં રદ્યની આંખો ચારમાં લાગી હતી અને જીવ વિકળ બળતો હતો પરંતુ ચારની આગળ મારો બસ ચાલતો ન હતો અને કાઇનાં જોવાનાં ધ્યાનમાં જીવ નીકળતો હતો અને આંખોથી અશ્રુ વહેતાં હતાં.

જબ ઇસ એહવાલકા પહોંચાતો વોહ મહેબુબ જે પરવા,
વહીસો બેકશરીસે મેરે બાલીપે આ પહુંચા;
ઉઠાકર સર મેરા બાનુપે રખકે ઉરને ફરમાયા,
કહાલે દેખલે જો દેખના હય અબ મુઝે ઇસબ,
અયાં હંય ઇસ બડી કરને તેરે થે બેદ પિનહાની. ૧૯

૧૯ ન્યારે આ સ્થિતિએ પહોંચ્યા તો તે જે પરવર ચાર તેજ વળતે મારા માથા ઉપર આવી પહોંચ્યો મારું માથું ઉઠાવી જાગ ઉપર મુકી કહેવા લાગ્યો કે મને જોવું છે તો લે હવે જોઇલે તારા છુપો બેદ જાહેર કરવા છે.

એકે સુત રખ પહેલે હમ આશકકે અપને આજમાતે હંય,
જલાતે હંય સલાતે હંય રૂલાતે હય બુલાતે હય;
હર કોક એહવાલમેં જબ ખુબ સાબિત ઉસ્કા પાતે હંય;
ઉસીસે આકે મિલતે હંય ઉસીકે મુંહ દિખાતે હંય,
ઉસે પુરા સમજતે હય હમ અપને ધ્યાનકા ધ્યાની. ૨૦

૨૦ આ સાંભળી લે કે પહેલાં હમો હમારા આશકને અજ-
માવીએ છીએ જેમાં તેને જલાવી સતાવી રખાવી ખેલાવીએ છીએ
અને જ્યારે તેને દરેક હાલતમાં ખરો એકમાર્ગી જોઇએ છીએ તો
તેનેજ આવી મળીને તેને મોહું ખતાવીએ છીએ તેને હમો હમારા
ધ્યાનનો ધ્યાની પુરો સમજીએ છીએ.

સદા મહેબુબકી આઇ જુહી કાનોંમેં વાં મેરે,
બદનમેં આ ગયા જી ઐર વહીં દુઃખ દર્દ સખ લુલે;
ફિર આંખેં ખોલકે દિલબરકે મુંહપર દુક નજર કરકે,
જમીનોં આસમાં ચૌદા તબકકે ખુલ ગયે પરદે,
મિટી એક આનમેં સખ કુછ ખરાબી ઐર પરેશાની. ૨૧

૨૧ જ્યારે મારા કાનમાં યારનો અવાજ આવ્યો કે તરત
મારા શરીરમાં નવું જીવન આવી સર્વે દુઃખ દરદ હુ વિસરી ગયો.
પછી આંખો ખોલી યારનાં મોઢા ઉપર નજર કરી ત્યારે સાત
જમીનનાં અને સાત આકાશનાં પરદા ખુલી ગયા અને એક સેકં-
ડમાં મારી બેચેની અને પરેશાની મટી જવા પામી.

હુઇ જખ આઠે ચકતાઈ દુઈકા ઉઠ ગયા પરદા,
જો કુછ વહમો દગાયે ઉઠગયે એકદમમેં હો પાશ.
નજર ઉઘડિનસે હમને ફિર જો દેખા ખુબ હરએકબ,
વહી દેખા વહી સમઝા વહી જાના વહી પાયા;
ખશબર હોમયે હિન્દુ અસલમાં ગબરો નસરાની. ૨૨

૨૨ જ્યારે બે ચીજનો પડદો વચમાંથી ઉઠી જઈ એક થયા
તે સમયે જો કાંઈ વહેમ અને દગા હતા તે પારાફાળી ઉડી ગયા તે
સમયથી ઉસ્તાદ નજર કહે છે કે એવું કાંઈ હમોએ જોયું તેજ
જોયું તેજ સમજ્યું અને તેજ નિહાળ્યું અને હિન્દુ અસલમાં
પારસી, ખ્રીસ્તી સર્વે એક થઈ ગયા.

૩૩. ખુદાકી ઇબાદત—ઇશ્વરની ખંડગી .

દિલાવુ કહેને કે મેરે ચકીન જાન મીઆં,
 જે બાત તુઝસે કહું મ'ય ઉસે તુ માન મીઆં;
 ન ખોતુ ઉર્મકે ઉલફતમેં હર જમાન મીઆં,
 હકનમેં ફિરતી હય જબ તક તેરે જ.બાન મીઆં,
 .ખુદાકા નામ લીયા કર તુ આન આન ગીઆં. ૧

૧ રદય તુ મારં કહેવાનુ માની લે .અને જે કહું તેને તુ સમજી લે તુ આ તારી ઉમરને પ્યારમાં ન ગાળ જ્યાં સુધી તારા મોહામાં જલ ફરે છે ત્યાં સુધી ધડી ધડી તુ ઇશ્વરનુ નામ રટયા કર.

મિલી જહાંમેં તુઝે રહે જે જન્દગાની હયે,
 રહે ચાંદ રાજ. હય આયે ન જાવેદાની હયે;
 ઇબાદત ઇસ્કી નિહાં દિલમેં જુરને ઠાની હય.
 ઉસીકે દોનેા જહાં બીચ શાદમાની હય,
 વહી તુ કરજે રહે દુબી શાદમાન મીઆં. ૨

૨ આ દુનિયામાં જે તને જીવન મળ્યું છે તે દરેક સમય માટે નથી પરંતુ થોડા દિવસ માટેનું છે એની સેવા જેણે રદયમાં નહીં કરી છે તેને જ બન્ને દુનિયામાંહે આનંદ છે અને તેવું તું પણ કર કે જેથી ખુશીથી તારા દિવસો નીકળે.

જે હર વરેહ તુ ઇબાદતમેં દિલ લગાવેઆ,
 તેા ચાંબી ખુશ રહેઆ વાંબી ખુશતુ જાવેઆ;
 હજારાં ફાયદે દિલખાહ ઉસમેં પાવેઆ,
 ઔર અપની ઉમ્મ જે મ.ફલતમેં તુ અંવાવેઆ;
 તેા ઉરમે હોઆ નિહાયત તેરા જ્યાન મ.ચાં. ૩

૩ જો દરેક રીતે ઇશ્વર બંદગીમાં દિલ લગાડશે તો અહીં
પણ પુરી રહી ત્યાં પણ પુરીથી જશે અને તારા રહ્યને ઇચ્છીત
ફળરો કાયદાઓ એની અંદરથી તુ જોશે અને જો તારી ઉમર
અક્ષતમાં કાઢશે તો તેમાં તારું ધણુંજ નુકશાન થશે.

નમાજ પઢકે જરા સનઅકે ચમનકો દેખ,
બહારે બાજે ઇનાયાતે જુલ મનન કો દેખ.
રિયાજે રૂટકો ઔર ગુલસિતાને તનકો દેખ,
નઇમો રાહતો આસપો પયરહનકો દેખ;
કે હંચ ખુદાકે રહે અલતાફ બેકિરાબ મીઝાં. ૪

૪ નમાજ પઢીને તેની કારીગરીના બગીચાને જો અને બગી-
ચાની બહાર તેમજ ખુદાની મહેરબાનીઓને જો આત્માની ગમ્મત
અને નારા શરીરના બગીચાને જો અને બાગ, આરામ અને તારા
કપડાઓને જો કે એઓ ખુદાની બખ્શીશથીજ સર્વે કાંઇ છે.

લખોકો જેબ દે કુરઆનકી તિલાવતસે,
ખબરકો તુજકો જો અફ્ઝલકી બશારતસે;
ખુશીકો દિલકો તેર ખુદકી તહારતસે.
બદનકા હુસ્ન બડા તાઅતો ઇબાદતસે,
હસીમેં ઝુખી હય તેરી બાહર મકાન મીઝાં. ૫

૫ તારા હોટાને કુરાઆન પઢવાથી શોભાવજો તને તેની
મહેરબાનીની ઇચ્છા હોય તો તને સ્વર્ગની પુરી પણ એથીજ
મળશે એજ ખુદાની બંદગીથી તારા શરીરની ખુબસુરતીમાં વધાસે
કર એમાંજ તારી ખુબી દરેક રીતે છે.

• ફીએ ગુનાહ જો રંજો અબાંબ દેખેમા,
બસેને હથ બહોત પેચો તાબ દેખેમા;

(૧૫૨)

અગર સવાળ કરેગા સવાળ દેખેગા.
પુશીસે અપને તઈ કામિયાબ દેખેગા;
હમેશાં હુસ્ન અદમસે લગા તુ ધ્યાન મીઝાં. ૬ .

૬ જો તું ગુનાહ કરશે તો દુઃખ અને કષ્ટ જોશે અને ક્યામતને
દીવસે અસહ્ય સંકટ આવી પડશે જોતું સારા કાર્યો કરશે તો
સાફજી જોશે અને તને તું પુશી સાથ ફતેહમંદ નિહાળશે માટે
તું દરેક સમયે તેજ પુદ્ગાથી ધ્યાન લગાડ.

એ જીન્દગી હય ગંનીમત ઇસે તુ સુફત નખો,
પુદા કા શુક બનાવ્યા હરેક તરેહ પુશહો;
એ દુનિયા મજરખે ઇકબા હય ઇસ્મે નેકીબે,
કહા નજરને જો કુછ તુ યાદ રખ ઉસકે;
ઉસ્મીમે તેરી સઅાદતકા હય નશાન મીઝાં. ૭

૭. આ જીવન બહેતર સમઝી એને મફતમા ન ગાળ અને
અશરનો ઉપકાર માની દરેક રીતે પુશી થા આ દુનિયા તે દુનિયાની
ખેતી છે એમાં નેકીનાં બી રોપ નજરે જે કાંઈ કહ્યું છે તેને તુ
યાદ રાખ એનીજ અંદર તારી બસાઇ સમાએલી છે.

પ્રથમ ભાગ સમાપ્ત.

એરેબિયન નાઈટ્સ.

(એક હજારને એક રાતની અદ્ભૂત વાર્તાના બંધાર) અદ્ભૂત અને રસીલી વાર્તાઓમાં અરેબીયન નાઈટ્સ પહેલો દરજ્જો ભોગવે છે ફુનીઆની બધી ભાષાઓમાં તેનું ભાષાન્તર થયું છે મહાન પુરુષ ગ્લેડસ્ટન પણ તેને માટે કહે છે કે “જો કોઈ સારામાં સારા એક સો પુસ્તકો સુંદી કહાડવાનું કહે તો તેમાં હું કદીપત્ર અરેબીયન નાઈટ્સને મુક્યા વગર નહીં રહું.”

કહો આથી વધારે સારું સર્ટીફિકેટ કયું જોઈએ ! ગ્લેડ ઉંચા કાગળ પૃષ્ઠ ૫૬૦ સોનેરી પાકું પુકું છતાં કીંમત ર. ૨—૦—૦ પોસ્ટેજ ૦—૪—૦ આના રફ કાગળની કીંમત ૧—૮—૦ પો. ૩ આ.

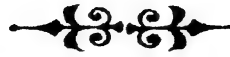
લતા અને લલિતા.

(ભાગ ૧-૨ જો.)

આ એક સંસારીક સચીત્ર નવલકથા છે. સંસારિક વિચીત્રતાના કેવા કેવા પ્રસંગો અને છે તેની ખીના આમાં લખીને અસરકારક છે. પુસ્તક એકવાર વાંચવા લીધા પછી તે પુરું કર્યા વગર મુકાત્ત નથી. ગ્લેડ ઉંચા કાગળ ફોટોગ્રાફીક આઠ સુંદર ચિત્રો સહિત પાકું સોનેરી પુકું દરેક ભાગની કિંમત ૧૨ આના મુજબ કુલ ર. ૧—૮—૦

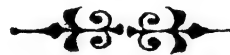
નૂતન હુન્નર સાગર.

જાતિઅનુસાર તેમજ વિવિધ ગ્રંથોના આધારે આ પુસ્તકમાં વિવિધ વિષયો ઉપર ઘણીજ સખાણુથી માહેતી આગેલી હોવાથી અને તેવો અજ્ઞાન માણસ પણ આ પુસ્તક વાંચવાથી હુન્નર શીખી શકે છે. આમાં જુદી જુદી જાતના ૧૩૦૦ હુન્નર છે. સીખાઉ તેમ અજ્ઞાન માણસોને આ ઘણુંજ ઉપયોગી થાય તેમા નવાઈ નથી. ગ્લેજ ઉંચા કાગળ પાકું સોનેરી પુકું પૃષ્ઠ ૩૫૦ હોવા છતાં માત્ર કી. ર. ૨) એ પોસ્ટેજ તથા આના જુદા

પ્રવીણ સાગર.

(ગુજરાતી ટીકા સહિત)

આખો ગ્રંથ આશુક માશુકની ખરેખરી પ્રેમ મહી-માથીજ વર્ણવેલો છે; સાથે નાયક નાયકના ભેદ, નાનાવિધ અલંકારથી રસમય વાણીવડે વર્ણવેલાં છે. દુઃકામા જેમ કષ્ટપશુ તમે જે ઇચ્છા રાખીએ તે મળે છે. તેમ આ ગ્રંથમાંથી જેને જે ઇચ્છા થાય તેમ પામશે ભોગી પુરૂષો આ ગ્રંથમાંથી ભોગવિલાસ પામશે; યોગીજનો યોગ વિદ્યાને પામશે; તેમજ પ્રેમીજનો પ્રેમ-લીલાને પામીને મનમાં હર્ષ લાવશે કવિયો રસ અલંકાર અને છંદોને પામશે ચતુર પુરૂષો ચતુરાઈને પામી રાજા જેમ ૮૪ લેહેરો તથા ૧૦૪ ચિત્ર કાવ્ય સાથે ગ્લેજ ઉંચા કાગળ પાકું સોનેરી પુકું પૃષ્ઠ ૮૭૫ છતાં કિંમત રા. રૂ. ૩ પોસ્ટેજ ૬ આના.

મળવાનું ઠેકાણું,

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુભટે જીકસેલર,

તથા હરચંદ્ર—અમદાવાદ.

કબીર કાવ્ય.

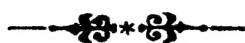
ભારતવર્ષમાં એવો કેાણ મનુષ્ય હશે કે જેણે મહાત્મા કબીરની વાણીનો આ સ્વાદ નહી લીધો હોય ? મહાત્મા કબીરની વાણીમાં જે બલ છે તે સત્સત્તાનુ બળ છે. તેઓ એક સતધર્મના પ્રચારક અને સાસારીક પ્રપચથી વિરક્ત હતા. સંસારના પ્રપચોને તેઓ સ્પષ્ટ સમજતા હતા. તેથી તેમણે પોતાની કવિતામાં તે પ્રપચનું અહુ ઉત્તમતાથી વર્ણન કર્યું છે. આ મહાત્માની વાણી પ્રાકૃત હોવા છતાં અપ્રાકૃત છે તેમની વાણીમાં સમસ્ત વેદ શાસ્ત્રનો સાર આવી જાય છે આ કવિની કવિતા મહાસાગર સમાન છે તેમાંથી સાર રૂપ કેકલીક કવિતાઓ જે ગુજરાતી લિપિમાં અત્યાર સુધી છપાઈ નથી તેનો સંગ્રહ કર્યો છે. વળી તેનો ગુજરાતીમાં સરલ અર્થ પણ આપેલ છે. જેઓ વ્યવહારિક નિપુણતા સાથે પરલોકીક સુખ આપતા હોય તેમણે આ પુસ્તકનું અવશ્ય અવલોકન કરવું જોઈએ.

મળવાનું ડેકાણું.

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુટે બુકસેલર,

ત્રણહરવાળા—અમદાવાદ.

સુન્દર વિલાસ.

મહાત્મા સુંદરદાસજીકૃત આ સુંદરવિલાસ કાવ્ય સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે. આ પુસ્તકમાં સતી અસતિના લક્ષણો, મનને વિવિધ પ્રકારના ઉપદેશો, પતિવ્રતાના ધર્મો અને તેવાજ સર્વને ઉપયોગી અનેક વિષયો આવે છે. જ્યાંસુ અને મુમુક્ષુઓને માટે તો આ એક અદ્વિતીય પુસ્તક છે તેમાં કાંઈ પણ સંદેહ નથી. અન્ય પુસ્તકો કરતા આ પુસ્તકમાં કેટલીક વિશેષતાઓ છે તે એ કે આમાં આપેલો ઉપદેશ જોડેલો ઉપયોગી છે તેટલીજ તેની ભાષા પણ જોજી-સ્વિ અને સ્પષ્ટ છે આ પુસ્તકની કવિતા એકવાર વ વ્યા પછી તેને પારંવાર વાચવા તરફ વૃત્તિ આકર્ષાય છે મૂળ કવિતા અને તેનો ગુજરાતી ભાષામાં અર્થ આપવામાં આવ્યો છે.

મળવાનું ઠેકાણું.

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે, બુકસેલર,

ત્રણદરવાજા—અમદાવાદ.

વિશેષ પુસ્તકોની માહેતી માટે અમારા પુસ્તકાલયમાં વેચાતાં

સંસ્કૃત ગુજરાતી અને હિંદુસ્તાની

પુસ્તકોનું મહોડું

સુચિપત્ર.

પોસ્ટેજ માટે અર્ધો આનાની ટીકીટ મોકલી મંગાવી લેવો.

જાણો:—

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે, બુકસેલર,

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

કાઠિયાવાડી જવાહીર.

જન હાસરે કાઠિયાવાડના જુના સાહિત્યને અવલોકવું હોય, સંસ્કારી હૃદયની અલૌકિક પ્રસાદિ પ્રાપ્ત કરવી હોય, નીતિમય વ્યવહાર જાનની છાંયછા હોય તો સુપ્રસિદ્ધ “ સાંજ વર્તમાન ” પત્રમાં આસરે છ વર્ષ થયાં વખતે વખત “ ભટ્ટાચાર્ય ” ના તખલુસથી લખાઈ લોહપ્રિય થયેલાં, દરેક કામના સ્વીપુરુષાને વાચવા ગોચ્ય અને લેખક વક્તાઓને અવસ્ય ઉપયોગી થનાર કાઠિયાવાડ જવાહીર ખરીદો. રાયલ ૧૬ પૃષ્ઠ ૨૮૨ સુંદર મોનેરી પૂઠું, ગ્લેન્ડ કાગળ કિંમત ૩ ૧-૮-૦ તે ઘટાડી હમણાં ૩ ૧-૪-૦ પોષ્ટેજ ૦-૪-૦

પ્રવીણ સાગર.

(ગુજરાતી ટીકા સહિત) આ પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ નવસ્થાન રાજકોટના કૃષ્ણાસવાસી મહારાજાધિરાજ શ્રી મહેરામણએ પાતાના નિપુણ સહાયકોની સમ્મતિથી સ. ૧૮૩૮ માં રચેલો છે. ગ્રંથ એટલી બધી ચતુરાઈથી ભરપૂર છે, કે તેણે ભાષાના નામાકત અને ચતુર કવિશ્રીના મન હરિ લીધા છે. આખો ગ્રંથ આશુક માશુકની ખરેખરી પ્રેમ મહીમાથીજ વર્ણવેલો છે; સાથે નાયક નાયકાના વેદ, નાડી પરિક્ષા, અન્ધપરિક્ષા, શુકનાવલી, રણ સંગ્રામની ખડિતાઈ, રાજનીતિ અને વિદ્યા, રાગ, તેની ઉત્પત્તિ, વિરહાલાપ, ઇન્દ્રિયભક્તિ સાથે અષ્ટાંગ યોગનું નાનાવિધ અલકારણા રસાયણ વગેરે સર્વેશ, કવિત, છંદો, આદિ અ. ૧. ૧. ૧ વર્ણવેલું છે. ટુકડાના જેમ કંપેક્ષ તળ જે ઇચ્છા રાખીએ તે તેને મળે છે. આમ આ ગ્રંથમાંથી જે જે ઇચ્છા વાચ તેમ પામશે. જોગી પુત્રો આ ગ્રંથમાંથી ભોગી જાણીને જોગીજનો યાગ વિદ્યાને પામશે, વીમજ પ્રેમીજનો પ્રેમલીલાને પામશે, આ હવે લાવશે. કવિયો રસ અલકાર અને છંદોને પામશે. એવું જુરખો ચતુરાઈને પામી રાજ્યથશે એમ મનોહર ગ્રંથના નાયક રાજકુવરી મુજાનખા અને સાગર તે રાજકોટના ઠાકોર મહેરામણ છે, સંપૂર્ણ ૮૪ લેહરો ૧૦૪ ચિત્રકાવ્ય સહિત પૃષ્ઠ ૮૭૫ સાનેરી ગીટના પુઠા સહિત. પ્રથમ આવૃત્તિની કિંમત ૩. ૬ હતી તે ઘટાડી માત્ર કિંમત. ૨-૮-૦ મળવાનું ઠકાણું.

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુપટે બુકસેલર,

ત્રણદરવાજા—અમદાવાદ.

